YAROSLAV HAŞEK / KIZIL KOMSER

YAROSLAV HAŞEK

KIZIL KOMSER

ASLAN ASKER ŞVAYK VE DİĞER ÖYKÜLER

cem yayınevi

Türkçesi: Can YÜCEL
Resimler: Josef LADA

KIZIL KOMSER
Aslan Asker Şvayk ve Diğer Öyküler

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

YAROSLAV HAŞEK

KIZIL KOMSER

Aslan Asker Şvayk ve Diğer Öyküler

Türkçesi
Can Yücel

cem yayınevi
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

Birinci Basım, 1991
Dizgi: Cem Yayınevi

Baskı : Doğan Ofset
Tel : 519 48 33
İstanbul - 1991

ÖNSÖZ

Okul kaçağı, serseri, anarşist, oyuncu, eşekşakacısı, bohem (hem de Bohemyalı), alkolik, Çeklejyonu haini, Bolşevik, çokkarılı Yaroslav Haşek, Prag'da, 1883'de doğdu, Bohemya'nın Lipniçe'sinde, 1923'de doğum gününden bir gün önce öldü.

Aşkta, işte, meşkte yaya, herdaim iki yakası bir araya gelmeden yaşadı, ancak ölümünden önceki birkaç ay içinde edebiyatçı olarak yüzü güler gibi olduydu: «Aslan Asker Şvayk»ın ilk nüshaları çıkmıştı o ara. Romanın tutulması uzun zaman aldı, ama, talihi öldükten sonra, Haşek'in nemene bir mizahçı, nemene insafsız bir yergici olduğu dünya âlemce malûm oldu.

Haşek, kendi yurdunda, Komünist şeref listesinde, elbette Sovyet Rusya'da da, Avusturya–Macaristan Mutlakiyetine karşı, asillerine, kilisesine, yüksek burjuvazisine karşı yönelttiği yergileri, ve Rusya'da Bolşevik dâvasına ettiği hizmetleri dolayısıyla anılmasına karşın, çelişik bir âdamdı: Rusya'da, kendini bir Slavsever bellediydi, Devrim sırasında da, başlangıçta, Romanovlar'dan, hatta Mazarik bağlılığından kopmamakta epey güçlük çekti. Beğenilerinde, tam bir burjuva mahsulüydü gayrientekt, ama sanatta kültürde alabildiğine incelik meraklısı, yabancı yabanıydı... Öyle kuralsız ilkeydi milkeydi iple-

mezdi, delidolu benliği nereye sürülürse, oraya benini sürüklerdi. İşçilerle kaynaştığı hiç duyulmamış.

Sendika üyesi olarak, onu göz önüne getirmek güç, ama bir keresinde grev kışkırtıcılığından sepetlenmiş. Bir ara madende çalıştığı söyleniyor a, çok kısa bir süre için olması gerek. Sanırız, en kayak anlarını ikinci sınıf edebiyatçı takımıyla kurduğu mabeyininde yaşadı, o edebiyat, sanat, politika üzerinde kuramsal doğurtmalara girişmeyen arkadaşlarıyla... Alelâde, sıradan insanlarla birlikte olmaktan hoşlanırdı. Dehâsı dediğimiz şey de «Aslan Asker Şvayk» meselâ, onları anlatmadaki dehâsıydı.

Harp patladığında, Haşek öyle boklara sokmuştu ki kendini, askere alınışı, bir nefesalma yerine geçmiş olmalıdır. Rusya'da, kısa bir yesirlikten sonra, Bolşevik Komser olarak geçirdiği iki yıl, ona değişik bir insan olabileceği görüntüsünü vermiş olmalı.

Sonra yine Çekoslovakya'ya gelmiş, gelmiş de ne olmuş, bir alay öykü yazmış, mezartaşını yazarmış gibi, ama gülerek oynayarak.

İÇİNDEKİLER

BUGULMA ÖYKÜLERİ

Bugulma Kentinin Kumandanı . . .13
Bugulma Kentinin Kumandan Muavini .19
Istavroz Alayı . . .24
Sevkülceyşi Müşkilât . . .29
Bugulma'nın Şanlı Günleri .33
Yeni Tehlikeler .37
Potemkin Köyleri .41
Esir Belası 46
Doğu Cephesi Devrimci Mahkemesi Karşısında .51

DİĞER ÖYKÜLER

Giriş 58
Bay Tevlin'in Hırsızlığa Çıkışı .59
Adaletle Küçük Abdest .63
Mücrimlerin Grevi 69
Haşek'in İmparatorluk Maliyesinde
Islahat Programı .75
Karışık Bir Hikaye .78
Karılık–Kocalık 80
Ölümüme Yazı Döşenen Yazarla Karşılaşmam .85

ESKİ BİR ECZANEDEN
Bir Dizi Skeç

Önsöz 90
Eczanede İlk Gün 92
Bay Tauben'in Verdiği Dersler .96
Elulağı Ferdinand . 100
Madam Koloşkova . 103
Müşteriler . . . 108
Çatırası 113
Asma Yük Arabası . 118

RAZIÇE'DEKİ SUYOLCU GÖZETLEME KULESİNDEN ÖYKÜLER

Önsöz 124
Haşek'in Önsözü 125
Bir Akşam Anlatılan Öyküler 126
Müdür Behalt . 136
Bir Başka Olay 144
Suyolcu Gözetleme Kulesinin Sonu . 148

EV ARAMA–TARAMASI
Yarmila Haşkova

Önsöz 150
Ev Arama–Taraması . 151

ASLAN ASKER ŞVAYK

Önsöz 156
Şvayk İtalya'ya Karşı 157
Aslan Asker Şvayk Ayin İçin Şarap Tedarikinde . . 161
Aslan Asker Şvayk Heyet–i Sıhhıyede . 166
Aslan Asker Barut Pamuğuyla Oynuyor . 170
Aslan Asker Pilotken . 174

YASALAR ÇERÇEVESİNDE ILIMLI GELİŞİM PARTİSİ

Önsöz 180
Haşet Parlamento Adayı . . . 181
Parti Tarihi . 190
Bir Seçim Konuşması 191
Hayvan Haklarını Koruma Üzerine Konuşma . 196
Parti Saymanı, Eduard Drobilek . . 198
Drobilek'in Aşk Maceraları 201
Partinin Apostolca Havâriyûn Gezileri . . 204
Ressam Yaroslav Kubin 205
Üç Parti Üyesinin Yürütme Kuruluna Yazdıkları Mektuplarda Anlatılan Apostolca Etkinlikleri . 207
Apostolca Heyetten Bir Başka Mektup 209
Kraliyet Bağlarında İlk Hıristiyanların Azâbı . . . 213
Yeni Partinin Hükümet Çevrelerince Sıkıştırılması . 215
Makedon Devrimci Birlikleri Komutanı Klimeş . . 220

BUGULMA ÖYKÜLERİ

BUGULMA KENTİNİN KUMANDANI

1918 EKİMİNİN BAŞLARINDA, BUGULMA KENTİNİN kumandanlığına atandığım, Devrimci Sovyet Ordusunun Simbirsk'deki Sol Kanat Fırkasınca tarafıma bildirildiğinde, Başkan Kayurov'a «Bugulma zaptedilmiş mi, iyi biliyor musunuz?» diye sordum.

«Ayrıntılı bilgi yok, şu anda pek sanmam, elimize geçmiş olsun. Ama sen oraya vardığında düşmüş olacaktır herhalde,» dedi.

«Yanıma müfreze verilecek mi?» diye sordum sâkince. «Ha, bişey daha sorayım: Nasıl gidiliyor bu Bugulma'ya? Neresi burası?» diyecek oldum.

«Yanına bir manga verilecek. İkinci sorduğuna gelince, haritayı aç bak kendin! Hiç işim gücüm yok, bi de senin cenabet Bugulma'nı mı arayacağım paftada?» demez mi!..

«Bir soracağım daha var, Kayurov Yoldaş. «Ne zaman alacağım yol parasını, tayın bedelini?»

Umutsuzluğuna, iki elini iki yana açıp, «Deli misin, yau, sen?» dedi. «Yol boyu bir alay köyden geçeceksiniz, yiyeceğinizi, içeceğinizi verirler onlar. Bugulma'da da basarsın salmayı...»

Aşağıdaki karakolda bekliyordu beni müfreze. Rusçası nanay bir düzine Çuvaş delikanlısı. Kurra neferiler mi, gönüllüler mi onu bile anlatamadılar ya, pis pis sırıtmalarından belliydi her melânete gönüllüler olduğu.

Alır almaz kâğıtlarımı, yanı sıra da Simbirsk'den Bugulma'ya kadar uçan kuşun bile bana yardımla yükümlülüğünü dayatan kapı gibi bir belge, bindiğim gibi istimbota, Volga, sonra da Kama üzerinden Çistopol'a doğru açıldık...

Yolda pek bir yaramazlık olmadı, sade Çuvaşlılarımdan biri fazla kaçırmış, yuvarlandı güvertede boğuldu. Onbir kaldı müfreze. Cistopol'a yanaştığımızda da, bir Çuvaşlı araba getirmeye gönüllü çıktı, bekledik, dönmedi geri, ona indi müfreze. Anlaşıldı ki, kayıplara karışan hergele Montazmo köyündenmiş, yirmi fersah ötedeki, anam babam ne örüp durur diye bakmaya gitmiş galiba...

Ora halkını sıkı bir sıgadan geçirdikten, Bugulma kazası nerdeymiş, nasıl gidilirmiş oraya, hababam kayıt düştükten sonra Çuvaşlar da araba ayarladılar bir yerlerden; o yörenin o berbat, o balçık yollarından vardık Kraçalga'ya, Yelanovo'ya, Moskovo'ya, Gulukovo'ya, Aybeçova'ya. Dediğim köylerin tümü Tatar köyüydü, Tatarlarla Çermislerin birlik oturduğu Gulukova köyünü saymazsam...

Elli yıl kadar önce Hıristiyanlığı kabul etmiş olan Çuvaşlarla putperestlikten halâ caymamış Çermisler arasındaki feci düşmanlık yüzünden Gulukova'da ufak bir maraza çıktı. Dişine kadar silâhlı Çuvaşlarım köyü aramaya çıkmışlardı, muhtar Devletbay Şakir diye birini getirdiler karşıma; elinde bir kafes, kafesin içinde üç sincap. Çuvaşların Rusçası en halliceli olanı şöyle bir açıklamada bulundu:

«Çuvaşlar... bir değil, onotuz değil, elli yıl Orta dokuz. Bu Çermisler de kâfir, hem domuz!..» Sonra, içinde beyaz sincapların hoplaştığı kafesi Devletbay Şakir'in elinden kapıp, getirdi sözün gerisini: «Bu ak sincaplar Tanrısı onların... bir, iki, üç Tanrıları, hee!.. Bu herif de papazları! Sincaplar hoplar durur, yakarır onlara... Vaftiz edesin onu!..»

Çuvaşların baktım, gözlerinden ateşler çıkıyor, su getirttim. Biraz su serptim korkup sararıp bir şeyler mırıldanan Devletbay Şakir'in üstüne, saldım sonra garibi...

Benim kızanlar da yüzdüler Çermis'lerin tanrılarını. Bakın, yeminle söylüyorum, Çermis'lerin ulu tanrısından harika çorba oluyor...

Derken ora Müslümanlarının mollası Abdulhaley geldi ziyarete, sincapları lokma ettiğimiz için kutladı bizi «Herkes bişiye, ağnadık, inanacak doğrudan,» dedi, «velâkin, sincaplara inanır bu hayvan oğlu hayvanlar! Rabüllâleminleri de daldan dala şıçrar, kafese koydunmu da ortalığa sıçar ki ne sıçar! Maşallahları var

allahlarının, töbe töbe!..» Kızarmış bir kuzuyla üç besili ördek getirmiş. Tepsileri dizdi önümüze gece vakti. Çermisler ayaklanacak olursa, Tatarların bizim tarafı tutacaklarını söyledi gitti..

Gece bir vukuat çıkmadı, bizi sabahın geçirmeğe gelen Devletbay Şakir'in belirttiği gibi, sincabın bini bir paraydı ormanda çünkü. En nihayet Aybeşova köyünden geçtik, akşamleyin de Bugulma'dan 15 fersah çeken Rus köyü Küçük Pisetsnitse'ye vardık sağsağlim. Köylüler Bugulma'da olup biteni satırına biliyorlardı. Üç gün önce Beyazlar kazayı dandunsuz boşaltmışlardı. Sovyet ordusu pusuya düşeriz korkusuyla kazanın öbür tarafında eğleşiyordu.

Kasabada bir kargaşıdır gidiyordu, belediye başkanı, meclisiyle beraber, heybelerinde ekmekle bir torba tuz gelen kim olursa karşılamaya adeta bekliyorlardı iki gündür...

Rusça tercümanımı (tercüman dediğin öyle olur!) önden yolladım, sabahın da yürüdük topluca Bugulma'ya. Kentin eteğinde mahşerallah bir kalabalık karşıcı çıktı. Belediye Başkanın uzattığı tepside bir somun ekmekle bir tabak tuz vardı.

Konuşmasında kent halkına merhamet edin demeğe getirdi. Alayın içinde bebeler ilişti de gözüme, Prag kapılarında yapılan bayram şenlikleri düştü aklıma.

Somundan bir dilim kesip üstüne tuz serptikten sonra uzun bir söylevle teşekkür ettim kendisine. Slogan–mologan atmağa gelmediğimi, barış, huzur, dirlik–düzenlik istediğimi belirttim. Başkanı yanaklarından öptüm, Ortodoksa ruhbanıyla tokalaşıp, kent kumandanlığını devir almaya Belediye Konağına gittik törenle.

Ardından da köşe başlarına asılmak üzere şu ilk günlük emrimi kaleme aldım:

Yurttaşlar!

Bizleri içten ve sıcak karşılayışınız, gösterdiğimiz ekmekli tuzlu konukseverliğiniz için sağolun! Bu eski İslav âdetlerini herzaman baştacı etmişizdir, hiçbir itirazım yok onlara, yalnız lütfen aklınızdan çıkarmayın ki, ben buraya kent Kumandanı atandım, o sıfatla da yerine getirmem gereken görevler var. Onun için, sevgili

dostlarım, sizden tüm silahlarımızı yarın ikindi vakti Belediye Konağına teslim etmenizi istiyorum. Sizi tehdit değil niyetim, ama kentin sıkıyönetim altında olduğunu da hatırlatayım!

Şunu da ekleyim ki, kente bir salma çıkarılmıştır, zorunlu olarak, buna karşılık vergi yükümlülükleri şimdilik kaldırılmış bulunmaktadır.

İmza: Gaşek

Ertesi gün, oniki sularında, meydan silâhlardan geçilmiyordu. Bini aşkın kişi manzerlerini kapıp gelmişti. Makineli tüfeğini getiren bile vardı.

Biz topu topu on kişi, bu silâhlılar selinin karşısında süprülür giderdik a, bu adamcağızlar silâhlarını teslime gelmişlerdi yoksa. Ortalık kararıncaya sürdü bu al gülüm ver gülüm, elini sıktım hepsinin, gönüllerini aldım.

Sabahın ikinci günlük emri bastırıp asttırtım:

Yurttaşlar!

Bugulmalı kardaşlarımın tümüne 1. günlük emri yeri getirmedeki ödevseverlilikleri dolayısıyla teşekkürlerimi sunarım.

İmza: Gaşek

O gece gönlüm rahat, vurdum kafayı, yattım. Tver Devrimci Alayının Demokles'in kılıncı başımın üstünde dingildediğini ne bilirdim ki...

Dedim a, Sovyet ordusu, Bugulma'nın karşı yakasında, kırk fersah güneyde tuzak korkusuyla durup duruyordu, yürümüyordu kente. Simbirs'teki Sovyet ordusundan Bugulma'yı neye mal olursa olsun alın, kentin doğusundaki Sovyet birliklerine destek üssü olarak pekleştirin diye emir geldi de manzara değişti.

Bunun üzerine işte, Tver Devrimci Alayı Komutanı Yoldaş Yerokhimov o gece Bugulma'yı zapta kararı verdi. Bugulma ki, üç gündür bendeniz, kent kumandanı sıfatıyla Tanrı inandırsın size, ahalisinin gönül hoşluğuyla yönetime el koymuş bulunmaktaydım.

Tver alayı kente «sızdığın»da, sokaklardan koştururken ateş açtılar havaya, direnen de olmadı hiç.

Kaza Kumandanının kapısında nöbet beklerken uyandırıldık-

larında elinde tabancası, avanesiyle birlik Belediye Sarayını işgale kararlı yoldaş Yerokimov'a karşı gelen iki Çuvaşlı hariç.

Çuvaşlılar esir alındı, Yerokimov da beriki makamıma, yatak odama daldı.

«Eller yukarı!» diye haykırdı zafer sarhoşu yoldaş, lüverini göğsüme doğrulttu. Ben de kuzu kuzu kaldırdım ellerimi.

«Kimsin sen?» diye sordu Tver Alayının komutanı.

«Kazanın Kumandanıyım.»

«Beyazların mı, Sovyetlerin mi?»

«Sovyetlerin. İndirebilir miyim ellerimi?»

«İndir de, hemen şurda bana devret kaza kumandanlığını! Savaş kurallarına göre böyle bu! Ben işgal ettim çünkü Bugulma'yı.»

«Ama ben Kumandan atanmıştım,» diye itiraz edecek oldum.

«Başlatma şimdi atanmışlığına senin! Önce işgal et, sonra konuş!»

«Bak ne diyeceğim sana,» dedi kısa bir süre sonra, babalanarak öyle, «seni yardımcım tâyin ettim, ulan! İstersen kabul etme, kurşuna dizdiririm seni dakkada...»

«Niye kabul etmeyim ki yardımcınız olmayı?» deyip emirerimi çağırdım: «Vasili oğlum, semaverin altını yak. Bugulma'yı demin zaptettiler kendileri, kazanın yeni kumandanıyla bir çay içelim...»

Hayat dediğin bir ot, ottan biter mi saltanat!

BUGULMA KENTİNİN KUMANDAN MUAVİNİ

İLK İŞİM, BENİM TUTUKLU İKİ ÇUVAŞI SALIP, kentteki darbe yüzünden yitirdiğim uykuyu tekmillemek oldu. Öyleye doğru uyandım ki, benim Çuvaşların tümü sır olmuş ortadan, çizmemin koncuna, meramının ne olduğunu anlayana aşkolsun, bir pusla sokup bırakmışlar: «Gaşek Yoldaş, yardım bulmak bol gidiyoz. Komutan Yoldaş *başka hava* (kafası kopa!)» Derken gittim baktım, Yerokimov Yoldaş kanter içinde, sabahtan beri Bugulma ahalisine ilk günlük emrini yazacağım diye yırtınır dururmuş meğer.

«Muavin Yoldaş, bak şuna, iyi olmuş mu?» deyip, bir tomar emir örneği içinden satırları yer yer çizilmiş, kelimeleri değiştirilmiş bir kağıt uzattı:

Bugulma ahalisine:

Bugulma'nın düşmesi üzerine, bugün kentin kumandasını devralıyorum. Eski kumandanı beceriksizliğinden, ötekliğinden dolayı azlettim, muavin tâyin ettim onu kendime.

Kent Kumandanı: Yerokimov

«Kısa ama, özlü» diye onayladım. «Bundan sonra ne yapmağa niyetlisin?»

«Herşeyden önce,» dedi olanca ciddiyeti ve azametiyle, «Bütün atları müsadere ettireceğim. Sonra da Belediye Başkanını vurduracağım. Sonra, burjuvaziden on rehine alıp, iç harbin sonuna dek dama kapattıracağım. Sonra, kentte genel bir aramatarama yaptıracak, serbest ticareti yasaklayacağım. İlk günlük bu kadar, yarın başka birşeyler düşünürüz.»

«Müsade edersen, söyleyim,» dedim, «atların müsaderesine bir itirazım yok ama, beni ekmekle, tuzla karşılayan belediye başkanının kurşunlanmasına şiddetle karşıyım.»

Yerokimov geriden sıçradı, «Ne?» dedi, «Seni karşıladı mı? Benim yanıma bile gelmedi daha!»

«Çaresi var o işin,» dedim. «Çağırttırırız keratayı buraya,» Oturdum masaya, yazdım:

Bugulma Kentinin
Kumandanlık Dairesi
Sayı: 2981
Harekât Ordusu
Bugulma Kenti Belediye Başkanına!

Yeni Kent Kumandanının huzuruna, eski İslav töresince ekmek ve tuzla derhal gelmeni emrediyorum.

Kent Kumandanı: Yerokimov
Muavin: Gaşek

Yerokimov imzayı basıp, altına da şu cümleyi ekledi: «Yoksa, kurşuna dizilirsin, evin barkın yanar ha!»

«Resmi evraka böyle eklemeler yapılmaz,» dedim. «Evrakın hükmü kalmaz sonra!»

Oturdum emri yeniden yazdım eski haliyle, imzalattım, bir postayla yolladık emri.

«Bişey daha söyleyim,» dedim Yerokimov'a, «burjuvadan on kişinin iç harbin sonuna dek hapse atılmasına kesinlikle karşıyım, çünkü böyle bir karar ancak Devrimci Mahkemece verilebilir.»

«Devrimci Mahkeme mi dedin?» dedi Yerokimov, «Devrimci Mahkeme biziz! Kent bizim elimizde madem!»

«Yanlışsın, Yerokimov Yoldaş! Biz sıradan adamlarız burda! Kentin kumandanıyla, muavini, başka ne? Devrimci Mahkeme Sovyet Doğu Cephesi Devrimci Ordusunca kurulur. İdam mangasının karşısına çıkmaya mı niyetlisin sen yoksa?»

«Tamam, tamam,» dedi Yerokimov, içini çekerek «ama, yau, su kentte aramatarama da mı yapamayız yani?..»

«Bu yılın onsekiz Haziran Kararnâmesine göre, böyle bir genel ev aramataraması ancak yerel Devrimci Komite veya Sovyet'in

rızasıyla olabilir. Henüz böyle bir kuruluş da ortada olmadığına göre, bu aramatarama işini erteleyelim biz en iyisi...»

«Evliyasın sen be!» dedi Yerokimov olanca sevecenliğiyle, «Ben sensiz n'aapardım, yau! Ama, bak, şu serbet ticarete son vereceğiz, değil mi?»

«Buralarda ticaretle uğraşan çarşı pazara mal indirenler köylerden geliyor,» diye açıklamaya giriştim. «Bu dediklerim, okumayazma bilmeyen mujikler. Önce okuyup yazma öğrenecekler ki, çıkardığın emirleri okuyup anlayabilsinler. İlkin bu cahil halka okuyup yazma öğreteceğiz, ne dediğimizi anlar hale getireceğiz, ondan sonra emirnâme çıkaracağız! Atların müsaderesi için bile böyle!.. Hem söyle, Yerokimov Yoldaş, bu at toplama işinde niye böyle ısrarlısın? Devrimci Tver Alayını süvari tümeni haline mi getireceksin, ne?.. Bilmiyor musun, Sol Yaka Grubu için de ordu Kurma Müfettişliği diye bir makam var şunun şurasında?..»

«Haklısın, Gaçek Yoldaş,» dedi. Yerokimov iç geçirerek, «Ben ne yapayım şimdi?»

«Bugulma bölgesi halkına okuyup yazma öğret!» diye cevap verdim. «Bana gelince, gidiyim bi bakıyım, seninkiler bir yaramazlık ediyorlar mı, rahatlar mı yerlerine yerleşmişler mi?..»

Çıktım dolaştım kenti. Tver Devrimci Alayı edebinnen hareket ediyordu. Kimsenin ahını almıyorlardı, ahaliyle dost olmuşlar, birlikte çay içiyorlar, pişirttikleri pelemele, siçi, borç çanaklarını kaşıklıyor, tütün içiyorlardı, velhasıl işler yolundaydı. Alayın ilk taburunun konduğu yukarı Bugulma'ya da gittim. Orada da samanlık seyrandı; millet çay içiyor, borç çorbası kaşıklıyor, erkânınlan oturup kalkıyordu.

Akşam, geç vakit döndüğümde, meydanın baş köşesine, baktım, yeni bir ilân asılmış.

Bugulma ve Yöresi Halkının Tümüne

Bütün kentin ve yöresinin okuyup yazma bilmeyenlerinin tümüne emrediyorum, üç gün içinde okuyup yazma öğreneceklerdir. Bu süre sonunda okuyup yazma bilmediği görülenler kurşuna dizilecektir.

Kent Kumandanı: Yerokimov

Yerokimov'un yanına vardığımda Belediye Başkanıyla bera-

berdi. Başkan masaya özene bezene serilmiş ekmeklerle tuz kesclerinin yanısıra biriki şişe de eskimiş Litvanya votkası getirmişti. Yerokimov, keyfini bulmuş, Belediye Başkanını şapur şupur öperken, beni görünce karşısında, «Gördün, okudun, değil mi, tuttum senin öğüdünü?» dedi. «Gittim matbaanın oraya, dayadım lüveri müdürün alnına. Hemen bas şunu, muhabbet kuşum, dedim, yoksa temizlerim seni şimdi burda, orospu çocuğu, dedim. Titremeye başladı, haşarat. Okudu kağıdı, itiremesi arttı. Durur muyum ben de, tavana salladım ikiüç el! Bastı tabiy, bastı güzel güzel hem de. Kolay mı, okuyup yazma her işin başı çünkü! E, sen de bir emir çıkarırsın, temizlenir hepsi mecbur öğrenirler bu boku, ve dua ederler sonra sana. Değil mi, Sayın Başkan, ha?.. Gaşek Yoldaş bir kadeh de sen iç, yahu.»

İstemedim.

«İçicek misin, içmeyecek misin?» diye kükredi.

Ben de revelverini çekip Litvanya votkası şişelerine ateş ettim. Sonra namluyu üstüne doğrultup, harbi bir sesle... «Kapan yere, yoksa!..» diye haykırdım...

«Tamam, yau, muhabbet kuşum, mesele çıkarma kuzum! Şaka yaptık sana, eğlenelim dedik biraz, felekten birgün çalalım.»

Yerokimov'u kaptım, götürdüm, yatırdım yatağa. Döndün sonra Belediye Başkanının yanına! «Dua et, bu ilk yediğin nane, affetmezdim seni yoksa,» dedim. «Yollan şimdi evine, paçayı kolay kurtardığına şükret!»

Ertesi gün, Yerokimov öğleden sonra ikiye kadar uyudu. Uyandığında çağırttı beni. Kuşkulu kuşkulu bakıp yüzüme: «Dün beni vurmaya niyetlendin galiba?» dedi. «Ha şunu bileydin!» dedim. «Kent Kumandanı olarak, sarhoş olduğunu duyduğumda, Devrimci Mahkemenin vereceği cezayı ben önceden yerine getireyim istedim.»

«Ama, muhabbet kuşum, bundan kimseye söz etmeyeceksin, değil mi? Bi daha yapmam. Okuyup yazma öğreteyim istedim ben millete.»

Akşamın mujiklerden ilk heyet Korlagin yöresinden çıktı geldi. Altmışla seksen arası altı nineyle altı dede.

Ayaklarıma kapandılar. Babacığımız, gazbetme ruhumuzu, n'olur diye ağlaştılar. «Üç gün içinde nasıl öğreniriz biz okuyup yazmayı. Kafamız almaz ki!.. Halaskârımız bizim, merhamet et bu millete!»

«Emir gerçek değil,» dedim. «Hep o Kent Kumandanı olacak bu adamın marifeti bunlar!»

Geceleyin birkaç heyet daha geldi, ama, sabaha kentin dört bir yanına ilânlar asılmış, bir düzünesi de köylere yollanmıştı. Şöyle deniyordu ilânlarda:

Bugulma ve yöresi Tüm Ahalisine!

İlân ediyorum ki, Kent Kumandanı Yerokimov'u azletmiş, görevi devralmış bulunmaktayım. Demek oluyor ki eski Kumandanın üç gün içinde cehaletin ortadan kaldırılmasına ilişkin 1. ve 2. emirleri geçersizdir.

Kent kumandanı: Gaşek

Bu adımı atmayı gözüm yedi, çünkü geceleyin Petrograd Süvari Alayı Kente varmıştı. Benim Çuvaşlar, Yerokimov'un hakkından gelsinler diye çağırmışlardı onları...

KENTİN KUMANDANI YEROKİMOV TARAFIMDAN azledildikten sonra, tüm Devrimci Tver Alayına yaymladığı bir bildiriyle kenti savaş düzeni içinde boşaltıp kent dışında ordugâh kurmalarını emretti. Bana da vedalaşmaya geldi. Açıkça söyledim ki kendisine, Tver Alayı ve kumandanı yeni bir tatsızlığa yol açtığı takdirde, alayıyla birlikte soluğu Cephe Devrimci Cephe Ordusu Mahkemesi karşısında alacaklardır. Madem kozlarımızı seriyorduk masanın üstüne.

Yerokimov Yoldaş da, buna karşılık, büyük bir içtenlikle, Petrograd Süvari Alayı kenti terkedcr etmez, beni yukarı Bugulma üzcrindeki tepenin her yönden görebileceğim bir yerinde ipe çekeceğini bildirdi.

El sıkışıp, dostça ayrıldık.

Yerokimov'un alayıyla birlikte kentten ayrılması üzerine, çoğu efradı gönüllü olan Petrograd Süvarı alayını rahatça konaklatmak, barakalarını filân temizletme sorunuyla yüz yüze geldim. Bu civanmertlerim Bugulma'da kaldıkları sürece kendilerini mutlu hissedip, hiç yoktan birgün bana karşı ayaklanmamaları için elimden geleni yapmaya kararlıydım.

Ama barakaları kime temizletecek, yerleri kime sildirecek, ortalığı kime toplatacaktım? İşi gücü olmayan birilerini bulmam gerekti.

Yerli ahalinin eli doluydu, herkes bir işin ucundan tutmuş, harıl harıl çalışıyordu. Düşün, düşün, sonunda kentin yakınındaki büyük manastır aklıma geldi. O mubarekler mubareki Meryem Ana Manastırında yaşlısı, genci alayına bereket yüzlerce rahibenin dua edip, birbirlerine kara çalmaktan başka iş güçleri yoktu, ma-

lûm. Ben de başrahibeye şu resmî mektubu yazdım:

Bugulma Kenti Ordu Kumandanlığından
Sayı: 3896
Harekât Ordusu
Mubarekler Mubareki Meryem Ana Manastırının
Başrahibesi Yoldaşa:

Petrograd Süvari Alayı emrine derhal elli kız yollayın! Doğrudan barakalara gelsinler!

Kent Yüksek Kumandanı: Gaşek

Mektup yollandı, yarım saat kadar sonra, manastırdan son derece güzel, güçlü çan sesleri duyuldu. Mubarekler Mubareki Meryem Ana Manastırının bütün çanları ahlıyor, vahlıyor, bizim yandan da Kent Kilisesinin çanları onlara dümtek tutuyordu. Posta geldi, büyük kilisenin başrahibinin papazlarla birlikte kendilerini kabul edip etmeyeceğini sorduğunu söyledi. Baş salladım ben de, makamıma sakallı papazlar akın etti. Sözcüleri, «Kumandan Yoldaş», dedi, «sade mahallî ruhban değil, bütün Ortodoks Kilise adına geliyorum size. Petrograd Süvari Alayı için elli rahibe istediğinizi manastırdan demin haber aldık. Unutmayın, üstümüzde hepimizden büyük Tanrı var.»

«Şu anda üstümüzde tavan var sade,» diye dalga geçtim. «Rahibelerine gelince, dediğim gibi olacak! Kışla için 50 rahibeye ihtiyacım var. Otuz tanesiyle işimizi baktık, görüyoruz yollarım yarısını geriye. Ama elli tanesi yetmiyorsa, manastırdan yüz de, iki yüz de üç yüz de rahibe getirtiriz icabında. Hiç ırgalamaz beni. Size gelince, beyler, haber vereyim devlet işlerine müdahele ediyorsunuz, mecburum, para cezasına çarptıracağım sizi. Tek tek hepiniz iki kilo mum, bir düzine yumurta, yarım kilo tereyağı getireceksiniz. Başpapaz yoldaş, sizi başrahibeyle görüşüp o elli rahibeyi ne zaman göndereceğini belirlemekle görevlendiriyorum. O rahibelere acele ihtiyacım var, işleri bitince geri gönderirim. Hiçbir zayiat verecek değiliz onlara.»

Ortodoks ruhban, makamımdan bombok halde ayrıldı.

Kapı ağzında, en kıdemlileri, en uzun saçlı, en uzun sakallısı dönüp, bana «Unutmayın, üstümüzde hepimizden büyük Tanrı var,» dedi.

«Ne dediniz, efendim?» dedim ben de. «Zatıâliniz üç değil,

beş kilo mum getireceksiniz!»

Harika bir Ekim ikindisiydi. Sert bir don olmuştu, Bugulma'nın melûn çamuru kabuk bağlamıştı. Kiliseye koşan kalabalık caddeleri lebâlep doldurdu. Kentte, manastırda çanlar ağıraksak çalıyordu. Bu seferki tehlike çanı değil, Ortadoks Bugulma'yı «İstavroz Alayı»na çağırıyordu.

Bugulma tarihinde en berbat zamanlarda yeralmıştı bu İstavroz Alayı. Tatarlar kenti kuşattığında veba, çiçek salgınları patlak verdiğinde, harp çıktığında, Çar'ı öldürdüklerinde falan... Çanlar öyle bir çalıyordu ki, hıçkıra hıçkıra ağlayacaklar, dokunaklıktan eriyeceklerdi nerdeyse...

Manastırın kapıları açıldı, ikonalarla sancaklarla göründü azizeler. Başlarında başrahibe, dört en yaşlı rahibe kocaman, lendûka bir ikona taşıyorlardı.

Mubareklerin Mubareği Meryem Ananın tasviri İkonadan afal afal bakıyordu. Ardından da, genci, ihtiyarı, rahibeler geliyordu, siyahlar kuşanmışlar, mezamirler okuyarak. «Ve götürdüler Onu çarmıha germeye. Ve çarmıha gerdiler onu ve mumla İki

Kimseyi daha, biri sağında, öbürü solunda...»

Aynı anda Ortodoks ruhban, kent kilisesinden sırma işlemeli kaftanlarıyla çıktı, ardından Ortodoks cemaat; ellerinde ikonolar, upuzun bir alay halinde.

İki alay kavuştu birbirine «İsa yaşıyor. İsa Melik. İsa Muzaffer!» diye çığrıştılar.

Derken, olanca güruh başladı ezgiye: «Yaşıyor, belli halaskâr. Belli, geldiğinde günü, yeryüzünde zuhur edecceği.»

Alay kiliseyi dolandı, ordan benim de hazırlığımı yaptığım Kent Kumandanlığı dairesine yöneldi.

Yapının önünde beyaz örtülü bir masa duruyordu, üstünde bir somun ekmekle bir tuzluk. Sağında bir ikona, etrafında da yanan mumlar. Alay Kumanlığın önüne gelince, ben de olanca vakarımla çıktım dışarı. Başrahibeden ekmekle tuzu kabul etmesini dilcdim. Ortadaks ruhbandan da sonunda bir bir dilim kesmelerini rica ettim. Birer birer gelip, ikonayı öptüler.

«Ortadoks erkekler, Ortodoks kadınlar,» diye olanca ciddiyetimle giriştim söze. «Size bu güzel, bu gözalıcı alay için teşekkür ederim. Hayatımda ilk defa görüyorum bu Istavroz Alayını, öyle etkiledi ki beni, ömrümün sonuna dek aklımdan çıkamayacak. Gözümün önünde şurda rahibeler ilâhiler okuyorlar. Ve ben Neron Devrinde, ilk Hıristiyanların alaylarını hatırlıyorum. Aranızda belki «Quo Vadis»i okumuş olanlar vardır. Ama sabrınızı daha fazla sıkıya sokmak istemiyorum. Ortodoks erkekler, Ortodoks kadınlar, ben sade elli rahibe istemiştim, ama madem hepiniz burdasınız, işimiz daha çabuk görülecek böylece. Rahibe matmazellerin beni barakalara kadar takip etmesini rica edeccğim.»

Kalabalık, karşımda başı açık dinelmiş, ilâhiyle karşılık veriyordu. «Gökler Tanrının haşmetine şahit, ufuklar kudretine kail. Günbegün zahir oluyor ve gece be gece kerametin izhar ediyor.»

Başrahibe bana doğru ilerledi. Buruşuk çenesi titreyerek, «Tanrı adına söyleyin, ne yapacağız biz orda?» diye sordu. «Ruhlarımızı helâk etmeyin, yalvarırım.»

«Ortadoks erkekler, ortodoks kadınlar,» diye haykırdım kalabalığa: «Yerler silinecek, barakalar temizlenecek, Süvari Alayı temiz bir yerde konaklayabilsin için! Hadi gidelim!»

Kalabalık izledi beni ve öyle candan sarıldılar ki işe, karanlık

basmadan barakalar pırıl pırıl oldu.

O akşam, genç, çıtıpıtı bir rahibe ufak bir ikonayla başrahibeden bir mektup getirdi. Mektupta tek şu cümle yazılıydı: «Sizin için dua ediyorum.»

O günden beri huzur içinde uyuyorum, biliyorum çünkü, şu anda bile, Bugulma'nın koca meşe ormanı içinde Mubareklerin Mubareği Meryem Ana Manastırında, bir başrahibe benim için, bu allahın belâsı herif için dua edip duruyor...

SEVKÜLCEYŞİ MÜŞKİLÂT

1918 EKİM SONLARINDA, DOĞU CEPHESİ DEVRİMci Konseyinden şu telgraf Bugulma'daki karargâhıma erişti: «16. Hafif Topçu Tümeni yürüyüşe geçmiş olmakla, cepheye ulaşım için gerekli kızakları hemen hazır edin!»

Telgrafın ne demeğe geldiğini sökemedik bitürlü. Ne biçim bir tümendi bu? Kaç bin kişilikti? Nerden bulacaktım o kadar kızağı?.. Farketmişinizdir, askerlik konusunda alayın ne olduğunu bilmeyen bir alaylıyım ben. Avusturya İmparatorluğu beni askerlik mesleğinde cahil bıraktıydı, harp sanatının inceliklerine gözlerine girme yolundaki bütün çabalarımı inatla baltaladıydı.

Harbin başında 91. Piyade Alayının Subay okulundan beni tardetmişler, omzumdan bir yıllık çomağımı sökmüşlerdi. Akranlarım hepsi harp okulu öğrencisi vede asteğmen mertebesine erip, dörtbir cephede kırılırken, bendeniz Budejovice ve Leyfa Kıyısı Bruck kışla zındanında kapalıydım. Sonunda beni salıp yürüyüş kollarıyla cepheye yollamak istedilerse de bir samanlıkta saklanarak, tarafıma yöneltilen böyle üç tertip girişimi atlattım. Sonra da sarra numarasına yattım, az kalsın kurşuna diziyorlardı, mecburen cepheye gönüllü yazıldım. O an işte talih yaver oldu bana, Sambor üzerine yürüdüğümüz sıra, Teğmen Lukas'a çıtıpıtı bir metres ve birinci sınıf bir mutfakla donanmış bir apartıman dairesi bulmam sayesinde emircerliğe terfi ettim.

Daha sonra, Sokal yakınında, tabur kumandanımızın yatağında bit bulunması üzerine, tekmilini yakalayıp üstümü siper içinde cıva merhemiyle piripak etmem karşılığında, Büyük Cengâverlik Gümüş Madalyasını kazandım.

Bunları saymazsak, bana harp sanatının inceliklerini gösteren

hiç olmadı. Bugün bile bir taburun kaç alaydan kurulduğunu, bir tugayın da kaç bölüğe ayrıldığını çıkaramıyorum. O zaman işte, Bugulma'da bir hafif topçu tümeninin nakli için kaç kızak gerekli olduğunu bilmem bekleniyordu benden. Bizim Çuvaşlardan da bu işi bilen yoktu, o yüzden bir yıl içinde bu sorunun cevabını bulma şartıyla cezalarını tecil ederek, tekmilini üç gün hapse çarpttırdım.

Belediye Başkanını çağırtıp, dedim ki ters ters: «Öğrendim, ulan, sen biliyormuşun da, gizliyor muşun benden hafif bir topçu tümeninde kaç kişi olduğunu, ahh!..» İlkin dilini yutmuş gibi oldu, derken attı kendini yere sarıldı dizlerime, «Merhamet edin bana» diye inledi. «Mafetmeyin beni! Bu fitneyi ben çıkardıysam, çoluğuma, çocuğuma hasret gideyim...»

Tuttum, kaldırdım, çayla çöreğe buyur ettim, günahsızdır, belli keriz...

Evine yollandı, bana da mantar garnütürlü kızarmış bir sütdomuzu yolladı. Hepisini silip süpürdüm a, bir tümende kaç kişi olduğunu, bunlar için de kaç kızak gerektiğini sökemedim bitürlü.

Petrograd Süvari Alayı Kumandanını çağırttım, lâf lâf arasında konuya bir bit attım.

«Garip şey,» dedim, «Merkez Kumandanlığı hafif topçu tümeni sayısını neden böyle ikidebir değiştiriyor? Hem de Kızıl Ordu'nun örgütlendiği bir sırada?.. Kumandan Yoldaş, böyle bir tümende önceleri kaç kişi olduğunu hatırlayabilir misiniz, yâni tesadüfen?»

Tüh dedi, tükürdü yere, «Biz süvariyiz, topçular ırgalamaz bizi,» dedi, «Hem ben kendi alayımda kaç kişi olacak, onu da bilmiyorum, talimat yollamıyorlar ki hiç. Emir geldi, bir alay topla diye, ben de topladım. Bildiğim, bir bildiğim, bir bildiği vardı, onun da bir bildiği, böyle böyle büyüyordu mevcut. Hâlâ da büyüyor. Gözüm keserse yakında, tugay ilan edeceğim bizim alay birliğini. Kazaklar kim oluyormuş bizim karşımızda!»

Çekip gittiğinde, bildiğim yine elde sıfırdı, Körtaşı gibi de şu cenabet telgraf geldi Simbirsk'ten:

> Cephedeki değişgen durum dolayısıyla Cephe Kumandanlığı emrine! Ik nehri üzerindeki mevzilerimizin yarılması halinde, alayları Kluçevo–Bugulma hattına çekin! Düşman 50 km. yakına girdikte, kentin savunması için olağanüstü önlem heyeti kurun! Ahaliyi, 52 yaşa kadar askere yazın, silâh dağıtın! İlk fırsatta, İk üzerindeki demiryolu köprüsünü uçurun! Zırhlı treni keşfe çıkarın, demiryolunu tahrip ettirin!»

Telgraf elimden düştü, ilk sarsıntıdan sonra kendimi toparlayıp gerisini okudum:

> «Siloyu yakın! Birlikte götüremeyeceklerinizi imha edin! Takviye bekleyin, ordunun ibade ve iaşesini hazırlıklı tutun! İkmal trenini ve cepheye düzenli mermi irsalini sağlayın! Ahaliyi yatıştırmak için Tatarca Rusça yayına başlayın! Devrimci bir komite kurun! Bu emirler harfiyen uygulanmadığı veya yanlış uygulandığı taktirde, harp kaanunları gereğince, cezalandırılacaksınız!»

Akşama doğruydu, lâmbaları yakmadıydım, karanlıkta oturuyordum, pencereden bizim makam odasına bir ay göz kırptı. Bak-

tı bir adam oturuyor bir koltukta, elinde bir telgraf, apdal apdal bakıyor karanlığın içine! Şafakla güneş de aynı vaziyette buldu beni. Ortalık ağarırken, köşede asılı ikona dayanamadı gayrı, pat dedi düştü duvardan, param parça oldu.

Kapıda nöbet bekleyen Çuvaş gürültüye koşup içeriye, parmağını tembihen sallayarak: «Seni gidiy, orospi çocuğu.. Sen düşen de kumandanımını uyandirirsin ha!..» dedi.

Sabahın, cebimden rahmetli anamın resmini çıkardım. Yaşlar iniyordu gözlerimden, «Ah, anam» diye fısıldadım, «ah anam! Yıllar önce, Prag'da, Kral Bağı, Milesovska Sokağı, 4 numarada otururken beraber, ne bilecektin, değil mi, garibim, onbeş yıl sonra, biçare oğlunun alayları Kluçevo–Bugulma hattına çekmeye, Ik nehri üstündeki köprüyü uçurmaya, bir siloyu ateşe vermeye, son ferdine kadar bir kenti savunmaya... koşulacağını! Ne bokuna ben okulun dördüncü sınıfında ilk çaktığımda, senin sözüne uyup bir Benediktin rahibi olmadım ki?.. Otururdum içim rahat, âyine gider, sonra da manastırın şarabını çeker, uyurdum...»

Derken, adetâ bu hitabıma bir cevap, kentin güneydoğusundan şüpheli bir kığıştırdır koptu, bidaha, bidaha...

«Topçu ateşi,» dedi cepheden yeni dönen posta «Kapel'in adamları Ik'i geçtiler, sağ kanattan Leh tümeniyle bize karşı yürüyorlar. Tver Alayı da ricat ediyor.»

Cepheye şu emri yolladım:

«General Kapel'in birlikleri Ik'i geçtiler de, Leh Tümeniyle bizim sağ kanadımıza doğru ilerliyorlarsa, derhal Ik'ı geçip, onların sol kanadına karşı yürüyün! Düşmanın gerisine Petrograd süvarisini yolluyorum!»

Petrograd Süvari Kumandanını çağırdım, «Mevzilerimizi yardılar,» dedim, «Demek ki düşmanın gerisine sarkıp, bütün Leh tümenini esir etmemiz daha kolay olacak.»

«Başüstüne» dedi Kumandan, selâm çakıp gitti. Makinemin başına geçip Simbirsk'e şu teli çektim:

«Büyük Zafer! Ik hattı üzerindeki mevziler yarıldı. Her yandan hucuma geçiyoruz. Süvarı düşmanın gerisinde. Sürüyle esir...»

BUGULMA'NIN ŞANLI GÜNLERİ

NAPOLYON SU KATILMAMIŞ BİR HIRTTI. BİÇARE sevkülceyşr sırlarını sökeceğim diye nasıl didindi durdu! *Bölünmez Cephe* fikrine ermek için inekledi hep. Brienne ile Paris askeri okullarında ha oku, ha oku, kendine özgü taktikleri icat et, et, sonra da git Waterloo'da tuşa gel!..

Niceleri onun izinden gittiler, zılgıtı da yediler. Bugünkü günde, diyeceğim, Bugulma'nın şanlı günlerinden sonra, Napolyon'un zaferleri, L'Aquiletta Burnu'nun işgalinden, Mantua, Castiglione ve taa Aspern'e kadar, çocuk oyuncağı sayılsa yeri. Hiç şüphem yok, Napolyon Waterloo'da benim gibi hareket etseydi, Wellington'un pestilini çıkarırdı, garanti!..

O savaşta Blücher, Napolyon'un *sağ kanadı*'na abandıydı, Napolyon, Gne Kapel'ın gönüllüleriyle Leh tümeni sağ kanadımıza sarktığında benim Bugulma'da yaptığım gibi yapmalıydı!

Rus toprakları alabildiğine geniş olduğu ve orda burda birkaç millik uzaklığın kıymeti harbiyesi bulunmadığı için, Petrograd süvarisi mucizeler yarattı. Menzelinsk'e dek at sürdüler. Çisma bölgesine, düşmanın gerisinde kimbilir nerelere sokulup, düşman birliklerini önlerine kattılar, kazandım sandığı zaferi yenilgiye dönüştürdüler.

Yazık ki, düşmanımızın çoğunluğu Belebey ile Buguruslan'a çekilme fırsatını kaçırmadı, Petrograd Süvarisinin kovaladığı azınlığı da Bugulma'nın 13 km. yakınına indi.

Bugulma'nın o şanlı günlerinde, Yerokimov Yoldaşın kumanda ettiği Tver Devrimci Alayı mağlup düşmanın önünde çekile çekile bir hal oldu.

Akşamları, Tatar köylerine dağılmayı âdet etmişlerdi, bul-

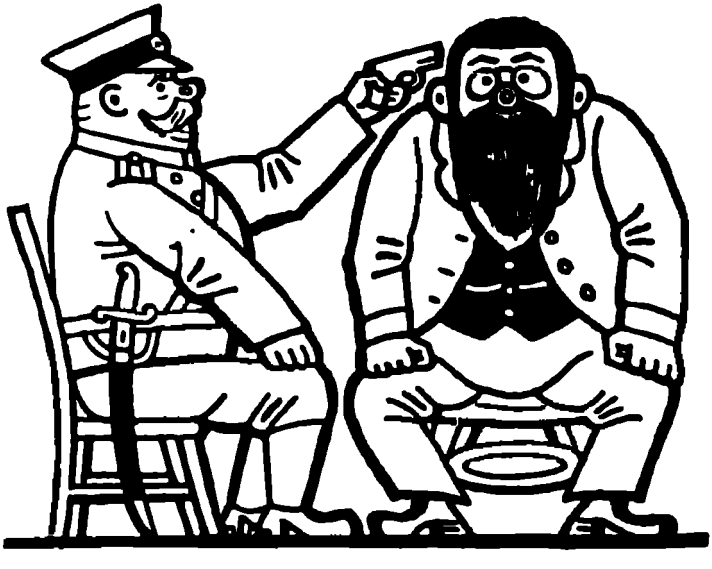
dukları ördekleri, tavukları mideye indirdikten sonra da, Bugulma yakınına çekilip civar köylere serpişiyorlardı, sonunda da olanca ağırlıklarıyla kente girdiler.

Matbaanın ordan acele haber geldi. Tver Alayı kumandanı Yerokimov matbaa müdürünün ümüğüne çökmüş bir revolverle, bir emirle bir bildirinin yayınlanmasını istiyormuş!

Yanıma dört Çuvaş, iki Brovning, bir de Kolt tabanca alıp matbaaaya koştum, ne görcyim, müdür odasında müdür bir iskemlede, onun yamacında da Yerokimov yoldaş oturuyor. Müdürün durumu biraz tatsızdı, çünkü misafiri olan zat alnına bir revolver dayamış, temcit pilâvınca şu sözleri hiç durma tekrar ediyordu: *«Bu kâğıdı basacağın mı, basmayacağın mı? Sana söylüyorum bu bildiriyi basacağın mı, basmayacağın mı?*

Müdür de, kararlı kararlı, «Basamam onu, basmam, basamam, arkadaş,» dedikçe, tabancalı misafiri «Bas şunu, yahu, sevgilim benim, muhabbet kuşum, bas şunu, n'olur,» deyip duruyordu.

Karşılarında beni gördüklerinde, Yerokimov, belli şaşırmış, fırladı yerinden boynuma sarıldı, öpüşkokuş... Müdüre dönüp, göz kırparak. «Yarım saattir dertleşiyorduk burda. Yıl oldu, yau, seni

görmiycli,» dedi.

Gözümden kaçmadı, müdür hak dedi tükürdü yere, «Ne dertleşme, ne dertleşme,» diye homurdandı.

«Duydum,» dedim Yerokimov'a emir mi, bildiri mi neyse bişey bastırtmak istiyormuşun! Müsaade et de o metne ben de bir göz atayım.»

«Şaka yapıyordum, Gaşek Yoldaş, şaka,» dedi Yerokimov sıkıntılı sıkıntılı. «Ciddi bişey değildi, canım...»

Masanın üstünden o basılması istenip de, Bugulma'da gün yüzüne çıkamayacak olan metnin özgün nüshasını kaptım. Bugulma halkı, Yerokimov'un kendileri için tasarladığı gösteriye, görmeleri kısmet olaydı, şaşkalacaklardı eminim. Metin şöyle gidiyordu çünkü:

1 Sayılı Bildiri.

Muzaffer Tver Alayının başında kentimize dönmekle, ilân ediyorum ki, kentin ve yörenin yönetimi tarafımdan teslim alınmış olup, fevkâlade bir devrimci mahkeme kurulacak ve ginc benim tarafımdan yönetilecektir. İlk duruşma yarın yapılacak olmakla, dâva konusu da son derece önemlidir. Kentin Kumandanı Gaşek, Fevkâlâde Devrimci Mahkeme huzuruna çıkarılacaktır, çünki kendisi bir karşı-devrimci ve de bir haindir. Kurşuna dizilme mahkûm edilirse, ki edilecektir, karar 12 saat içinde infaz edilecektir. Ahaliyi hemen uyarayım ki, ayaklanmaya yeltenenler mahallinde cezalandırılacaktır!»

Yerokimov,
Kent ve Yöresi Kumandanı

Dostum Yerokimov bu bidiriye şu emri de iliştirmişti:

2 Sayılı Emir

Bugulma Askeri Yöresi Fevkalâde Devrimci Mahkemesi, ilân eder ki, Fevkalâde Devrimci Mahkemesi kararıyla, kentin eski kumandanı Gaşek Sovyet Hükümetine karşı-devrimciliği ve ihaneti nedeniyle kurşuna dizilmiştir.

Yerokimov,
Fevkalâde Devrimci Mahkeme Başkanı

«Şaka, yau, ufak bir şaka yaptık sana, muhabbet kuşum benim,» diyordu yatıştırıcı bir sesle Yerokimov. «Tabancamı mı istiyorsun, al, al! Kimseyi kurşuna dizdirir miyim ben, hele seni?..»

Bu kadar aşağıdan almasına şaşmıştım doğrusu. Sonra baktım, benim dört Çuvaş mavzerleri doğrultmuşlar Yerokimov'a, yüzüne yiyecekmiş gibi bakıyorlardı.

Gülümsedim. «Sen çılgının tekisin, Yerokimov Yoldaş,» dedim. «Böyle ufaktefek şakalar için tutuklanmaz kimse. Sen söyledin ufak bir şakaymış bu yaptığın. Ben seni tutuklatacağım ama başka bir nedenle. Şu kepazenin kepazesi dönüşün için buraya! Lehler Petrograd süvarisi tarafından yerle bir edildi, sen halâ onlardan ta buraya kadar kaçtın ha!.. Demin Simbirsk'den bir telgraf geldi, Tver Devrimci Alayının o eski Devrimci sancağı adına yeni zaferler kazanması emrediliyor. Bana teslim ettiğim tabancamı geri veriyorum sana, ama bir şartla: Hemen kenti terkedeceksin, Lehleri kuşatıp, esir getireceksin bana, hem de bir alay. Ama, bak, esirlerin saçlarının bir teline dokunacak olursan, haberin olsun, işini bitiririm senin! Sen de aynı fikirdesin, sanırım. Simbirsk Karargâhı karşısında rezil kepaze olmamız yakışık almaz. Ben şimdiden telgraf çektim Tver alayı bir alay esir getirdi diye.»

Masaya bir yumruk indirdim, «Nerde o esirler?.. Nerde onlar?» diye haykırdım.

Ve yumruğumu burnuna dayayarak, zebanî bir sesle kükredim: «Görürsün sen, bak! Burnundan nasıl fitil fitil getireceğim senin! Alayını toparlayıp o esirleri getirmeye yollanmadan önce bir diyeceğin var mı, söyle! Unutma ki, ben Cephe Kumandanıyım, ve en yüksek makâmım buralarda!»

Yerokimov mum kesildi önümde. Heyecandan gözlerini kırpıştırıyordu sade. Sonunda selâm çakıp. «Bu akşamdan tezi yok, Lehleri ezip, alayla esir getireceğim,» dedi.

Tabancasını geri verdim, elimi sıktı, dostça ayrıldık.

Yerokimov sözünü tuttu, hem de nasıl! Sabahın, Tver Alayı esirleri getirdi. Barakalar doldu ağzına kadar. Ama gidip bakayım şunlara dediğimde, ne göreyim, Yerokimov Leh askerleri yerine, civar ne kadar Tatar Köyü varsa basıp, topunu getirmemiş mi Bugulma'ya! Çünkü Lehler Tver Alayının baskınını alesta beklemeyip ödlek ödlek kaçışmışlar...

BESBELLİ, YEROKİMOV YOLDAŞ, YUMUŞAK BAŞLI Tatarların, yerli halkın Lehlerden olmadığını kavrayamıyordu. Bunun üzerine ben de köylerden toparladığı esirlerin serbest bırakılması için bir emir yayınladığımda, fena bozuldu, Petrograd Süvari Alayının telgrafhânesine koşup Simbirsk'deki Doğu Cephesi Devrimci Ordu Konseyine aşağıdaki teli yollamaya kalkıştı:

Bildiriyim ki, üç gün süren çarpışmalar sonucunda Tver Devrimci Alayımla düşmanı mahfettim. Düşmanın kayıpları muazzam. Esir aldığım 1200 Beyazı ise Kent Kumandanı serbest bıraktı. Olayı enine boyuna soruşturmak üzre özel bir komitenin gönderilmesini dilerim. Kent Kumandanı Gaşek Yoldaş, güvenilmez biri, karşı devrimci, düşmanla ilişikileri var. Burada bir Çeka şubesi kurmam için izninizi dilerim.

Yerokimov,
Tver Devrimci Alayı Kumandanı

Telgrafhâne müdürü Yerokimov'dan teli alıp hat serbest kalır kalmaz yollayacağını söyledi. Sonra da kızağına atladığı gibi bana geldi.

«İşler çatallaştı gine, *batyuşka,*» dedi çaresizlik içinde, «Oku şunu!» diye de Yerokimov'un telini uzattı.

Okudum, ve hiç bozuntuya vermeden cebime koydum. Telgraf müdürü başını kaşımaya, sinirli sinirli gözlerini kırpıştırmaya başladı. «Hak verirsiniz, güç bir durumdayım, berbat. Halk Komiserliğinin yürürlükteki emri üzre, alay kumandanlarının tellerini kabul zorundayım. Siz de, belli, bu telin gönderilmesini istemiyor-

sunuz. Ben teli size getirdiysem, elinize vereyim diye değil, içeriğini öğrenip Yerokimov Yoldaşa karşı bir başka tel yollayasınız diyeydi.»

Müdüre Harp Komserliğine saygısının sonsuz olduğunu, ama bizim komserlik karargâhında değil, cephe olduğumuzu söyledim. «Ben de bu Cephenin Kumandanıyım,» dedim, «istediğimi yaparım ben. Size emrediyorum, Yerokimov Yoldaş'dan dilediğiniz kadar telgraf alabilirsiniz, ama yollamayacaksın onları, hemen bana getireceksiniz!»

«Şimdilik serbetsiniz,» diye bağladım sözü. «Ama emrimden, şuncacık bir yan çizmeğe kalkarsanız, başınıza gelecekleri düşünmek bile istemiyorum!»

Oturduk çay içtik, dereden tepeden konuştuk. Yerokimov'a telgrafı yolladığını söylemesini tembihleyerek kendisini yolcu ettim.

Yemekten sonra, kapımı bekleyen Çuvaş, Yüksek Kumandanlık binasının Tver Devrimci Alayını iki bölüğünce çevrilmiş olduğunu, ve Yerokimov'un erata «Tiranlığa Son!» diye nutuk attığını haber verdi.

Gerçekden de, az sonra, Yerokimov, süngüleri takılı on askerle makam odamda boy gösterdi.

Bana hiç söz etmeden, odamın çeşitli yerlerine dikti askerlerini.

«Sen şurda dur, sen şuraya gel! Sen de köşeyi tut! Sen masanın yanına geç! Sen şu pencerenin yanında dur, sen öbürünün! Sen de benim yanımda kal!»

Bir cığara yaktım bu arada ben de. Süngüler arasında kalmıştım, bakalım ne olacak diye merakla bekliyordum.

Kararsız bakışlarından anlaşılıyordu, o da ne haltedeceğini bilemiyordu. Üstüne üstlük belgelerle kaplı masaya yanaştı, iki–üç kâğıdı cartcart yırttı, ardından süngülü bir er odayı voltalamaya başladı.

Dört bir köşemde mevzilenmiş öbür erler ciddi ciddi duruyorlardı. Derken içlerinden, gençten biri, «Cıgara içebilir miyiz, kumandanım?» diye patladı.

«Olur,» dedi Yerokimov, karşıma geçti, oturdu. Tütünle cığara kâğıdı ikram ettim. Sardı, cıgarayı yaktı, bir nefes çektikten

sonra ikircikli bir sesle «Simbrisk tütünü mü bu?» diye sordu.

«Yok. Don tütünü bu,» dedim kısaca, o sanki karşımda değilmiş gibi, masanın üstünde belgeleri karıştırmağa koyuldum. İçe işliyen bir sessizlik oldu. Sonunda Yerokimov, sâkin bir tınla, «Ne dersin, Gaşek Yoldaş, Çeka Başkanı atandım desem sana?» diyecek oldu.

«Kutlarım seni» dedim. «Bir cigara daha?..»

Yaktı cigarayı biraz üzgün sürdürdü lâfı: «Şöyle bir düşün, Gaçek Yoldaş. Doğu Cephesi Devrimci Ordusunun Çeka Başkanlığına gerçekten atandığımı şöyle bir düşün!»

Ayağa kalkıp, sözcüklerin de üstüne basa basa, «Ve ölümün, kalımın benim elimde olduğunu bir düşün!» dedi acı acı..

«Önce şu yetki belgesini görelim, bakalım!»

«Ne yetkisi, ne belgesi? İstersen şuracıkta tutuklatırım seni!..»

Gülümsedim. «Yerokimov Yoldaş, şu demin oturduğun yere çök bir kere,» dedim. «Şimdi semaveri getirecekler, biz de oturur senle, Çeka başkanlarının nasıl atandığına dair çene çalarız bi-

raz.»

Derken, Yerokimov'un çevremdeki muhafızlarını gözlerimle bir harmanlayıp: «Siz ne arıyorsunuz, lan, burda!» diye kükredim. «Sittirin gidin, hadi! Hadi! Söyle şunlara Yerokimov Yoldaş, defolsunlar, gitsinler!»

Yerokimov mahçup mahçup gülümsedi. «Gidin, çocuklar gidin! Dışardakilere de söyleyin, onlar da gitsinler yerlerine!»

Topu çekip gittiğinde, semaver de geldiğinde, «Sen de biliyorsun,» dedim Yerokimov'a, «elinde yetki olaydı, tutuklatırdın, kurşuna da dizdirirdin beni, kırk satıra vurdurur, kırk katıra koşardın. Ama işte Çeka Başkanlığına atanmış olaydın!..»

«Alacağım o belgeyi,» dedi Yerokimov sâkince. «Alacağım, görürsün, o yetkiyi de, o cenabet belgeyi de!»

Yerokimov'un kademsiz telini cebimden çıkarıp uzattım kendisine.

Beyninden vurulmuşa döndü. «Nerden buldun bunu?» diye ezgin bezgin sorulandı. «Çoktan yollanmış olmalıydı bu!»

«Durum açık,» dedim nezaketle, «bütün ordu tellerinin paraf edilmesi gerekiyor. Onun için senin telgrafını bana getirdiler. Ama istiyorsan, ısrar ediyorsan, parafı şimdi basarım, alır kendi elinle telgrafhâneye götürür yollatırsın. Korkum yok senden yâni!..»

Yerokimov telgrafı alıp yırttı. Ahlayıp vahlamaya başladı: «Valla, kötü bir niyetim yoktu, yavrum benim, muhabbet kuşum... Affet beni, yau, dünya ahret kardeşimsin sen benim!..»

Sabahın ikiye kadar çay içtik. O gece bende kaldı, aynı döşekte yattık. Sabahleyin yine çay içtik beraber, yerine yurduna selâmetlemeden önce de bir ölçek has tütün verdim yanına...

POTEMKİN KÖYLERİ•

BUGULMA'NIN ŞANLI GÜNLERİNDEN BU YANA SEkiz gün geçmişti, Petrograd Süvarı Alayından ne bir iz vardı, ne bir nefes. Son olaydan sonra, beni ziyarete pek düşkünlük gösteren Yerokimov Yoldaş, allahın günü, Petrograd Süvarisinin düşman tarafına geçmiş olabileceği yolunda bazı kuşkular dile getiriyordu. Önerileri de şöyleydi: Bir, Süvarileri Sovyet Düşmanı ilân edecektim; iki, Moskova'ya Trotski'ye bu pis ihanetçi ayrıntısıyla telleyecektim; üç, bir Devrimci Cephe mahkemesi kurup, Telgrafhâne Müdürünü yargılayacaktım, çünkü o ibne ne olup bittiğini bilip de haber vermişti bize. Hem bilmiyorsa bile, yargılanması gerekirdi, haberleşmeden sorumlu değil miydi keratanın oğlu!

Yerokimov Yoldaş, Petrograd Süvarisine karşı yürüttüğü kızıştırma kampanyasında kuş uçurtmuyordu. Sabahın saat sekizinde damlıyor, 9.5'a kadar kafa ütülüyordu. Derken saat ikide yine ispatı vücut ediyor, kampanyanın kampanasını çalmaya başlayınca, dördü ediyordu. Akşam da semaver başına oturup gece onlara, onbirlere kadar veryansın ediyordu...

Bu süreler boyunca başı önde, makam odasını arşınlayarak, «Ne namussuzluk bu, yau!.. Devrime sürülen bu leke!.. Geçelim telgrafın başına! Moskova'yı bulalım hemen!» diye homurdanıp duruyordu.

«Sen merak etme, Yerokimov Yoldaş, işler yoluna girecek,» diye teselli ediyordum onu. «Görürsün bak, Petrogradlılar nasıl aslan gibi dönecekler aramıza!..»

Büyük Katerina. Rusya'nın yeni ilhak etmiş olduğu Kırım'ı gezerken, aşığı, Rus devlet adamı Potemkin, bölgeyi olduğundan daha kalabalık göstermek için uyduruk köyler kurdurtmuştu. «Potemkin köyleri» deyimi ordan geliyor.

Bu arada, Doğu Cephesi Devrimci Ordu Konseyinden bir telgraf aldım:

«Esirlerin sayısını bildirin! Bugulma yöresinde kazanılan zaferin ne olduğu belirsiz. Petrograd Süvarisini Bugunuslan' daki Üçüncü Ordu Karargâhına yollayın! Önceki telimizde verilen hüküm emirlere uyulup uyulmadığını bildirin! Ayrıca, Tatarca ve Rusça kaç propaganda yaprakçası bastırdığınızı bildirin! Faaliyetlerinizi ayrıntılı biçimde anlatan bir raporu kuryeyle yollayın! Tver Devrimci Alayını elverişli mevzilere yerleştirin! Beyaz Ordu askerlerine hitaben saflarımıza katılmaları için beyannameler bastırıp, uçakla üzerlerine dağıtın! Bu emirlerden tek bir tanesine bile uyulmadığı taktirde, harp yasalarına göre cezalandırılacaksınız!»

Ardından bir telgraf daha geldi:

«Kuryc yollamayın. Doğu Cephesi Müfettişi ve Devrimci Ordu Siyasi Şefi ile Moskova'dan gelen Sovyet üyesi yoldaşın gelişini bekleyin! Kendileri tam yetkiyle donatılmışlardır.»

Telgraf geldiğinde, Yerokimov Yoldaş da yanımdaydı tesadüfen. Son teli okuyup bitirdiğimde, böyle susadurucu bir teftişin üzerinde ne etkisi olacak merakımdan, kağıdı ona da uzattım. Tabiyi rüyasını gördüğü bir gelişmeydi bu.

İçteniçe nasıl bir mücadele geçirdiği yüzünden belli oluyordu. Benden öcünü almak için, beni yere çalmak için ne bulunmaz fırsattı bu! Yine de yüzünü aydınlatan ilk gülümseme kayboluverdi, bir tedirginlik bir kötü endişe ifadesi aldı.

«Hapı yuttun, muhabbet kuşum,» dedi üzgün üzgün, «O senin delibozuk, delibuyruk kellen gitti gider!»

Odayı arşınlayarak, şu ezgiyi hem nalıma hem mıhına çığırdı:

«Ah benim kalın kafam, kalın kafam,
Uçurdular, yakındır, seni, yumuşak omuzlarımdan!..»

Sonra oturup, kovaladı sözünü, «Ben senin yerinde olsam, hiç durmaz, Menzelinsk'e kaçardım, ordan Osa'ya, Osa'dan da

Perm'e! Böylece benim hışmımdan kurtulmuş olursun, ha!.. Hele şu kent kumandanlığını bana bir devret, yavrum! Cephe komutanlığını da! Nasıl, bak, şıpınışı işleri yoluna koyacağım!»

«Benim korkacak, yekinecek bir hatam yok ki!» dedim.

Yerokimov anlamlı bir ıslık çalıp, «Bakındı! Korkacak bir hatası yokmuş beylerbeyinin! Atları müsadere etmedin, değil mi! Yöre halkından ihtiyat efrat da toplamadın! Öyle şeyler yapar mısın sen! Kente salma da salmadın! Ne münasebet! Karşı-devrimcileri mapusa atmadın! Atar mısın hiç!.. Hem söyle bakalım şimdi! Bir rahibi veya tüccardan birini, tek birini kurşuna dizdirdin mi? Gözüne dizine dursun, onları kurşuna dizdirir misin sen! Eski polislerden kimi, sayın yoldaş, duvar dibine dayadın! Olur mu, değil mi, öyle şey! Belediye Başkanı halâ elini kolunu sallaya sallaya geziyor ortada! Gezsin, varsın, değil mi! Sen şimdi o gidici kelleni havaya dikip «Benim korkacak ne kusurum var diyorsun?» Dostum senin suyun kaynadı, bilmiş ol!»

Yine ayağa kalkıp, o sittirici ezgiye başladı:

«Ah benim kalın kafam, kalın kafam,
Uçurdular, yakındır, seni, yumuşak omuzlarımdan!..»

Ellerini başına attı, ben sobanın arkasındaki duvarda ığıl ığıl inip çıkan hamam böceklerini seyrederken pencereden pencereye, ordan kapıya koşuştura koşuştura, inliye homurdana: «N'aapmalı, yau, n'aapmalı?.. Senin işin bitik, arkadaş. Gitti senin o delikanlı, o delibuyruk kellen!..» deyip duruyordu.

Bir beş dakka böyle ortada cirit attıktan sonra, iskemleye bitkin çöküp, «Bu iş bitmiş, kardeşim, yapacak bişey yok!.. Hani bir mapusanen olsa, dolu molu, neyse! Var mı öyle bir müessesen? Yok elbet, yok! Hani müfettişlere karşı-devrimcilerin saklandığı şu mülikânceyi ateş verdim diye gösterebilsen, ne alâ, ama o da yok. Yaptığım bir bok yok ki senin! Kentin içinde tek bir aramatarama bile yapmamışsın sen! Bak, sa'mimi söylüyorum sana, seviyorum seni, seviyorum kerata seni de, boktan bir herifsin sen!»

Ayağa kalktı, kuşağını kuşanıp, tabancasıyla yarım metrelik kılıcını takıp beline, elimi sıktı, bana yardım etmek istediğini, ama şu anda bunu nasıl yapıp edeceğini bilemediğini, yine de bir çaresine bakacağını söyleyip, bastı gitti.

Gidergitmez o, Simbirsk'e şu teli çektim:

Esir sayısı belirlidir. Cephenin seyyaliyeti ve paftaların eksikliği yüzünden, Bugulma zaferinin ayrıntılı raporu verilememiştir. Müfettişler bu hususları mahallinde doğrulayacaklardır. Tatarca, Rusça broşürler Tatarca dizgicilerin ve Rus matbaa harflerinin bulunmayışı yüzünden bastırılamamıştır. Beyazlar dizgi makinalarını söküp götürmüşlerdir. Bugulma'da bir uçak filosu üstlenmiş olaydı, Beyaz Ordu askerlerine istediğimiz beyannameleri havadan dağıtabilirdik, ama şu anda burda anca yerde hareket edebiliyoruz. Tver Alayı kentte ihtiyat kuvvet olarak tutulmaktadır.

Geceyi içim rahat, deliksiz geçirdim. Sabahın Yerokimov geldi, benim kellemi kurtarmak için bir yol bulduğumu, ve adamlarıyla bütün gece bu iş üzerinde didindiklerini söyledi.

Beni alıp kent dışında eski bir tuzla ocağına götürdü. Baktım, girişte Tver Devrimci Alayından bir müfreze, süngülü nöbet tutuyor, yakından kim geçerse, «Soldan geç, geçit yok burdan!» diye bağırıyorlar...

Bu mekânın ortasında ufak bir beklenmedik bekliyordu beni. Yeni kazılmış, yeni örülmüş üç kabin. Üçünün de üstünde tahtadan bir yazıt dikiliydi. Birincisindeki şöyle:

Burada eski mıntıka polis müdürü yatıyor. 1918 Ekiminde karşı–devrimci olarak kurşuna dizildi.

İkinci yazıt da şöyle:

Burada rahip yatıyor. Ekimde karşı–devrimci faaliyeti yüzünden vuruldu.

Üçüncüsünün yazıtı da şu:

Burada Kent Belediye Başkanı yatıyor. 1918 Ekiminde karşı–devrimcilikten kurşuna dizildi.

Ayaklarım kayar gibi oldu altımdan, Yerokimov destek çıktı, zorbelâ döndük kente.

«Tek bir gecede becerdik bu işi,» dedi Yerokimov. Sana söz vermiştim yardım edeceğime. Müfettişler geldiğinde göstereceğin başarılar var elinde şimdi. Hanidir, ne yapayım, ne edeyim diye kafa patlatıyordum. Aniden bu fikir geldi aklıma... Görmek ister miydin itoğlarını?

«Kimleri?» dedim irkilerek.

«Canım, rahibi, başkanı, komseri tabiy,» dedi Yerokimov, «Hepsini bir domuz ahırına kapattım, teftiş bitince evlerine dehleyeceğim. Merak etme, kimsenin ruhu duymayacak bu işleri. Mezarlara kimseyi yanaştırmıyorum. Bizim oğlanlar da ağzına sıkıdırlar. Müfettişler gelince, kendini aklayacak, sicilini temizleyecek, dört değilse de üç marifetin var torbanda!.»

Yandan baktım yüzüne. Çizgileri Potemkin'i hatırlattı. Doğru mu söylüyor, bakmağa gittim. Domuz ahırından rahibin basbariton sesiyle okuduğu ilâhiler uğulduyordu:

«Merhamet bize, Tanrım! Mağfiretin bize, Tanrım!»

O anda işte, aklıma «Potemkin'in köyleri» geldi.

ESİR BELASI

PETROGRAD SÜVARİ ALAYI BOMBOK ETTİ YEROkimov'un umutlarını. Düşman tarafına geçmemekle kalmadılar, üstelik yanları sıra bir sürü esir de getirdiler... Yüzbaşıları Bakiyalev'e karşı ayaklanan iki bölük Başkır'ı kapıp geldiler. Yüzbaşıya ayaklanmalarının nedeni ise geride bıraktıkları bir köyü ateşe vermelerine «he» dememesiydi. O yüzden işte, şansı bizim tarafta aramaya karar vermişlerdi.

Petrogradlılar başka esirler de getirdiler: Ayaklarında çarık, 17'sinde 19'unda delikanlılar... Beyazlar silâha almışlar, bunlar da karşıya, yani bizim tarafa geçmek için fırsat kollarlarmış...

Hepsi, hepsi, üçyüz baş, Kagırgası çıkmış, evdokuması pelasparçeler içinde gençler. Aralarında Tatarlar, Mordvinler, Çermisler vardı. Beş kere beşi ne denli biliyorlarsa, İç Harbin ne demeğe geldiğini o kadar biliyorlardı.

Askerî nizam üzre, mavzerleri, kurşunlukları tamam, önlerinde de albaylarından birini iteleye kakalaya geldiler. Kocamış Çar Albayı deli deliydi öfkeden, ateş çıkıyordu gözlerinden. Esir mesir ama, tutamıyor kendini, boynuna tasmayı takmış eski köpeklerine «İtoğlu, itler, gaganıza sıçacağım hepinizin!» diye havlıyordu.

Esirlerin eski bir tasfiyehânede barındırılıp, işçilerinin de, yarısı Tver Alayından, yarısı da Petrograd Süvarisinden olmak üzre karşılanmasını emrettim. Derken, efendim, Yerokimov Yoldaş'la Petrograd süvari kumandanı makamıma hışım gibi girip, Cephe Kumandanı ve Kent kumandanı olarak, esirleri kendim beslemem gerektiğini kesinkes vurdular kafama.

Konuşma sırasında, Yerokimov Yoldaş, sorumluluğu tarafına düşen esir varsa, onları besleyeceğine kurşuna dizdirmeyi yeğliye-

ceğini açıktan söyledi. O zaman Petrograd Süvari Kumandanı Yerokimov Yoldaşın incik kemiğine bir tepik indirip, «Saçmalama, lan!» diye haykırdı. Esirlerin kılına bile dokunamazlardı. Öyle bişey yapacak olsa, ne beklesin buraya kadar, cephede temizlerdi topunu. Oysa ekmeğine, tütüne kadar kardeşpayı etmişti onlarla. Vuracağı biri varsa, 54. Sterlimant Alayı Kumandanı Albay Makarov'du...

Buna karşı çıktım, Çar ordusu subaylarının tümünün, esir düşseler de, 1918, 16 Haziran tarihli kararnâmeye göre silâh altına alınmış sayılacağını söyledim. Albay Makorov Doğu Cephesi Kurmayının oraya yollanacaktı. Orda zaten köpek sürüsü kadar kurmay görevlendirilmişti çoktan.

Yerokimov Yoldaş karşı-devrimciliğin Kızıl Ordu Kurmayına işte böyle böyle yayıldığını söyledi. Ben de bu kimselerin siyasi organlar denetimi altında, sadece uzman olarak kullanıldığını belirtince, Yerokimov olanca köktenciliğiyle gözyaşlarına boğuldu: «Yalvarırım sana, muhabbet kuşum, o albay ibnesini bana teslim et!» diye şakımaya durdu. Tehdide boğdu işi derken: «Farkındasın, ha, bugün, yarın, müfettişler basacaklar burayı. Alnından mı öpecekler sanıyorsun, hain bir Albay avucuna düşmüşken, kılına hata gelmeden saldın diye! Dinini sikmişim ben bu kararnâmelerin... Belkim onlar da beyaz uzmanlarca yazılıyorlardır kimbilir!»

Petrograd Süvari Alayı kumandanı birden yerinden fırlayıp, Yerokimov'a yaylıma girdi: «Bre namussuz, Lenin de mi o uzmanlardan demek istiyorsun sen! Cevap ver, lan, ibne! Sen Merkez Komitesi Üyelerine uzman muzman diye dil uzatıyorsun ha! Ulan götlek, ulan orospu çocuğu!..»

Yerokimov'un yakasına asılıp, kapıdan fırlattı leşi, ateş püskürerekten de bir taraftan: «Ulan, biz Çisma'yı alıp iki bölük Başkir'i vede 54. Sterliman Alayı'nı Albayıyla teslim alırken, sen nerdeydin, keriz! Bu köpek oğlu köpek o Tver Devrimci Alayıyla hangi cehennemdeydi! Kapel'in kapik etmez avanesi, o Alçak Lehler Bugulma'nın ta ümüğüne girmişken, nerdeydi o kahraman Yarakimov!.. Şimdiden tezi yok, atlılarını aldığım gibi süreceğim bu bu sözüm ona devrimci alayını cepheye, götlerine de dayayıp makineleri, «Hucüm!» deyince, ne bok yiyecekler bakalım! Pis he-

rifler be!..» Sövdü sövdü Yerokimov'un anasına, ve de bu Tver Alayını kim doğurmuşsa, onun anasına, nenesine, dedesine. Böyle atıştırıyordu albay, ben de acizâne, Cephe Kumandanı sıfatıyla, birlikleri yerleştirme, görevlendirmede, Yüksek Kurmay dışında kendimin yetkili olduğunu işaret ettim kendisine.

Onun üzerine, Süvari Kumandanı, başta konuştuğumuz konuya dönerek, şu anda kentte bulunan esirlerin Kent vede Cephe Kumandanın sorumluğu altında olduğunu ve iaşeleriyle ibadelerinin benim sorumluluğum altında olduğuna göre, esirlerin bakımı için metelik bile ödemeyeceğimi, birdenbire, vezirleşerek, ki onlar konuşmazlar ifade ederler, ifade etti. Alay kasasında 12.000 rublesi varmış sade, sahra muhasebesine üçtür başvuruyormuş ama, üç aydır bir ruble ses çıkmıyormuş...

Ben de cevabı dayadım Kent ve Cephe Kumandanı sıfatıyla, kasamızda iki rublelik bir kalıntı olduğunu, söyledim. «Kentten geçen birliklerden yalvar yakar aldıklarımın hesabı da görülse, ki bunlar öbür geçen birliklerin ikmali için kullanılmıştır, şu anda boğazıma kadar boktayım.» diye direttim. «Simbirsk başmuhase-

besine fatura yollamaktan anam ağladı, Devlet Komüsyonuna da öyle, ses yok, beş para gelmedi, bu ayın muhasebesi ise açık... İki ruble aksiyon, bir milyon da reaksiyon... Gelirgider bilançosu, yalu! Bu kadar büyük ciroya, kardeşim, üç gündür sütsüz sade çay içiyorum, beyazından ekmek nâdir buluyoruz, sabah, akşam bir kesme şekere fitiz, bir hatfadır tepelerdeki koyunlardan gayrı et girmedi seyrime, onbeş gündür Baykal mercimeği çorbası bile içemedik.» Ben böyle acıklı bir tasvirata girdiğimde, Petrograd Süvarı Kumandanı, göz yaşlarını yumruğuyla silerek infilâk etti:

«Beter bir vaziyettesin, yoldaş, sen!» dedi. Aldın iaşesini esirlerin üstüme. Ağırlıkta ağır levazım var bizim. Düşmanın gerilerini biraz talan etmiştik...» Coştu kumandan. Esir sayısı, tam sayısı ne kadar sordu, gitti, gider. O gitti ya, ben de Doğu Cephesiyle direk telgrafa girdim, sırf ekonomik mesleler ve bazı yesirlere dair. Şu cevabı aldım:

> Sahra muhasebesi size oniki milyon ruble yollamakla görevlendirilmiştir. Esirleri Kızıl Orduya asker yazın! Başkır bölükleri Petrograd Süvari Alayının Başkır esirleriyle bütünleycrek, ilk Sovyet Başkır Alayı adıyla yeni bir birlik kurun! Bize esir düşmüş Sterlimant Alayı Tver Alayıyla birleştirilecek! Esirleri alayın bölüklerine dağıtın! Makarov'u, gecikmeden, Doğu Cephesi Kurmayı emrine yollayın! Ayak sürürse, kurşuna dizin!

Yerokimov Yoldaş ile Petrograd Süvari Kumandanını çağırttım.

Sade Süvari Alayı Kumandanı geldi. Yerokimov yerine gelen alay kumandan muavini, Yerokimov Yoldaşın iki silâhlı askerle Albay Makarov'u erat'ın gecelediği tasfiyehâneye getirdiğini, sonra da hep birlikte ormana gittiklerini söyledi.

Yerokimov'un ardından at sürdüm, onları esir Albayla Yukarı Bugulma yolu üzerinde bir koruya girerken yakaladım.

«Nereye?» diye haykırdım. Yerokimov mektep kaçağı bir çocuk gibi baktı yüzüme, sanki komşunun bahçesinden armut araklarken yakalanmış gibi. «Dolaşıyorduk Albayla temiz hava alalım diye» dedi.

«Yürü, bakalım,» dedim. «Kafi temiz hava aldığınız! Sen önden yürü! Beni Albayla bırak!»

Dellenmiş Albay'da korkunun eseri yoktu. Atımı dizgininden güdüyordum. Albay da yanısımsıra yürüyordu.

«Albay Makarov,» dedim, «Pis bir çıkmazdan demin kurtardım sizi. Yarın Simbirsk Kurmayına gönderileceksiniz! Askere alındınız!» diye ekledim arkadaşça...

Lâfım bitirmeye kalmadı, albay ayı pençesi gibi el ayasıyla bir şamar indirdi şakağıma, oraya yığılmışım. Az sonra Bugulma'dan kızakla gelen iki Mujik beni kurtarmasalardı, orada donmuş gitmiştim.

Ertesi gün, Makarov'un adını esirler listesinden sildim. Albayın kapıp üstüne bindiği atı da demirbaştan yok ettim. Tam o sırada Klukyeven'e gitmiş olan Yerokimov Yoldaş tren istasyonunun ordan Simbirsk'teki Doğu Cephesi Devrimci Ordu Konseyine şu teli geçiyordu:

Gaşek Yoldaş 54. Sterlimat Alayı Kumandanı Albay Makarov'u serbest bırakmış olup, kendi atını da düşman tarafına kaçsın diye altına vermiştir.

Yerokimov

Bu tel gerçekten de Simbirsk'e erişti.

DOĞU CEPHESİ DEVRİMCİ MAHKEMESİ KARŞISINDA

... böse Menschen haben Keine Lieder...

KÖTÜ KİŞİNİN ŞARKISI YOKTUR DİYE TEKMİLLEmişti beytini bir Alman şairi. O akşam, gece geç vakte kadar uyku durak bildirtmemecesine çevremdekiler bir avaza Tatar türküleri çığırdı durdu, bundan da anladım ki o Alman şairi yalan söylüyormuş.

Yine de, sanırım, sonunda o hep «Ek, el, bar, ale, ele, bar, bar, bar» diye biten yeknesak ezgilerden öyle bir usandım ki civarda herkesten önce ben uykuya daldım galiba.

Benim Çuvaşlardan biri sabaha karşı sarsalaya sarsaaya uyandırıp beni, kulağıma, «Kızaklarla üç kişi geldi, nizamiyede kağıtlarını gösteriyorlar,» diye fısıldı, tam çevirisiyle yani. «Üç kızak, üç kişi, aşağıda çok çok kâğıt, birkiüç» dedi.

«Konuşmak senle, kötü adamlar, yemin.»

«Yolla yukarı!» dedim.

Dememle de kapı ardına kadar açılıp konuklarım, hem makamım, hem yatak odam olan mekâna daldılar.

İlki, sarı saçlı sakallı biriydi, ikincisi kürklü palto giymiş bir kadın, üçüncüsü de kara bıyıklı, insanın gözlerinin içine makkap gibi bakan bir adam...

Sırayla takdim ettiler kendilerini: «Ben Sovokin,» «Ben Kalıbanova,» «Ben Agapov.»

Sonuncusu sertçe ve amansızca ekledi: «Biz Doğu Cephesi Devrimci Mahkeme Heyetiyiz.»

Cigara ikram ettim, bunun üzerine, Agapov şu mutalâada bulundu: «Bakıyorum, Gaşek Yoldaş, burda işleriniz gıcır! Devrime namusuyla hizmet edenlere bu cins tütün pek nasip olmaz da...»

Semaver geldi, bambaşka şeylerden konuştuk. Sorokin edebiyattan söz açtı, Sol Sosyal Devrimci olduğu sırada, *«Direnme»* diye bir şiir kitabı yayınladığını, ama kitabın Basın Komserliğince toplatıldığını söyledi. Komserliğe hak veriyormuş şimdi, yazdıkları beş para etmez şeylermiş çünkü. Modern filoloji tahsil etmiş, şu anda da Doğu Cephesi Devrimci Mahkemesi Başkanıymış. Sahiden kibar, ince bir adamdı, çay içerken o yumuşak sarı kabasakalını gözlerimle okşadım.

Kalibanova Yoldaş tıp öğrencisiymiş, bir zamanlar Sol Sosyal Devrimcilerdenmiş. Canlı, öyle hoş, ufaktefek bir hatundu, tüm Marx'ı ezbere bilirmiş. Devrimci Mahkemenin üçüncü üyesi Agapov üçünün en köktenci görüşlüsüydü. Bir Moskova avukatının bir zamanlar Beyaz Muhafızlardan General Kaledin'in saklandığı yazıhânesinde kâtiplik etmiş. Anladığıma göre, patronu avukat dünyanın en rezil herifiymiş, ayda onbeş ruble verirmiş sade onca emeğine karşılık, oysa Hermitage saray mutfağından ısmarladığı bir porsiyon som balığını getiren garsona 40 ruble bahşiş verirmeş, ama garsonun suratına tükürmek şartıyla...

Agapov'un genel görünümünden anlaşılıyordu, Çarlığın batmasından önce olup bitenler, kendisine onbeş ruble aylık verenlerden öcünü çoktan almış olmasına rağmen yine de nereye gitse şimdi çevresine kuşkuyla bakan, aklı herdaim bilinmedik hainlerde olan, ama geçmişin ahını çıkarmaya ahdetmiş, gaddar, amansız, sert bir canavara döndürmüştü onu.

Hem nalına, hem mıhına, kesik, kısa cümlelerle konuşuyordu. Çayına bir kesme şeker koyayım dedim, «Hayat bazı kimseler için tatlıdır, Gaşek Yoldaş, ama hiç belli olmaz, acıyıverir hayat, zehir keser,» dedi.

Konuşma arasında Çek oluşum sözkonusu oldukta, «Bir Kurtu istediğin kadar besle, gözü yine orman yolundadır,» diye lâf attı.

Sorokin Yoldaş, Agapov'un bu sözlerine «Herşey soruşturma sonucunda açığa çıkacak,» diye karşılık verdi.

Kalibanova Yoldaş da «Sanırım, Gaşek Yoldaşa yetkilerimizin genişliğini belirtmekte yarar var,» diye çemkirdi.

Ben de kimlerle iş gördüğümü bilmekten memnunluk duyacağımı, yoksa gece yarısı yok yere uyandırılmayı gönül hoşluğuyla karşılayamayacağımı söyledim.

Bunun üzerine Agapov çantasını açıp yetki belgesini çıkardı:

Doğu Cephesi
Devrimci Sovyet Ordusu Kurmay Bşk.
Simbirsk
İşbu belgeyle
Doğu Cephesi Devrimci Sovyet Kurmay Bşk.'ca Doğu Cephesi Devrimci Mahkemesi Heyeti üyeliğine atanmış bulunan A. Sorokin, Kalibanova ve Agapov Yoldaşlara tam yetki verilmiş olup, bu tam yetkiye dayanarak istedikleri yerde, istedikleri kimseler hakkında soruşturma yürütmeye yetkili kılınmışlardır. Bütün askeri birliklere verdikleri kararları infaz için gerekli eratı emirlerine vermelerini emrediyoruz.

Doğu Cephesi Devrimci Sovyet
Ordusu Kurmay Bşk.
İmza!

«Bu kadar yeter, değil mi, Yoldaş Gaşek?» dedi Kalibanova.

«Tabiy, tabiy,» dedim. «Yalnız, semaveri getirecekler nerdeyse, kürkünüzü çıkarsanıza. Hem zaten sıcak burası!»

Agapov lâfı gediğine koyma fırsatını kaçırmadı: «Size de fazla sıcak gelmiyor mu burası? Bunalmadınızsa çok iyi!» dedi.

«Termometre var bir tane burda,» dedim. «isterseniz dışarı bir gözatın, burdaki ısının normal olduğunu göreceksiniz.»

En ağırbaşlısı olan Sorokim kısa kürklü ceketini çıkarıp yatağımın üstüne bıraktıktan sonra, «Birer çay içelim de ilkin, bakarız işimize,» dedi.

Agapov Yoldaş'ı halâ hatırlıyorsam, açıksözlülüğü, içtenliği dolayısıyla.

Bana karşı işlem başlatılacağında, semaverin kaldırılmasını ilk isteyen de oldu. Tanık dinlemeğe gerek görmediklerini söyledi, Simbirsk'de Yerokimov Yoldaşın teli üzerine oluşturulan suçlama yeterliymiş. Albay Makarov'u serbest bırakmışsın, düşmana katılması için de kendi atını vermişim!..

Yargılama işleminin bu kadarla yeterli sayılmasını, 12 saat içinde infaz edilmek üzre kurşuna dizilme süretiyle ölüme mahkûm edilmemi önerdi.

Mahkeme Heyetinin fiilen Başkan olan Sorokim Yoldaş'a bu biçim bir yargılamanın usule uygun olup olmadığını sorduğumda, işlemin uygun olduğunu, Agapov Yoldaşın savcılık makamını temsil ettiğini söyledi.

Bunun üzerine, Yerokimov'un tanık olarak dinlenmesini istedim, herkesin bir kızgınlık anında ilerisini, gerisini düşünmeden böyle bir telgraf yollayabileceğini belirttim. Tanık sıfasıyla dinlenmesi dileğinde bulundum.

Agapov, Yerokimov'un sözkonusu telgrafı yollaması hasebiyle olayı herkesten daha iyi bilmiş olması gerekeceğinden, bu isteğimi haklı buldu.

Yerokimov'un hemen çağırttırılarak hakkımda tanıklık etmesine karar verildi.

Yerokimov'u çağırttık.

Geldiğinde, yarı uykulu, öyle, yüzünden düşen bin parça haldeydi. Agapov, Gaşek Yoldaş'ın dâvasını mahallinde soruşturarak karara varması için gönderilen Doğu Cephesi Devrimci Mahke-

mesi karşısında bulunduğunu bildirmesi üzerine, olan aklı da uçtu gitti, hepten budalalaştı.

Aval aval baktı yüzüme, öyle derin bir ruhsal bunalım içindeydi ki, o kadar olur.

Devrimci Mahkeme üyelerini süzdü birer birer, döndü gine bana.

Bir cigara uzattım. «Yak bir cigara, Yerokimov Yoldaş, o gece içtiğimiz iyi tütünden bu da,» dedim.

Yerokimov hâzırûnu yine aval aval, çaresizlik içinde süzdü: «Muhabbet kuşlarım,» dedi, «o telgrafı yolladığımda zomdum, valla...»

Sorokim Yoldaş ayağa fırlayıp alkolizm denen cederha üzerine bir Konferans çekti.

Derken Kalibonava aynı mealde bir konuşma yaptı, sonunda Agapov yerinden doğrulup, infial içinde, Yerokimov'un Tver Devrimci Alayı Kumandanlığı sırasında bu suçu işlemiş olması dolayısıyla, sarhoşluktan ağır cezaya çarptırılmasını istedi.

Agapov, heyecandan yanakları al al, Yerokimov'un kurşuna dizilmesini önerdi.

Ben de ayağa kalkıp, değil bir idam mangası, Yerokimov'a kurşuna dizmeye razı tek bir asker çıkmayacağını, Ordu içinde bu yüzden isyan patlak vereceğini belirttim.

Kalibanova yirmi yıl kürek cezası önerdi. Sorokim de nefere soyulmasını istedi.

Ortalık ağarıncaya dek konuştular, tartıştılar, sonunda Yerokimov'un, bu affedilmez suçu yeniden işlediği takdirde en ağır cezaya çarptırılacağı ihtarıyla birlikte şiddetle tekdir edilmesi kararlaştırıldı.

Duruşma boyunca Yerokimov horul horul uyuyordu.

Sabahleyin Doğu Cephesi Devrimci Mahkemesi yola çıktı.

Agapov benle vedalaşırken, gine nalına mıhına, bana öncesi verdiği gözdağını tekrarlamaktan kendini alamadı. «İstediğin kadar kurtu besle, gözü gine orman yolundadır. Gözünü aç, arkadaş, yoksa kellen gider ha,» dedi... Hepsinin birer birer ellerini sıktım...

DİĞER ÖYKÜLER

GİRİŞ

Haşek'in bin ikiyüz öyküsüyle makalesi olduğu farzedilir. Bunların binden fazlası Prag'da basılmış eserlerinde yayınlanmıştır. Bu öykülerin çoğu Birinci Dünya Harbi'nden önce yazılmış olup, Kilise ile Kurulu Düzen'i alaya almaktadır. Okuldayken Haşek, daha çocukken, semtteki Katolik kiliselerinde hizmetçilik etmişti. Onun içindir ki, vaftiz-maftiz, eratın harp meydanından önce takdisi gibi âyinler, Haşek'in aklını fena halde çelmişti. Bir başka tutkusu ise, mahkemelerdi, yargıçtan çok suçludan yanaydı. Haşek aynı zamanda gaddar öğretmenleri, kıl öğrencileri, şımarık veletleri alaya alırdı. Bay Tevlin gibi sıradan mâsum yurttaşları da tasvirden hoşlanırdı, ama acıtmadan, için için. Rusya'da Bolşeviklerle birlikteyken, ne yapıp ettiği hakkında bir sürü söylenti dolaşmıştı. Bir meyhane çıngarında öldüğü bile ağızlara bulaşmıştı. Bu bölümün son öyküsünde Haşek, kendisi hakkında fazla iltifatkâr olmayan bir taziyetnâme yazan bir gazeteciyi nasıl cezalandırmak istediğini anlatıyor.

BAY TEVLİN'İN HIRSIZLIĞA ÇIKIŞI

ÖYLE ADAMLAR VARDIR Kİ, SOKAKTA NE OLURsa olsun, bişey, bir nesne, bir olay görmesinler, takılır gözleri, takılır akılları. Bay Tevlin de bu tiplerden biriydi. Sözgelimi, Bay Tevlin yolda, bir dükkânın önünde bir salamura balık fıçısı mı gördü, ille duracak, bakacak, çırak gelip fıçıyı ayağıyla yuvarlayarak dükkâna sokuncaya kadar orda kazık kakacaktır. Ancak öyle rahat edecek içi, yoluna gidecektir.

Köşebaşında duran bir clarabası mı gördü, durup bakacak, kim gelip götürecek onu diye üşenmeyip bekliyecektir. Milletin çalışır olması ona zevk veriyordur, ne yapsın! Tuğla mı, taş mı boşaltıyorlar bir arabadan, bayılırdı seyretmesine. Hele amelcler kaldırım döşüyorlarsa, hiç dayanamazdı. Millet bir iş yapsın da ne yaparsa yapsın...

Günlük yaşam içinde ne olup bitiyorsa, merakını kabartırdı onun –diyelim, atlar yokuş yukarı arabayı çekemez mi olmuş, makasçı tramvay rayını mu kurcalıyor birisi bir iş yapar olsun da Bay Tevlin cânı gönülden ilgilenmesin, mümkünü yok. Böyle gözalıcı bir manzara bulamadığı kıt dönemlerde de, yoldan geçenlerin birbir ne işler gördüklerini, hangi meslekten olduklarını kestirmekle günü gün eylerdi.

En büyük keyiflerinden biri sokaklarda sürtmekti, tabiy bu anlatacağım olay başına gelmeden önce... Her zamanki gibi sokakları arşınlamaya çıkmıştı. Kalabalık bir yol ağzında kaldırım kenarına bırakılmış bir bisiklet gözüne çarptı. Kim bırakmıştı bunu buraya? Etrafında bakındı, sokakta bisikletini böyle ortaya bırakıp giden kim ola ki diye bir meraktır aldı. Dükkân da yoktu yakında. Demek ki sipariş dağıtmaya çıkmış bir çırağın bisikleti değildi bu,

ama biri bu apartıman dairelerinde oturan birine bir emanet getirmiş olmalıydı o bisikletle, değil mi? Kolaçan etti çevreyi, meyâne filan da yoktu görünürde. Bisiklet bir apartıman bloğunun girişi önünde kaldırıma dayalı duruyordu.

Karşı kaldırımda bir polis memuru durmuş, Bay Tevlin'in bisikletin yanına dinelmiş, etrafa bakındığını ilgiyle gözlüyordu.

Bay Tevlin bir bisikletin böyle kaldırıma dayalı sahipsiz bırakılışının büyük bir dikkatsizlik olduğuna fetva verip, sahip gelinceye kadar beklemeğe karar verdi ya, bisikleti hergelenin biri araklamasın için dişlisine bir asma kilit takılmış olabileceği aklına gelince, öbür yanına geçti var mı bakayım diye...

Bu arada polis memuru, artan bir dikkatle Bay Tevlin'i dikizleyerek, yamacına da yanaşmıştı şimdiden.

Bay Tevlin, bisiklete asma kilit takılı olmadığını tespit ettikten sonra, içini çekerek, «Ah, şimdi çıkıp gelir biri, bindiği gibi alıp götürür bisikleti!» diye söylendi.

Bisikleti tepeden tırnağa inceledi. Güzel bisikletti doğrusu! Ne markaydı acaba? Didonun tutup, üstünden eğildi. Bisiklet altından kayıverdi, ayağa kalktığında bir surat bakıyordu yukardan suratına. Hışımlı, öfkeli, tehditkâr surat, bir polis memurunun suratı...

«Ne yapıyorsun orda, ne kurcalıyorsun cîlcmin bisikletini?» diye sordu ters ters.

«Markasına bakıyordum.»

«Öyleyse niye didona yapıştın?»

Bir kalabalık toplanmıştı başlarına şimdiden, yani Bay Tevlin nasıl o sahipsiz bisikletle ilgileniyorsa, herbişeyle öyle ilgilenen cinsten kimseler...

«Didon mu, ne didonu?» diye kekeledi Bay Tevlin. «Bisikletin sahibini bekliyorum ben burda.»

«Bisikletin sahibinin adı ne, bakalım?»

«Bilmem.»

«Niye bekliyorsun öyleyse?»

«Bisikleti çalmasınlar diye?»

Kalabalıktan bir kahkahadır koptu. «Senden başka kimse çalmasın diye herhalde!» dedi polis sırıtarak. «Koy o bisikleti bulduğun yere, kanun nâmına tutukluyorum seni!»

Polis memuru da Bay Tevlin'in soyundandı. O da herbişeyle herbi nesneyle, herbi olayla ilgilenen cinsten bir âdamdı. Ve şu anda herşey biryana, Bay Tevlin'le ilgileniyordu. Gayrı «Hazan yaprakları gibi titriyor,» lâfının devri geçti, bundan böyle Bay Tevlin gibi titriyor denmeli! Bay Tevlin öyle bir ıspazmoz geçirmeye başladı ki, polis memuru, Bay Tevlin'i terkedilmiş bisikletin 1912 a numaralı apartıman blokunun önündeki kaldırıma dayalı olduğu noktadan polis noktasına, ordan da Karakola sürükleyerek götürünceye kadar bir hal oldu.

Karakola vardıklarında, Bay Tevlin'in eli ayağı parpardı halâ, Memurun raporunu içi kan ağlayarak dinledi: «Arzedeyim, bu adam 1912 numaralı apartıman blokunun önünde duran bisikleti çalarken yakalanmıştır, efendim.» Ve memur, bu hırsızlık girişiminde hırsızı nasıl derdest ettiğini anlatırken, Bay Tevlin de durup durup «Ben mi bisiklet çalmışım! Ben bisiklete binmeyi bilmem ki!» diyordu.

Ne mazeret bulsundu başka! Bisiklete binmeği bilmediğini, o yüzden de bisiklet çalmaya kalkışmıyacağını, istediği bisiklet olsun, düzüncesiyle bisiklet alacak kadar parası olduğunu yineliyordu. «İnanın bana, yeminle söylüyorum, bisiklete binmesini bilmem ben.»

«Bisiklete tam atlayacağı sırada, yuvarlandı yere bisikletle.»

«Nasıl atlarım ki ben bisiklete?» diye inledi Bay Tevlin, «ben bisiklete binmesini bilmem ki» Ve de, kendisinin herkeslere yardıma koşan budalanın budalası biri olduğunu ilân etti oracıkta.

Tam o sırada, kapı açıldı, karakola alı al, moru mor bir delikanlı daldı.

«Bisikletim çalındı,» diye bağırıyordu. 1912 a numaralı blokun önüne bırakmıştım. Biri çalmaya kalkmış bisikletimi...»

Polis memuru parmağıyla Bay Tevlin'i gösterdi.

«Hiç inkâra kalkışma!» dedi Komser bay Tevlin'e, «Sen bize suçortağını söyle hele!»

«Ne suçortağı?» diye içini çekti Bay Tevlin.

«Madem öyle, atın şu herifi aşağı!» dedi Komser. Bay Tevlin oracığa diz çöküp, inledi «Tanrı aşkına, yapmayın bana bunu!»

Ertesi sabah Ceza Mahkemesine sevkettiler onu.

Sorgu yargıcı Vinçek, hoş bir adamdı. Sanıklara gadretmeği

kalıbına yakıştıramadığı için, sorguladığı mücrimlerinin ifadelerinin sıhhatini ıncığına cıncığına araştırmadan içi rahat etmezdi.

«Pekiy,» dedi Bay Tevlin'e. «Madem bisiklete binmeği bilmediğini iddia ediyorsun. Yarın bir bilirkişi heyeti bu hususu inceleyecek. Kapıya çıkarıp seni, bisiklete bindireceğiz. Anlaşılacak o zaman, binmeği biliyor musun, bilmiyor musun!»

Önemli gün geldi çattı. Heyet huzurunda, gardiyan Olisan Kabristanı önünden geçen karayolunda Bay Tevlin'i bisikletin üstüne oturttu.

«Düşeceğim, düşeceğim,» diye haykırıyordu Bay Tevlin dehşet içinde.

Sorgu yargıcının bir işaretiyle, gardiyan bisiklete bir tepik vurdu, ve Bay Tevlin karayolunun yumuşak bayırından aşağı kaymaya başladı, «Düşüyorum, düşüyorum,» diye haykıra haykıra...

Öldüm, öleceğim korkusuyla pedallara bastı. Panikledikçe, pedallara büsbütün abandı, can havliyle didona sarıldı, Stranice'ye doğru profesyonel bir bisikletçi gibi uçmaya başladı. Biyandan da, «Düşüyorum, düşüyorum,» diye haykırıyordu. Öyle bir hışımla yol alıyordu ki, Bilirkişi Heyetinin göz eriminden kayboluyordu.

• Strasnice'nin orda bir Yahudi karısını teğet geçip, bir hendeğe yuvarlanmağı başardı sonunda.

Bisiklete binmeyi bilmiyorum dediği halde, o binmediği bilmediği bir bisikletle firara teşebbüsten tecziyesine karar verilerek, üç ay ağır hapse çarptırıldı.

ADALETLE KÜÇÜK ABDEST

DÜN, ESKİ BİR TANIDIĞA RASTLADIM, YÜZÜ ALlak bullaktı. Homur homur homurdanıyordu, anlaşıldı sonunda, yasalara sövüp sayıyormuş. Bu gibi durumlarda yasalara saygılı yurttaşlara düşen, nefsâniyetine hâkim olup, «Canım, sen de fazla izam ediyorsun!» demektir.

Ben öyle dedim ama, adam büsbütün azıttı, bana da birkaç iltifatta bulunduktan sonra, ilkin polisleri sinkafladı, sonra Prag İdaresine geçirdi, derken polisleri tezgâha aldı yeniden. İlçe emniyet amirliğine değinirken de, yere okkalı bir balgam savurdu, ardından bütün adliyenin gelmişine geçmişine veryansın etti. İnsanlığı, kentleri, hayvanatı, devleti korumak üzre kurulmuş ne kadar kuruluş varsa hepsini farşa farşa ettikten sonra da, sarı bir kağıt parçası tutuşturdu elime. Zorbelâ sökebildiğim kadarı, şöyle birşeydi üstündeki yazı:

CELP

Prag Kraliyet Şehri İdaresinin 7 Mart 1988 tarihli, 165538 sayılı emrinin 3. maddesi şumulüne giren suçunuz zımmında Prag Kraliyet Şehri İdaresinin 7 Ekim 1904'de verdiği (dos. no.: 27433/3) Karar mucibince, 6 saatlik hapis cezanızı çekmek üzre isbatı vucûdunuz icabetmektedir. Aksi takdirde, ihzâren celbedileceksiniz.

Prag Kraliyet Bağları nahiyesinin İmparatorluk ve Kraliyet Asli Ceza 4. Mahkemesi, 9 Ocak, 1907

(İmza okunmuyordu)

Prag Kraliyet Şehri İdaresinin 7 Mart 1988 tarihli, 165538 sayılı emrinin 3. maddesi neymiş, ne bilecektim ki ben? «Ne demek oluyor bu, arkadaşım?» diye sordum.

«Ne hırtmışım ki ben,» dedi, «üç yıl önce çiğnedim ben o emri! Ne çiğnemesi, üstüne işedim, üstüne! Sen misin sokakta aptest bozan, hem de gece vakti! Fitil fitil geldi burnumdan o sidik! Bak, anlatayım da gör!»

«Üç yıl önce, gece saat onbuçukta, millet tiyatrodan çıkarken ben de çıktım dışarı. Unuttum şimdi tiyatroda hangi cenabet oyunun oynandığını. Oyun sırasında zaten hafiften sıkışmıştım, orada da helâya gitmedim, huyum kurusun, sevmem başkalarıyla beraber abdest bozmasını. Kafam dinç olmalı işerken, «füfüfü» diye ıslık çalacağım ille!.. Çiş büsbütün sıkıştırınca dışarda, Ferdinand Sokağına saptım. Oracıkta su yoluna su döksen ya! E, elektrik hertaraf, tiyatroda dağılıyor bir yandan... Dinle, bak, dinle!.. Duymamışsındır böyle hikâye...

«O ara, Karolina Svetla Karakoluna tamir konuluyordu. Kaplama tahtalarıyla falan sâkin, hoş bir köşeydi, kısacası o iş için biçilmiş kaftan. Dineldim tahtaların önüne, hacetimi görmeye koyuldum. Herzamanki üfürüğümü de tutturmuştum, «füfüfü» diye. Birden karakolun kapısı ardına kadar açıldı, bir memur fırladı dışarı, yakama yapışıp, «Ne haltediyorsun sen burda?» diye bağırdı.

«Abdest bozuyorum,» dedim ben de.

«Gel öyleyse nezarete!» dedi.

«Gelcyim, geleyim de,» dedim «önce üstümü başımı düzelteyim.»

«Yok, öyle olduğun gibi geleeeksin!» dedi. «Suç âletine dokunmak yasak!»

«Beni kapıp götürürken, patolonumun bir düğmesini ancak kapatabildim. Karakolda beni bir komsere devretti, o da suçumla ilgili bir rapor düzdü.

«Şerefim üzerine yemin ederim ki,» diye resmî bir sesle tanıklığa başladı polis, «bu adam suyoluna değil, karakolun önüne yığılı kaplama tahtalarının üstüne abdest bozuyordu.»

«Olayı bütün teferruatıyla anlat!» diye memuru yüreklendirdi komser. O da bir selâm daha çakıp, anlatmaya başladı. «Kapı ağzında duruyordum. Baktım, bir gölge yanışıyor kaplama tahtalarına. Kanunsuz bir iş çevrildiğini hemen anladım. Derken, bir şırıltı, ardından da bir ıslık sesi geldi. Fırladım ve suçluyu panto-

lonunu iliklerken yakaladım.»

«İntibaımıza göre» diye üsteledi komser, «sanık, bu dediğimiz iş için bizzat karakolun hemen yakınını seçmekle kast–ı mahsusla mı hareket etmekteydi.»

«Suçu işlerkenki soğukkanlılığı hayrete düşürdü beni,» dedi polis.

Komser bana döndü, «Savunman için ilâve etmek istediğin bir husus var mı, yoksa suçu kabul mu ediyorsun?» dedi. Ben de kabul ettim.

«Adın?»

«Yusef Konvelski.»

«İkametgâhın?»

«Kraliyet Bağları, No: 1862.»

«Nufus yerin?»

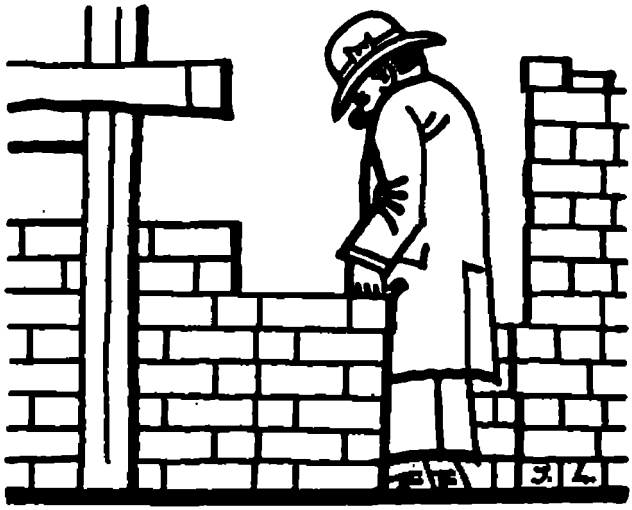
«Slani.»

«Sabıkan var mı?»

«Yok elbette.»

«Babanın adı?»

«Antonin Konvelski.»

«Ananın?»
«Marie»
«Kızlık adı?»
«Kautska.»
«Kaç yaşındasın?»
«Otuz.»

Komser sonra telefona sarıldı, «Alo! Orası Kraliyet Bağları Karakolu mu?» dedi. Tamam! 1862 nolu hâneye birini yolla, baksın, orda Konvelski diye biri var mı oturan. Küçük adı Yusef. Otuz yaşında. Slani asıllı. Babası Antonin Konvelski Anasının adı Marie, evlenmeden önceki soyadı Kautska.»

Yarım saat sonra cevap geldi: «Sözkonusu biri var orda oturan. Kapıcı kendisinin dağınık bir tip olduğunu söylüyor.»

«Gidebilirsin,» dedi bana komser, «Ama aklında olsun gelecek sefer, Karakol Sokağı abdest bozulacak bir yer değildir.»

«Onbeş gün sonra Kraliyet Bağları Emniyet Amirliğinden bir çağrı geldi, gittim. Gittim de sokakta, gecelcyin küçük abdest bozan kişinin ne aşağılık bir mahlûk sayıldığını gözümle gördüm.

«Bize yutturacağını mi sanıyordun?» dedi ordaki görevli.

«Neyi?» dedim ben de.

«Biliyorsun pekâlâ, biliyorsun! Bir domuzluğun olmasaydı, bir hinoğlu hinliğin, tutar, su yoluna, mazgalın oraya işerdin, diğ'mi?.. Prag Valiliği hadiseyi incelememizi istedi bizden. Soruyorum şimdi, resmen, sana: Yaya kaldırımların bakımından sorumlu Prag İdare makamlarına pislik atmak için mi yaptın bu işi?»

«Pislik değildi,» dedim, «idrardı, efendim.»

«Anlaşıldı, anlaşıldı! Demek polis karakolu civarına su dökmekle kötü bir niyetin olmadığını iddia etmek istiyorsun?»

«Tabii, efendim.»

«Tamam, tamam! Gidebilirsin şimdi! Ama bundan böyle o kalın kafana iyice yer etsin ki, polis karakolu duvarı küçük abdest bozulacak bir yer değildir!»

«Üstünden üç hafta geçti geçmedi, bu sefer, emniyet âmirliğinden bir çağrı geldi. Orda ginc sigaya çekildim:

«Prag İdaresi Meclisinin 7 Mart, 188 tarihli, 165538 sayılı emrini biliyor musun sen?» dediler orda.

«Bilmiyorum, efendim», dedim.

«Ne de o emrin üçüncü maddesini biliyorsun şu halde?»

«Onu da bilmiyorum.»

«Yasaları bilmemek, mazeret sayılmaz!» dedi görevli, beni başından savdı.

«Hak sayısı 'üçtür üç' derler a, bu sefer emniyet âmirliğinden çağrıldım.

«Üçüncü keredir geliyorsun buraya!» dedi ters mi ters bir görevli. «Prag İdaresi bizden, müsebbibi olduğun vak'ayı etraflıca inceleyerek, sözkonusu fiilinle Prag İl Meclisini ne derece mutazarrır ettiğin hususunda ihtisasî fikrimizi öğrenmek istiyor ısrarla. Ben de sana soruyorum: «Hatırlıyor musun, bakalım, sözkonusu yayakaldırımın kaç desimetrelik bir bölümünü küçük abdestinle kirlettiğini?»

«Tesbiti kolay,» dedim ben de. «Asarsınız beni, otopsimi yapar, mesanemi ölçer biçer, ne miktar idrar aldığını ilmi olarak kayda geçirirsiniz! Yalnız, size tavsiyem, yaya kaldırımdaki iniş–çıkışları, delikleri vesaireyi gözönüne almamız gerekecek. Üstelik iklim şartları da hesaba katılmalı!»

«Git evine!» dedi, ben de gittim.

Bir ay sonra, Prag Kraliyet Başkenti İl meclisinden resmî bir yazı geldi. Yazıda 7 Mart 1888 tarihli, 165538 sayılı emre karşı gelmekten suçlu bulunduğumu, ve 100 şilin para cezasına çarptırıldığımı, para cezasını ödemediğim taktirde 6 saat hapis cezası çekeceğimi, bu hükmün Valilik makamı nezdinde kabili temyiz olduğu bildiriliyordu.»

Ben de hükmü temyiz ettim:

«Valilik Yüksek makamına;

Kraliyet Başkent Prag İl Meclisi beni İl Meclisinin 7 Mart 1888 tarihli emrinin üçüncü maddesine aykırı hareket etmekten yüz şilin para veya altı saat hapis cezasına mahkûm etmiş bulunmaktaymış. Aşağıda imzası bulunan kimse olarak, bu hükmün kaldırılmasını aşağıda sıraladığım nedenler muvacchesinde dilemekteyim:

a) Küçük abdestimi bozduysam, bu sağlığımı koruma endişesiyleydi. Valilik Yüksek Makamı mesâne patlaması vak'alarının sıklığından elbette haberdar olmuş olmalıdır.

b) Amme ahlâkına da aykırı bir hareketim olmadı. Çün-

ki sözkonusu fiil ânında beni şahit polis memurundan başka gören olmadı. Onun bile tam gördüğünü sanmıyorum, zira ortalık karanlıktı.

c) Son olarak ifade edeyim ki, küçük abdestimi bozmakla Prag İdaresine en ufak bir zararım ve hürmetsizliğim dokunmamıştır. Çünki ben o gece Prag İdaresi üzerine değil, polis karakolunun yanısıra yığılı kaplama tahtalarının üstüne abdest bozdum.

«Bir yıl sonra, Vali muavinliğinden gelen bir yazıda, temyiz dilekçemdeki itirazlarımın kabule şâyan olmadığı bildirildi.»

«Ondan sonra, yüz şilini taksil için icraya verildim. Ne menkul, ne gayrisi varlığım olmadığı ortaya çıktığında, yani üçyıl sonra, altı saatlik hapis cezası çekmek üzre demin gösterdiğim celp geldi... Allasen, benim için bir karşı yazı yaz şunlara! Gelsinler beni ihzaren mi zorla mı her nasılsa kendileri alıp götürsünler. Ben artık bıktım bu işten...»

Olur, dedim ama, yazmadım o karşıyazıyı, oturdum, yasalara hiçdurmadan söven Bay Yusef Konvelski üzerine şu okuduğunuz öyküyü yazdım.

MÜCRİMLERİN GREVİ

ELBET YİNE SOSYALDEMOKRATLARIN BOKYEMEsiydi. Gazetelerinde adliyecilerin sınıf önyargılarıyla davrandıklarına veryansın edip duruyorlardı. Sözcüleri, yasalarda başlacı edilen yurttaş eşitliğine, sade kuramda değil, eylemde de uyulmasını ağızlarına sakız etmişlerdi. Bu isteklerinde o denli direttiyorlardı ki, bir prenses bir kuyumcuda pahalının pahalısı biriki pırlantayı yanlışlıkla cebine atarken enselendiğinde, yayın organları, han'fendinin öteden beri bu gibi hallerde adet olduğu üzre, bu kusurun kleptomanlık illetine yorulacağı yerde, âdi bir hırsız yerine konulup hüküm giymesi gerektiğini iddia etmişlerdi. Nitekim, aynı organlar, irfan sahibi bir Kont sermayeyi kediye yüklediğinde, Kont'tan yana çıkmayıp, kendisine kredi açmış bâzı mâsum haşaratın sittirici bikaç milyon yitirmesine göz yummamışlardı. Onlan kalsalar da iyi, Kont Hazretleri'nin sanık sandalyesine oturması lâzımlığından dem vuracak kadar ileri gitmişler, ve de Kont'u bu lâzımlığa oturtamayınca da, adliye mensûbinine ve mahkemelere ateş püskürtmüşlerdi.

Derken, efendim, korktuğumuz başa geldi. Mücrimler mahkemelerin kendilerine âdil davranmadıkları ve kendilerine haksızlık edildiği kanısına kapılıp, dünya tarihinde bir eşine rastlanmadık bir edepsizlik ettiler ve okuyucularımızın da takdir buyuracakları üzre, dokunulmazlığı herbişeyden önce tutulması gereken Devlet İtibarı bu yüzden onulmaz yaralar aldı. Günlerden bir gün, daha doğrusu bir gece, polisin bilgisi, ilgisi ve izni dışında olmak üzre, sokak başlarında mücrimlerin genel greve girdiklerine dair bitakım pankartlar bayraklandı. «Yasadışı Hareketlere Son!» deniliyordu. Bundan böyle cürüm işlenmeyecekmiş! Tüm yurttaşlar

arasında eşitlik ilkesi ta dibine dek yasalarca güvence altına alınmadıkça, bu grev sürecekmiş!..

Yüce Devlet taraflısı yurttaşlar, resmî makamların daha başlangıcından bu hareketin önemini idrak edemeyişine baktıkça, kahroldular elbet. Polis de, adliye görevlileri de mal bulmuş magribî gibi ellerini uğuşturarak tatile çıktılar. Bu arada grevcilerin taleplerine cevap verilmesi için ellerinden geleni yapacaklarını ilân etmeyi de unutmadılar...

Ömürlerinde görmemişlerdi, görecekleri de yoktu böyle yağlıballı bir devre. Başsavcı memurini bütün gün kıraatânelerde pinekliyor, cansıkıntısından günlük gazeteleri tepeden tırnağa hatmediyorlardı. Lâkin grevin ilk etkileri hissedilmeğe başlandı. Yazıişleri müdürleri, o anadan doğma mücrimler öbür o.... çocuklarıyla sözbirliği edip, yasaların kenarına, köşesine bile bir fiske vurmamak için ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Başsavcı bile, o Sosyal Demokrat varaknâmelerini, «Halkın Sesi», «Kıvılcım», «İğneli Fıçı», vesaire...'yi dişime göre bişiy bulurum diye didik didik etmesine karşın, ilâç için muzır bir cümle bulamayışına fena halde içerleyerek, «Yau, bunlar bizim Resmî Gazeteye dönmüş!» deyip fırlatıyordu yere o beş para etmez kâğıt parçalarını...

İşte Başsavcı böyle böyle kötü bir bunalıma girdi. On beş gün olmuştu başlayalı grev, raporunu yazma zamanı gelmişti. «Sanık Sayısı» ibaresinin karşısına «Sıfır», «Soruşturulan Sayısı» sırasına «Sıfır» ve «Mahkûmiyet Sayısı» karşılığına da yine «Sıfır» yazdı, kerhen; öyle bir gücüne gitti ki bu, tavandaki soruşturmalar için kullandığı kancaya astı kendini.

Bunalım başladı ya, ortalığı kırıp geçiriyordu artık. Cansıkıntısından, aylaklıktan ileri gelmeydi bunalım. Bohemya Ceza Mahkemesi'nde incin top oynuyordu, kapısını örümcek ağları sarmıştı. Derken işler büsbütün gemi azıya aldı. Günlük gazetelerdeki bütün adliye muhabirlerine yol verildi. Onlar da başlarının çaresine baktılar, Hükümlü Ailelerini Destekleme Derneği kurdular. Yasalara göre, her hükümlü ailesi, hükümlünün hapislik süresince, hükümlünün dışardaki kazancının iki katı gelire hak kazanıyordu. «Adliye koridorlarından» sütunlarının okuyucularıyla gazete sahipleri, yöneticileri, yeni derneğe bol keseden bağışlarla bir akın ettiler ki, dernek hükümlü ailelerine dışardaki kazançlarının iki

katı değil, on katını sağlayabilecek duruma geldiğini ilân etti. Yine de mücrimlerin sapasağlam dayanışması kırılamadı.

Ama asıl okkanın altına giden «Milliyet» gazetesi oldu. Ötedenberi sayfalarını adlî vak'alara hasretmekle ün almış olan bu organ, habersiz, öyle yazısız, tamtakır kaldı, sırf ilânlarla çıkmaya başladı. Baktılar ki sürüm düştükçe düşüyor, gazete yöneticileri insancıl mı insancıl bir karar alarak, niteliği ne olursa olsun, bir suç işlendiğinde ve suçlu hüküm giydiğinde, zavallının zavallı ailesine yüz bin kayime vereceğini ilân etti. Ama bu manevra bile derde devâ olmadı.

Sonunda bir Başsavcı yardımcısı bu olağanüstü duruma son vereceğine inandığı harika bir fikir ortaya attı. Başpiskoposluktan başpapazların bir listesini istetti ve alfabe sırasıyla muhteremlerin evlerinin aranmasını ve kitaplarının, defterlerinin taranmasını, nakit ve tahvil varlarının, yoklarının acımasızca araştırılmasını emretti. Koltuğuna kurulup, gönül rahatlığıyla sonucu beklemeye koyuldu. Olacak iş değildi bu, başpapazlar bile hırsızlıktan vazgeçmişlerdi!

Ceza dâvalarına giren avukatların da hali dumandı. Savunacak müvekkil kalmamıştı ki ortada. Ama gelecekten umutluydular hiç değilse. Bir cürüm işlenmeye görsün, gazetelerin bir vakanın üstüne akbabalar gibi çullanacağını iyi biliyorlardı, o yaygara, o reklâmla karada ölüm yoktu gayrı onlar için. Bu yüzden de en namlı, en pahalı avukatlar ilerde kendilerinden yardım isteyecek herhangi bir sanığı bedava savunacaklarını ilân ediyorlardı. Yeni yeni tutunan çurçur avukatlar ise gazetelere reklâmlar vererek, kendilerine savunma ayrıcalığını bağışlayacak olan sanığa üste para vereceklerini bildiriyorlardı. Yalnız, bu genç avukatlar henüz yüklerini tutmamış oldukları için, vaadettikleri meblâğlar da ufarak olduğundan ve mücrimler arasındaki dayanışma öyle kolaylıkla bozulamadığından, bütün bu girişimler fos çıktı.

Polis Müdürlüğü'nde feciydi durum. Şefler tek bir masa başında toplanmış pişpirik oynuyorlardı, parti aralarında da maiyetlerine nasıl davranacaklarını tartışıyorlardı. Derken, Başyargıçlık Makamıyla Genel Güvenlik Müdürlüğü tarafından aynı zamanda yayınlanan bir yönetmelik değişikliğiyle, polislerin yakalama hünerini yitirmemeleri gerekçesine dayanarak, mesai saatlerinde ke-

lebek yakalamakla iştigal etmelerini istedi. Başyargıçlık daha başka önlemler de almadı değil. Gazetelerin yayınladıkları bir habere göre, kendisi Alman öğrencilerinin düzenledikleri yürüyüşten tam bir gün önce, Alman Nazileri Derneği liderleriyle önemli bir toplantı yapmış ve Nasyonal sosyalist Partisi ileri gelenlerinden birikisinin kendilerine tutuklatması, böylece bu vartanın atlatılması kararlaştırılmıştı. Geçit resmi yapılmasına yapıldı ama, bu hesap, bu tertip nedense sökmedi. İşler sarpa sarmıştı. Polis âmirleri ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bu umarsızlığın, eğri oturalım, doğru konuşalım, bir başka nedeni de vardı. Polis Müdürlüğü yasaları çiğneyen, halka gereksiz bir gaddarlıkla girişen, milletle durup durduğu yerde takışanları mahkemelere teslime çoktan razıydı. Velâkin, bu şimdi hakkında öykü düzdüğümüz kentin Polis Müdürlüğü, eski tecrübelerine dayanarak, en ufak bir sürtüşmede bile, bu kabil olayların yüzlerle, binlerle dosyaları dolduracağına iman getirmişti. Ama beklentiler boşuna çıkınca, Adliye Müsteşarlığı kendisine bağlı kadronun mücrimler örgütüyle alttan alta kaşkariko çevirdiği kuşkusuna ister istemez kapılmağa başladı.

Derken, aklınca, durumu kurtaracak bir hal çaresi buldu ve polisleri mücrimlerle işbirliği ediyorlar gerekçesiyle koğuşturmaya başladı. Gelgelelim elinde kanıt yoktu. Ortaya sürüp süreceği tek sav, polislerin daha önce bu gibi suçları peynir ekmek gibi işleyip yerken, birdenbire mazlûm kesilmeleri yolundaki şikâyetti. Böyle havada suçlamalarla da onları mahkûm ettirmesi mümkün değildi.

Başsavcılıkla Ceza Mahkemeleri mensuplarının itibarı hızla sıfıra indi. Halk arasında haybeden maaş aldıkları söylentisi yerleşti. İçlerinden biri, bir lokantadan içeri girip, kendini Ceza Mahkemesi Yargıcı diye takdim etmeye görsün, hâzırunun suratlarından ve fısıltısından, «Geldi yine verdiğimiz vergilerin üzerine oturup, karşılığında bibok yemeyen asalaklardan biri, geldi, bak, yine!» ifadesinin ortada dolaştığını ister istemez sezmeğe başladı. Başsavcılık görevlileri sokaklarda gezemez oldular karılarıyla, çocuklarıyla.

Bu arada, Parlâmentoda, sözkonusu makam ve memuriyetlerin, herhangi bir faaliyette bulunduklarına dair yeterince kanıt bulunmayışı dolayısıyla feshini öngören ivedi bir yasa tasarısı gündeme getirildi.

İşler büsbütün sarpa sarıyordu. Bunun üzerine hükümet, devenin belini kıran saman çöpü, belki de bardağı taşıran son damla demeğe gelen zecrî bir karar aldı. Ağır mahkûmların tümü affedildi ve serbest bırakıldılar. Hiçbiri hikâyesini anlattığımız grevden haberli olamayacakları hesabına göre, sanıldı ki, dışarı çıkar çıkmaz ilk iş, grevi kıracaklar, cürüm yolunu açacaklardır. Oysa, dışardaki grevciler cezaevlerinin önlerinde, yörelerinde önlüklü filan grev bekçileri yerleştirmişlerdi, onların marifetiyle serbest bırakılanlarla ailelerine durum oracıkta açıklandı ve grevkırıcılığının sonuçları hakkında uyarıldılar. Hükümet bu girişimde fiyaskoya uğramıştı, bu yüzden de olanca görevli ve cezaevi sorumlusu işsiz kalınca, beterin beteri bir çıkmaz başgösterdi.

Bir aralık, mücrimlere burs verilmesi düşüncesi üzerinde duruldu. Çiftçiler Partisi, cürüm işleyenlere pirim verilmesini önerisini ortaya attıysa da, tasarı düşünüle taşınıla sonunda geri çevrildi.

Bu arada, Ceza Mahkemeleri, Başsavcılık, Polis Örgütü ve Cezaevlerinin ilgasını öngören yasa tasarısı Parlâmento gündeminin başına geçmişti. Ama oturumdan bir gün önce, sabahın, Genel Valilik Konağı'nın önünde, yerin dibinden fırlamışçasına, binlerce kişilik bir güruh belirdi. Güruhun başında dört kişi vardı. Ceza Mahkemeleri Başyargıcı, en baştaydı, elinde bir sırık, sırığın üstünde de üstüne şu ibâre yazılı bir levha vardı: «İş İstiyoruz!» Tam yanında, kaşları çatık bir tanrı gibi Başsavcı duruyordu, elindeki pankartta: «İşsizliğe Son!» yazılıydı. Polis müdürünün dört köşe kafası, «Emek. En Büyük Gerek!» yazılı pankarttan ötürü bütün güzelliğiyle görünemiyordu. En sonda da elindeki pankartın yükünden kanter içinde, yığıldı, yığılacak, öyle yerinde bile güç duran Baro Başkanı vardı. Onun pankartında da «Sanıklarımızı Verin Bize Geri!» yazılıydı. Bu dört beyefendinin ardında yargıçlar, savcılar, soruşturma yargıçları, yargıç yardımcıları, savcı yardımcıları, polis mensubini ve avukatlar bulunuyordu, sizin anlayacağınız, mücrimlerin grevinden mutazarrır olmuş kim varsa, orda mevcuttu.

Yukarda zikrettiğimiz dört beyfendi ellerindeki pankartları yere bırakıp, genel Valilik Konağı'na girdiler. Alaya katılmamış olan nöbetçi polisler de, gidişâtın kendi leyhlerine olduğunu el-

bette idrak ederek, bu garip gösteriyi gizlemeye gerek duymadıkları bir ilgiyle seyrediyorlardı.

Derken Konağın giriş merdiveni sahanlığında dört kişilik Temsilci heyeti göründü. Daha önce yere bırakmış olduğu pankartın sırığını sallayarak, içlerinden biri, üzerlerine yüklendikleri temsilci görevinin sonucunu kalabalığa açıklamak istediğini işmarladı. Başyargıçtı bu! Ortalık tıs kesti. Derken, Başyargıç asabi el hareketleri ve heyecandan boğuklaşmış bir sesle ilân etti durumu: «Kendisi bizi kabul etmedi!» dedi.

«Kabul etmemiş miymiş, vay namıssız!» sesleri yükseldi kalabalık arasından. Binlerci kişi yumruklarını sıkıp, kollarının ucunda kümeleşen etleriyle kemiklerini Genel Valinin bulunduğu Makam Odasına doğru salladılar. Yeminler, küfürler gırla gidiyordu. Arada bıkaç taş da Ekselansın ikametgâhına doğru uçtu...

Polis, o anda müdahele etmediğinde, cürüm işlemiş sayılacağını farketti. Öte yandan, öbürlerinin hiçbir suç işlemediğine bakarak, müdahele edebileceklerini de görmüştü. Prag, Prag olalı böyle bir çıngar yaşamamıştı! Başsavcı elindeki pankart sırığını emniyet âmirinin başında kırdı. Polis Müdürü kendi adamlarının şapkalarının tepesindeki tüyleri Nazi Partisi'nin kartalının kellesindeki sorguçlarmış gibi tek tek yoldu. Rezalet, hepsi de yüksek makam sahibi adliyecilerle tanınmış avukatlar olan beş yüz kişinin tutuklanmasıyla son buldu.

Ertesi günü, «Halkın Sesi» gazetesi sütunları dopdolu ve mahkemeler hınca hınçtı. Ayaklanmacıların çoğunluğu, bunalım içinde hareket etmiş oldukları gerekçesiyle tahliye edildi. Arada, esâmisi okunmayan bıkaç kişi ufak tefek para cezalarına çarptırıldı. Gelgelelim, işte o gün, grevciler kendilerinin yerlerine kolayca yeni mücrimlerin getirilebileceği gerçeğini kavradılar. Öte yandan da, kendi yerlerine geçirilenlere verilen cezaların hafifliğine bakarak, yasa karşısında bütün yurttaşların eşitliği denen şeyin sökmeyeceğini de kavramışlardı. Grev tükendi gitti.

Sizin anlayacağınız, tüm yurttaşların yasa karşısındaki eşitliği denen şeyin ancak kağıt üzerinde geçerli olduğu bu anlattığım kentte böylece anlaşılmış oldu.

HAŞEK'İN İMPARATORLUK MALİYESİNDE ISLAHAT PROGRAMI

MALİYE NÂZIRI, DEVLETLİ, SAADETLİ VON BELİNSKİ HAZRETLERİNE ARİZEMDİR: Vatanseverlik hisleriyle meşbu olarak, aşağıda imzası bulunan âciz kulunuz, MALİYE MEZARETİ ÂLİ MAKAMINA bir defin ve ölüm vergisi ihdâsı bâbında bir kaanun müsveddesini teklife cüretle kesb-i şeref eyler. Cenaze levazımatçılarının sayısında son zamanlarda görülen fevkalâde artış bendenize Devletçe bir Ölüm İnhisarı kurulması suretiyle millî maliyeyi ıslah fikrini ilham etti. Ahalinin mütemadiyen ölmekte olduğu nazârı itibare alınırsa, ve harp veya salgın hastalıklar vukuunda bu rakkamın büsbütün tatminkâr irtifalara yükseleceği hususu tezekkür edilecek olursa, Devletin böyle bir tedbirle yeni bir varidat membaı kazanacağı aşikâr olsa gerektir. Âcizâne teklifim şudur efendim:

MADDE 1

Her Avusturya-Macaristan vatandaşı bilâ-cins ölümü üzerine fiilen, Maliye nezaretinin mâli haline kalbolur ve ölüm ve defin şartlarına nazaran 2 ilâ 24 şilin ölüm vergisi ödemekle mükellef kılınır.

MADDE 2

Vergi, merhum veya merhumeden 6. Maddenin c fıkrasında zikredilen şartlara tekabül etmek üzre sağlığında tahsil edilir. Merhum veya merhume iradesi harici sebeplere binaen defin ve ölüm vergisini sağlığında edâ etmemişse, merhum veya merhumenin en yakın akrabası mevzu-u bahs verginin tenzili hususunda İmparatorluk ve Kraliyet Maliye Mezaretine bir istida ile müracaata hak

kazanır. Bu yasa yazılı müracaat iki şilinlik bir pulla postalanmalıdır.

MADDE 3

Her Avusturya–Macaristan vatandaşı, cinsine ve yaşına bakılmaksızın, ölüm vergisi vermekle mükelleftir. Buna kaanunun defin vergisine mütedair 4. maddesi şumulüne girmeyen bütün şahıslar dahildir.

MADDE 4

Her Avusturya–Macaristan vatandaşı, cinsine ve yaşına bakılmaksızın, şayet usulünce defnedilmişse, defin vergisi ödemekle mükelleftir. Canlı canlı defnedilmiş olduğu takdirde ise, en yakın akrabası 2. maddede zikredilen muafiyetler için müracaatta bulunmak hakkını haizdir.

MADDE 5

Her Avusturya–Macaristan vatandaşı, 4. maddenin a'dan g'ye kadarki fıkraları mucibince, bir defin vergisini sağlığında ödemekle mükelleftir. Baliğ olmamışlar veya aklından zoru olanlar veya vesayet altında bulunanlar vergi vermekten muaf olmakla beraber, onların yerine en yakın akrabaları vergiyi edâ edecektir, böyle bir akraba bulunmadığı hallerde, bu vergi merhum veya merhumenin nüfusunun bulunduğu mahalce karşılanacaktır.

MADDE 6

Verginin tahsili, verginin mikdarını tâyin eden şartlara tekabülen ifa olunur:

a) sağlıklı şahıslardan
b) hastalardan ve
c) sakatlardan
ek a) Sağlıklı şahıslardan vergi dairelerince
ek b) Hasta şahıslardan yeminli doktorlarca
ek c) Sakat şahıslardan polis makamlarınca

MADDE 7

Ölüm vergisi defin vergisinden tefrik edilmelidir ve vergi mükellefinin defnedilmediği, cesedi bulunmadığı ve akıbeti meçhul ilân edildiği veya sağken vergiyi ödememiş olduğu hallerde, vergi en yakın akrabalarından veya nüfus kaydının bulunduğu mahalden

talebedilmeyecektir.

MADDE 8

Ölüm vergisi kayıp şahsın resmen akıbeti meçhul ilân edildiği hallerde bile mecburidir.

MADDE 9

Ölüm ve defin vergisinin miktarı aşağıdaki hususlara göre hesaplanacaktır:

a) Yeni doğmuş sağlıklı bir bebe bir yaşına kadar, 2 şilin,
b) 1 ile 5 yaş arasında 4 şilin,
c) 5 ile 14 yaş arasında 6 şilin,
d) 14 ile 20 yaş arasında 8 şilin,
e) 20 ile 30 yaş arasında 16 şilin,
f) 30 ile 40 yaş arasında 18 şilin,
g) 40 ile müebbet yaş arasında 24 şilin,

Bu ödemeler toplu ölüm veya toplu defin yoluna tevessül edildiği hallerde iki misline çıkarılacaktır.

MADDE 10

Verginin tahsili, Avusturya–Macaristan İmparatorluğuna bağlı bütün memleketlerde şu şekilde yapılacaktır: 9. maddenin a fıkrasıyla g fıkrası şumulüne giren hertürlü tahsilât, ceste ceste alınacak olmakla beraber, yekûn hiçbir zaman ölüm vergisinde de, defin vergisinde de 24 şilini geçmeyecektir. İlk taksit bebeğin doğumundan sonraki 8 gün içinde tahsil edilecektir. Doğum merciine bildirilmediği hallerde mükellef mevcut şartlara göre, 10 ilâ 200 şilin para cezasıyla veya, gerekirse, 3 hafta hapisle cezalandırılacaktır.

MADDE 11

Ölümünü veya defnini bildirmekte kusur edenler en yüksek vergi haddi olan 96 şilinin iki misli para cezasına çarptırılacak, veya, gerekirse, 4 günü katıksız olmak üzre 14 gün hapsedilecektir.

Ümit ve temenni ederim ki, Saadetli ve Devletli Maliye Nâzırı Hazretleri bu naçizane teklifimi nâzar-ı dikkate alma lütfunda bulunurlar, böylece İmparatorluk Maliyesini ıslah imkânına müyesser olurlar.

Aciz kulunuz, bendeniz
Yaroslav Haşek

KARIŞIK BİR HİKAYE

BİRBİRİMİZE DEHŞET HİKAYELERİ ANLATIYORduk o gece. Meyhaneci Vidnava'nın anlattığı ama, fena sardıydı hepimizi:

«Sabahın erken, şu büyücek kasabalarından birinde yeni bir yer açmışız, ilk günü. Gelecek ilk müşteriyi nasıl dört gözle beklersin, diğ'mi?.. Yediye doğru geldi ilk müşteri, rabıtalı giyinmiş bir genç, bir bardak şarapla bir sigara ismarladı. Yolculuktan olacak, yorgun görünüyordu, lâf arasında bankaya para yatırmağa geldiğini söyledi.

«Tam lâfa dalmıştık, gözlerini uzak bir noktaya dikti, kapattı sonra gözlerini, öyle oturdu bir süre, derken iskemlesinden yığılıverdi yere. Böyle şaşa kalmamıştım hiç ömrümde. Canlandırmaya çalıştım, nafile soluk almaz oldu, elleri buz kesti.

«Amanın, allahım» diye haykırmışım, «Öldü biçare! Şimdi işte hapı yuttuk! İlk müşterisi gebere koyan meyhâneye kim gelir ki gayri!» Allahtan karım benden daha cevvaldir, işten de daha iyi anlar, «Mahzene alalım,» dedi sâkin sâkin. «Akşama komşunun bahçesine atarız!» (Kapı komşumuz da rakibimiz meyhâneci oluyordu, söyleyim.) İndirdik ölüyü mahzene. «Çok geçmedi, bir başka müşteri belirdi kapı ağzında. Yaşlıca, efendi biriydi, işkembe çorbasıyla bir bardak bira söyledi. Biradan biriki yudum aldıktan sonra, oğluyla bizim dükkânda buluşacaklarını anlattı, oğlu bankaya para yatıracakmış da... Oğlunu öyle etraflı târif etti ki, şıpınişi onun o anda mahzende cansız yatan ilk müşterimiz olduğunu anladım.

«Yaşlıca zat, az geçince, asabiyet belirtileri göstermeye başladı. «Ne oldu acaba çocuğa?» diye söyleniyordu. «Saldırdılar üstüne, soydular mı yoksa?.. Kimin ne haltedeceği belli olmuyor bu-

günlerde!.. Para paltosunun astarına dikiliydi yavrucuğun.» Bende betbeniz attı, tahmin edersiniz...

«Ama karım dağıtmadı kafasını, bir bahaneyle dışarı çıktı. Döndüğünde hafiften sararmıştı yüzü, kulağıma ölünün oturma odasına sakladığımız paltosunun bıçaklanmış, paranın kaldırılmış olduğunu fısıldadı.

«İhtiyar büsbütün asabileşti, birayı bitirip, bir kadeh şarap ısmarladı. Şarabı diker dikmez de kendini iyi hissetmediğini söyledi, gözlerini köşeye dikti, indirdi gözlerini sonra, başını masanın üstüne yatırıverdi.

«Korktum ben de, belinc sarılayım dedim, kurşun gibi yere yığılıverdi. Baktık ki, diriltemiyoruz, onu da taşıdık mahzene.

«Sizin anlayacağınız baba ile oğul kavuştular birbirlerine mahzende. Karımla oturduk dizdize, 'Nedir' bu başımıza gelenler! diye oflayıp poflamaya başlamıştık ki, geçkince bir hanım sökün etti, kocasıyla oğlunu aramaya. Bir polis memuru söylemiş buraya girerlerken gördüğünü. Hemen yarım saattir pazar yerinde bekliyormuş onları. Merak da ediyormuş. Bankaya para yatırmağa gidiyorlarmış çünkü.

«Titreğine bir sesle, öyle birilerinin dükkâna gelmediğini söyledim.» Kadın da «Biraz daha bekleyeyim bari,» dedi.

«Meyhaneci şarabından bir yudum aldı, alnını şöyle bir sıvazladı, yığılıverdi yere...

Can verdi kollarım arasında, bitiremeden bu karışık hikâyeyi. Biz de ne yapalım, tuttuk ölüsünü karga tulumba mahzene taşıdık.

KARILIK-KOCALIK

Lisede, geometri öğretmeni Bay Hendrih, kürsünün arkasında Sezar gibi, Kayser gibi, ilâh gibi, Allah gibi duruyordu. Oradan aşağıya, sınıfa bir kusursuzluk timsali gibi bakarak, alttaki sıralara dizilmiş çocuklara şu yüksek hakikatleri tebliğ etti:

«Bir doğru çizgi bir eğriyi keserse buna sekant denir. Veya bu eğriye sadece değebilir, o zaman da ona tanjant denir. Bir doğru çizgi bir eğrinin iki ucunu birleştirdiği hallerde ise buna kiriş denir.» Ve sert bir kol hareketiyle dalga dalga karatahtaya koskoca bir pergelle çizmiş olduğu diyagramı göstererek, zaferden dönüyormuşçasına, «Bu s, s1 doğruları, gördüğümüz gibi, 'sekantı şu t ve t1, doğrultuları 'tanjant' ve AB ile CD doğru çizgileri ise 'kiriştir',» diye kükredi.

Elini tahtadan yavaş yavaş indirip cebine sokaraktan sıraları yukardan süzerken, görkemiyle güzel, azameti ve vakarı içinde de asil, aynı zamanda ürkütücüydü.

Kara tahtaya doğru geri, hızla iki adım atarken, Ganj nehri kaynağından hac ziyaretine gelmiş, zavallı bir Hintlinin üstüne atladı atlayacak bir Bengal kaplanına benziyordu.

Derken, sâkin, sâkin, «Çalupek, söyle, bir dairenin tanjantı bir eğriyi de kesebilir mi?» dedi.

Soruya cevap gelmedi. Öğretmenin sesi bir ısrar tınlamasına bürünerek, soru tiz perdeden tekrar edildi: «Çalupek, bir helezonun tanjantı aynı işi görebilir mi?»

Bir ölüm sessizliği hükmediyordu ortalığa. Öğretmen fırladı yerinden. Karatahtanın ordan ilk sıraların önüne harika bir sıçrama hareketi örnekleyerek sınıfa karşı haykırdı, «Çalupek, bir dairenin merkezinden geçen bir kirişe ne denir?»

Ölüm sessizliği berdevamdı. Ön sıralardaki bütün çocuklar geri dönmüş, Çalupek'in oturduğu önden bir önceki sıraya bakıyorlardı. Çalupek aslında oturmuyordu sıranın önüyle oturak sırtlığı arasında kavislenmiş kıçı, düzlüklerden kopuşan Rip dağı gibi gözleri dolduruyor, başka bir benzetişle görünmemek için kafasını kuma sokmuş budala bir devekuşunun götü gibi yükseliyordu.

Ellerini muhteşem bir şekilde dalgalandırarak, öğretmen, «Kaldırın onu!» diye seslendi. Çalupek'in komşuları emri yerine getirdiklerinde, öğrencinin yüzü göründü. Çalupek'i kaldırdıkları sırada düşen ve sesinden bir kitap olduğu belli olan bir nesnenin yerdeki kof gürültüsünü duymuş bulunan öğretmenle göz göze gelmişlerdi.

Çalupek sâkin görünüyordu, kararlıydı.

«Sıranın altında ne yapıyordun, Çalupek?»

«Okuyordum.»

«Ne okuyordun?»

Çalupek sınıfı şöyle bir gözleriyle kolaçanladıktan sonra, ama gururla «Debay'in «Karılık–Kocalık» adlı kitabını okuyordum,» dedi.

«Ne biçim bir kitap o? Roman mı, ne?»

Çalupek, yine, muzaffer bir edâyla sınıfı süzerek, gururla cevap verdi. «Erkekle kadının biyolojisi ve anatomisi üzerinde etraflı bir tıp kitabı, efendim,» dedi. «Doğum öncesinde cinsin belirlenmesi, adem–i iktidar, kısırlık gibi konularda yeni kuramlar ortaya atıyor. «Gebe Kadınlarla Yeni Doğmuş Bebelere Özel Hijyen» adında bir de ek bölümü var. Son sayfasına gelmiştim.»

Sıranın altına eğildi, bütün sınıfın hasetli bakışları altında yerden kaldırdığı kitabı öğretmene götürdü. Karatahtanın eşiğinden çıkarken, darağacı veya giyotin basamaklarını pervasızca tırmanan şanlı bir kahramanı andırıyordu.

Huzur içindeydi, yüzü de öyle. Biliyordu pekalâ, öğretmen kürsünün başına oturacak, kitabı karıştıracak, onu haşlayacaktı. Sonra da sınıf defterine sulh yargıcı edâsıyla kayıt düşecek, dâvayı bir üst mahkemeye, yani Müdür denen bunağın bizzat başkanlık edeceği o olağanüstü sıkıyönetim mahkemesine havale ettiğini bildirecekti.

Çuvalladığının farkındaydı, papaz da, garanti, pazar günü

«gayrı kabili ıslah» diye tiftiğini atacaktı. Ne yapsındı ama, kitabıyalnız başına parkta okuyacak vakti yoktu ki! Son sınıftaki bir arkadaşı sırf bir sabahlık ödünç vermişti kitabı. O da Çek dili, fizik ve geometri derslerinde kitabı yutmaya savaşmıştı. Üstesinden de gelmişti hani. Cinsel yaşamın olanca yapısı, örgüsü açılıvermişti gözlerinin önüne. E, bu da, doğrusu çizgiden de, eğriden de, tanjanttan da bin kat önemliydi onun için. Akşama, bütün bellediklerini Kız Lisesi'nden Maria'ya bir bir anlatacaktı. Aslına bakarsanız, kız ona «Cinsel Hijyen» kitabını alsın diye 5 şilin vermişti daha önce, ama Çalupek parayı bilârdoda ütülmüştü.

İşler tam tahmin ettiği gibi gitti. Öğretmen kürsüsüne oturdu, sınıf defteriyle Debay'in «Karılık–Kocalık» kitabını karıştırdı, karıştırdı, derken başladı yayına: «Çalupek, sen fevkalâde ahlâksız bir öğrencisin! Helâda sigara içiyorsun, geçen yılda o pis kanonla benim, yani öğretmeninin sandalına tosladın. Alabora etmediğine, şükür. Ama bilmez miyim ben senin maksadını, beni boğmak için planladın o işi!..

«Kedi yavrusu gibi mi?» diye sınıfın bir köşesinden boğuk bir ses duyuldu.

«Aldım elime kalemimi!» diye törenle ilân etti öğretmen. «O sözü kim söyledi, hiç ilgilendirmiyor beni. Soruşturma da yapmayacağım. Bütün sınıfı sınıf defterine kayıt düşüyorum. Hepiniz biriniz, biriniz hepiniz için!»

«Yaşşaa!» diye bir ses patladı ortadan, bütün sınıf da kahkahayı bastı. Kahkaha yatışınca, öğretmen sözünü sürdürdü: «Çok, çok fena halin senin! Bugünkü bir istisna değil, hep böylesin! Belki de bugünkü rezalet, *Kuğunun son şarkısı!* Bir zamanlar sınıfın en iyisiydin! Paralel çizgiler kesişmezleri bilmiyorsun, ama karılık–kocalık üstüne büyük bir hikmetmiş gibi altını da çizmiş şu kepaze cümlenin: Neymiş efendim?.. «Canlı yaratıkların varlığı ve bekası, cinsel temasta kendini gösteren üreme içgüdüsüne dayanır... mış!.. Merak etme, Öğretmenler Kurulu üreme içgüdüsünü kafandan kazır, atar, sen de bu okuldan def olup gideceğin yerde kendini toplarsın! Ben size tanjant nedir, sekant nedir anlatacağım diye nefes tüketirken, sen, tut, sıranın altında olmadık zırvaları oku! Şuna bak! «Karılık–kocalık, evlilik, fizyolojik bakımdan, her iki cinsin aynı amacı gerçekleştirmek için, yâni türün devamı

için çiftleşmelerinden başka bir şey değil... miş! Lâfa bak!»

«Yaşa!» diye o meçhul ses yine yükseldi, ardından ama on–onbeş kişinin «Kapat'lan çeneni, sopayı yiyeceksin!» feryadı dengeyi sağladı. Ölü toprağı serpilmişti sanki sınıfın üstüne. O anda bir müfettiş sınıfa girse, hiç kuşku yok, «Tebrik ederim sizi! Böyle dikkatle ders dinleyen bir sınıf ilk defa görüyorum doğrusu,» diyerek öğretmenin elini sıkacaktı.

«Çalupek!» diye sözü aldı yine öğretmen, «Geçen yazılı sınavda, doğru çizgiyi, dik açıyı nasılsa bilebilmişsin de, dar açıyı, geniş açıyı es geçmişsin! Ama ne umurun senin, bekâretlik, cinsel perhizin mümkün olmadığını görmemişin a! «Ne diyor, bak, burda: «Cinsel istekler bastırılacak olursa, kişi onulmaz bir mutsuzluğa doğru sürüklenir,» buyruluyor!.. Çiz bakayım şu gönyeyle, bana 75°'lik bir açı!.. Görüyor musunuz, Sayın Çalupek, geometri dersinde bedenin şehvetçe duyarlı nahiyelerini inceliyor, yarı çap neymiş umursamıyor bile! Yeter ki kendileri insan vücudunun orasını burasını, sezmez yerlerini kurcalasın, ovalin elips gibi kapalı bir eğriden oluştuğunu ne gerek var, öğrensin!.. Söyle bakalım, Çalupek, elips nedir? Söyle, söyle!..»

Öğretmen durakladı, hırsla kitabın yapraklarını devretti ve birden yeni bir keşfin heyecanıyla höykürdü: «Ama biri zât–ı âlinize erotik hastalıklar üstüne bir soru sorsa, bülbül gibi şakırsınız, değil mi, efendim!» dedi. Sonra kitaba bir göz daha atarak, «Çalupek, söyle, neymiş «Erotomanya?» diye sordu.

Ön sırada oturan Matusek'in cebindeki saatin tıkırtısı işitiliyordu. Çalupek gür bir sesle cevabı yapıştırdı: «Erotomanya iki cinsin de tutulabileceği bir aşk cennetidir,» dedi.

«Yanlış, Çalupek!» dedi öğretmen. «Burda yazdığına göre, 'erotomanya her iki cinsin de duçar olabileceği bir aşk cinneti' olmak gerekir... Cennet başka şey, cinnet başka!.. Çalupek başka ne biliyorsun bu konuda, bakalım!»

Çalupek bildiğini, bildiğince emin, lâfını sıralamağa başladı: «Bir erotomanyak, ister gerçek, ister ülküsel olsun, bir nesneye duyduğu tutkunluğun altına sürüklenmiştir. Aşktan, mutluluktan başka bir şey düşünmez, düşlemez. İçinde yanıp tutuşan arzunun şavkıyla bir güneşbakan gibi sevdiği nesneye dönenmiştir. Bu tutkunluk hiçbir somut sonuca varmamış da olabilir, şu örnekte olduğu gibi...»

«Yeter, Çalupek, yeter!»

Öğretmen yeniden «Karı–Kocalık» kitabına daldı, epiy bir zaman geçtikten sonra, hüküm süren mutlak sessizlik içinde yükseldi sesi: «Söyle, Çalupek, afrodiziyak, nedir?»

«Afrodiziyak terimiyle biz,» diye başladı Çalupek, «benliğimizde küllenmiş veya küllenmeye yüz tutmuş şehvet ateşini yeniden tutuşturmaya yarayan çeşitli besleyici ve şifalı maddeleri anlıyoruz. Birçok hallerde bu maddeler tatsız ve lezzetsiz malzemeden de yapılmış olabilir. Kadim ve modern tarihte söz edilen örnekler bu yargıyı desteklemektedir...»

«Ama her zaman değil, Çalupek!» diye heyecanla girdi araya öğretmen. «Meselâ, Roma İmparatoru Caligula'yı delirten reçete neydi? Kesonia'nın ona içsin diye sunduğu aşk iksirinin formülü neydi?»

O âna dek Çalupek'nin sarsılmayan serinkanlılığı bozulmaya yüz tuttu. Derslerde de hep böyleydi, tarihe karşı bir soğukluk duyardı, «Karılık–Kocalık»ı da okurken tarihi verilerini atlamıştı.

«Öyleyse ben sana söyleyim, Çalupek, kekik, nane ve Lâtin çiçeğinden yapılmış bir şurup içirdiydi İmparatora! Yazın şunu defterlerinize! İşte İmparator Caligula'yı delirten bu şurup oldu: Kekik, nane, Lâtin çiçeği... Anlaşıldı, değil mi, Çalupek, bu dersine de iyi çalışmamışsın!»

Öğretmen birkaç yaprak daha karıştırdı, sonra kitap elinde, Çalupek'in üstüne yürüdü:

«Yeni doğmuş bir bebeğin ortalama boyu nedir, Çalupek?.. Gürültü yok!..»

Gürültü sürdü, gitti.

Çalupek çarşafa dolanmıştı. Tarihlerden ne kadar hâzetmiyorsa, rakkamlardan da hiç hâzetmezdi. Yeni doğmuş bebeklerin hijyen bölümüne bir göz atmakla yetinmişti.

«Bilmiyorsun, demek!» diye kükredi öğretmen. «Şu halde, sen, yeni doğmuş bebeklerin ortalama ağırlığını da bilmiyorsun!...»

Sınıftaki gürültü büsbütün azdı. Yer yerinden oynuyordu sanki. Çalupek susuyordu.

Öğretmen bu samatayı bastıran bir sesle,

«Sıfır, Çalupek! Git şimdi yerine!..» diye haykırdı. «Defol!»

ÖLÜMÜME YAZI DÖŞENEN YAZARLA KARŞILAŞMAM

RUSYA'DA GEÇİRDİĞİM BEŞ–ALTI YIL BOYUNCA çeşitli örgütler, çeşitli kişiler tarafından öldürüldüm, defterimle dürüldüm. Çekoslavakya'ya döndüm, baktım ki, üç kez asılmış, iki kez kurşunlanmış, bir kez de vahşi Kırgız asilerince doğranmışım, Kale–Yşel Gölü yakınında. En nihayeti de, Odesa tavernalarından birinde sarhoş tayfalarla çıkan bir marazada bıçaklanmışım. Hani bu sonuncusuna aklım yatmadı değil...

Dostum Kolman da benle hemfikir olmalı ki, bu hem yiğit, hem kepazece ölümüme bir de görgütanığı bulup gazetesine, öyle ufak–tefek bir haber değil, koca bir ölüm yazısı yazmış. Ölü bir köpeğin önüne atılsa, onun bile yemeyeceği türden bir yazı, Prag'a vardıktan az sonra geçti elime. Büyük bir inceltikle ölülerin mezardan asla kalkamayacağı inancıyla canıma fena halde rahmet okuyordu.

Sağ olduğumu göstermek için düştüm peşine, böylece işte o dehşet ve korku öyküleri ustası Edgar Allan Poe'nun bile altından kalkamayacağı korkunçlukta bir olay meydana gelmiş oldu...

Hatırıma bunca meraklı, bu hakikatli yazara Prag şaraphânelerinin birinde tam geceyarısı, yani 18 Nisan, 1856 tarihli İmparatorluk emirnânesi mucibince kapanma saatinde rastladım.

Gözlerini nedense tavana dikmişti. Garsonlar masalardan lekelenmiş örtüleri sıyırıp alıyorlardı. Oturdum masasına, «Affedersiniz, boş mu bu sandalye?» dedim.

Tavanda kendisini pek ilgilendirdiği anlaştan noktayı süzmeye devam ettirerek, çok mantıkî bir tarzda, «Tabi boş, ama kapatmak üzreler. Servis de yapmazlar bundan sonra,» diye cevap

verdi.

Yapıştım koluna, çevirdim kendimden yana. Baka kaldı suratıma, sonra toparlar gibi oldu kendini, «Siz Rusya'da bulundunuz muydu?» dedi alçak sesle:

Gülümsedim, «Bak, en nihayet tanıdın beni!» dedim. «Rusya'da, bir bitirimhânede sarhoş tayfalarla çıkan bir çıngarda gebermiştim a!»

Sapsarı oldu, «Se–se–se–se...» diye kekeledi.

«Evet, evet!» dedim üstüne basa basa. «Odesa'da tayfalarla çıngarda gebermiştim, sen de hakkımda bir yazı döşenmiştin.»

Solur gibi bir sesle, «Yazdığımı okudun demek?» dedi.

«Okudum tabii. Bir–iki yanlışlık hariç, esaslı bir yazıydı yani. İmparator Hazretleri cavlağı çektiğinde öyle uzun bir yazı çıkmadıydı hakkında. Gazeteler ona 152 satır ayırmıştı, bendenize ise 386. Satırı 35 hellerden (Bizde de nasıl boğazı tokluğuna çalıştırıyorlar gazetecileri!) 55 şilin 16 heller eder.»

«Ne istiyorsun, benden söyle!» dedi korku içinde. «O elli beş şilini mi istiyorsun?»

«Senin olsun o para!» diye cevap verdim. «Ölüler haklarında yazılan yas yazıları için para almazlar.»

Duvar gibi oldu yüzü.

«Sana, bak, ne diyeceğim,» dedim kayıtsızca. «Ödeyelim şu hesabı, başka bir yere gidelim. Sabahı beraber edelim senle!»

«Yarın buluşsak olmaz mıydı?» diyecek oldu. Ben dik dik bakınca yüzüne, «Hesap!» diye seslendi garsona.

Köşede bir kira arabası çevirdim. Metazori bindirdik onu da, ve kâlıtsal bir sesle «Olsany Mezarlığına çek!» diye buyurdum arabacıya.

Yazar arkadaşım istavroz çıkardı. Arabada kırbaç şakırtısı ve kişnemeyle kesilen epiş bir sessizlik sürdü gitti.

Yol arakadaşımın üstüne eğilip, «Farkında mısın,» dedim, «Zigkov'un ordaki yangın yerinde sokak köpekleri ulumaya başladı?»

«Hıh» dedi şöyle, büzüldü köşesine, «Rusya'da mıydın sahi?» diye pepeledi.

«Odesa'da sarhoş tayfalarla çıkan bir çıngırda gebermiştim a!» diye cevap verdim soğuk soğuk.

«Tanrım,» diye iç geçirdi yol arkadaşım. «Bu, «Operadaki Hayalet»ten de beter bir hikâye!»

Çöktü gine sessizlik. Derken Zigkov'daki yangın yerinde aç köpekler sahiden ulumaya başladı.

Strasnika şosesine vardığımızda, yol arkadaşıma arabacının parasını ver, dedim. Kavşağın karanlığında yanyana dineldik. «Şuralarda bir lokanta vardı galiba!» dedi inceltiden kopacak bir sesle.

«Ne lokantası!» diye kıkırdadım. «Şimdi biz mezarlığın duvarından atlayıp gireceğiz içeri, sonra bir mezartaşına dayayıp sırtımızı, o yazdığın yazı hakkında bir güzel sohbet edeceğiz. Önce sen geç duvardan, bana da elini ver!»

Tıs etmeden çıktı duvara, bana da elini uzattı, atladık mezarlığa. Beride selviler çatırdıyor, rüzgâr haçların arasında kol geziyordu.

«Gitmem ileri daha!» diye viyakladı dostum. «Nereye sürüklüyorsun sen beni?»

Omuzlarından sıkıca tuttum, şenlikli bir sesle, «Dostum, şimdi gidip, eski Prag eşrafından Bonapianti'lerin aile mezarlığını zi-

yaret edeceğiz. Duvar kıyısında altıncı sıranın ilk adasında tam metrûk bir mezarlık. Ailenin son ahfadı gömüleli beri gideni geleni yok. Toprağı bol olsun kendisini Odesa'dan 1874'de getirdilerdi. Orda, bir bitirimhânede sarhoş tayfalarla çıkan bir çıngarda kalıbı dinlendirmiş mi ne...»

Yol arkadaşım bir ıstavroz daha çıkardı.

«Sevgili dostum, ortaokulda hocalarımız bize» *De mortuis nil nisi bonum* (Ölüleri hayırla yadedin!) diye cins, öyle güzel bir atasözü öğretmişlerdi. Gelgelelim, sen, benim öldüğümü işitir işitmez kaleme sarılıp kerih mi kerih bir yazı döşendin, bu kadar olur edepsizlik. Ben kendi ölümüm için yazaydım o yazıyı, hiçbir ölüm Falanca'nın ölümü kadar derin bir yasa boğmamıştır şu Prag denen şehri falan diye acıklı bir şeyler yazardım. Sonra da o Falanca yazarı en büyük erdemi insanlara beslediği bitip tükenmez sevgiydi falan filan diye dokunaklı bir cümle eklerdim. Ama sen benim ölümüm için yazdığın yazıda, benim itoğluitin biri olduğumu, ve itoğluitin biri olarak geberdiğimi yazmışsın! Ağlama, ağlama! Ölüm ânı öyle bir andır ki, insan o an ölenin bütün kusurlarını unutup onun hakkında iyi bir şeyler söylemek, yazmak için onu hayırla yadetmek için can atar. Oysa sen benim için, merhum pis bir ayyaştı diye yazdın.

Hıçkırıklara boğuldu büsbütün. Höykürmeleri mezarlığın sessizliği içinde inim inim inliyordu.

«Dostum, sevgili dostum,» diye destek olmağa çalıyordum ona, «Ağlama hiç!.. Olan olmuş bir kere! Son pişmanlık fayda etmez!..»

ESKİ BİR ECZANEDEN

Bir Dizi Skeç

ÖNSÖZ

Haşek onüçündeyken babası öldü. O zamana dek okulla arası iyiyken, dersi-mersi yüzüstü bırakıp sokak muharebelerine karıştı. Sınavlarda çaktı. Okuldan, polisten şikâyet şikâyet üstüne, ihraç diplomasını tutuşturdular eline. Anasının etekleri tutuştu, oğluna iş aramağa koşuşturdu. Buldu da sonunda. «Eski Bir Eczâneden» öyküleri üç yıl süren bu eczacı çıraklığı dönemindeki deneyimlerine dayanıyor.

İlk eczânede fazla tutunamadı. Koğuluşuna ilişkin iki söylenti var. Birine göre, patron ressam bellermiş kendini, yazıhânesinin duvarlarını dağ manzaralarıyla donatmış. Bir gün, patron Kokoşka, odasında uyuklarken, Haşek içeri süzülüp, bir-iki fırça darbesiyle resimlerden birinde otlayan ineklerden birini, kelebek gözlüğü, kaba sakalıyla, tam bir kokoşka karikatürüne çevirmiş. Öbür söylentiye göre ise, Haşek, bir gün, çatı katında eğleşirken, sokaktan bir patırtı işitmiş. Başını uzatmış pencereden, grevdeki fırın işçileri alay halinde, marş okuyarak geçiyorlarmış. Grevdeki işçilere sevecenliğini gösterme telâşı içinde, hizmetçi kızın kırmızı iç etekliğini çatıya asmış. İşçiler bunu görünce bir kılgıştır koparmış, «Kızıl Bayrak» marşını okumağa başlamışlar. Acele, polis gelmiş, patronu sıgaya çekmiş, derken Haşek kapı dışarı edilmiş.

Bir başka eczanede yamaklık bulunmuş. Prusa adlı ikinci patron daha efendi, daha açık fikirli bir adammış, Haşek'e de kanı kaynamış. Bir-iki yıl sonra

da, karşısına, böyle vergili bir çocuğu dükkân tezgâhında yazık etmenin günah olduğunu anlatmış. Haşek de öğretimini sürdürsün diye öylelikle, Çekoslavak Ticaret Okulu'na yazdırılmış.

EZCANEDE İLK GÜN

ECZACI ÇIRAĞI OLARAK BAŞLADIĞIM YENİ MESlek hayatımın ilk günü, patronum Koloşka beni dükkânın «muhasebe» dediği tahta bir bölmeyle ayrılmış köşesine çağırdı.

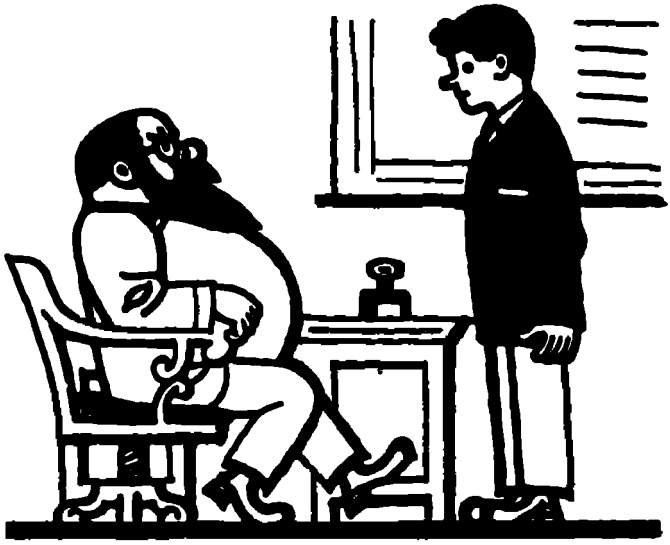
Bay Koloşka – uzun sakallı, yaşlıca bir adam, boyu öyle kısa ki, ben onbeşindeyim anca, ona tepeden bakıyorum – yazı masasının ardında bir koltuğa oturmuş, gözlerini dikti bana, başladı söze: «Delikanlı, bugünden itibaren benim çırağımsın ve bu sıfatla şimdi sana söyleyeceğim bazı şeylere kulak kabartacaksın, bütün hayatında da bu sözlerin dışına çıkmayacaksın! Duymuşundur belki o atasözünü. Ne demiş atalarımız? «Sükut gümüşse öğüt altındır!» demişler, değil mi?.. Öyleyse şimdi sen de diyeceklerime kulak kesilecceksin!

Yeni mesleğin, delikanlı, çok çetin bir meslek. Şimdiye kadar okuldaydın hep ve orda sana belletilenleri ezbere belliyordun. Bellediklerinden hiçbirinin de sana müstakbel hayatında hiçbir yararı olmayacak; dördüncü sınıfa kadar geldiğine göre, şöyle böyle kapmış olman gereken Lâtince hariç belki, onun eczacılıkta sana yardımı olabilir... Bu meslekte kimse sana falânca kral ne zaman, falanca kral nerelerde hüküm sürmüştü diye sormayacak, ne de senden eşek dâvasını çözmeni istiyecek. Sormayacaklar sana gökteki falanca yıldız ne kadar uzak diye dünyadan, ve meselâ, «Çekoslavakyalılardan mısın?»ın nasıl yazıldığını da soran olmayacak senden. Dükkâna gelen müşteri senin Çekçeyi doğru konuşup konuşmadığınla ilgilenmeyecek, ne de sen onun gramer yanlışlarınla ilgileneceksin. Müşterinin ne dediğini anlar, dediğini de yapabilirsen yeter de artar bile. Dükkânda senden istenen dört işlemden toplamayı iyi bilmen, hesabı şaşmamandır. Sen genç bir

adamsın, öğrendiklerini okuldaki gibi kitaplardan değil, görüp yaşadıklarından öğreneceksin!

«Bir müşteri mi geldi, istediğini harfiyen yerine getireceksin! Göğün mavisini mi istedi, tırmanacak göğe, göğün mavisini getireceksin önüne! Hakkında ne düşünüyorsan, düşün, ama sakın ona sezdirme! Müşteri bizim velinimetimiz! Müşteri girer girmez içeri, «Hoşgeldiniz, beyefendi!», «Şeref verdiniz, hanfendi!» diye seslenceceksin hemen! Yaşı küçükse de «Küçük hanım!» diye!.. Müşteri çıkarken dükkândan, zırnık bile almamış olsun, kapıya kadar geçireceksin!.. Ve ilerki günlerde, satışa başladığın zaman da, «Ne ikram edebilirim size, acaba, efendim?» demeği unutmayacaksın! Veya ona benzer bişey... İstediğini söyleyince de, fırlayacaksın yerinden, getireceksin hemen! İstediği kalem mal yoksa raflarda, müşteriyi boş döndürmeycek, başka birşey süreceksin önüne! Kapıdan girdi mi girdi, muhakkak bişey satacaksın, icabederse zorla! Meselâ, diş fırçası mı istedi, diş macununu sokuşturacaksın, diş macunu istiyorsa diş fırçasını kelepir diye yutturacaksın!

«Aklına ne geliyorsa, hiç durma konuşacaksın, zamanla edi-

nirsin sen de bu ustalığı... Ama, aklından çıkarma hiç, müşteriyi tongoya bastırmak için istediğin yalanı kıvır kıvır da, bana yalan atayım deme, bak! Baban yerine koyacaksın beni! Ben icabında küfür de ederim, bana karşılık vermece yok! Fena ederim sonra! Bir emir verdim mi, hemen yerine getireceksin! Tut ki, askerdesin, vatan hizmeti yapıyorsun!

«Her işin başı namus, söylemeye lüzum yok tabi. Yiyecek hırsızlama, şunu bunu kırıp dökme yasak! İşinin başında, başını işinden kaldırmayacaksın! Yoksa karışmam ha! Senin iyiliğin için söylüyorum bunları! Dedim a, delikanlı, baban yerine koyacaksın beni!

«Sabahları, anahtar almağa evime geleceksin! Sonra dükkâna gidip, kapıda bekleyeceksin. Kalfa gelince, kapıyı açıp birlikte gireceksiniz içeri. Sonra melek tasvirini asacaksın yerine, dükkânın tozunu alacaksın tekmil, köşesine bucağına kadar! Ben sekizde dükkâna varınca, o gün ne yapıp edeceğini, söyleyeceğim sana bir bir!

«Her sabah saat onda muhasebeme gelip göreceksin beni! Ben de sana para vereceğim, gidip bir büyük şişe bira, iki pohaca, bir ufak kutu da ançuvez alacaksın! Saat birde, istersen, yemeğe gidersin, ama ikide muhakkak döneceksin! Dörtte yine muhasebeme geleceksin, para vereceğim sana, bitişik kahveden kahve getireceksin! Kremasını unutma sakın! Saat sekizde, melek tasvirini indirip kapıyı kapatacaksın. Sonra anahtarları anahtar kutusuna koyacaksın, kalfa da kutuyu kitleyip, anahtarı alacak. Son işin, anahtar kutusunu bizim daireye getirmek!

«Onbeş günde bir, pazarları, onla onbir arasında serbetsin, istediğin kiliseye gidebilirsin!.. Ha şunu da unutma! Kapı yoldaşlarının değil, benim tarafımı tutacaksın hep!.. Anlaşıldı mı?.. Bugünkü işin şişeleri temizlemek sırf! O arada da kutuların üstündeki Lâtince, Çekçe yaftalardan gözünü ayırma! Böyle böyle ilâç adlarını sökersin! Yavaş yavaş işinin erbâbı olursun! Diyeceklerim bu kadar, delikanlı! Bunları unutayım deme! Hadi, gidebilirsin artık!»

Muhasebeden çıktığımda, allak-bullaktım. Koloşka'nın buyrukları kafamda fır dönüyordu. Tezgâhın oraya geldiğimde, Kalfa Tauben, «Bizim Formül, kafanı iyice karıştırdı galiba!» dedi.

«Anlamadım, kim?» dedim ben de.

«Bizim patron elbette!» dedi kalfa! «Öyle deriz biz ona... Ecza formüllerinden esinleme... Kafadan çatlaktır biraz ama, fena adam değildir gine de... O bütün anlattıkları kendi kafasından mı çıktı sanıyorsun! Yok, efendim, yok! Karısının belletiği ezberi okur o hep! Karısına da «Acid», yani «Asit!» deriz biz! Onun sözünden çıkmaz hiç! Bakma sen esip savurduğuna! Karısı ne derse, o olur burda! Hele gelsin de dükkâna bir gör! Asıl patron kimmiş, anlarsın!.. Onun için, sen, bizden yana olmaya bak!.. Moruk sana şişeleri temizle demiştir muhakkak! Temizle, temizle de, ağırdan al ama! Hızlı sarılırsan işe, kolay kesilir hızın! Formül, çakmağa görsün hamarat olduğunu, fena dalına biner senin! Bugün akşama kadar onbeş şişeyle idare et! Nasıl olsa bütün hafta şişeden baş kaldıramayacaksın. Onun için, dedim a, ağırdan al işi! Boşuna sıkıya sokma kendini! Çünkü ne kadar iş bitirirsen, o kadar fazlasını yükler sana!.. Asit geldiğinde, koş hemen yanına, elini öp! Pek meraklıdır haspa el öptürmeğe... Bak, sana tavsiyem, Formül seni bir yere bişey almaya mı yolladı, koşuşturmayacaksın hiç! Gezintiye çıkmış gibi sallana sallana gideceksin! Sakın, acele etme! Erken dönersen çünkü, başka bir işe koşturur kâfir! Ben bu yolu tuttum, rahatım da yerinde! Ayağına tez olduğunu görürse, hapı yuttun, iflâhını keser valla!..

Bay Tauben az ara verdi, sürdürdü ama sözünü: «Hoşlandım senden,» dedi. «İyi bir çocuğa benziyorsun! Al şu parayı, iki şişe bira ayarla köşeden! Arkadaki depoda boş şişeler var, onları götür, sokağın başındaki meyhâneden dolusunu al! Getir, depodaki zulaya koy! Canın çekerse, sen de bir fırt alırsın! Halden anlarım ben! Biz de vaktinde çıraklık ettik!..»

Dediğini yaptım, getirdim biraları, koydum depoya, şişeleri temizlemeye başladım, ama ağırdan ağırdan..

Yarım saat kadar sonra, Koloşka çağırdı beni muhasebeye. «Ha, sana söylemeyi unuttum,» dedi. «Bizim Kalfa seni bira almağa yollarsa, bana haber ver önce. Pek meraklıdır kerata çırakları bira için koşturmağa!..»

İlk günün vukuatı bundan ibaretti. Yalnız söyleyim, beş sefer gittim geldim biraya Kalfa için. Bir dönüşümde, Bay Tauben, uşakla konuşuyordu, duydum... «Yeni çırak iyi oğlan,» diyordu. «bizden taraf oldu şimdiden. Formül'e 'Formül' diyor.»

BAY TAUBEN'İN VERDİĞİ DERSLER

ERTESİ İKİ GÜN, BAY TAUBEN'İN ÖĞÜDÜNÜ TUTtum, şişeleri ağır ağır temizledim.

«Formül gelince» dedi Kalfa, «şişeler niye halâ hazır değil?» diye sorarsa, yaftalarındaki talimatı inceden inceye inceliyordum diyeceksin! Şimdi elindeki işi bırak da, işyerinin tekmilini göstereyim sana!»

Binayı dolaşmaya çıktık. Bay Koloşka'nın dükkânı köhne bir yapıydı, çoktan yıkıldı, gitti. Bu ışkarası mezbelelikte bayat ecza kokusundan geçilmezdi. İlk günler başağrısından kurtulamadım. Üstüme öyle bir sindi ki bu cenabet koku, yüz adım öteden bir eczaneye yamak girdiğimi kestirebilirdiniz.

Bu hakuran kafesinin hoş bir tarafı da vardı, bana kitaplarda okuduğum eski simyacı işliklerini anımsatırdı. Bu izlenim, depoda duran iki muazzam tavanlar ve tozdan kapkara olmuş imbiklerde büsbütün pekişirdi.

Depodan araba kapılığına geçtik. Hemen orda, kemerin altında kovalar, gerdeller, oklovalar yayılıydı, az ilerde de sokak ağzında bu zımbırtıları satan bir kadıncağız oturuyordu yamuk bir masanın başında.

«Bu Madam Krupova, fıçıcının karısı,» diye fısıldadı Kalfa. «Kocası boktan bir herif, kadının günboyu kazandığını karşı meyhânede savurur gider. Ordadır bütün gün, parası kalmayınca, «Ne sattın, bakalım bugün?» diye gelir kadına. Kadın, meselâ «Bir leğen sattım,» dediyse, o «O parayla sekiz dublc bira bile içilmez, yahu!» diyc terslenir. Herbir şeyi bira dublesiyle hesaplar namussuz. Daha yaşın küçük, anlayamazsın ama, söyleyim yine de, metres hayatı yaşıyor, o herifle, Madam öyle tahammül ediyor eziyetine.

«Acelemiz yok, dolaşıyoruz ağır ağır,» diye devam etti Bay Tauben.

«Birisi gelecek olursa dükkâna, Formül bakar nasıl olsa... Şimdi aklıma geldi, o meyhâne var ya gittiğin, ayın yirmisinden sonra, defterе yazdıracaksın biraları. Yalnız çok anasının gözüdür o meyhâneci, gözünü aç, iki derken üç şişe yazmasın veresiye defterine! Ama karısı iyidir. Dükkâna alkol almağa geldiğinde, sulandırılmışından değil, saf alkol ver ona! Kiraz rakısı yapmaya alıyor alkolü. Ben de pek severim mereti içerim arasıra, bari halisinden içelim, diğ'mi!.. Senden öncеki çırak bir keresinde kadına sulu alkol dayamış, rakı yerine bulaşık suyu içtik bir hafta... Daha sonra tezgâhın başına geçtiğinde de, herif, mide şurubu almaya gelirse, para isteme hiç. Ona hesabı üç ay kapatamadığım zamanlar oluyor çünkü.

«Şu iki pencereyi görüyorsun ya, kirpas içinde, kapıcı Madam Pazderkova orda oturuyor işte! Âdet etmiş, her sabah bir bardak «kümmel» içmeye gelir bize. Bedavaya hem de. Formül, karının yaygarasından korkuyor da ondan. Sen geleli, üç gündür, gözükmedi. Hasta herhalde üzüntüden, öğretmeni marizlemişti gine oğ-

lu olacak o kırmızı saçlı iblisi. Onbir yaşında hergele, kan kusturuyor herkese, eşkiyanın teki. Adı da Françek! Yaka silkiyor ondan mahallcli, ama bir fiske vurabilirsen vur piçe! Bir sefer bizim zeytinyağ tulumunu delerken yakaladım, bastım şamarı. Anası karı düştü dükkâna hemen, kov bu kalfayı diye asıldı Formül'e. Görecektin dükkâna önünde kopan çıngarı! Millet toplanmış dışarda, kırmızı saçlı velet uluyor avazı çıktığı kadar, anası da dükkândaki canavar herif döve döve sakat etti melek gibi yavrucuğumu diye bas bas bağırıyor. Baktık başka çare yok, çağırdık içeri, bir bardak «Kümmel» ikram ettik, oğlanın elinc de karamcla tutuşturduk. Çekmediğim kalmadı o bızdığım elinden. Yazları görecceksin pantomimayı! Veledi zinâ çıkarır avluya su dolu leğeni, anadan doğma soyunur sokağın ortasında, sabahtan akşama debelenir durur içinde. Bir kız kurusu vardır karşı evin birinci katında, görünce bir gün o piçi öyle dal-taşak, düşüp bayıldı şak diyc, güç ayılttık. Söyleyim, anası da, nc alırsa bizden yarı fiyatına alır, sus payı...

«Bitişiğinde dc kasap Kavanek oturur. Domuz yahnisi pişirdi mi bana da, bizim Ferdinand'a da verir. Al gülüm, ver gülüm hesabı. O bizi aldatmaz, biz de onu, gül gibi geçiniriz. Ne demiş Almanlar: Yaşatacaksın ki yaşayasın!.. Bizden baharat almağa gelir, geçerakçı fiyattan. Ama toptan alışveriş için geldiğinde, meselâ bir kilo kırmızı biber alacak değil mi, bir değil, bir buçuk kilo verirsin, bir kilo parasına. O da bize domuz yahnisinden ikram eder. Ama sakın patronun önünde yemeyeceksin! Senden önceki çırak yahniyi sefertasına kor, evine götürürdü. Sen de zamanla öğreneceksin bütün bu numaraları... Gel, şimdi, mahzene bir göz atalım!»

Bay Tauben lâmbayı yakıp kapıyı açtığında karanlığın içinden burnuma bir asit, bir pas kokusu vurdu. Bir acayip bir ses, bir cıyaklamadır geliyordu.

«Fareler!» dedi Kalfa. «Fena ısırdılardı eski çırağı... Bu köhne yapılarda hep böyledir zaten, ama «formül onlar için özel bir zehir tedarik edeli, büsbütün çoğaldılar. Yaz aylarında bilhassa, kılları ağarmış azman sıçanlar da boy gösteriyor. Kedi diyeceksin, işin acıklısı, onlar da tutunamaz oldu buralarda, o kendini veremim sanan divânc kasaba komşu geleli. Kedileri yakalayıp yüzü-

yor, derilerini göğsüne seriyor... İnerken, dikkat et ayağın kaymasın! Uşakla indirirken, damıtık su damacasını kırdık, ondan halâ ıslak basamaklar. O günden beri, damıtık su isteyen olursa, kuyu suyu veriyoruz yerine. Sattığımız şuruplar da biraz bulanık oluyor tabii, kuyu suyu mamulâtı... Formül, bu yüzden, toptancılarla kavgalı, hileli eter, hileli yağ yolluyorlar diye. Naapalım başka, arkadaşım, diğ'mi ama!.. Karda yürüyüp izini belli etmeyeceksin ve patrona madik atacaksın! Biliyorsun çünkü, vakti, saati gelip sen de patron olunca, sana da madik atan bir hergele çıkacak!.. Şimdi sana, göstereyim zeytinyağını nereye koyduğumuzu...»

Bay Tauben tahta bir bölmeyi araladı, ardında duran madenî bir bidonu göstererek, «İşte bizim zeytinyağı!» dedi. «Bakma sen üstünde «Ketentohumu Yağı» yazdığına!.. Altı ay önce zeytinyağ damacasını kırdıktı da... Onun için Formül zeytinyağına mahzene yolladığında seni, şişeyi bu bidondan doldur! Müşteriler bu zeytinyağ dalgasına ne çıngarlar çıkarıyorlar, Formül de toptancıya ne zehir-zıkkım mektuplar döşeniyor bir bilsen!.. Fareden ödü koptuğu için, kendi inmez mahzene... Ha unutma, mahzenden yukarı çıktığında hep, farcleri öyle bir anlat ki, gözü büsbütün korksun!.. Çıkalım şimdi yukarı!»

Günışığına yeniden kavuştuğumuzda, Kalfa derse devam etti:

«Bir diyeceğim daha var sana, delikanlı! Arka sokaktaki tatlıcı dükkânını bildin mi? Ha işte ordan çıraklar bize yazları dondurma yapmak için kaya buzu almağa geldiklerinde, para alma onlardan ki, beleşten bol bol dondurma yiyelim! Ama patronun önünde yeme sakın ha!.. Çatırasını bırakalım bugün, oraya yarın çıkarız... Formül, müşterilerin bol olduğu bu sıra, dükkânda yalnız bıraktılar beni diye cin-ifrit olmuştur zâten...»

«Sorabilir miyim, nerde sürtüyordunuz, Bay Tauben?» diye başladı Koloşka, dükkâna geldiğimizde. «Basıp gidiyorsunuz, patron da yalnız başına koşturşun durşun diğ'mi!»

«Çok, çok affedersiniz, efendim,» dedi Kalfa. «Yeni çırağa tesisimizi gezdiriyor, kendisine gerekli dersleri veriyordum.»

«Öyle mi!» dedi Koloşka yumuşayarak, «Çok iyi etmişsiniz! Gerekli şeyleri öğretin ona! Evet, dediğimiz gibi, ders verin hatta! Adam edin onu!»

«Ben de, müsadenizle ona çalışıyorum, efendim,» dedi Kalfa...

ELULAĞI FERDINAND

BAY FERDİNAND KIRK YAŞLARINDA VARDI O ZAman, alnı da açık mı açık, zekâsının gelişmişliğine alâmet, Bay Tauben de, «Çok kurnazdır deyyus!» dediğine göre...

Tatlı tatlı bakardı yüzünüze kurşunî gözleriyle, saçları kumral, bıyıkları biraz daha koyu. Ama asıl dikkati çeken tarafı, bir vakitler, şaraphânelerde çalıştığını hiçsekmez belli eden kıpkırmızı burnuydu.

Elbisesi yağ içindeydi, pis mi pis. Pantolu, ceketi, türlü yağ lekeleri, asit yanakları, boya, vernik bulamaçlarıyla kaplıydı. Yeleği mazot lekeleri üstüne geçmiş bakır, pirinç karışımı parlak bir tabakayla yanar–dönerdi adetâ. Ceketinin sol yeni terementi suyuna batmış, sağ dirseği de kimyon tuzuna bulanmıştı. Kısacası, Bay Ferdinand'ın giysileri öyle türlü çeşitli ecza, baharat ve ispenciyariyle bezenmiş bir sergiydi ki, gördüm sonra, karşı meyhâneye gittiğinde, hep aynı yerde, sobanın yanında bir başına oturur, öbür müşteriler yanından, yöresinden saçılan o değişik kokularla baygın düşmesinler diye de sobanın kapağını ardına kadar açardı.

İşin tuhafı ama, ayakkabıları herdaim pırıl pırıldı. Elindeki iş neyse, bitirir bitirmez, depoya koşar hemen, basardı cilâyı, ayna gibi olurdu kunduralar. Bay Koloşka zaman öldürmek için yapıyor desin istediği kadar, Bay Ferdinand elindeki iş biter bitmez, kapardı fırçayı eline.

Çıraklığa başlamamdan az sonra, Bay Ferdinand'la aramızda geçen can sohbeti de, bu alışkanlığı dolayısıyleydi. Avludan geldiydi, havanda kimyon dövmekten. Depoya girdi, dolaptan bir fırçayla bir boya kutusu çıkarıyordu,

«Gel, gel buraya!» dedi bana.

Yanına vardığımda, «Tükrüğün bol mudur, delikanlı?» diye sordu.

«Bilmem,» dedim.

«Bu kimyon bokunu dövmekten boğazım kurudu da benim,» diye söylendi.

«Bir yardımım olacaksa...» diye mırıldandım.

«Bu cilâlar âdi suylan iyi inceltilmiyor, pabuçlar da parlamıyor lâyığınca.» dedi.

«Doğru,» dedim ben de.

«En iyisi tükrük!» dedi Bay Ferdinand «Hadi, göster kendini!»

Duraklayınca ben, «Şu cilâya bir balgam atsan yâni, kıyamet mi kopar, oğlum!» diyecck oldu.

Yaptım dediğini. O zaman, «Hah şöyle!» dedi. «Nazlanmayacaksın böyle işlerde! Birbirimize yardım etmezsek, kim yardım eder bize?»

«Bizim gibiler destek olmalı birbirlerine!» diyerek pabuçlarını parlatmaya başladı. «Böyle işte bu dünya, delikanlı, böyle gelmiş, böyle gidecek!» Ama işte... dedi, tükürür gibi, «o kocaman kodamanlar, fıkara kısmı birbirinin elinden tutmasın diye kıçlarını yırtıyorlar!»

«Ah oğlum, ah!» diye koydu lâfı gediğine. «Akıllanamadık

biz daha, akıllanamadık! Birbirimizi yiyoruz halâ!... En berbatı da Mışle'de! Bilir misin sen Mışle'yi?»

«Bilirim.»

«Orda oturuyorum ben, bişitik hânede de ben gibi bir uşak parçası var. Herif haftada ondan dört şilin fazla kazanıyorum, dört şilin fazla içiyorum diye içerliyor bana. Ne zaman karşılaşsak kapıda, hır çıkarıyor it, dört şilinin acısını çıkaracak benden! Geçen gün, sokak ortasında bar bar bağırmaya başladı hiç yoktan. Neymiş, efendim, alışverişte patronu kazıklıyormuşum, fatura üstünde kalem oynatıyormuşum! Kafam kızdı, ben de kopardım cayırtıyı! «Ulan, Plaçek,» dedim. «bu işlerde herkesin kendine göre bir usulü vardır! Ama senin gibi kerizler yüzlerine, gözlerine bulaştırırlar! Unuttun mu, fabrikada çalışırken, kapıdaki bekçi nasıl soyuyordu seni anadan doğma, donuna öteberi sokuşturmuşundur diye! Hırsız herif sen de!» diye verdim ağzının payını!»

Bay Ferdinand anlatırken bunları, öfkelendi yeniden, pabuçları deli gibi fırçalamasından belliydi, ateş püskürüyordu bir yandan da, kırış kırış olmuştu geniş alnı. «Plaçek deyyusu duvara dayanıp, başlamaz mı şamataya! «Ecza otu seni!» diye! Ne bok olduğum kokumdan belli oluyormuş, bir top atımı öteden! «Bana bak, Plaçek!» dedim. «Efendice konuşuyoruz burda! Sen ağzını bozmaya başladın! Hırsız pezevenk!» Açığa çekildi it, ordan zırlıyor: «Sen değil misin oğluma o çürük postalları satan!» diye bangır bangır bağırıyor. «Oğlan, kış günü yalınayak gidiyor okula senin yüzünden! Sen değil misin, manava bir kilo kara biber satan? Nerden buldun onu, söyle bakalım, nerden arakladın onu?.. Daha geçen gün, karının gözünü patlattın, eşkiya seni!.. Kim arakladı dün meyhâneden tuzluğu, biberliği?.. Bakıım fazla ileri gidiyor, ben de «Ağzımı bozarsam, bak, ben de sıçarım ağzına!» dedim.

Bay Ferdinand solukladı biraz: «Orospu çocuğu şimdi beni iki yumruk indirdim diye suratına, mahkemeye verecekmiş!.. Bir daha tükür, oğlum, kurudu gine ağzım! Papuçlar suyun âdisiyle parlamıyor!.. Aferin sana!.. Birbirimize yardımcı olacağız hep!»

Dükkâna girerken Kalfa seslendi, «Gel!» diye.

«Ne o?» dedi. «Bizim Ferdinand'ın ağzı fena içki kokuyor galiba.»

«Pek belli olmuyor,» dedim.

«Üstünün, başının kokusundan demek istiyorsun!.. Yine de ağzına bir diş karanfil atsın!.. Patron çağırdı yanına bir işe yollayacakmış!.. Kokusu çıkmasın bari!..»

MADAM KOLOŞKOVA

PATRONUN KARISINI İLK GÖRDÜĞÜMDE, BAY Tauben'in ona Lâtince «Acidum,» yâni «Asit» adını takmakta yerden göğe haklı olduğunu düşündüm.

Bay Ferdinand'la dünyanın gidişatı üzerindeki konuşmamızdan tam iki gün sonra, Asit sabahın dokuzunda dükkâna şeref verdi.

Duvardaki eski saat dokuzu vurdu vuruyordu ki, kapı açıldı, kapıya bir kordonla tutturulmuş olan üstüne «Hoşgeldiniz!» yazılı otomatik bebek başıyla selâmı çaktı, kapının üstündeki çıngırak çıngırdadı. Derken, uzun boylu, şişmanca ve bütün semizliğine rağmen halâ yüzüne bak, bir bir hanım, yüzü pudralı filan, keşişlerin mahzendeki şarap fıçılarının içine ne denli düştüklerini teftişe çıkmış bir piskopos edâsıyla dükkâna girdi. Rüküş bir şapka vardı başında, ipek entarisinin hışırtısı ta uzaklardan duyuluyordu.

Daha demin paskallık etmekte olan Bay Tauben birden ciddileşti, kulağıma «Patronun karısı!» diye fısıldadıktan sonra, yerinden fırlayıp, «Duacınızım, han'fendi hazretleri!» diye seslendi.

Ben de koştum, elini öptüm.

Madam Koloşkova bizlere karşılık vermeğe tenezzül bile etmeden, tezgâha doğru ilerleyip, «Patron nerde?» diye sordu.

«Muhasebedeler, efendim,» diye cevap veren Kalfa, raflarla tezgâh arasındaki dar geçitten bir koşudur kopardı, tahta bölmenin camlı kapısını açıp, «Han'fendi teşrif etiler, efendim,» diye seslendi.

Bücür koca tezgâhın ardından fırladı, boylu poslu hanımına bir iskemle getirererek, çok saygılı bir şekilde, «Nasılsın, şekerim? Bizim için bu ne şeref böyle!» diye karşıladı onu.

«Garanti, yazı masasının üstünde kestiriyordun herzamanki gibi, değil mi?» dedi Madam hışımla. «Ama Kalfa Bey burda, tezgâhın ardında esniyormuş, geriniyormuş, ne umurun senin!»

«Rica ederim, efendim...» diye kendini savunacak oldu Kalfa.

«Görmedim mi sanıyorsun!» diye kesti attı Madam. «Tezgahın üstüne yayılmıştın öyle! İnsan geceyi sokaklarda sürterek geçirirse, esner de, gerinir de tabiî...»

«Ama, Madam, evdeydim ben bütün gece,» diye aman diledi.

«Pekiy, o gözlerinin altındaki mor keseler neci?» diye çemkirdi bizim şefe. «Şu, şu haline bak! Batakhânelerde sabahı etmişsin sen, besbelli!» Derken kocasının üstüne parladı: «Patronluğun nerde kaldı senin, söylesene sen bana, emrindeki genç genç adamları bıraktıktan sonra böyle başı boş?..»

«Affedersiniz ama, Madam,» diye itiraz edecek oldu Bay Tanben, «Köşebaşına bile çıkmadım dün gece. Çıkacak param yoktu çünki...»

«Anlaşıldı!» dedi Madam çok bilmişçesine. «Demek, paranız olunca, har vurup harman savuruyorsunuz! Sonra da sabahleyin canlı cenaze gibi geliyorsunuz dükkâna, iş görmeğe sözde!» (As-

lına bakarsanız, Bay Tauben bu baskından önce, turp gibiydi, yanakları da al al.)

«Evet, evet, orda burda çarçur edin olan paranızı,» diye sürdürdü sözü. «Sabahın da gelin dükkâna, aval aval bakın müşterilerin suratına!»

«Sana görc hava hoş, değil mi, Koloşka!» diye döndü birden büsbütün bücürleşmiş kocasına, «yeter ki sen beş adım ötede, mışıl mışıl uyu!.. Başında ben olmasaydım, yirmi yıl önce top atmıştın sen!»

«Ama, yavrum, dükkâna bir gelen olur...» diye yakardı Koloşka sinirli sinirli.

«Kim gelirse, gelsin!» diye kıkırdadı Madam. «Lâfımı mı esirgeyeceğim yâni ben!.. Yirmi yıl önce seni bataktan kurtaran neydi, söyle bakalım! Drahamom olmasaydı sürüm sürüm sürünüyordun şimdi sen! Halâ da o onbeş bin banginotun sâyesinde ayakta duruyorsun! Onu da geçtik, ben arada bir gelip çekip çevirmesem seni, sermayeyi kediye çoktan yüklemiştin! Bunca emeğe karşı ne geçiyor ki benim elime! Bak, Biza'lar, bize göre orta halli sayılırlar, Dotriçoviçe'de bir yerde koca bir villa almışlar! Dilimde tüy bitti, bir villam olsun diye diye sana! Boşuna hep! Bay Koloşka rahatını bozar mı hiç! Saat onda Pilsner birasını içecek, ançuvez sandiviçini ziftlenecek! İkindiyin de kremalı kahvesini yudumlayacak! Ama sâyesinde iflâstan kurtulduğu karısının gönlü olsun diye kılını bile kıpırdatmaz, oluruna bırakır bütün işleri! Şu kadarcık vicdan olaydı sende, yıllar önce daha, Pilsner birasından, ançuvez sandivicinden vazgeçerdin, taş kalpli herif!» En canalıcı damarı yakalamışken, gerisini getirecekti tabiî. «Ançuvezi ziftlenince, mecbur susuyacaksın, ikindileri de gelsin kremalı kahve! Sonra da akşam üstleri, hizmetçiyi yollayıp bira aldıracaksın, hem de benim iznimle. Kız kapıdan çıktı mı da el peşrevine başlayacaksın! Aklında olsun, Koloşka el oyunlarında feylim olsaydı benim, başkalarını bulurdum. Babam ısrar etmeseydi o borç hatırına, senle dünyada evlenmezdim zâten! Zavallı babam, sırf parasını kurtarsın için evlendirdi beni senle! Sana da şimdi lütfen iki çift lâf ediyorsa, benim yüzüm suyum hürmetine, aile içinde hır-gür çıkmasın diye!»

«Geçen haftaki masraf listesine bakacağım!» dedi, biraz sa

luk aldıktan sora. «Koş, defteri getir buraya!» diye emretti.

Bay Koloşka tahta bölmenin gerisine süzüldü, acele döndü emredilen nesneyle.

Defteri itinayla tezgâhın üstüne koydu. Madam sandalyesinden kalktı, Bay Koloşka da defteri önüne sürdü. Madamın iskemlesi getirildi oraya, oturdu ve geçen haftaki günlük masrafları dikkatle incelemeye koyuldu.

İçler acısıydı Bay Koloşka'nın hali. Bana «Delikanlı, bugünden itibaren benim çırağımsın!» derken nasıl da bambaşka bir adamdı. Vakurdu, cakalıydı, şimdi ise beti benzi atmış, tirtir titriyordu. Tezgâha sıkı sıkı tutunmuş, çere otu gözleriyle karısının defterin üzerinde gezinen işaret parmağını melil melil izliyordu. Azap içindeydi.

Baktım, dirseğiyle sayfanın altına doğru bir yerdeki kaydı çaktırmadan gizlemeye çabalıyordu galiba.

Sessizdi ortalık. Bay Tauben'in cebindeki saatin tıkırtısı duyuluyordu ve bir an için Bay Koloşka'nın kalp çarpıntısını işitir gibi oldum.

Madam kocasının dirseğini defterin dışına iteledi, sayfayı kalem kalem incelemeyi sürdürdü.

«Bu da nesi?» diye kükredi birden, ateş saçan gözleri ezik-büzük kocasının dirseğinin biraz önce kapattığı bir noktaya çivili.

«Burda, münferit tediyat için 30 şilin yazıyor! Neymiş bu «münferit tediyat?» Söyle bakalım!»

Bay Koloşka'nın deminki perişanlığı hiç kalırdı şimdikinin yanında. Bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtı ama, kelimeler boğazına tıkandı, dişleri sıcak banyodan çıkıp kartlipisine dalmışçasına çatırdamağa başladı.

Madamın makkap gibi gözleri kocasının «çat-çat» eden dişlerine amansızca takıldı.

«Ne demek bu?» diye gürledi. «Neymiş bu 30 şilin, nereye harcanmış, söyle çabuk?»

Cevap yoktu. Sadece Bay Koloşka'nın dişlerinin inanılmaz bir hıza ulaşmış olan çatırtısı duyuluyordu.

«İzah istiyorum senden, izah!» diye üsteledi Madam.

«Sa-sa-sardalye... bi-bi-bi-bira,» diye kekeledi Bay Koloşka, vücudu da titriyordu bir yandan. «Po-o-oğça... Ka-ka-kahve...»

«Bana yutturacaksın sen ha!» diye cıyakladı Madam. «Anlaşıldı, sen bir orospu kapattın bir yere! Paraları ona yediriyor, dolandırıyorsun bizi de! Haydut herif!» Bay Koloşka zorbelâ soluk alıp «Yok, yavrum, yok...» diye mıyavladı. «İtiraf ediyorum, bak, sana, oturma odasındaki antika vazonu kırdım kazara. Anlamayasın diye, aradım, aynını buldum, yerine koydum, affet beni, Mary!..»

Koca defter Bay Koloşka'nın kafasına doğru uçarken, beşerî hedefini kıl payı ıskaladı. Tezgâhın önündeki iskemle kenara itildi, Madam Koloşka, yüzü onca pudraya rağmen kıpkırmızı kesilmiş öyle, yürüdü kapıya doğru, sonra döndü, kelimelerin üstüne basa basa, idam hükmü verirmişçesine, «Öğlen yemeğine eve geleyim deme!» dedi. «Akşama görürsün sen yüzümü! Bunu fitil fitil getireceğim burnundan senin!.. Gör, bak!..»

Bu, «Gör, bak!» hükmün kapının ağzında dile getirilen son ibaresiydi. Derken kapı ardına kadar açıldı, çıngırak çıngıldadı, göğsüne «Hoş geldiniz!» yazılı bebek başını eğdi, ve Madam Koloşka'nın ipek eteği gazabının büyüklüğünü gösterircesine sokağın tozlarını ayağa kaldırarak kayboldu.

Günlerce zindana kapatılmış bir hükümlü dışarı çıkarıldığında temiz havayı nasıl hırsla ciğerlerine doldurursa, Bay Koloşka da «Ohh!» diye derin bir soluk aldı. Başı biraz eğik ama, yeniden azametini takınmış muhasebesine doğru ilerlerken birden döndü, vakur bir sesle bana hitaben, «Delikanlı, bir atasözü vardır hani, «Ortalık yerde kirli çamaşırlarını yıkamayacaksın,» diye. İyi belle o sözü» dedi, ve beş dakka önce «Han'fendi teşrif etti, efendim!» çağrısına uyarak çıktığı buzlu camlı kapının ardında gözden ırak oldu.

Bay Tauben az sonra patronu yoklamadan döndüğünde, güleрek, «Ödü bokuna karışmış zavallının,» dedi. «Benden, gecelemek için bildiğim bir otel var mı diye sordu...» Sonra bir ciddiyet geldi yüzüne, «Delikanlı, hayatta denk al ayağını!» dedi. «Asit üstüne basma sakın! Asit asittir çünkü, Lâtincesi acidum, yakar değdiği yeri!»

MÜŞTERİLER

HERGÜN, ECZANEYE İLK ÇIKAGELEN, HAMMAL Bay Brouçek'di. Dükkân daha açılmadan gelir, sokakta beklerdi, dükkâna ilk giren de o olurdu tabiî, «Sabahınız hayırlar olsun!» diye selâmlar hepimizi, ardından «Yüz kuruşluk şnaps, lütfen!» diye eklerdi hemen.

Eski dostluk hatırına bolundan verilen içkiyi tek dikişde diker, kadehi geri uzatırken, «Adamın içini ısıtıyor bu meret!» derdi. «Ne esaslı koltuk meyânesi olurdu burası!» diye de koltuklardı bizi. İlk gördüğünde beni, «Sıkı dur, delikanlı!» demişti, «Sıkı dur ki, sıkı bir adam olasın!»

Bizim sokakta devriye gezen göbekli bir polis vardı, o da arasıra bekçiyle dışarda dükkânın açılmasını beklerdi. Göbeğinin büyüklüğünden çok, kılıcıyla, lüveriyle itibar gören bu zat, dükkâna girer girmez, «Asayiş ber-kemal!» diye selâmlardı cümlemizi.

Bay Tauben ona da -bedavaya tabiî- bir kadeh şnaps doldururdu. O da acele dipler kadehi, bir «Asayiş berkemal!» daha çekip, çıkar giderdi.

Hammal Brouçek ise bir önceki günün hava durumu hakkında düşüncelerimi beyân için biraz oyalanırdı. «Dün, amma yağmur yağdı,» derdi meselâ. Yahut da, «Dünki hava enfesti, enfes, gerçi biraz soğuktu ama,» diye fikir yürütür, sonra da, «Elli kuruş borcum kalsın! Hadi, Allahaısmarladık!» der çıkardı.

Ardından Madam Vernorova gelirdi, karşıdaki meyhânenin sahibesi, yaşlı Yahudi, koca bir şişe elinde. Hergün altı litre saf alkol doldurturdu şişeye.

«Um Gottes Willen!» derdi Bay Tauben'e. «Düşünün, dostum Tauben, yalnız başımayım dün dükkânda, gine bir kavgadır

koptu. Beni de dövecekler sandım, sizlere ömür kocamı dövdükleri gibi!»

Haftada en az bir defa, hele başka bir müşteri varsa, illc de anlatırdı aynı hikâyeyi. Her meyhânede halbuki olur böyle şeyler gün aşırı, sarhoşlar son kuruşuna kadar niye bana içki verdin diye öfkelenir, birkaç tane patlatırlar meyhâneciye...

«Sizlere ömür, sevgili kocamın,» diye eklerdi Madam kederli kederli, «altın gibi bir kalbi vardı, *ein goldenes Herz.* Şnapsa bir damla su karıştırmadı ömründe. Dinsiz, imansızlar gine de, kafasını, gözünü patlattılar, küçücük bir sinek çıktı diye kadehten! *Ja, ja eine Fliege!* Onun ne günahı vardı ki!»

Ve hergün, hesabı görürken, mızmızlanır, «Dünkü gazetelerde gördüm, alkol fiyatları elli kuruş düşmüş,» diye pazarlığa kalkışırdı.

Ardından kapıcı Madam Paderkova gelirdi mutad «kümmel»ini içmeye, ve de Bay Tauben'in en son rüyasını tâbir etmeye. Her seferinde de Bay Tauben'e, «Dostum, mezarlığın yolu görünmüş size!» derdi. Çünki her seferinde de Bay Tauben olacak itoğlu, rüyasında beyaz atlar gördüğünü anlatırdı.

Daha sonra Madam Bay Koloşka'nın, Bay Tauben'in, Bay Ferdinand'ın sağlık durumlarını sorar, soruşturur, derken kiracıla-

rın edepsizliklerini sayıp döker, sonunda da bir gün önce Françek'i gine kömürlüğe kapatmış olan öğretmene sövüp sayardı.

Çok geçmeden bu bitip tükenmez konunun kahramanı Françek okula giderken uğrar dükkâna, ya bir avuç karemala alır, ya da bir şişe gazoz içerdi, kamışıyla, sınıfta arkadaşlarının kafasına leblebi üfürmek için. «Anam verecek parayı,» der çıkardı. Derken alışverişe çıkmış genç hanımlar baskın verirdi hizmetçileriyle. Bizim dükkânda işe yarar, yaramaz ne bulurlarsa, alırlardı, öksürüğe, tıksırığa, kabıza, isale, kusmaya karşı şifalı otlardan tut da, çeşitli merhemlere, hamam süngerlerine, yer cilâlarına, mide şurubuna, pudra gibi makyaj levazımatına kadar...

Hanımlar, özellikle gençleri, kıkır kıkır gülerdi hep. Kürkçünün karısı Madam Voglova güveler için ecza almaya gelirdi, yaşlı bir hanım. Sanki iki dakka içinde güve nüfusunda büyük bir patlama olacakmış gibi, «Çabuk olun, çabuk, çabuk!» derdi boyuna. Bir de çilingirin karısı genç Madam Kroupkova vardı gelen, hep kocasının iştahsızlığından yakınırdı. Bir seferinde Bay Tauben, «Öyleyse siz pişirin yemekleri ellerinizle!» diyecek oldu. Kadın da saf saf, «Ben pişiriyorum zâten!» demez mi!

Sonra, Bay Tauben ile kapışmaya can atan tipler vardı, en başlarında da Bay Kreçan. Her hafta, Cumartesileri, tam işlerin en sıkışık olduğu sırada gelir, dirsekleriyle öbür müşterilerin arasından tezgâha doğru yol açıp, başlardı bağırmağa, «Geçen sefer bana bir kesekâğıdı süprüntü sokuşturmuşsun!» diye. «Böyle ıhlamur mu olur! Çöpçünün faraşındaki toz bu, toz!.. Unutuyorsun galiba kaç senelik müşteriniz olduğumu! Böyle ticaret olmaz, beyim! Bir cevap veremiyorsun tabiy! Yok ki verecek bir cevabın!.. Sen ordan üç yüz gram ıhlamur ver bari! Bak bu da geçen seferki gibi toz çıkarsa, gidiyorum doğru Belediyeye!»

Derken cebinden enfiye kutusunu çıkarır, açar, tezgâhın üstünden uzatarak «Şundan denc bi, Bay Tauben! Bayram etsin ciğerlerin!» derdi... Biz de ona «Bayram Delisi,» derdik.

Çesky Brod yöresinden Vlasek diye bir çiftçi vardı, ne zaman Prag'a gelse uğrardı bize. Şapkasını kor masanın üstüne, merasimle de cebinden bir kâğıt parçası çıkarırdı, köy halkının sipariş listesi; öğretmenin, nalbantın, papazın... Bay Tauben'e uzatır listeyi, başlardı tarla işlerinden bahsetmeye: «Su boyundaki tarlaları biç-

menin zamanı geldi,» der ya da «İyi mahsul olacak bu yıl, dopdolu başaklar!» filân diye lâflardı. Listedeki siparişler paketlenir önüne konunca da, «Tamam,» derdi, «benim için de bir paket davar otu verin şurdan!»

Sık sık gelen kara gözlüklü bir müşterimiz daha vardı, ufarak bir yetimhânenin müdürüymüş derlerdi. Tezgâhın üstüne eğilir, Bay Tauben'e «Bir kilo civa merhemi verir misiniz, lütfen,» diye fısıldardı.

Dinine yandığımın civa merhemi! Hemen aklıma Pokorni'nin ilkokulda ezbere bellediğimiz «Hayvanlar Âlemi» kitabının 150. sayfası gelirdi: «Kanatsız böcekler. Çocuk Biti (Pediculus Capitis) kirli sarı, kanatsız. Kısa duyargalı, kan emici hortumlu. Özellikle çocukların kafalarında rastlanır.» Derken öğretmenin sesi çınlandırdı kulağımda: «İşte bu böcekleri yok etmek için çocukların başını civa merhemiyle uvarsınız!» diye. «Ne gülüyorsunuz orda, arka sıradakiler!»

Zavallı yetimhâne müdürü! Ne bilsin merheme civa yerine, grafit tozu koyduğumuzu! Bay Tauben, müdürün arkasından «Farketmez,» derdi. «Sade yetimlerin başları siyahlanır biraz! Arap Şeyhi oyunu oynasınlar onlar da aralarında!»

Çeşit çeşit insan gelirdi dükkâna, ihtiyarı, genci kadını, erkeği, kız çocuğu, oğlan çocuğu... Kimi de apşırık otu almaya eski mahalleden düşen hancı gibi muzip takımı... Apşırık otunu tütüne karıştırır, doldurur pipoya, müşterilere ikram edermiş deli gibi apşırmağa başlayınca biçareler, kahkahayı basarmış bizimkisi... Kimi de emekli Wagner gibi dertli kişilerdi. Midesi için gide gele, o şuruptu, bu damlaydı ala ala, midesini patlattı sonunda... Bir de kör dilenci Josef vardı ihtiyar, kaldırımı sopasıyla kakarak gelir, hergün başka ot alır götürürdü, kimi mısır püskülü, kimi şakayık kurusu... Otları ocakta yakar, yüzünü dumana tutarmış, birinden biri iyi gelir kör gözlerini açar umuduyla...

Genç genç hanımlar uğrardı, koku, allık, pudra almaya, kimisi utana utana, kimisi arsızına, sürüp sürtüştürürlerdi güzellik belâsına, yakıştıramamışlarsa da ne gam, modaya uyuyorlardı ya... Kemancılar reçine, orta okuldan, liseden öğrenciler de kimya derslerinde deney için şunu bunu almaya gelirlerdi. Bir de okul kapıcısı uğrardı ikide bir gine kimya deneyleri için okula malzeme

tedarikine, tembihi üzre itinayla sarılan paketleri cebine ürke ürke yerleştirirken, «Korkuyorum, valla» derdi, «cebimde patlayacaklar diye...» Kapıcılar fare zehiri alırlardı habire, hizmetçiler de hanımlarından habersiz çamaşır suyuna atmak için kül suyu isterlerdi... Postacı uğrardı haftada bir, postalanacak mektupları, makbuzları toparlar, her seferinde bedavadan bir kadeh İngiliz cini yuvarlardı... İlâç firmalarının satıcıları askıntı olur, numuneleri nerdeyse zorla satmaya kalkarlardı, «Verem için birebir bu yeni ilâç!» diye. Bay Tauben de paskallığından kesik kesik öksürmeğe başlar, insaniyet nâmına beleşten koparırdı ilâcı...

«Müşterilerimiz bu kadardı!» diyeceğim, ama unuttuklarım da var elbet...

ÇATIARASI

ÇATIARASINA İNİLE ÇIKILA AŞINMIŞ TAHTA BİR merdivenden çıkardınız, her basamağa basışınızda, sabahın kör-ünde uyanan kuşların cıvıltılarını anımsatan sesler çıkardı, gıcırtıya da, ıslığa da benzer. Kapıcı karının her dakka bir muzırlık peşinde koşan kızıl saçlı yumurcağı o sesi batacısa merdiveni vıyaklatmağa pek meraklıydı.

Çatıarasına ilk çıkışım Bay Koloşka'nın buyruğuylaydı, elulağımızı çağırmaya. O güne dek meçhulümdü o yükseklikler. İki saat önce Bay Ferdinand şifalı davar otlarımız için gerekli kepeği elemeğe tırmanmıştı o doruğa. Bana da tırmanma buyruğu çıktığında merdivenin ortalarında eğleşirken buldum kızıl saçlı Françek'i basamaktan basamağa atlaya hoplaya cıyaklatıyor, viyaklatıyordu dört yanı.

Bu keyfine varılması güç eğlencenin nedenini piç kurusunun ağzından dinledim: «Yarım saattir hoplayıp duruyorum burda, ilk kattaki moruk deliye dönmüştür çoktan. Nerdeyse fırlar dışarı,» dedi.

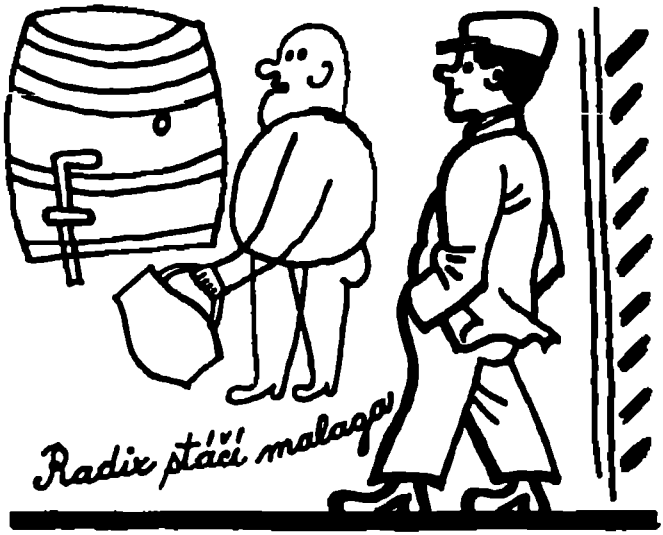
Gerçekten de, dakka geçti geçmedi, köşedeki dairenin kapısı «rap» açıldı, sabahlıklı bir ihtiyar zat, elinde bir bastonla merdivene hucum etti, «Lânet olası velet, seni bir temiz pataklayayım da gör!» diye bağırarak...

Françek basamakları viyaklatmacasına merdivenden atlaya zıplaya sırra kadem bastı.

«Yakala o namussuzu!» diye haykırdı ihtiyar bana. «Yok, yok, ben yakalayacağım onu, yakalayınca da vereceğim sopayı!.. Ne felâket ses o, yarabbi! Tabağa çatal sürttürmüşün gibi...» deyip evine döndü, ben de o meçhul bölgeye doğru yoluma devam ettim.

İki bölmeli evin aralığından yürüdüm. Trabzanlarda çamaşırlar asılıydı, açık pencerenin birinden bir kadın sesi duydum, «Yeni çırak bu işte!» diye. Aşağıya, avluya baktım. Françek, elleri cebinde, çıkıyordu evlerinin kapısından, anası da içerden, «Hele bir kılına dokunsun o cenabet memur parçası, anasını bellerim ben onun!» diye bas bas bağırıyordu...

Aralığın sonuna eriştim, çatırasına çıkan merdivene sardırdım: Son sahanlıkta pis sıvaya kömürle yazılmış bir yazı ilişti gözüme: «Çırak Yasef Kadleç 29 Şubatta öğretimini tekmillemeye Klaćno'ya hareketinden önce son kez geldi iyi vakitler geçirdiği bu köşeye.» Bunun altında daha acemice yazılmış bir başka yazı vardı: «Çırak Yasef Kadleç eşşoğlunun tekiydi. Ferdinand.» Altında da beceriklice bir resim: «Bir sürahiyle oyun kağıtları. Altyazısı bir itiraf niteliğindeydi: «İç şarabı, oyna kumarı!» Bay Tanben'in elinden çıkmaydı, belli. Sahanlığın öbür yanında da gine bir resim vardı: Kocaman fıçı, aşağısında ürkünç bir korkuluk, yazısı da: «Formül Formunda!» diye. Az ötede, çatırasının kapısına mavi tebeşirle şu ibare nakşedilmişti: «Bay Ferdinand'ın aklı kapıcı karının kapısında!» Bu mizahi yazılar, kapının üstüne siyah vernik-

le yazılmış, «Eczânenin çatırarası» ibaresiyle son buluyordu.

Kapı yarı aralıktı. Tam açınca, burnuma kuru ot kokusu geldi, çok ağır ama, kulağıma da dehşetli bir horultu, biz Çeklerin «testere sesi» dediği cinsten.

Çatırarasının alaca karanlığı hayal gücümü kırbaçladı. Paslı kilide yanda sallanan sağdaki kapıdan girdiğimde, bir engizisyon zindanına giriyorum sandım.

İçerde, tepecamından sızan cılız ışık, türlü-çeşit ot dolu, kapakları tozlu sıram-sıram varilleri hayal-meyal aydınlatıyordu. Sersem edici bir koku saçan variller iki sıra diziliydi, aralarında boş şişelerle, şişe ambalajlarından kalma süpürülmemiş kartonlarla kaplı dar bir geçit uzanıyordu. Bu hercümercin ortasına da çeşitli ecza öbekleriyle, kırık cam, kırık porselen parçaları serpilmişti.

Varillerin aralarında çevrelerine renklerinden izler bırakmış sarı, kahverengi, kiremit rengi aşı boyaları dolu fıçılar vardı. Bazı variller tepe aşağı getirilmiş, içindekiler de dökülüp boya, ecza, kuru ot karması halinde yere yayılmıştı. Bu ilk kısımda, kapakları doğru-dürüst kapanmayan sap ve küherçile kutuları yatıyordu.

Bir köşede ipince bir ışık huzmesi düşüyordu kaya tuzlarının üstüne, billûrlarını gökkuşağı renklerine çevirmecesine. Yerlere boya ezmeye mahsus çanaklar, kevgirler seriliydi. Bir alay karton kutunun arasında yağ dolu madenî bidonlar hafiften ışıldıyor, asit dolu taş küpler ise insanın boğazını yakan ufarak duman bulutları salıyordu.

Çatırarasının bu yanı buram buram asit kokuyordu. Yuvarlak, kocaman bir şişeden feci bir amanyok kokusu uğruyor, az ötedeki üstü açık varile doldurulmuş kireç kaymağı da soluğumu kesiyordu. Gözüm yarı karanlığa yavaştan alıştığında, asma merdiveni seçebildim. Maksadım Bay Ferdinand'ı bulmaktı ya, bulabilirsen bul! Gerçi çatırarasına girer girmez dostumuzun horultusunu duymuştum, bu ses bana kutup yıldızlığı edebilirdi belki ama, o kadar da kolay değil. Bir o köşeden, bir bu köşeden geliyordu o esrarengiz ses...

«Bay Ferdinand!» diye ayrı yönlere ayrı ayrı bağırdım, «Elediğiniz kepeği aşağı getireceksiniz!»

Cevap çıkmadı ama, dört bir yandan yansıyan o boru sesi

büsbütün yolumu şaşırtıyordu.

«Bay Ferdinand!» diye seslendim yeniden. «İki saat oldu, siz yukarı çıkalı. Elediğiniz kepeği istiyorlar aşağıdan!»

Bütün duyabildiğim, bir vapur düdüğüydü.

Asma merdivenden çıkıp çatırarasının üst yanına bakayım dedim. Kirişlerin arasına kalaslar çatılmış, üstüne de kuru ot çuvalları konmuştu. Her adım atışımda bir hışırtıdır gidiyordu. Işık nispeten iyiydi, görebiliyordum etrafımı.

İlkin, Bay Ferdinand soldaki çuvalların gerisinde yatıyor sandım. Gittim o tarafa, kimseler yok. Sağ yana çark ettim ben de, Bay Ferdinand ordaydı, dikensiz bir gül bahçesinde yatıyordu, sahici gül yapraklarının içinde. Ceketini sermişti yüzüne, horultu ondan boğuk çıkıyordu.

«Bay Ferdinand, Bay Ferdinand!» diyerek ayağından sarsaladım, «Kalkın hadi, elediğiniz kepeği istiyorlar aşağıdan!»

Üçüncü hamlede uyandı, ceketi yüzünden çekti, yarı doğruldu, esneyerek, «A sen misin, oğlum! Beş dakka kestireyim dedim şurda,» dedi.

«Elediğimiz kepeği istiyorlar,» dedim. «İki saat oldu siz çıkalı yukarı!»

«Ne kepeği!» dedi şaşalayarak. «Tühh, sağlam unutmuştum ben onu! Çıkınca buraya birazcık kestireyim dedim, uykuya dalmışım, baksana! Ordan oraya koşturmaktan iflâhı kesiliyor insanın!.. Yorgunluktan dalgaya düştük demek! Şimdi elerim ben o lânet olası kepeği!..»

Ceketini giyip, fırladı yerinden. «Çok güzel uyunuyor burda,» dedi. «Asma merdiveni çekeydim delikanlı dünyada bulamazdın beni burda!»

Merdivenden aşağı inerken, son basamakta durup, yukarı doğru bakarak, «Yazları daha esaslı uyunuyor orda,» dedi alçak sesle. «Kocakarılar gülbahçelerinden toparladıkları taze gül yapraklarını getiriyorlar o zaman, kokular içinde bir uyku çekiliyor ki, sorma, cennet-alâda gibi... Şimdi sen git, patrona, 'Ferdinand'ın kanama yapmış burnu, durduramıyormuş,' de!»

Çatırarasından indiğimde, Frençek gine merdivenlerde basamakları cayırdatmakla meşguldü.

«Ne zaman geleceksiniz, ne diyim onlara?» diye seslendim

yukarı.

«İşim bitince,» cevabı geldi yukardan. Baktım arkasından, tırmanıyordu asma merdiveni, deminki yerine, dikensiz gül bahçesine doğru. Sahici gül yaprakları arasında yatmaya...

ASMA YÜK ARABASI

YAVAŞ YAVAŞ TEKMİL TESİSİ BELLEDİM. ÇATIarasını, mahzeni, dükkânın gerisindeki kemerli depoyu, Bay Ferdinand'ın otları ezdiği, kocaman havanla havanelini, bir de ikidebir yeniden boyadığı için boyuna renk değiştiren arabasını sakladığı avludaki sundurmayı öğrendim hep.

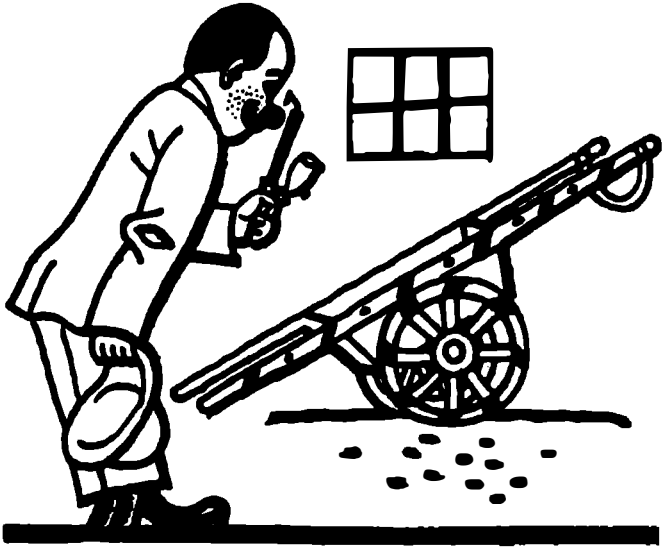
Çeşitli malları getirip götürmek için kullandığı bu ufak taşıt onun medâr-ı iftihârıydı. Hangi dükkân elulağının böyle güzel bakımlı arabası vardır ki? Tekerleri, çatısı, kısaca tekmil yüzeyi değişik renklere, maviye, kırmızıya, yeşile özene bezene boyanmıştı.

Arabayı kim görse, onu övmeden duramazdı gerçi ama, Bay Ferdinand olanla yetinicilerden değildi. Arabayı hiçdurma kalafata çeker, taze renklerle boyar dururdu. Bu iş için de hep Cumartesi ikindilerini seçerdi, araba o geceyle, ertesi Pazar günü rahat rahat kurusun için.

Pazartesi günleri iş çıkıp çıkardı mıydı da dışarı, nereye gitse millet gözünü alamazdı ondan, şimdiye dek bu biçim arabalarda görülmedik gözalıcı renklerle yeniden öyle bir donatırdı ki onu! Bir bakarlar, gökkuşağı gibi boyanmış, ızgaraları mavi-yeşil çizgilerle bezeli, kan kırmızı öyle, bi bakarlar, ızgaraları tunç rengi, arabanın kendisi siyah üstüne sarı-beyaz çizgilere bürünmüş. Ertesi Pazartesi başka bir kalıba girerdi, araba kahverengi-beyaz zig-zak çizgilerle bezenir, tekerleri sarı üstüne beyaz çizgilerle süslenirdi. Bu cüretkâr birleşimler, bu herdaim yeniden keşfedilen renk düzenleri Bay Ferdinand'ın geniş alnının ardındaki yaratıcı beyninden fışkırıyordu. Arabasını babacan bir bağlılıkla seviyordu, adetâ evlât edindiği çocuğun hep bayramlıklarla dolaşmasına özenen bir üvey babanın şefkatiyle...

Ona biri dil uzatmaya görsün, Bay Ferdinand'ın kara listesine girdi gitti. Kasabın çırağı şaşı Venca, meyhânede arabasını harp boyalarına boyanmış bir kızılderiliye benzetmeye cüret ettiğinde, Bay Ferdinand en makbul vecizesini sarfederek, «Pis ağızları pis bir yumrukla kapatırlar,» deyip dediğini de yapmıştı. «Harp boyalı kızılderili nasıl olurmuş, gördün mü, kırpık gözlü deyyus!» diye haykırdıkça, ta köşebaşından duyuluyordu sesi... O günden sonra candüşmanı kesildiler birbirlerine, karşılaştılar mı kavga koptu kopacak. Bir keresinde şaşı Venca'ya arayı bulma fırsatı doğdu, Bay Ferdinand'ın meyhânede bazı arkadaşlarına bir fıçı bira, ikram ettiği gece. Venca yanına gelip, «İnşallah, bana hâlâ kızgın değilsinizdir Bay Ferdinand,» demesine Bay Ferdinand, «Kızgınım hâlâ, kırpık gözlü deyyus!» diye kesinkes bir yanıt verdi... Bira fıçısı ortada dolaştırılırken de, «Bu kırpık gözlü deyyusa bir damla bile yok!» diyerek, o güzel arasabasını horlayanları dünyada affetmeyeceğini gösterdi.

Her akşam arabayı sakladığı sundurmanın iyice kapanıp kapanmadığına nasıl dikkat ederdi, yarabbi! İçine bir kuşku düşmeye görsün, ossaat döner gelir, kilidi sınardı yeniden, «İyi gece-

ler, güzel araba!» der giderdi. Sabahları ilk iş, arabayı çaldılar mı acaba diye sundurmaya koşardı.

«Günaydın, güzel araba,» diye seslenirdi,. «Geldim gine, bak sana! Başlıyor bizim günlük sefer!»

Ne zaman yola düşse, yol arkadaşı önündeydi. Porselen piposu ağzında, arabayı azametle sürerken onu seyir ayrı bir zevkti. Yol boyunca bir meyhânede mola verdi mi, görecektiniz onu, penccreden sokağı bir baba dikkatiyle nasıl gözlerdi! Hele, şüpheli biri yanına yanaşsın, fırlardı yerinden.

Bu cıvıl cıvıl boyalı araba ona sade ün değil, para da kazandırdı. Onunla demiryollarından ya da büyük firmaların ambarlarından mal taşırken, gümrük kapılarının ağzında öyle ustaca manevralar yapardı ki, taşıdığı şarap, alkol üzerinden belediyeye gidecek gümrük resimleri onun cebine inerdi. Gümrük memurlarını atlatmak için çeşitli numaraları vardı. En beyliği, arabayı büyük yük arabalarının arasına sokup, gümrük noktasından hızla geçmekti. Bunu yapmak için beceri gerekti: Eşref saatini bekleyeceksin, tam sırasına, trafiğin en yoğun olduğu döneme rastgetireceksin, bi de yük arabalarının tek sıra gittiği kalabalık sokakları seçeceksin. Hızlı arabalar işine gelmezdi. Ağır, büyük arabaları bekler, onların kıçına takılır, aradan onlarla beraber noktayı atlatırdı. Trafiğin ortasına maharetle dalacak, gümrük memurlarının dört açılmış gözlerinden ırak, hızını dikkatle ayarlayarak ilerleyecekti. Önce yavaş, sonra gitgide hızlanarak, derken bir koşudur koparacaktı. Yoldan geçenler, o rengârenk araba önlerinden yıldırım gibi geçerken, üstünde hop oturup hop kalkan varillerle çuvallardan gayrı bişey görmeyeceklerdi.

Derken yoğun trafikten öte, yan sokaklara sapıp yavaşlayacak, rahat rahat piposunu içerek, aradabir terini silmek yada memurlardan kaç para kopardığını hesaplamak için duraklayarak, âheste beste ilerleyecek, o hayran-olunası becerisiyle kazandığı parayı kesesine yerleştirip, yol boyunda hangi meyhâneye girsem diye acaba düşünecek, sonra da seçtiği meyhânede pencerenin önüne oturup yaya kaldırımına dayalı, o yüzünü hiç kara çıkarmayan arabasını gururla seyredecekti.

Arabası onu yüz üstü bırakabilirdi de tabiî. Tam en çetrefil anda, seçtiği arabaların perdesi ardında gümrük noktasını geçer-

ken, tekerler bir yere takılsa, ne olacaktı? Ya, o güpegüzel boyanmış dingil birden yamulursa?.. Yok, yok, arabası onun yüzünü kara çıkarmazdı!...

Birgün garip bişey oldu. Bay Ferdinand akşama doğru arabasıyla döndü, ama arabanın halini görecektiniz! Herbir yanı kir—pas içindeydi, tekerleri çamurdan görülmüyordu, o pırıl pırıl renkler uçup gitmişti sanki. Bay Ferdinand'ın yüzü de kirli sarıydı, çamura bulanmıştı.. Olacak iş mi bu! Bay Ferdinand malları indirdi, ve şaşılacak şey, temizlemeden etmeden arabayı sundurmaya kapattı, hem de ite kaka...

Dükkânı kapattı, gine de herzamanki gibi sundurmanın kilidini yoklamaya, arabasına «iyi geceler» dilemeğe gitmedi, Bay Tanben'e sarı bir kart gösterip, «Ne yapalım, yakaladılar beni bu defa!» dedi. «Tam noktadan geçiyordum, namussuz araba oynamaz oldu yerinden. Tekeri bir yere takıldı. Ben de sürdüğüm gibi o boktan arabayı bir çamur birikintisine, sıçtım renklerinin içine!»

Bay Ferdinand sevgili arabasını bir daha artık boyamadı.

RAZIÇE'DEKİ SUYOLCU GÖZETLEME KULESİNDEN ÖYKÜLER

ÖNSÖZ

Güney Bohemya'nın şaşırtıcı bir özelliği de, Katolik ülkelerde baş tâcı edilen sazan balıklarının yetiştiği, avlandığı 270 göl ve gölek zinciridir. Bu, bentlerle berkedilen dar kanallar ve suyollarıyla birbirine bağlanan içiçe-geçme göl sistemi, çok eskiden onaltıncı yüzyıldan kalmadır. Bu muazzam su manzumesini kuranlar o dönemde Bohemya'nın en büyük toprak ağaları olan, kudretli «Gül Lordları» Rosenberg'lerdir. Her üç yılda bir bu göllerin suyu boşaltılır, sazanlar geniş çevirmeli ağlarla toplanır. Dalyanlar korsanlardan korunmalı, suların yüzeyi denetlenmeli, bentlerin bakımı yapılmalıdır. Bu işlere, ilkbaştan beri, aralarında Haşek'in dedesi de bulunan suyolcular bakar.

HAŞEK'İN ÖNSÖZÜ

Suyolcu Yareş dedem olurdu benim. Onun da, ninemin de kemikleri mezarda ufalanmıştır çoktan. Geçende dedemin işyerine, Razıçe'deki suyolcu gözetleme kulesine gittim göreyim diye. Kule, içinden Blaniçe ırmağının Vodnani ve Protivin yönünden gelip aktığı şipşirin bir vâdiye kuruludur. Pisek ormanları içindedir çepeçevre, dolayında yarım saat uzaklıkla, Patim, Herman, Raziçe köyleri serpilidir.

Yakınında iki göl vardır: Raziçe ile Pirkov. Kulenin geri yanında verimli tarlalar uzanır, ötesinde de Hac kara ormanlarını etekleyen beyaz bir yol. Güney Bohemya'nın onca albenili yerinden biridir.

Eskiden içinde vur-patlasın çal-oynasın yaşanan suyolcu kulesinde işletmenin bekçilerinden biri oturuyor. Bina viran, ihtiyar bekçi yağlı kâğıt yapıştırılmış pencerenin aralığından damar damar çatlamış bendi gözlüyor. İlerde de göl; üst yanı tarlaya bozulmuş; sabanının ardında bir köylü durup durup, bir zamanlar suyun yüzünü kaplamacasına yaban kazlarına sığınaklık eden su bitkilerinin köklerini ayıklıyor.

Bendin üstünden gözleme kulesini seyrederken, dedemin anlattıklarını hatırladım. Akşamları orda toplaşır, dalyan hırsızları ve işletme âmiri Behalt üstüne, bentteki oyuk meşe, atuşağı Matej üstüne, ve en sonunda gözetleme kulesinin nasıl kaldırıldığına dair öyküler anlatırlarmış.

SOFADA, MASANIN ETRAFINA TOPLANMIŞLARDI, Raziçe suyolcusu, Rezabineç ile Stetiçe dalyan bekçileri, bir de Kestrani'den genç bir muavin. Havanın iyice kararmasını bekliyorlardı.

Dışarda gün yavaş yavaş kavuşuyordu. Sis halkaları göllerin üstünde dolanıyor, beyaz yolun ilerisindeki ağaçlıkların dorukları arasında da top top olup yuvarlanıyorlardı. Pencereden, çayırların üzerindeki sisler içinde göllerden yükselen yanar-döner buharların bi inip bi çıkıp, sonra sazlar arasına dolanıp kayboluşu görülüyordu.

«Bu yanar-döner buharlar kırlarda bizim merhum Hanzil gibi dolanır durur,» dedi Raziçe bekçisi.

Pencere pervazı yanına oturmuş, sonbahar sisini dikizleyen genç muavin, «Niye merhum Hanzil gibi yâni?» diye sordu.

«Hanzil gibi dediysem, Hanzil gibi,» diye üsteledi bekçi. «Bu yöredendi, Raziçe'den, rençperdi merhum. Güzel bir tarlası vardı ama, rehindeydi. Elindeki-avcundakini içkiye, kumara verirdi. O ara, yâni sağlığında onun, bu civara üç amansız dalyan hırsızı musallat olmuştu, dalyanların altını üstüne getirmişlerdi. Adları, Kalus, Spaçik, Sıramek'ti namussuzların. Tek patika yoktu ki buralarda, bilmesinler, karanlıkta, en beter sis içinde bile yollarını şaşmazlardı...

«Uzatmayalım... Bir gün, Hanzil panayırda bir inek satmaya Protovin'e gitti.

«Yola düzülürken, karısı, Hanzil'e «Bir yüz şilin getirmeyeceksen, zahmet etme hiç, gelme eve!» dedi.

«Hanzil bu kaville çıktı yola, panayırda da ineği yüz şilinden fazlasına satmağı becerdi. Böyle bir güz havasıydı hava, epiy so-

ğuktu.

«Yahu, gidip bir kadeh bişey içiyim, diye düşündü kendi kendine Hanzil. Bir meyhâneye girdi, huyu mâlum, bir–iki kadeh derken kumara oturdu. Göz açıp kapayıncaya, yirmi şilin ütüldü. Bizimkini «Naapacam şimdi?» diye bir tasadır aldı. 'Yüz şilini tamam götürmezsem, karı koğacak evden!' Karı da zabit karıydı haa!..

«Hanzil, düşün–taşın, gece orda kalmağa karar verdi. Ertesi gün akşama dek yüz şilini tekmilledi. Ama bir ertesi akşam, yüzşilini toptan kaybetti. Hesabını ödeyemeyince de meyhâneden kapı dışarı edildi.

«Kafası kıyaktı, yolda gölün birine yuvarlandı. Biraz açılır gibi oldu. Eve varınca, karısına, «Na bakıyorsun öyle suratıma?» diye terslendi. 'Göle düştüm, göle!' Bu kahrolası siste yolunu şaşmayana şaşarım ben! Gidip üstümü değişeyim de anlatırım sana olup biteni. İyi gitti, kız, iyi gitti işler...»

«İlk şaşkınlıktan kendini kurtarmış olan kadın, «Getirdin mi paranın hepsini?» diye sıkıladı.

«Getirmedim parayı ama,» dedi Hanzil sâkin sâkin. «Merak etme, emin yerde!»

«'Seni iblis,.seni!' diye cayırdadı kadın. «Ben de seni sokağa atmazsam şimdi! Tanrı bin belânı versin senin!»

«'Tanrının adını, kadın, nafile alma ağzına!' dedi Hanzil istifini bozmadan. 'Yüz şilini emniyet akçesi bıraktım Pisek adliyesine. Anlatması uzun. Protovin'de esaslı bir haber aldım. Duymuşsundur o adları batasıca dalyan hırsızlarını, buralardaki dalyanları haraca kesen Kalus, Spacik, Sıramek denen iblisleri!

«'Aman, tanrım!» diye viyakladı kadın. «Yoksa onların arasına mı karıştın, dinsiz, imansız herif?'

«'Sana da lâf anlatılmıyor ki!', dedi Hanzil ciddî ciddî. 'Ama kısaca anlatayım, Prens Schwanzerberg İşletmesi o üç hergeleyi yakalayana üç yüz şilin mukâfat veriyor. Ben de kendi kendime, «Ulan,» dedim, «madem bu kadar yürekli bir adamsın, niye o kerataları sen yakalayamasın?» dedim. Ama işin bir bit yeniği var, İşletme oyuna gelmesin için, Pisek adliyesine 100 şilin emniyet akçesini yatıracaksın önceden. Ne yapayım ben de, parayı yatırıp, eve doğru çıktım yola. Pisek'ten gelirken, öyle karanlıktı ki ortalık, bir adım ilerisi seçilmiyordu. Birden bir ses işittim. Ne demezsin, Sıramek, Kalus ile Spacik değı mi onlar! 'Seslerinden tanıdım,

düştüm peşlerine ta Sukov gölüne kadar. Orada sisin içinde suya düştüm, ben çıkana kadar, toz olmuş ibneler...'

«'Verilmiş sadakamız varmış!' diye iç geçiştirdi kadın. «Düşün bir kere onlar üç kişi, sen yapayalnız! Seni kıtır kıtır kesselerdi, ne yapardım ben sonra!'

«Doğru, dedi Hanzil, 'yapayalnızdım ama, benim ellerim de armut devşirmiyor a! Ama sen öyle istiyorsan, vazgeçerim bu işten. Depozite yanarmış, varsın, yansın!'

«'Yok, yok, öyle demedim!' dedi kadın tasalanarak. 'Bütün söylediğim benim, bu kör cesaretin yüzünden cavlağı çekeceksin bir gün!'

O gece, tahmin edersiniz, karısı dalgayı çakacak diye gözüne uyku girmedi. Dalgayı çakmadı ki, ertesi sabah Hanzil'e 'Rüyamda Sıramek'i seni göle atarken gördüm,' dedi. 'Onların ağzına sıçacam,' dedi Hanzil. 'Nöbete çıkacağım bu akşam, bakalım hırsızlamaya çıkacaklar mı?'

«'Akşamın da çıktı devriyeliğe. Ne haldeydi, ki düşünün! Karısı sezinleyecek diye erkenden dönse eve, olmazdı. E ama, mevsim sonbahar, kolay değil gece yarısı, sis içinde hayalet gibi dolaşmak!»

«Üç akşam bu çileyi çekti. Dolaşa dururken sis içinde, üşüttü de biçare. Karısı da 'halâ yakalayamadın onları, yanacak depozito' diye başının etini yiyordu. Dördüncü akşam, ne haltetmeye uydurdun o yalanı, bre öküz diye kendine söve saya, sisin içine daldı yeniden.

«En sonunda işin boku çıktı. Bir akşam, o yine sisle cedelleşirken, karısı misafirliğe gitti komşuya. Aksiliğe bakın siz, komşunun oğlu Vincek de ordaydı: Hanzil'in o cenabet yüzlüğü ütüldüğü Protovin'deki meyhânenin sahibi Vinçek. Bizim gibi şimdi, onlar da dereden, tepeden konuşurlarken, lâf panayırdan açıldı. Madam Hanzil Vinçek'i tulumbalaya tulumbalaya Hanzil'in kumarda yüz şilin ütüldüğünü adamın ağzından aldı.

«O gece, Hanzil'lerde bir kıyamettir koptu. Hanzil soğukta eli ayağı donmuş halde zorbelâ varmıştı eve, pencereyi tıkırdattı, bekledi.

«Çıt çıkmıyordu. Bir daha vurdu cama. Yine ses yok. Üçüncü vuruşunda, odadan karısının sesi geldi: 'Alçak herif, o üçyüz şilin mukâfatı kumarda nesi var, nesi yok kaybeden sen gibi pevezengi yakalayana versinler, daha iyi! Git şimdi, ister Pısek'teki karakol-

da, ister göl kenarında zıbar! Bu evde sana yer yok, sahtekâr, hırsız herif!'

«Başka ne yapsın, Hanzil kirişi kırdı ordan, soğukta, karanlıkta, sis içinde dolaştı durdu. En sonunda, benim o sıra çıraklık ettiğim Kestırani gözetleme kulesine çıktı geldi, başına gelenleri anlattı, vurdu kafayı, bizim orda yattı. O gün, bu gün, geceleri bataklıktan tüten yanar–döner buharlar gibi o batak, bu batak dönüp durduğundan kinâye, ona yanar–döner Hanzil deriz.

«'Ha, hatırladım şimdi!' dedi Stetiçe dalyan bekçisi. «O 'zamanlar Kestrani'de bir suyolcu vardı, şimdiki gibi dalyan bakıcısı değil.'

«'Ne günlerdi o günler' dedi sulyolcusu içini çekerek. 'Başkaydı o zamanlar, başka!'

«'Yine ama o günlerde de, ne günlerdi o günler, denirdi,' dedi Rezabinec bekçisi... «'Lâkin, Kestrani'deki kule bir kol şenlikti, helc göllerden balık toplanırken. Bütün beyzâdeler gelirdi. Bira sebildi, iç içebildiğin kadar! Kazanlar kaynar, balıklar, etler kızarır, şarkılar söylenir... Hizmetliler de gününü gün ederdi. Orda çıraklık ederken ben, onyedisindeydim anca, yanaşalı oraya üç ay bile olmamıştı, ilk voliyc katıldım hayatımda, bana tutulmuş

balıkları sayma işini verdiler.'

«'Yirmiye kadar saydım. Sonra aklıma geldi, balıkları sayarken, 'yirmi' diyeceğine, balıkçıların *'meçitma'* dediklerini. Ben ama çoktan 'yirmi bir, demiştim. Bir acı! Kulağım koptu, sandım! Suyolcu ateşler çıkan kulağıma, *'Meçitma, meçitma, meçitma bir'* diye bağırıyordu avaz avaz.'

«Niye kulağını çektin, usta?' diye sordum. *'Meçitma* bir diyeceksin, *meçitma* iki, *meçitma* üç diye sayacaksın,' dedi o da!

«Yine dalmışım ben, yirmi bir, yirmi iki diye sayıyorum, kulağıma yine bir acı yapıştı. Suyolcu, *'meçitma* bir, *meçitma* iki, *meçitma* üç diye haykırıyordu. Dayanamadım ben de, 'Ama, usta, ben o dili bilmiyorum ki!' demişim. Bir hafta güldüler, dalga geçtiler benimle.'

«'Büyük keyifti,' dedi suyolcu Yareş, 'hele voli çevrildiği sıralar bir âlemdi. Bir keresinde ama, fena çektim bu keyfin ceremesini. Balıkları saymış bitirmiştik –Kestrani'de, Noel arifesi– âdetimiz öyle, birkaç kadeh atmıştım ben de, sarhoş değildim de işte, çakırkeyifdim yâni...'

«'Vurdum yola geceyarısı, Razice gözetleme kulesindeyiz o yıllar. Kar yağıyor, rüzgâr yüzüme yüzüme esiyordu. Ayağımdaki lekenler gömülüyordu kara. Rüzgâr vurdukça tepe tepe oluyordu karlar, önündeki yol mu, çukur mu, bilemiyordun.

«'Donuyormuşum, anlaşılan. Biraz soluklayım, dedim. Ter de basmıştı, ağır bir kürk vardı sırtımda, bir tepeciğin eteğine çöktüm. O ara, evdekiler bir kurtarma ekibi çıkarmışlar yola. Ben de dondu, tipiydi umarsamaz olmuş, uyuyorum. Derken, nasıl olduysa, üstüme bişey düştü!'

«'Uyandım ki, evde, yatağımdayım. O Pınçil denen köpek olmayaymış, donmuşum ben çoktan.'

«'Raziçe dışından almış kokumu. Başlıyor havlamaya, koşturuyor bendin oraya. Derken bi koşu koparıyor geriye, mubarek koşa havlaya milleti kaldırmış ayağa, ararkene de bulmuşlar, getirmişler beni eve.»

«'Pınçil evlâdım bulmuş beni ilk. Çok acı oldu ölümü zavallının. Pek bir esaslı köpekti, nerden kuduz olmuşsa olmuş biçare. Bir gün, koşuşturdu etrafımızda, ellerimizi yaladı, süründü bacaklarımıza, ağlıyordu da bir yandan. İkindiyin kayboldu ortadan aradık, bulamadık. Seslendik, ses vermedi hiç. Akşamın, uşaklardan biri bir köşede bulmuş onu saklı, hareketsiz öyle, soğumuş da.»

«İşi bitmiş sandık, uşak ertesi günü gömmeye avlu dışına çıkardı. İçimiz cız etmişti ama. Ertesi sabah vardık ki avlu dışına, Pınçil yok ortada! Kaçmış, gitmiş. O arada üç köpeği ısırmış, Pişekli avcılar da vurmuşlar. Anlaşılmış kuduz olduğu.'

«'Onun üzerine, Skoçiçe hastanesinden Tonde mürekkep gibi bişeye batırılmış ekmek kabuğu yedirdi bize. Tuzsuz suda kaynattık yine onu, dokuz gün içtik suyunu. Dokuz gün de, düşünün, el vuramadık tuza! Hep tuzsuz şeyler yedik!'

«'Tonde'nın üstüne sıhhiye yoktu,' dedi Stetiçe bekçisi «Prenses Eleonore Schwanzenberg sağken daha, bir kuduz köpek prensin tazılarını ısırdıydı. Tonde'yı çağırdılar, iyi etti tazıları. Doktorlar duyunca bunu, kaptılar Pişek'i, götürdüler polis marifetiyle devâsı neyse söylesin diye. Söylemedi ama.'

«'Söylemeliydi ama...» dedi Rezabineç korucusu. 'Ölümcül hastalık, yau, bu! Sırrı mı olur bunun!'

«'Dediklerine göre, babası kimselere söyleme diye yemin ettirmiş,' dedi Stetice bekçisi. «Babası Napolyon harbinde Fransa'da vuruşurken öğrenmiş bu sırrı.'

«Hadi, vakit geldi, kalkalım, kalkalım da Rezabineç gölünde dalyan hırsızları ne haltediyor, bakalım,» dedi Rezabineç korucusu. «Saat nerdeyse on!»

Birlikte kalktılar masadan, suyolcu, iki dalyan bekçisi, bir de Kestrani'den genç muavin, daldılar sisin içine, o güz gecesi.

Yareş, Raziçe'de suyolculuğu ederken, dalyan hırsızlarının çoğu bir gün bir gölde, Putim'i haraca kesiyorlardı.

Bu Putim korsanlarının en ünlüsü Veyir ailesiydi, babası, oğlu, kızı. Kız, babayla oğlun arakladığı balıkları satmayla görevliydi sade.

«Yosef Veyir, Pırkov gölünü kurutmağa kalkarak babasını bir gömlek aştı.

Suların gölden su yollarına akmasını engelleyen tıkaçları çıkarıp sığlaşan sudan sepet sepet sazan kaldırdı

Veyir'in yöntemi buydu. Baba ise eski usulden şaşmıyor, uzun saplı koca kepçeyle balık araklamakta diretiyordu. «Daha az gürültü çıkar diye geleneksel tekniği savuna dursun, yeni ve ileri fikirleri kafaya takmış olan delikanlı, «Öyle belki ama, senin aldı-

ğın balık, benimkinin yanında hiç kalır,» diyerek, şişiniyordu.

Genci de, ihtiyarı da 'dediğim dedik,' dediği için, ailenin birliği düzenliği arada sallanıyordu, bir keresinde de genç Veyir, bu yüzden evden ayrılmış, yine dalyan hırsızı olan amcası Holubek'in yanına göçmüştü.

Çok sürmedi ama. «Gölü kurutma tekniği yüzünden amcasıyla da geçinemedi çünkü. Amca, «Dalyan soyacaksan, namusunla, edebinle soy! Yaraşmaz bizlere göl kurutma gibi aşağılık numaralar. Bak daha dün, Raziçe gölünde, kirvenle birlik, dört anaç sazan aldık!» diye dayattı birgün.

Genç Veyir de babasına döndü. Putim çevresinde şu aşağıki türkünün dilden dile gezdiği günlerdeydi.

Pirikovlu Veyil piçi
Kuruttu gölün içini...

Diye başlıyor, şöyle son buluyordu türkü:

Delibozuk delikanlı
Sele verdi çayırları.

Genç Yosef fena içerlemişti türküye, ahını alacağım kim yazdıysa diye andiçmişti.

Ta baştan beri, insanoğlunun tarihinde, ister bu, ister şu topluluk içinde, hainler çıkmıştır herdaim, kimi öcalma tutkusuyla, kimi de şan olsun diye yakınlarını, dostlarını düşmana gammazlamışlardır alçakça. Genç Yosef de işte böylesine bir fitneydi. O türküyü amcası Holubek'in yazdığını nasıl öğrendiyse öğrenince, yemeyip içmeyip Kestrani'ye koştu, Holobek'in ertesi cumartesi Rezabineç gölünü soyacağını dalyan gözcüsüne ihbar ediverdi.

Dalyan gözcüsü moruğun tekiydi, ama aklı gücü kızlardaydı, işster güzel, ister çirkin...

O sebeple, kart karısı eve hizmetçi seçerken, ince eleyip sık dokurdu. Şöyle böyle yüzüne bakılır bile olsa, defederdi hemen, o yüzden de gözcünün evinde çalışan kızlar çirkinlikleriyle meşhurdu. Ne yapsın moruk, o da komşu köylerin tazeleriyle avunmağa çalışırdı, çirkinlikte evinde çalışan kızlardan hiç aşağı kalmayan karısı da kıskancından deli–divâne olurdu.

«Veyir'in oğlusun sen, değil mi?» dedi muhbiri dinledikten sonra. «Senin bir bacın olacak Anna diye, haa?»

«Evet,» dedi Yosef.

«Siyah saçlı, haa?» dedi, civarın bütün kızlarının çetelesini çıkarmış olan gözcü... «Hem sendin, değil mi, o, Pırkov gölünü boşaltan?..»

Yosef beyninden vurulmuşa döndü.

«Saklama, saklama!» dedi gözcü zehir–zemberek bir sesle. «Kodes yolu göründü sana, delikanlı!»

Derken sesinin tınını değişip, babacanlığa vurdu.

«Efendi, efendi konuş şimdi, yavrum! Dediğin vurgunda kim olacak başka amcanın yanında?»

«Babam!» sözü kaçıverdi ağzından Yosef'in. Gözlerinin önüne candarmalar kelepçeler gelmişti çünkü, ve de kulaklarında o türkünün nakaratı uğulduyordu:

Delibozuk delikanlı,
Sele verdi çayırları.

«Demek ihtiyar Veyir de var işin içinde» dedi düşman gözcü. Durakladıktan sonra biraz, sürdürdü sözünü: «İyisi mi sen bacını yolla bana! Bu işi daha bir derinden inceleyelim!»

Yosef topladı kendini, «Olur ama,» dedi, «benim buraya geldiğimi duymasın kimse!»

«Oldu, oldu, ben birini yollarım Anna'yı çağırtmaya...» diye mırıldandı gözcü. Gözünün önüne geldi Anna, beline sarıldı hayalinde, yanağından bir makas aldı.

Uzatmayalım, hemen Hinek'i yolladı kızı çağırtmaya. Muavin Hinek'in Annay'la Putim, Sıtetiçe ve Razıçe panayırlarında dansetmişliği vardı.

Hinek Anna'yı getirdiğinde, «Yavrum,» dedi gözcü, «gel şöyle yamacıma, resmî ve mahrem bir iş bu çünkü. Duydum, baban dalyanları hırsızlıyormuş... Gel, canım gel biraz daha, sokul, sokul! Duyduğumda bu işi, aramızda, dostça halledelim diye düşündüm. Gel, biraz daha yanıma! Diyeceğim, yavrum, iyi adamımdır ben ama, vazife de vazifedir. Bunun ucunda candarması var, hapsi var, yine de bir çare bulunur elbet...»

Böyle konuşur, konuşurken, kolunu kızın beline attı, öbür

eliyle de yanağından makasladı, dostça, ama babaca, «Bana bir öpücük versene!» diye fısıldadı.

Anna cin ifrit oldu, fırladı yerinden, «Utanıp arlanmaz ihtiyar! Sen git, kaknem karını öp!» dedi. «Bak, bir daha yanaşacak olursan bana, gider karına söylerim valla! Gidiyorum ben!» deyip odadan dışarı fırladı, öfkeden yanakları al, al...

«Anna, kız,» diye seslendi Hinek bendin üstünden. «koşma öyle deli gibi. Geçireyim seni evine kadar. Ne oldu, kız, söylesene!»

Putım'e kadar gittiler beraber, ayrılırlarken, Hinek, «Korkasın diye söylemiyorum ama, ayağını denk al, moruk bunun acısını çıkarmak ister ha! Bir kolayına bakacağız ama,» dedi.

İhtiyar gözcü hıncını aldı gerçekten. Gidip suyolcu Yareş'e, dalyan hırsızlarının Cumartesiye Rezabineç gölünden balık çalacaklarını haber verdi, tedbir alınsın diye. Hinek'i de yardıma yolladı yanına.

Suyolcu Yareş, Rızalineç ile Stetice bekçileri, bir de muavin Hinek, o güz gecesi karanlığa dalarlarken, suyolcu, «Konuşmaca yok, arkadaşlar!» dedi. «Tısınız çıkmayacak!»

Seferî takım girdi çayırlara, hendeklerden atlayarak, tarlaların arasındaki patikalar kollayarak ilerlemeğe başladı.

Önlerini bir parmak göremiyorlardı, yine de kendilerinden emin yürüyorlardı, kanallarda çağıldayan sulara kulak vererek. Uzaktan yol boyunca ilerleyen arabanın tekerlek sesleri geliyordu.

Öyle karanlıktı ki, bir–elle–kolla yürümelerine karşın, birbirlerini seçemiyorlardı.

Üç çeyrek kadar gittiler böyle, geldiler Rezabineç bendinin yakınına. Ama daha varmadan oraya, kuşkulu bir su şapırtısı duyuldu, sürekli hem de, sazanların sıçrarken çıkarttıkları gürültüden bambaşka.

Şüpheli şapırtılar, mırıltılar sürüp gidiyordu, gölün öbür yakasından geliyora benziyordu.

«Gözcü haklıymış demek!» diye düşündüler. Hinek de Anna'yı hatırlayarak, «Enseledik onları!» dedi.

Bendin üstünde birbirlerinden ayrıldılar, hırsızları kuşatacaklardı.

«Çıt çıkmasın!» diye fısıldı kulaklarına suyolcu. «Sen de, Hi-

nek, bendi öbür taraftan dolan!»

Dalyan hırsızlarını tam da apansız kıstırıyorlardı ki, «İmdat!» diye bir ses yükseldi. «İmdat! Suya düştüm!»

Hinek'in sesiydi. Bendin öbür yanından Stetiçe'li korucu «E-şoğlu eşek! Anırmasan olmaz mı!» diye baykırdı.

Derken şüpheli şapırtı kesildi. Veyir'le Holubek dolan yoldan, çayırların içinden Putim'e vardılar. Elleri boştu, olsun, «İyi ki eşek herif suya düştü,» diye birbirlerini kutladılar.

Muavin Hinek, peygamberlerin kendi halkı arasında tutunamadığını öne sürse de, biliyoruz biz; Hinek'in çetesinin sade birinin değil, ikisinin gözünde de kendini kepaze ettiğini.

MÜDÜR BEHALT

PROTIVIN'DEKI İŞLETMENİN ESKİ MÜDÜRÜ EMEKliye ayrılınca, yerine Behalt diye birisi geldi. Almandı. Gerçi Çekçeyi iyice sökmüştü ama, Çekçe konuşurken yerli-yersiz, o Almanca ünlemi (Himmel, Hergott) kullanmaktan kendini alamazdı.

En bellibaşlı özelliği, nereye giderse gitsin, kapının ağzında önce, yüzünün değil, yeleğinin görünüşüydü. Öğle muazzam bir karnı vardı ki, şuna benziyor, buna benziyor diyebilirdiniz ama, dünyada insan karnına benzetmezdiniz, hani insanın yeryüzündeki en mükemmel yaratık olduğu mavalına inanıyorsunuz tabiî.

Bay Behalt'ın şahsını tavsir ederken, bu anatomik özelliğinden başlama zorunda kalışımız üzücü belki de ama, çaresiz, çünki bütün hayatında, Protovin'de geçirdiği süre de dahil, karnı çok merkezî bir rol oynamıştı. Öylesine müşekkel bir göbeği vardı ki, başka türlü de olamazdı zâten.

Bay Behalt, kelimenin tam anlamıyla, hayat boyunca kendine karnıyla yol açmış, karnıyla yel üfürüp su götürmüştü. Uyurken bile, hiç şüpheniz olmasın, düşünde kendini mükellef bir masa başında tıkınırken görüyordu. Karabasan görmüşlüğü varsa, Bohemya'da kıtlık patlak verdiği üzerinedir muhakkak.

Kimi müdürler, öbür ölümcül sorunlara boş verip, ikballerinde ufak-tefek de olsa kendilerine bir servet edinmeği iş edinmişlerdir, ama Bay Behalt küpünü doldurmanın yanısıra, göbeğinin çapını alabildiğine genişletmeğe canla başla çalışmıştır.

Malûm, herkesin kendine göre bir merakı vardır. Sözgelimi, eski müdür orduda geçirdiği günleri takmıştı aklına, nereye gitse, anlatırdı boyuna: «Ne günlerdi o günler... Ha-ha-ha!.. Bizim bir yüzbaşı vardı... Olamaz öyle bir yüzbaşı!.. Bütün bölük put gibi

dururdu karşısında... Hele biri bir parmağını oynatacak olsun... Kıpıştırır gözünü... Bir kıyamet koparırdı ki...» diye devam ederdi ateşe...

Bay Berhalt ise, konuşacak bir–iki kişi buldu mu yanında: «Acılı kaz ciğerine ne buyrulur!» diye başlardı. «Ne dedin?.. Gevşeğinden kızarmış kaz mı dedin? Harikadır tabiy!.. Amaa, pideli sığır filetosu gibisi de yoktur ha!.. Kızarmış kuzu butuna diyeceğim yok... Yalnız, bol olacak miyânesi!..»

Dedemin anlattıklarından, onu açık–seçik gözümün önüne getirebiliyorum: Bir ziyaretten dönüyor, sözgelimi, evsahipleri göbeğine göre hususî yapılmış kupa arabasına yine de zorbelâ sokmuşlar onu, keyfi gıcır, sunulan yemeklerden memnun mu memnun, yeleğini sıvazlıyor, karnını tımbırdatıyor, durup durup, «Allah bin bereket versin!» diyor. «Sezarın hakkı Sezar'a, hakkı olmayan mezara!»

Atları da anlatırdı dedem, onu şöleu dönüşü karnı iki kat şişmiş gördüklerinde, «Biz bu yükü nasıl taşıyacağız!» gibisine, nasıl melûl–melûl baktıklarını.

Bir saat mi oldu yola çıkalı, Bay Behalt kıpırdanmaya başlı-

yor yerinde, karnı kazınmağa başlamış çünki, yeleğini sıvazlıyor, göbeğini okşuyor, «Sabret, canım, biraz!» diyor. «Nerdeyse geliyoruz eve!»

Ama eve varmağa epiy yol var daha. İçini çekiyor boyuna, ahlıyor, poflıyor. «Aç karnına da olmuyor, yahu!» diye söyleniyor kendi kendine.

Haklı olmasına haklı. Doymuyor çünki, hep aç. Uykudan fırladığı oluyor acından. Kahvaltı masasından kalkalı on dakka olmuş, kıvranıyor açım diye, kaç öğün yese, o kadar öğün aç. Böylesi müdürü, ne Protovin görmüştü, ne de başka bir yer!.. İlk atandığında buraya, personele bir ziyafet verdiydi, koca bir kaz yedi, üstüne iki de tavuk. Konuklar gittiğinde karısına, «İlk oluyor bu, yemek yiyemedim doğru-dürüst,» dedi. «Dikmişler heriflerin hepsi gözlerini üstümc! Perhize girdim mecburen! Acısını çıkarırım ama ben bunun!»

Acısını çıkardı da, suyolcularını nöbetleşe ziyarete başladı.

Protovin İşletmesindeki suyolcularının karıları ördek, kaz, tavuk, piliç, yumurta, tereyağ, allah ne verdiyse artık, müdürlerinin mutfağına, âdet olmuş, yetiştirirlerdi hababam. Tek ninem uymazdı bu kökeni meçhul âdete.

Kimbilir belki de bu kapalı rüşvet alışkanlığı, suyolcuların büzükçe işkilli oluşlarından ileri geliyordu. Dedem de ona değinirdi zâten: «İşini namusunlan yürüten niye avanta versin ki?» derdi. «Müdür dediğin altı kat fazla aylık alıyor benden, o da ben gibi Prens'in hizmetinde bir memur. İşini namusumla yapıyorsan, zaten eline geçen para ne, niye avanta verecekmişim?»

O yüzden de karısı müdürün mutfağına zırnık yollamazdı.

Gelgelelim, yeni Müdür, Behalt, onulmaz açlığını bastırmak için, tanışmak bahanesiyle suyolcuları ziyareti nöbet bindirmişti. Mükellef ziyaretler hazırlatıyordu kendisi için, sonra da emirlerini yerine getirdiniz mi ayağına, sık sık uğrayıp sofralarından sebepleniyordu.

Suyolcuların karıları müdürü şahâne ağırlıyorlardı. Tıka basa zıkkımlanıp, yemek sırasında da eve dönerken kümeslerinden birer numune götürmek istediğini çıtlattıktan sonra, bir başka suyolcunun kulesine şeref veriyor, orda da bir ziyafet çekip kendine, beş-on kümes hayvanını da arabasına atıp, cehennem oluyordu.

Bay Behalt, suyolcu Yareş'in karısının birinci sınıf ahçı olduğunu duyduğundan, Raziçe kulesini ziyareti iple çekiyordu.

Ninemin av hayvanı pişirmedeki ustalığı dillerde dolaşırdı, Müdürün ağzı sulanmasın da ne yapsın! Hele kızırtma but üstüne becerisi göklere çıkarıldıkça, müdür anlatılanları şiir dinlermiş gibi dinliyordu, şiir dinlemişliği varsa tabii.

O yüzden Raziçe'yi ziyareti de fazla gecikmedi. Arabasını hazırlattı –unutmadan söyleyeyim, arabanın arkasına yiyecek öteberi koymağa bir de sandık yaptırtmıştı–, çıktı yola, aklı suyolcunun karısının kendisi için hazırladığını umduğu cennet taamlarındaydı.

Yareş'ler müdürü pek resmî karşıladılar, öyle fazla eğilip bükülmeden.

Müdür ('Beni çeker mi bu, çekmez mi,' diye iyice bir inceledikten sonra) sandalyeye otururken, «Sizinle şahsen tanışmak, görüşmek istemiştim,» dedi.

«Daha önce bişeyler yemek istemez miydiniz efendim?» dedi kadın.

«Evet, evet olabilir... aslına bakarsanız, karnım da acıkmadı değil,» diyesi oldu müdür, yan gözle de avluda dolaşan ördekleri, kazları, piliçleri o tadına doyamadığı hindilere iştahla bakıyordu.

«Epiy kümes hayvanınız var burda,» dedi suyolcuya sayıklarmış gibi. «Bayılırım kaz kızartmasına. Duydum, av etlerini de harika pişirirmişsiniz. Bakıyorum, hindiniz de var. Hiç dayanamam hindi dolmasına!..»

Suyolcu, müdürün dediklerini dinliyor, bir yandan da «yasabır» çekiyordu: «Müdürlük ettiğim geçen işletmede, suyolcular gine kaz, ördek, tavuk, hindi beslerdi hep. Nereye gitsem, çok iyi ağırlardı, sağ olsunlar. Eve dönerken de, arabacı, «Bu hayvanların belâsına rahat oturamıyorum yerimde,» diye yakınır. Sonra da «Bütün bu ördekler, kazlar Madamın mutfağı için mi? diye soruştururdu... Suyolcuların hanımları kendiliklerinden gelir, bir alay şey bırakırlardı. Ben de karşılıksız bırakmazdım onları elbet. Teftiş sırasında ince eleyip sık dokumazdım. Onun için herkes severdi beni.»

«Anlaşıldı, anlaşıldı,» diye söylendi suyolcu kendi kendine. «Ama beni de böyle kolay kafesleyeceğini sanıyorsun sen, aldanıyorsun!» Bir yandan da müdürün tatlı tatlı anlattıklarını dinlermiş

gibi yapıyordu: «Nereye gitsem, 'Ne emredersiniz, efendim,' diye üstüme varırlardı. Ben de şunu isterim, bunu isterim, söylerdim. Bi de bakardım, kaşla göz arasında, ne istemişsem hepsi sofraya serili!»

Müdür anlatıyordu, karnını sıvazlayarak: «'Buyrun, daha buyrun!' diye ısrar ederlerdi hep. 'Doydum, doydum,' desem de dinlemezlerdi. Ayıptır söylemesi, pantolunumun kemerini son deliğine kadar, mecbur, gevşetirdim. Yine de dönüşte, ne göreyim, arabanın içi ördek, kaz dolu, değil mi!..»

«Kestrani'de duydum,» diye sürdürdü sözünü, kısa bir duraklamadan sonra, «Hanım kardeşim koyun butunu fevkalâde kızartırmış, farkedilmezmiş karaca kızartmasından. Büyük ustalığa muhtaç bu tabiî!»

Yine sustu bir ara, sonra yeleğini biraz daha okşayarak, «Karaca kıvamında kızarmış koyun butu, itiraf edeyim, baş tutkumdur benim. Yalnız önceden sipariş lâzım. Evde, meselâ, canım koyun butu çekti diyim, bir hafta sonra hazırdır önümde.

«Süt domuzunuz var mı sizin?» diye sordu birden. «Varsa, satın bana bir-iki tane. Bayılırım süt domuzuna. Düşün, önünc ağzına lâyık bir süt domuzu getirmişler, öyle nar gibi kızarmış, insan yüreği, tâbir caizse, türkü çağırmaya başlar alimallah!.. Size bişey anlatayım: Daha önce çalıştığım işletmelerin birinde, bir suyolcusuna, size de demin söylediğim gibi, «Bana bir süt domuzu satar mısın?» dedim. «Satamam, efendim,» diye cevap verdi, mırın-kırın etti. Bir-iki gün sonra geldi kendisi bizim mutfağa, iki süt domuzu getirdi, ben de, «Seni domuz, seni!» dedim şakasına. «Niye satamam dedin iki gün önce? Fiyatı ne bunların?» Ne dese beğenirsiniz, «Efendim için hiç fiyatına!» demez mi!»

Müdür suyolcunun gülcceğini ummuştu, ama ondan böyle bir tepki gelmedi.

Yareş, «Müsaade ederseniz, efendim, size gözetleme kulesiyle bendi gezdircyim?» dedi. «Bazı tamirata gerek var da.»

«Başka zaman, başka zaman!» dedi müdür, ve deminki hoş sohbeti sürdürdü: «Bu işletmede de, evet, fena değil durum. Suyolcular hep anlayışlı arkadaşlar,» dedi.

«Görevlerini yapıyorlar, efendim,» dedi Yareş.

Tam o sırada karısı girdi içeri, müdürün önüne masaya bir

tabak kızarmış tavukla bir şişe bira koydu.

«Başlangıç için iyi,» diye düşündü müdür, tavuğu yerken «Kızarmış tavuk iştah açar. Ama öbür yemeklerden önce tavuğu getirmeleri garip. Herhalde âdet burda böyle!»

Tavuğu yiyip bitirdikten, birayı da içtikten sonra, boş tabakla şişeyi kaldırdılar, masayı da topladılar.

«Ola ki, masanın örtüsünü değiştirecekler,» diye düşündü müdür, göbeğini sıvazladı. «Bu tavuğa bakılırsa, kadın medhettikleri kadar var, iyi ahçı. Bakalım, öbür yemeklerde daha ne marifetler gösterecek?»

Akşamlara kadar beklese de, avucunu yakalayacaktı ya, müdür, boş masanın başında yarım saat oturduktan sonra, «Yemeği hazır edemediler galiba,» diye düşündü, ve yarım saatlik sessizliği, «Tavuk da lezizdi,» diyerek bozdu.

«Bulabildiğimizi sunduk size,» dedi suyolcu. «Ama gönülhoşluğuyla sunduk. Ben, meselâ, hazetmem bu cins pişmiş tavuktan. Yanında bezelyesi, lâhanası, tütsülü bir parça domuz etini yeğlerim doğrusu. Öğlene de onu yiyeceğiz zâten. İsterseniz bekleyin, mütevazı yemeğimizi bizimle paylaşın, rica ederim. Ben şimdi gidiyim, orakçılara bir bakayım ne yapıyorlar. Dilersiz, siz de gelin benimle...»

«Bezelycli domuz mu, allah etmesin!» diye patladı müdür. Sonra aşağıdan alarak, «Bakıyorum, işiniz var, meşgulsünüz, rahatsız etmeyim sizi fazla. Bir yer daha var hem uğrayacağım,» dedi, selâmsız sabahsız savuştu gitti. Arabasına tırmanıp, biraz uzaklaştıktan sonra, arabacıya, «Volesnik, suyolcunun karısı mutfağa tedarik bişeyler verdi mi?» diye sordu. «Yok beyim,» dedi Volesnik. «Nereye gidiyoruz şimdi, efendim?»

«Sudomer'deki suyolcu kulesine çek!» diye emir verdi müdür. Not defterini çıkardı cebinden, sayfayı buldu, «Sudomer, mutfak için üç kaz yazılıydı... Aldı kalemi eline, altına «Raziçe'deki Kule: Suyolcu âsinin biri!» yazdı.

Öfkeden alı al, moru mordu. Şimdiye dek hiç böyle bişey gelmemişti başına.

«Ben sana gösteririm tamiratı!» diye söylendi kendi kendine. «Müsaade edersem, gözetleme kulesiyle bendi gösterecekmiş haa! Tamirata gerek varmış! Seni serkeş herif, seni!..» Bir kızarmış ta-

vukla bir şişe bira ikram etti bütün. Hem, «Müdür Bey» de demedi bir kerrecik olsun! Kim olduğumu gösteririm ben sana! Merak etme, görüşeceğiz senle daha!»

Müdür bir hafta sonra çıktı geldi, ardından da, sabahtı, ikindiydi, Raziçe'ye hiçdurma baskın verdi, her seferinde de terslenecek bişey buldu buluşturdu.

«Yasak ettim,» dedi bu dâvetsiz misafirliklerinin birinde. «Burda gayrı tavuk-mavuk besleme yok! Berbat ediyorlar ortalığı.»

«Affedersiniz ama, efendim,» dedi suyolcu. «İşletme sahibinden iznim var. Hem hayvanların ne zararı olabilir ki? Zararları olsa da, benim çayırım burası. Kullanım hakkı aylığımın yanısıra verilmiş bana. Bir de adamım var onlara bakan...»

«Tarlalara zarar veriyorlar, efendim!» diye diretti müdür. «Tarlalara zarar mı dediniz?» diye cevap verdi suyolcu. «Tarlalar çiftçilere ait. Bir zararımız oluyorsa, onlarla ödeşiriz biz.»

«Balık yavrularını yiyorlar,» dedi müdür, ve bu son itirazına toz kondurulamayacağı inancı içinde kasındı.

«Bağışlayın ama, efendim, » dedi suyolcu. «Balık yemez kazlar, ördekler. Onlara öğretmedik de böyle bişey!»

Bir sonra ki ziyarette, samanlıktaki tınaza bakı, «Bayağ toprak ağası olmuşsun sen!» diyerek pis pis güldü.

Öcünü almak için elinden geleni ardına koymadı. Onu yasak etti, bunu yasak etti, bekledi hep suyolcu pes eder de, mutfağına bişeyler yollar diye, ama muradına eremedi. Baskınlara, inat bu ya, devam etti yine.

Derken, müdürün öldüğü haberi geldi, bütün suyolcular cenazeye koştular.

Bojov suyolcusu cenazeden dönüşte, şunları anlattıydı:

«Çoktandır böyle cenaze olmadıydı. Bütün yüksek memurlar, suyolcular, bekçiler hep oradaydı, bir alay insan. Ahaliden de gelenler de vardı. Geleli altı ay olmadan, titretmişti kuyruğu ondan mı nedir... Usûlen müdürün tabutunu suyolcular taşır. Ama öyle bişey oldu ki, bugüne kadar görülmemiş hiç emsali. Müdür, biliyorsunuz, şişman mı şişmandı, ondan olacak, tabutun içinde pat dedi, patladı. Yamyaş oldu birden tabut, bir koku, bir koku! Yanaşmadı kimse tabutu taşımağa, cenaze ortada kaldı. Onun üze-

rine, Yareş, yanıma sokulup, «Yosef, gel hadi, sevaptır, biz taşıyalım şunu!» dedi. Müdürün Yareş'e nasıl belâ olduğunu bilenler şaştılar bu işe. «Aferin Yareş'e!» dediler...

BİR BAŞKA OLAY

PROTOVIN İŞLETMESİNDE HABERİN YAYILIŞI ŞÖYle: Müdür olayı maiyetine anlattı, maiyeti karılarına, karıları Protovin'deki kadın arkadaşlarına, onlar da başkalarına anlattı, derken haber köylerde bütün gözetleme kulelerine yayıldı. İşletmede Prens'ten sonra en birinci kişi olan müdürün başına şimdiye dek duyulmamış, emsali görülmemiş bir iş gelmişti. Ben de size anlatayım bari.

Müdür, büyük güz yağmurlarından birkaç gün sonra, soyolcu gözetleme kulelerini teftişe çıkmıştı.

Bu göl bölgesinde yağmur mevsimi suyolcuları için en belâlı dönemdir. Yağmur başladı mı, bentten bende koştururlar, su ne kadar yükseldi, taşkını denetleyen tıkaçlar gereğince çıkarıldı mı diye bakınır dururlar. Tıkaçlar açılacak ki, taşkın su, su yollarından çayırlara akabilsin. Sonra da bentlerin sızıntı yapıp yapmadığını kolaçan ederler.

Sızıntı varsa, felâket! Su taşkını taşlardan birini oynattı mı, gelir arkası, yarık büyüdükçe büyür, bendin taşlarına işler yavaş yavaş. Hiç de farkedilmez önceden, ses de çıkmaz, gölün yüzeyinde dalgalanma filan olmaz.

Bakarsın gölce, sâkin, derken yağmur damlalarının su yüzünde çıkardığı ufacık halkacıklar kaynamağa başlar, demeğe kalmaz bendin bedeninden bir sudur fışkırır, giderek gemi azıya alır. Olan olmuştur.

Bu akıntı zamanında işkillenilmezse, bent çökmeğe başlar. Toplu bir işaret verilmişçesine, yosun bağlamış koca koca kayalar bendden kopuşur. Bent sallanır öyle yerinde, köpüğe kesmiş taşkın, kayaları, aralarındaki kili, harcı, yosunu, yeşilliği önüne kattığı gibi gürülder babam gürülder. Sanki gölün bütün gücü o ya-

rığa toplanmıştır, yarık açıldıkça açılır, sular bastırdıkça bastırır, bir çağlayan ki gürültüsü sağır eder kulağı, daha demin uslu uslu duran o varlık birden canavar kesilir, uğultulu çamurlu seller önlerine ne çıkarsa sürükleyerek çayırları kaplar gider.

Suyolcusunun hayatı yeknesak, asûde gibi görülür ilk başta, ama aslında dert eksik değildir başından; hiç durma bendi gözleyecek, kayalar sağlamına yerinde mi bakacak, sızıntı varsa, hemen tedbirini alacaktır. Yağmur başlayıp, sular yükseliyorsa, gözünü dört açacak, en ufak sızıntıda harekete geçecektir. Serinkanlılığını da yitirmeyecek ama. İki yanına yarığın killi balçık sıvanacak, akıntı durdurulacaktır. Hemen anında yapılmalıdır bu iş, yarık genişledi mi bir kere, ne kadar balçık çalsanız boş, durduramazsın gayri selleri.

Suyolcu Yareş, yağmurlar başladıktan, sular yükseldikten beri, uyku-durak yok, bendi gözleyip durmuş, suyun yüksekliğini habire ölçmüş, taşkın tıkaçlarını yoklamış, velhasıl ne gerekiyorsa yapmıştı.

Raziçe bendinin durumu iyi olmasına iyiydi, yine de tedbiri elden bırakmamak şarttı.

Sular yükseliyordu ya, suyollarından çayırlara kolayca aktarılabiliyordu. Daha da yükselince, kapakları yukarı almış, böylece suyun suyollarından rahatça çayırlara akıp, otlukları basmasını sağlamıştı.

Derken yağmur kesildi. Gölün yüzeyi eski haline döndü. Tıkaçlar pekiştirildi, bent boşaltıldı. Yağmur sırasında su altında kalan bölümündeki çayır ezilmişti sadece, sel yediğine işaret.

İşte tam o arada, müdürün Raziçe gözetleme kulesini teftiş edeceği tuttu. Defterdeki kayıtları inceledikten sonra suyolcuyla birlikte bendi bakımdan geçirmeğe çıktı.

Müdür bendin altındaki yeşilliğin ezilmiş ve çamura bulanmış olduğunu farketti.

«Bent sızıntı yapmış,» dedi. «Beğenmedim ben bu işi!»

«Afedersiniz ama, efendim,» diye girşiti Yareş. «Sızıntı filan olmadı. Gelin, kendiniz bakın!»

«Sızıntı olmuş, efendim,» dedi müdür. «Kör mü sanıyorsun beni! Baksana şu ezilmiş çayıra!»

«İnanın, efendim, ben bu kuleye geldim geleli bu bent sızıntı

yapmamıştır, bir kerecek bile!»

«Yapmış, yapmış! Baksana nasıl çamura beklenmiş çayır!»

Yareş'in tepesi atmağa başlamıştı. «Şu kadarını söyleyim size, efendim,» dedi kesenkes, «ben sızıntı olup olmadığını pekalâ bilirim. Sızıntı yapmamış diyorsam, yapmamıştır. Çayır ezikse, sel geçti üzerinden, ondan.»

«Bent sızıntı yapmış, yapmış!» dedi müdür, kesti attı, bir şeyden anladığı yoktu oysa.

Yareş iyice öfkelendi. «Sızıntı-mızıntı yok, efendim!» diye haykırdı. «Bakın şu kayalara! Sızıntı çayırdan değil taş yapıdan anlaşılır!»

Bunu söylerken, bendin savak kapağı üzerinde duruyorlardı ikisi de. Müdür, kara kara su öbeklerine bakarak, «Ben de söylüyorum, sızıntı olmuş!» dedi.

Müdürün inadı Yareş'i öyle çileden çıkardı ki, «Bir daha sızıntı yapmış dersen, suya atarım seni!» diye bangır bangır bağırdı.

Müdür sapsarı oldu, geri çekildi bendin kenarından aşağı, «Öyle demedim, canım!» diye kekeledi. «Sordum sade, işler yolunda mı diye!» Sonra da birden aklına gelmiş gibi, «Kaç gün sür-

dü yağmur?» diye sordu.

«Üç gün sürekli,» dedi suyolcu.

«Üç gün mü?.. Bayağ yağmış haa!» dedi, indi bentten. «Tamam, gördüm göreceğimi! Gidiyorum...»

Avludan aradaki hırlaşmayı korku içinde dinleyen Yareş'in karısı, barakaya, bişey olmamış gibi, kuzu kuzu gelişlerini gözledi.

Ondan böyle, müdür Raziçe gözetleme kulesine gelişlerinde, gayet nâzik davrandı, suyolcuyla arasında geçenleri unutmuş göründü.

Yine de olayı maiyetine anlatmağı boşlamadı. Onlar da karılarına anlattılar, karıları da kadın arkadaşlarına, derken haber bütün Protovin'e yayıldı. Ben de size anlatıyorum şimdi. Kimseye söylemeyin ama!

SUYOLCU GÖZETLEME KULESİNİN SONU

OLAN APANSIZ OLDU. TANRININ EMRİ DEĞİLSE de, her dediğine pekiy demediği için sırf, suyolcuyu âsinin biri belleyen her şeye kâdir müdürün emriyle oldu.

Talın'in berisinde bir göl boşaltıyordu, Yareş de ordaydı.

Göl akşamdan boşaltılmıştı, ortada bırakılan suda ertesi günü ağla toplanacak balıklar çırpınıp duruyordu. O sırada münasebetsizin biri kapakları açınca orta yerdeki su çayırlara akıp gitmiş, balıklar susuz öyle kala kalmışlardı.

Bu ölüm–dirim anında Yareş ortaya çıkmış, adamları ayaklandırmış, bin zahmetle komşu gölden doldurduğu varilleri arabalarla getirip içinde balıkların debelendiği boş göle boşalttırmıştı.

Sanki Yarcş, herkes horul uyurken, nöbet beklediği için kurtarmamıştı o balıkları, sonunda o suçlu çıktı, müdürden azar yedi. Ama o da gereği gibi davrandığını bilerek kendini savunmağa kalkınca, müdür «Defol git burdan!» diye avaz avaz bağırdı.

Yarcş ayağından çamurlukları çıkarıp, «Kendin tut lânet olası balıklarını!» diye müdürün ayağının dibine fırlattı, bastı gitti evine, gözetleme kulesine. Müdür «gelsin, özür dilesin» diye haber yolladı bir–iki değil, dört beş kez. Yareş, «O benden özür dilesin diye ayak diredi. Sonunda müdürün makamına çağrıldı. Dönüşünde, karısına, «Emekliye sevkedildik, kadın!» dedi. «Yılda beş yüz şiline kaldık. Müdür, Razıçe gözetleme kulesini ilga mı ne ediyormuş!» «'Çoktan beri düşünüyorduk bunu. Suyolcuya ihtiyaç yok orda, yerine bekçi noktası koyacağız,' dedi, ben de çıkıp geldim.»

Suyolcu gözetleme kulesi böylece ilga oldu.

EV ARAMA–TARAMASI

Yarmila Haşkova

ÖNSÖZ

Yaroslav Haşek'in Anarşist harekete katıldığı dönemde, anti-militarist düşüncelere de aklı yatmıştı. Anarşistler Avusturya üniformasına tükürüyorlar, «Çek halkının düşmanları» için askerliğe «hayır» diyorlardı. Dolayısıyle, Avusturya polisinin, özellikle kışlalara girip çıktığının, oralarda şüpheli kimselerle temas ettiğinin anlaşılması üzerine, Haşek'in peşine düşmesinde şaşılacak bişey yoktu. Kendisi de gazeteci olan ve Haşek tarzında öyküler de yazan karısı, Yarmila Haşkova, evlenmelerinden bir-iki yıl sonra polisin oturdukları daireyi nasıl arayıp taradığını şöyle anlatıyor.

EV ARAMA-TARAMASI

1910'DA BİRGÜN, ANTİMİLİTARİSTLER DAVASI SIralarında, Mita (Haşek) eve sabaha karşı geldi.

«Beni arayan oldu mu, sevgilim?»

«Yok, kimse aramadı.»

«Dinle şimdi! Beni kışlalarda dolaştırıp bazı askerlerle yüzleştirdiler. Yarın, evi de basarlarsa hiç şaşma!»

«Eyvahlar olsun!»

«Hadi, canım, sen de! Arama-tarama dediğin de ne! Çocuk oyuncağı! Göreceksin, bak!

Şafak sökerken, uyuya kalmışız. Dan-dan dövülen kapının gürültüsüne kalktık.

«Geldiler işte!» dedi Mita, yataktan kalkarak.

Sabahlığını geçirdi sırtına, kapıyı açmağa gitti. Kendi sabahlığımın yemek odasında, iskemle üzerinde kaldığı aklıma geldi, bikoşu kapıp getireyim dedim ama, gecikmişim. Girişten birtakım ayak sesleri geldi, yemek odasının kapısı rap açıldı.

«Oturun, Bay Haşek, sâkin durun!» dedi garip bir erkek sesi. «Şimdi dairenizi arayıp tarayacağız, mektuplarınız falan varsa, alıp götüreceğiz.»

Yatak odamın kapısına bazı ayak sesleri yaklaştı.

«Affedersiniz, Komser Bey,» dedi Mita, «bu, bizim yatak odası, karım da daha kalkmadı. E, o kadar da kabalık etmezsiniz, değil mi?

Biri kapıyı vurdu. «Madam, hemen yanımıza gelmenizi rica edebilir miyim? Dokunmayın hiçbişeye, hiçbişeyin yerini değiştirmeyin, lütfen!» dedi.

«Ne diyorsunuz, Komser bey? Yeni kalkacağım ben yataktan.

Sabahlığım da yemek odasında kaldı,» diye seslendim.

«Bay Haşek,» dedi Komser, «kalkın o iskemleden, kapıyı aralayıp, sabahlığını karınıza uzatın! Siz de, Madam, elinizi çabuk tutun, lütfen!»

Herbişey komserin emri üzre yapıldı. Yemek odasına, gözüm çapaklı, saçım-başım dağınık halde girdim.

Yemek odasında kocamı saymazsam, siyahlar giyinmiş dört erkek vardı. Komser iskemle gösterdi, adamlarından biri de cigara tuttu.

«Lütfen, sâkin oturun orda, resmî görevе müdahele etmeyin!» dedi komser bana.

«Evet, sevgilim,» dedi Mita, «bırak, lütfen, beyler aşk mektuplarımızı didik didik etsinler! Dikkatini çekerim çünkü, bir başka polis beyefendi arkadaşlarının kafasını patlatırız, tabanca filan çekeriz diye pusuda bekliyor kapının arkasında.»

Bizler, hareketlerimizi dört gözle izliyen iki beyle birlikte masa başına otururken, öbür ikisi kitap raflarını talan ediyorlardı. Tam gazla çalışıyorlardı, ama cansiperâne emeklerinin boşa çıktığını görünce, kitap dolabının camlı kapaklarını kapatıp, yazı masasına çullandılar. Rastgelesinden açtıkları çekmece boş çıktı. Bir başkasını denediler, o da boştu. Bir üçüncü çekmeceyi aralayıp, içini kolaçan ettikten sonra kıdemli komsere dönüp, hayal kırıklığı içinde, ne yapalım der gibisine baktılar.

«Ben sizin yerinizde olsam, devam ederdim aramaya,» diye araya girdi Mita. «Belli olmaz iblisin nerde zıbardığı! (Ara ki bulasın!) demiş Hazreti İsa!...»

Tam o sırada beylerden biri soldaki ilk gözü açtı, Mita bunun üzerine, «Bakın, beyler, doğru çıktı Hak kelâm!» dedi. Göz mektup doluydu. İkinciyi açtılar, üçüncüyü açtılar, onlar da öyle. Bütün esrarım beylerin faltaşı açılmış gözleri önüne serildi: O sıra bunalım geçiren bir yakın arkadaşımın sayıklamaları, babamın öğütleri, buyrukları, bana vurgun bir gencin aşk yeminleri falan filân.. Altısından yirmi iki yaşına kadar aldığım bütün nâmeler, özenle bezenle derlenmiş koçan edilmiş tüm koleksiyonum, yâni bütün definem, yâni mahrem hayatım emin ellerdeydi artık. Kucaklarına kapıp, masaya taşıdılar.

«Beyler,» dedi Mita, «sanırım, siz buraya Yaroslav Haşek'in

muhaberatına el koymak için geldiniz! Yoroslav Haşek denen zat da bendenizim. Oysa çekmecelerden toparladığınız mektuplar bana değil, karıma ait. Dikkatinizi çekerim, arada büyük fark var, değil mi?»

«Yanlışınız var, Bay Haşek! Burda bulduğumuz her türlü belgeye el koymağa yetkiliyiz. Önce okuyacağız, inceleyeceğiz, içlerinden muzır bişey çıkmazsa, Madama hepsi olduğu gibi teslim edilecek. Rica ederim, mesele çıkarmayın!»

Bu arada yazı masasında yüzlerce mektupla kartpostal bulmanın sevinciyle gözleri dönmüş beylerin heyecanı yatışmağa başladı. Usûlen divanın, masanın çekmecelerini fora ettiler, ilk yardım kutusuna kadar aradılar taradılar, e biraz yorgun düşmüşlerdi. Günlerden pazardı üstelik, hepsi de siyahları kuşanmışlardı. Mita'nın gözleri vel-fecri okuyordu.

«Ben sizin yerinizde olsam, beyler,» dedi, «sobanın içine de bi bakardım! Çünki siz bu herifin evini arayalım mı, aramayalım mı diye müzakere ederken, ben belki de muzır belgeleri yakmışımdır, değil mi?..»

İstemeye istemeye gidip sobayı tarakladılar, sonra da mutfağı didiklediler.

Mita girişimi ele almıştı.

«Ben olsam, halıyı bi ters çevirirdim. Bakalım, altında saklı bişey var mı...»

Fena öfkelenmişlerdi, gine de masayı kenara çekip, halıyı kaldırdılar, altına baktılar.

«Yahu, şilteleri niye kaldırmıyor, kirli çamaşır sepetine bakmıyorsunuz?» diye üsteliyordu Mita.

O buyruk da yerine getirildi.

«Ben olsam, gardrobun gözlerine de bakardım!»

Yere çömelmiş, gözleri taradılar.

Öğlen üzeri benden sicimle ambalaj kâğıdı istediler. Ben veriyordum, Mita durdurdu beni, eski gazetelerle dolaşmış bir yumak ip getirdi. Böylelikli yapındırılan paketler hiç de zarif, şanlarına, hele siyah kostümlerine uygun değildi, belki de ondan, dördüncü paketi masanın üstünde unuttular. Bizim Mita herzamanki ciddiyeti ve görevseverliğiyle pencereye koştu, siviller tam arabalarına doluşurken, arkalarından, «Mektup paketlerinden birini

unuttunuz. Atıyım mı burdan?» diye seslendi. Beyler duymamazlıktan geldiler.

Bir eyyam sonra onlardan birine tramvayda rastladım.

«Lütfen, söyler misiniz, memur bey, mektuplarımı ne zaman iade edeceksiniz?» diye sordum.

«Hepsi hazır, Madam,» dedi. «Bilmezsiniz, ne sıkıntılara katlandık onlar için! Almancaya çevrilmeleri istendi hepsinin. Derken Viyana'ya getir dediler, ta oralara kadar gittim. Çok, çok belâlı bir işti, Madam!

«Çok, çok iyi olmuş, oh olmuş!» dedim. «Paketlerden birini de unutmuşsunuz bizde...»

«Aman, Madam, kimseye çıtlatmayın bunu!

Altı ay sonra mektuplar hevenk halinde elimize geçtiğinde, tekmilini yaktım. Sade bizde unuttuklar paketi, Almancaya çevrilip arşivlerine alınmadığı için sakladım. İşin tuhafı, sadc o paketteki mektuplar saklanmağa değerdi zâten.

ASLAN ASKER ŞVAYK

ÖNSÖZ

Haşek'in dünyaca ünlü bir yazar olmasına elveren Aslan Asker Şvayk tipini akıl edişi 1911 mayısındadır.

Haşek'in şu anda yaşamakta olan oğlu Richard'a bakılırsa, anası Yaramila, Aslan Asker'in dünyaya gelişi üstüne şu öyküyü anlatırmış:

«Aylardan Mayıstı, Haşek gece yarısı eve bitkin döndü. Yine de yatmadan önce, aklına takılan bir fikir üstüne birkaç satır karalayacak gücü nasılsa buldu kendinde. Ertesi gün, kalkar kalkmaz, «Parlak bir fikir geldiydi aklıma, unuttum şimdi, ama not almıştım bir kâğıt parçasına, bulamıyorum bitürlü, diyerek ortalığı birbirine katmaya başlayınca, çöp kutusuna attığım kâğıtları önüne döktüm. İçlerinden bir buruşuk kağıt parçasını bulup buluşturduğunda, pek bir keyifle okudu, yine kutuya attı. Ben de aldım onu ordan emin bir yere sakladım. Kâğıtta bir öykü başlığı yazılıydı, belirgin üyle, altı çizili: «Bölükteki Salak.» Altında da güçbelâ okunan bir cümle vardı: «Askerlik hizmetine elverişli olduğunu ıspat için, mauyeneye sevkini kendi istedi.» Altta bir cümle daha yazılıydı, ama okunur gibi değil.»

O ay içinde Haşek, Şvayk üstüne ilk beş öyküyü yazdı, son metinde yer alan karikatürleri çizen Lado'nun çıkardığı haftalık «Karikatürler» dergisinde yayınlattı. Öykülerin birincisinin adı: «Şvayk İtalya'ya Karşı» idi. Öbür dört öykü de sırasıyla geliyor.

ŞVAYK GÜLE OYNAYA YAZILDI ASKERE. NİYETİ askerliğin keyfini çıkarmaktı. Trient'deki bütün garnizonu, kumandanı da dahil, şaşkına çevirmeği başardı. Dudaklarında herdaim bir tebessüm vardı, davranışları hoş, konuşması tatlıydı, belki de bu yüzden hapisten paçayı kurtaramadı hiç.

Kodesten ilk salındığında, gülümsüyordu, hemen yine attılar içeri, ama o oralı bile değildi. Kimbilir belki de garnizon subaylarını, serkeşliğinden değil, yine de onların damarına basan nazik konuşması, nazik davranışı, o sevimli, dostça gülümsemesiyle ürkütüyorum diye seviniyordu için için.

Teftişe çıkmış bir subay geldi koğuşa. Beşüş çehresiyle, ranzasında oturan Şvayk fırladığı gibi ayağa, «Tanrıya şükürler olsun!» diye haykırdı.

Teğmen Walk, Şvayk'ın gülücükler açan yüzüne karşı dişlerini gıcırdattı, başında yamuk duran kepine tam bir şaplak indirecekken, Şvayk'ın o hayran, o candan bakışlarına kapılıp, tuttu kendini.

Binbaşı Teller de sökün etti arkadan. Teğmen ranzalarını önüne dinelmiş eratı gözleriyle bi biçtikten sonra, «Kver'ini getir buraya bakayım!» diye gürledi Şvyak'a

Şvayk emri özenle yerine getirdi, ama «Kver'in (Gewehr) Almanca silâh demeğe geldiğini bilmediği için, silâh yerine, sırt çantasını getirdi. Binbaşı Teller bu sevimli, bu mâsum surata ateş saçan gözlerle bakarak, Çekçe, «Sen Kver»in ne olduğunu bilmiyor musun ulan?» diye patladı.

«Arzıdıyım ki, bilmiyorum, komutanım,» deyince Şvayk'ı doğru büroya götürdüler. Bir tüfek getirip, burnuna dayayıp, «Ne

bu?» «Ne denir buna?» diye sordular. «Arzıdıyım, Komutanım, bilmiyorum cevabını alınca. «Kver», «Kver, bu!» diye bağrıştılar. O zamanda Şvayk «Arzıdıyım ki, Komutanım, bilemiyorum,» dedi çıktı.

Hapse attılar, gardıyan kendisine eşşeğin biri olduğunu söylemeyi görev bildi. Efrat dağlarda kan–ter içinde talim ederken, Şvayk parmaklıkların gerisinde tatlı tatlı gülümsüyordu.

Başka bir haltedemedikleri için ona, bir yıllık gönüllülere emir–eri verdiler; subay mahfelinde öğlen, akşam yemeklerinde servis yapıyordu.

Çatalları bıçakları diziyor, yemekleri, birayı, şarabı getiriyor, kapının ağzında usul usul oturuyor, aradabir «Arzıdıyım ki, komutanlarım, Teğmen Walk efendi bir efendidir, beydir, bey,» diye söylenip, cigarasının dumanını havaya üfürüyordu gülümseyerek.

Subay kulubünde teftiş yapıldı bir gün. Şvayk gine kapının ağzında oturuyordu sâkin. Yeni subaylardan biri, Şvayk'e hangi birlikten olduğunu sorma basiretsizliğini gösterdi.»

«Arzıdıyım ki, kumandanım, bilmiyorum.» «Pekiy, hangi alay üslenmiş bu garnizonda?..» «Arzıdıyım ki, kumandanım, onu da bilmiyorum?» «Tanrı aşkına, ulan, söyle hangi şehirdeyiz biz?..» «Arzıdıyım ki, komutanım, bilmiyorum.»

«Öyleyse, ulan, nasıl geldin sen buraya?»

Yüzünde gülücükler açarak, subaya tatlı tatlı bakarak, Şvayk anlatmağa başladı: «Arzıdıyım ki, kumandanım, doğmuşum işte, sonra okula gittim, sonra usta marangoz oldum. Derken beni geniş bir yere götürdüler, anadan doğma soydular. Birkaç ay sonra candarmalar geldi, beni kışlaya getirdiler. Kışlada mayene ettiler, «Birliğine üç hafta geç katılmışsın,» deyip hapse attılar. Ben de, askerlik nedir bilmediğimi, asker olmak da istemediğimi söyledimse de dinlemediler beni. Sonra bir trene attılar, o durak, bu durak benim dolaştırdıktan sonra bu kışlaya getirdiler. Kimseye hangi alay, hangi bölük, hangi şehir diye sormadım, öfkelenirler diye korktum. Çıktığım ilk talimde, birerle kolda cigara yaktım diye yine hapse attılar, anlamadım niye.. Sonra hep hapiste geçti günlerim. İlkinde süngümü kaybetmiştim, ikincisinde Albayı öldürüyordun dediler atış alanında... Şimdi de bir yıllığına gönüllü yedek subaylara hizmet ediyorum...»

Aslan Asker o çocuksu ayparçası yüzüyle gülücükler saçarak baktı subayın yüzüne, o da şaşırdı, gülsün mü, ağlasın mı, suratını mı assın.

Noel yaklaşıyordu. Yedek subaylar bir kulüpte Noel ağacı donattılar, yemekten sonra Albay dokunaklı bir nutuk çekti, «Bildiğiniz gibi, İsa bu akşam doğmuştu,» dedi, «Ve dini–bütün askerlere sahiboldığu için mutlu yaşadı, dini–bütün askerleri de aynı mutluluk içinde o gündenberi mutlu yaşıyorlar,» diye sürdürürken sözü, ateşli bir ses araya girdi: «Çok doğru, çok doğru söylediniz, komutanım,» dedi.

Yedek subayların arasına habersizden karışmış olan güleç yüzlü Şvayk'tan geliyordu bu ses.

«Ulan, gönüllüler!» diye kükredi Albay, «Hanginizdi o benim sözümü kesen?..» Şvayk yedeklerin arasından bir adım ileri atıp, gülümseyerek, «Arzıdıyım, komutanım, ben burda bu gönüllü efendilere hizmet için bulunuyorum. Deminki sözünüzü çok beğendim, tutamadım kendimi. Kutlarım sizi, görevinize çok bağlı bir kumandansınız, komutanım,» dedi.

Trient'de gececyarısı âyini için çanlar çalarken, Aslan Asker Şvayk bir saatten beri, kodeste gülümseyerek oturuyordu.

O sefer hapislik epiy uzun sürdü. Sonunda makineli müfrezesine sürüldü.

İtalya sınırında büyük manevralar yapılıyor, Şvayk da ordunun gerisinden gidiyordu.

Sefer öncesinde, bir harp okulu öğrencisininin nutkunun bitiminde «Farzedin, İtalya bize harp ilân etti, biz de İtalyanlara karşı yürüyoruz,» demesi üzerine, Şvayk, «Hadi öyleyse marş marş!» diye bağırmış, altı gün hapis yemişti.

Cezayı çektikten sonra üç başka mahpus, bir onbaşıyla birlikte makineli müfrezesinin ardından gönderilmişti. İlkin bir vâdi boyunca yürümüşler, sonra katır sırtında dağa tırmanmışlar, ve tahmin edeceğiniz gibi, Şvayk İtalyan sınırında sık bir ormanda kaybolmuştu. Yoldaşlarını arayım diye çalılar arasından kendisine yol açarken, tam tehçizatla, kazasız, belâsız İtalyan sınırını geçmişti.

Aslan Asker Şvayk işte orda temayüz etmiş, kendini göstermişti: Milano'dan Avusturya sınırına manevraya gönderilen bir

makineli müfresi de tam o sırada Şvayk'ın keşfe çıktığı yaylaya sekiz kişilik mevcudu ve makineliyi taşıyan katırıyla varmış bulunuyordu.

İtalyan askerleri kendilerini emin hissetikleri için çalıların altında uykuya dalmışlardı. Makineli yüklü katır, çayıra yayılmış, yayıldıkça da müfrezesinden uzaklaşmış, sonunda Aslan Asker'in düşmanı gülümseyerek seyrettiği mevkie gelmişti.

Aslan Asker Şvayk İtalyan katırını dizgininden yakaladığı gibi sırtındaki makineliyle birlikte Avusturya'ya doğru yola çıktı.

Az önce tırmanmış olduğu dağ eteklerinden vâdiye indi, ormanda katırla bir gün dolandıktan sonra akşam üzeri Avusturya kampını buldu.

Nöbetçi, parolayı bilemediğinden onu içeri almak istemedi. Gürültüye bir subay çıktı geldi, Şvayk da gülümseyerek, selâma durdu, «Arzıdıyım ki, komutanım, İtalyanlardan bir katırla bir makineli esir aldım,» diye tekmil verdi.

Bunun üzerine, Aslan, garnizon hapishânesine kapatıldı, biz de o sâyede en son model İtalyan makinelisinin nasıl şeyler olduğunu görmüş olduk.

ASLAN ASKER ŞVAYK ÂYİN İÇİN ŞARAP TEDARİKİNDE

TRIKAL ASKERİ PİSKOPOSU KOLOMAN BELOPOTZki, Augustin Klaynşrodt'u Trient garnizonuna papaz atadı. Sivil bir papazla ordu papazı arasında büyük fark var tabiî. Askerî olan dinle askerliği kaynaştırarak, birbirine zıt iki zümreyi şahsında birleştirir. Diyeceğim bu iki papaz türü arasındaki fark, binicilik akademisinde ders veren bir süvari teğmeniyle bir binicilik okulu müdürü arasındaki fark kadar büyüktür.

Ordu papazı aylığını devletten alır. Belirli bir rütbesi olan askeri bir görevlidir, kılıç taşıma hakkı vardır, isterse düello bile yapabilir. Gerçi sivil papaz da parasını devletten alır ama, asıl dünyalığını cemaatinden çıkararak, ferih-fâhur yaşar.

Erat alelâde bir papazı selâmlama zorunda değildir, ama bir ordu papazını selâmlamayı boşladığından, hapsi boyladığının resmidir. Sizin anlayacağınız, Tanrının, biri sivil, biri askerî iki tür temsilcisi vardır.

Sivil papaz siyasal kışkırtıları durdurmakla da görevlidir, oysa askerî papaz askerlere günah çıkartır, sonra da kodesi boylatır. Eh, Tanrı, bu günahkâr dünyayı yaratırken, daha başka bir yer, gardiyan olarak da Augistin Klaynşrodt'an başka birisini mi düşündü ki!..

Mubarek peder, Trient sokaklarını dolaşırken, gazaba gelmiş bir tanrının bu zavallı şehri cezalandırmağa gönderdiği bir göktaşına benziyordu uzaktan. O dehşetli görünüşüne bakılarak yayılan söylentilere göre de, Macaristan'da imanı sallantılı üç subayın burnunu budamakla sonuçlandırdığı üç düellonun gâlibiydi.

İmansızlığı öyle kökten attıktan sonra, Trient'e atanması,

tam Şvaykın garnizon hapishânesinden birliğine katılıp vatanı korumak için çıktığı sıraya rastlamıştı.

O günlerde Trient garnizonun ruhanî lideri yeni bir emireri arıyordu, garnizon eratı arasından münasip birini bulmak üzre kışlaya baskın verdi.

Koğuşları dolaşırken, Şvayk'ın güler yüzü gözüne çarpıp, omuzunu okşayıp, «Gel benlen!» dediyse, şaşacak birşey yok bunda. Aslan Asker, «Ben bir suç işlemedim!» diye savsaklamaya kalktıysa da, onbaşı sırtına bir yumruk indirip, idareye güttü onu.

İdarede, astsubay, epiy ezilip büzüldükten sonra, papaza Şvayk'ın «bok bir herif olduğunu söylediyse de Peder Klaynşrodt lâfını balla kesip» «Bok bir herifin de altın bir kalbi olabilir,» deyince, Şvayk yumuşak başını salladı. O gülücükler açan ayparçası yüzü o günahsız gözleriyle öylesine ışıyordu ki, papaz Şvayk'ın siciline bakmayı bile boşladı.

O andan itibaren, Şvayk cennet-alâde yaşar oldu. Gizliden âyin şarabını çekiyor kafaya, üstünün atlarını öyle özenle tımar ediyordu ki, bir keresinde papaz onu övgülere boğunca:

«Arzıdıyım, komutanım,» dedi Şvayk, «siz gibi cins bir binek olsun diye basıyorum kaşağı!»

Derken, garnizon Castelnuova'da ordugâh kurma emri aldı, bu arada da davullu-mavullu bir âyin yapılması kararlaştırıldı.

Peder Klaynşrodt âyinlerde Aşağı Avusturya'daki Vöslau şarabından gayrısını kullanmazdı, İtalyan şarabına hiç tahammülü yoktu, şarap stoku da suyunu çektiğinden Şvayk'ı çağırıp, «Yarın sabah, şehre inip Avusturya'nın Vöslau şarabını alacaksın. Parasını idareden verecekler, sekiz litrelik bir fıçı, anladın mı? Hemen döneceksin geri. Unutma, Aşağı Avusturya'da Vöslau! Hadi, göreyim seni!» dedi.

Ertesi gün Şvayk yirmi şilin ödeneği aldı, bir de eline dönüşte nöbetçi önünü kesmesin diye üzerine «Resmî Şarap Hizmeti için» yazılı bir izin kâğıdı verdiler.

Aslan Asker, vazifede kusur etmemek için, önce istasyonda, sonra da üç çeyreklik tren yolculuğu boyunca, «Vöslau, Aşağı Avusturya» diye kendi kendine mırıldandı durdu.

O gün testide buruk İtalyan şarabı yüzünden büyük âyinin tadı kaçtı.

Akşamleyin, Peder Şvayk'ın askerî görevlerini hiçe sayan bir namussuz olduğuna karar verdi.

Papazın canhiraş küfürleri ordugâhı velveleye vermekle kalmadı, Alp kayalıklarına çarptı, ordan Adige vâdisine, ordan da birkaç saat önce Şvayk'ın görevini kusursuz yerine getirme bilinci içinde güle oynaya geçtiği Merano Köyüne doğru yol aldı.

Şvayk vâdi boyunca hababam yürüyor, tünellerden geçiyor, her istasyonda «Burası Aşağı Avusturya, Vöslau mu?» diye vurdumduymazlıkla soruşturuyordu.

Sonunda Vöslau istasyonu Şvayk'ın güleç yüzüyle müşerref oldu, Aslan Asker «Resmî Şarap Hizmeti İçin» yazılı askerî–resmî izin kâğıdını resmî kasketli birine gösterdi, tatlı tatlı gülümseyerek kışlanın nerde olduğunu sordu. Kasketli adam güzergâh kâğıdını görmek istedi. Şvayk güzergâhın ne demek olduğunu bilemedi. Onun üzerine gelen iki kasketli ilk kasketliyle birlikte en yakın kışlanın Korneuburg'da olduğunu Şvayk'a izaha çalıştılar. O da Korneuburg'a bir bilet alıp yeniden yola koyuldu.

Korneuburg'da bir demiryolu alayı konaklayordu, Şvayk'ın böyle gece yarısı nizâmiyeye dayanıp elindeki «Resmî Şarap Hizmet İçin» belgesini göstermesine pek şaşırdılar.

«Sabaha bakarız işe,» dedi nöbetçi. «Görevli subay uyumaya gitti.

Şvayk devleti, milleti için elinden geleni yaptığına emin, huzur içinde bir ranzaya kıvrılıp, uykuya daldı.

Sabahleyin onu debboya götürdüler. Orda levazım astsubayına «Resmî Şarap Hizmeti İçin» yazılı, «Ordugâh, 102. Alay, 3. Alay» resmî mührünü ve nöbetçi subayın imzasını taşıyan izin kâğıdını gösterdi.

Astsubay, ağzı açık kalmış öyle, Şvayk'ı kumandanlığa götürdü, orda Albay tarafından sorguya çekildi.

«Arzıdıyım, Komutanım,» diye tekmil verdi Şvayk, «Peder Augistin Klaynşrodt'un emriyle Triente'den geliyorum. Büyük âyin için Vöslau'dan sekiz litre şarap alacağım.»

Büyük bir meclis toplandı. Şvayk'ın o temiz, mâsum yüzü kusursuz hazırol duruşu, hele o imzası, mührü tamam «Resmî Şarap Hizmeti İçin» belgesi meclis üyelerinin içlerini rahatlattı, ama kafalarını büsbütün karıştırdı.

Uzun bir tartışma sonucunda, Peder Augistin Klaynşrodt'un cinnet getirdiğine karar verilerek, Şvayk'ın bir güzergâh kâğıdı düzenlenip birliğine geri yollanması karar altına alındı.

Bunun üzerine astsubay bir güzergâh kâğıdı düzenledi. Kendisi öyle birkaç kilometreyi kendine mesele edecek huysuz biri olmadığından Şvayk için Viyana, Graz, Zabrch, Triest yoluyla Tricut,» diye kestirme bir güzergâh çizdi. Menzile iki gün içinde varması öngörülüyordu. 60 şilin de para verdiler. Astsubay ona bir bilet aldı, dost canlısı ahçı da üç tayın sıkıştırdı koltuğuna.

Bu arada, Muhterem Peder çadırında bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, «Yakalayın, bağlayın, kurşuna dizin onu!» diye höykürüyordu.

Aslan Asker «firari» diye geçirilmişti deftere. Dördüncü gün, gece yarısı, nizâmiyede yüzü gülücükler açarak, nöbetçi ere Korneuburg'dan aldığı güzergâh kâğıdıyla «Resmî Şarap Hizmeti İçin» belgesini uzattığından ortalığın nasıl karıştığını var kıyas edin!

Şvayk'ı oracıkta derdest edip, zincire vurdular, kapattılar bir kulübeye. Sabahleyin şehirdeki kumandanlığa götürüldü.

O arada, Korneuburg'daki demiryolu alayından bir yazı geldi, Albay, Muhterem Peder Klayınşrodt'un Şvayk'ı şarap için niye Konneuburg'a yolladığını soruyordu.

Şvayk sorguya çekildi, bütün içtenliği ve gülcryüzlüğüyle olup biteni bir bir anlattı, heyet bir türlü bir karara varamadı. Bu arada, hapiste emirleri Şvayk'ı ziyarete gelen Muhterem Peder:

«Ulan, namussuz Şvayk, şimdi çürüğe çıkarılman için muayeneye sevkini istiyeceksin: Görmek istemiyorum senin o sırıtkan yüzünü bir daha!» diye gürledi. Bunun üzerine, Şvayk, papaza olanca safiyetiyle bakarak, «Arzıdıyım, komutanım, son nefesime kadar Haşmetli İmparatora hizmete devam edeceğim, efendim,» dedi, başka birşey demedi.

ASLAN ASKER ŞVAYK HEYET-İ SIHHIYEDE

HER ORDUDA HİZMETTEN KAÇAN İTOĞLUİTLER vardır. Bütün akılları eski başıbozuk hayatlarına dönmededir. Bu dürzüler, sözgelimi, kalp yetersizliğinden şikâyete kalkarlar, ama sonradan yapılan otopside kronik apandistten başka bir malûliyetleri olmadığı ortaya çıkar. İşte bu denli hilelerle vatan hizmetinden yakalarını sıyırmaya çalışırlar. Ama işte bu ayak oyunlarına tırpan attırmak için konmuş, «Üst muayene» diye bir usul vardır. Bir keratanınoğlu düztabanım diye mi çıktı ortaya, askeri doktor reçete defterini, dolma kalemini alır, «Büyük doz Hintyağı, ardından üç sefer tenkiye!» yazdı mı kâğıda, ister düz olsun tabanı, ister yamuk, şikâtçi nefer tabanı yanmış gibi öyle bir koşu koparır ki, kodeste alır soluğu.

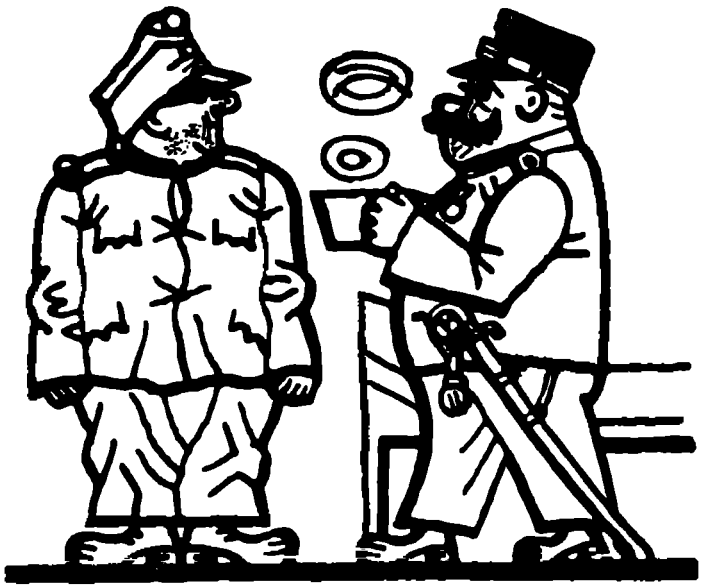
Başka bir kopuk mide kanserinden dem mi vurdu, yatırırlar ameliyat masasına, «Uyuşturmasız açacağız mideni!» dediler mi, mide kanseri filan kalmaz, şikâyetçi bu mucizevî tedavi sayesinde, sapasağlam deliğe tıkılır.

Bu «üst muayene» usulü ordu için, kim icadetmişse bin yaşasın, eşi bulunmaz bir buluştur. Yoksa, her acemi asker, hastalık numarasında ustanın ustası kesilirdi. Sorarım size, o zaman vatanı düşmanlara karşı koruyacak kim kalırdı ki?.. Bu üst muayene usulü, onun için, muayeneye sevkini istiyenin «altını üstüne getirme» anlarında uygulanır. Ve bir askeri başhekimin, gayet veciz bir şekilde belirttiği gibi, bu «üst muayene» şikâyetçinin altını oyma şeklinde anlaşılmalıdır. Bir Başhekimin bu konudaki, engin denevimlere dayanan öğüdü şöyle: «Karşımıza hastayım diye dikilen nefer, hapı yutmak için karşımıza çıkmıştır. Siz de iki düzüne kinin hapı yutturur, mutfak perhizine sokarsınız. Üç gün geçmez, hastahâneden taburcu olmak istediğini yana yakıla anlatır. Daya-

nanlar da vardır, bu tedaviye dayanamayıp ölenler de... Ama bilin ki, bu düzenbazlar, sırf bizlere inat olsun diye, hapse düşmesinler diye mahsus ölmüşlerdir. Yoksa hiçbir şeycikleri yoktur, numara yapıyorlar, «temaruz» ediyorlardır.

İşin tuhafı şimdi, bu «üst muayene» usulü, kumanda kademesince Şvayk orduda kalsın diye değil, ordudan ihraç edilsin diye işletilecekti. Birlikler arasında bu durum şâyi olunca, herkes Şvayk'a gıbta etti.

Gardiyan yemeğini getirmeye hücresine geldiğinde, «Şanslısın, ulan, orospu çocuğu, kefeni yırttın, deyus!» deyince, Şvayk, Muhterem Pedere söylediklerini tekrar etti: «Arzıdıyım ki, komutanım, kabul edemem bunu! Turp gibiyim ve Haşmetli İmraparatora son nefesime kadar hizmete kararlıyım,» deyip, huzur içinde gülümseyerek ranzasına uzandı. Gardiyan Şvayk'ın sözlerini nöbetçi subay Müller'e yetiştirince, Müller dişlerini gıcırdatarak, kükredi: «O ite orduda barınamayacağını, bak, nasıl göstereceğiz!» Tifüs aşılamağa kadar yolu var bu işin! geberirmiş, gebersin kerata!»

Bu arada Şvayk bölük arkadaşı bir mahpusa sarsılmaz kararını şöyle açıklıyordu: «Haşmetli İmparatora son nefesime kadar hizmet edeceğim. Beni bundan kimse caydıramaz! Vatan hizmetindeyim, vatan hizmetinde kalacağım! Madem askere aldılar, Majesteme hizmetten kimse alıkoyamaz, beni ordudan atamaz. Generalin kendisi gelip, kıçıma bir tekme indirip, kışladan kapı dışarı etse bile, dönüp geriye, «Arzıdıyım ki, komutanım, son nefesime kadar Majestemin emrindeyim, beni derhal birliğime yollayın!» diyeceğim. Yine de beni burda istemezlerse, deniz kuvvetlerine gider, Majesteme denizde hizmet ederim. Orda da istenmiyorsam ve Amiral kıçıma bir tekme indirirse, kalkar Hava Kuvvetlerine gider, Majesteme orda hizmet ederim.»

Yine de, bütün kışlaya egemen olan görüş, Şvayk'ın ordudan ergeç ihraç edileceği merkezindeydi. Haziranın 3'ünde bir sedyeyle geldiler hücresine, olanca çırpınmasına karşın, kayışlarla bağlayıp sedyeye, garnizon hastahânesine götürdüler. Yol boyunca, hastahâne içinde, Şvayk yattığı yerden, «Yoldaşlar, yardım edin bana! Majesteye hizmet etmek istiyorum ben!» diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Ağır hastalar koğuşuna yatırdılar, Başhekim Jansa, ayaküstü bir muayeneden sonra, «Karaciğerin çürümüş, kalbin yağ bağlamış. Seni ordudan ihraç ediyoruz, Şvayk» dedi. Şvyak da, «Arzıdıyım, komutanım, turp gibiyim ben. Bensiz ordu ne yapar, komutanım? Beni birliğime yollayın! Sahici bir asker gibi Majesteye şerefimle hizmet edeyim, gerekirse bu uğurda öleyim!»

Tenkiye yapılacaktı. Ukraynalı sıhhiye Boçovski tedaviyi uygularken, Şvayk bu nazik durumda bile, istifini bozmadan, «Kardeş, canını yakıyorum diye çekinme!» diyordu. «Ben İtalyanlardan korkmadım, şimdi sizin marpucunuzdan mı korkacağım! Asker dediğin, askerse eğer, Tanrıdan bile korkmaz, bunu bil!»

İş bitince dışarı çıkmaya dışarı çıkardılar, helânın dışında süngülü bir nöbetçi bekliyordu. Sonra yatağına yatırdılar. Sıhhiye Boçovski etrafında dört dönüyor, söylenip duruyordu:

«Anan-baban var mı götü boklu, herif?»

«Var, ne olacak?»

«Haberin olsun, bir daha onları göremeyeceksin! Seni gidi, temaruzcu alçak!»

Aslan Asker sıhhiyenin çenesine bir yumruk indirerek, «Ben

mi temaruzcuymuşum! Ben ki son nefesime kadar Majestelerime hizmet etmek istiyorum...» diye haykırdı.

Onu buza bastılar. Üç gün buzlu çaputlar içinde yatırıldıktan sonra, bir hekim geldi başına, «Hadi, Şvayk, kır ipini ordudan, evine, barkına git!» deyince, Şvayk, «Arzıdıyım, komutanım, benim hiç bişeyciğim yok, vatana hizmet etmek istiyorum,» dedi.

Bir daha buza bastılar. Onu askerlikten ömür boyu ihraca kararlı «üst muaycne» heyetinin toplanmasına iki gün kala, ihraç belgeleri yazılıp, imzalanıp mühürlenmişken, Şvayk firar etti.

Haşmetli İmparatora hizmete devam edebilmek için sırf, kaçmıştı. Bir onbeş gün izine rastlanmadı. Ama, onbeş gün sonra, Aslan Asker gece yarısı, yüzünde gülücükler açarak, nizâmiyede belirdiğinde, nöbetçiye, «Arzıdıyım, komutanım, Haşmetli İmparatora ölünceye kadar hizmet edebileyim için firar ettim,» diye tekmil verdiğinde, düşünün siz, ortalık nasıl birbirine girmiştir!

Son arzusuna uyuldu. Şvayk altı ay hapsedildi, ve halâ hizmete devam etmek istediği için tophâneye, torpillere barut pamuğu doldurmaya gönderildi.

ASLAN ASKER BARUT PAMUĞUYLA OYNUYOR

MUHTEREM PEDER ŞVAYK'A «OROSPU ÇOCUĞU, madem askerliğe bu kadar heveslisin, git barut fıçısını üstüne tüne de, göreyim ben senin götünü!» demişti. Dediği çıktı.

Şvayk, talihin bir cilvesiyle, tophânede barutla oynama zorunda kaldı. İşi torpillere barut pamuğu doldurmaktı: Şakası-şukası yoktu işin, herdaim bir ayağınız havada, bir ayağınız çukurda yaşayacaksınız çünki.

Ama Aslan Asker'de öyle kolayberi korkacak göz yoktu. Dinamitlerin, barutların ortasında anasının kucağında oturasıya oturuyordu. Torpillere o amansız patlayıcıyı doldurduğu barakadan çığırdığı türkü duyuluyordu:

Milan kapısından girdik içeri
İtalyanlar oturmuş iki keçeli
Andi andi andi balado...

Aslan Asker'i büsbütün aslanlaştıran bu güzelim türküden sonra, sıra bir zamanlar bayıla bayıla tıkındığı kağnı tekeri boyundaki gözlemeleri öven anlamlı mı anlamlı ezgilere geliyordu.

Şvayk, tophânenin barakalarından birinde tek başına barut fıçılarını oynaş etmiş kendine gül gibi yaşıyordu.

Aslan Asker'in torpillere barut pamuğu doldurmayı bellediği sıralarda barakaya uğrayanlar, daha uzaktan piposunun dumanını görüp, onun ne korkusuz bir silahşör olduğunu anlamışlardı.

Şvayk, askerî beyzâdeleri karşısında görünce, nizamlara uygun olarak, ayağı fırlıyor, piposunu ağzından hemen çekiyor, neşesi rastgelirse, çoğu da barut fıçılarının üstüne bıraktıktan sonra,

«Arzıdıyım, komutanım, bir yaramazlık yoktur, ve herşey yolundadır,» diye tekmil veriyordu.

Şvayk'ı ziyaret edenler arasında en akıllıca davranan Albay Rings oldu, barut fıçısı üstündeki pipodan yükselen dumanı görünce, «Piponu içmeğe devam et, Şvayk!» dedi. Yanar bir piponun ağızda, barut fıçısı üstünden daha az tehlikeli olduğunu hemen anlıyan bu basiretli zabitin emrine, «Başüstüne, komutanım, pipomu içeceğim,» diye cevap verdi..

İtaatkâr bir askerdi, ama...

«Şvayk, hemen, nöbetçi odasına gel!» denildiğinde, «Arzıdıyım, komutanım, gelemem çünki nizamnâmeye göre saat altıda nöbet devredinceye görev başından ayrılmamam gerek, fıçıların başında birisi bulunacak mutlaka,» diye diretirdi.

Müfettişler toz olup nöbetçi odasına gider, devriyeye Şvayk'ı posta etmesini emrederlerdi. Boşuna tabiî...

Bir keresinde gine, devriyeler, Aslan Asker'in barut fıçıları arasında piposunu tüttürerek Haşmetli İmparatoruna hizmet ettiği barakanın önüne toplanmışlardı. Yedek onbaşı, «Şvayk, oros-

pu çocuğu, piponu pencereden at, kendinden gel buraya!» diye seslendi.

«Yok öyle şey! Albay piponu içmeğe devam et diye emir verdi. Emir emirdir, ciğerlerim zift kesinceye, pipomu çıkarmayacağım ağzımdan!» dedi Şvayk.

«Gel buraya, ulan, deli herif!»

«Arzıdıyım, komutanım, gelemem. Saat dört daha, nöbet devrine iki saat var, barutun başında beklemem lâzım. Yoksa bir kaza ola...»

«Bilir» derken, «bilir»i söylemeğe vakit olmadı. Tophânedeki müdhiş kazayı gazetelerde belki okumuşsunuzdur, kırk sâlise içinde tophânenin bütün barakaları havaya uçtuydu. İnfilâk Şvayk'ın barut pamuğuyla meşgul olduğu barakadan patlak verdi, kalaslar, sırıklar, çelik kirişler havaya uçup, sonra yeniden toplaşarak, pamuk barutundan zerre korkmayan Şvayk'ın onuruna üzerinde bir anıt mezar oluşturdular.

Üç gün boyunca istihkâmcılar yıkıntılar içinde ter dökerek, Tanrı mahşer gününde asker kullarını rütbelerine göre mükâfatlandırabilsin için, kelleleri, gövdeleri, kolları bacakları denkleştirmeğe çalıştılar. Parça-buçuk bulmacası gibi bişeydi bu.

Üç gün olmuştu, istihkâmcılar kalasları, kirişleri temizlerken, bir arada Şvayk'ın anıt mezarını da ayıklarken, tatlı bir ses işittiler:

Milân kapısından girdik içeri,
İtalyanlar oturmuş iki keçeli,
Andi, andi, andi balado...

El fenerlerinin yardımıyla o tatlı sese doğru kazma salladılar:

Andi, andi, andi balado...

Fenerlerin ışığında demir kirişlerden, kalaslardan oluşmuş bir çeşit oyuk gördüler, dibinde Aslan Asker oturuyordu. Piposunu ağzından çıkarıp, selâma durdu, «Arzıdıyım, komutanım, yaramazlık yok, herşey yolunda» diye tekmil verdi.

Tophânede infilâktan sağ çıkan o kahraman neferdi tek. Ak-

şamlcyin, şehirdeki subay mahfelinde onuruna ufak bir tören düzenlendi. Subayların arasında sevinçten aydınlanan yüzüyle dolaşıp duran Şvayk iyice kafayı buldu.

Ertesi günü, savaş hali varmışçasına, üç günlük tayın bedelini aldı, üç hafta sonra da onbaşılığa yükseldi, Büyük Harp Madalyasını aldı. Göğsünde madalya, kolunda onbaşılık bandı, Trient'deki kışlasına gidip, subay Knobloh'un karşısına çıktığında, adamcağız epiy bir süre tirtir titredikten sonra, kendine geldi de,

«Ulan, orospu çocuğu, kurtardın gine paçayı!» diyebildi. Şvayk da «Arzıdıyım, komutanım, barut pamuğunu kullanmayı öğrendim,» deyip göğsünü gere gere bölük arkadaşlarıyla hoşbeşe gitti, avlunun oraya.

Aynı gün, nöbetçi subay Savunma Bakanlığının orduda bir uçak bölümünün kurulacağına ilişkin bir bildirisini okudu. Erat bu bölüme gönüllü yazılmağa yüreklendiriliyordu.

Aslan Asker bir adım önde çıkıp, «Arzıdıyım, komutanım, daha önce havaya uçmuşluğum var benim, onun için Majestelerine havada hizmet etmeğe gönüllüyüm,» dedi.

ASLAN ASKER PİLOTKEN

AVUSTURYA'NIN ÜÇ YOLLU, ONSEKİZ (YOL ALAmadıklarından) yolsuz zeplini, beş de uçağı vardı. Avusturya'nın hava gücü bu kadarlıktı. Aslan Askeri bu yeni bölüme şeref versin diye gönderdiler. İlkin, askerî hava alanında uçakları yediyor, madenî parçalarını terementinle, tebeşirle temizliyordu.

Bundan da anlaşılıyorki, uçak ilmine ta alt kademeden başlamıştı. Trient'de Muhterem Peder'in bineğini nasıl özenle temizlediyse, burda da uçak yüzeyini aynı titizlikle, at tımar eder gibi fırçalıyor, ve onbaşı sıfatiyle, uçakların başını bekleyen devriyelere nezaret ediyor, «İşimiz uçmak, arkadaşlar, bu uçakları uçurmağa, demem o ki, çalmağa yeltenen olursa, derhal kellesini uçurun!» yolunda emirler veriyordu.

Onbeş gün geçti geçmedi, onu uçuşlarda refaket görevine, verdiler. Bu, tehlikeli olmakla birlikte önemli bir terfi sayılmalıydı. Uçağın ağırlık kazanmasına safra olarak hizmet ediyor, subay pilotlarla uçuyordu. Şvayk'ın ama, gözünü derinliği yüzlerce metre de olsa, budaktan sakındığı yoktu. Yüzünde gülücükler açarak uçuyor, uçağı yöneten üstünün ensesini dikkat ve bağlılıkla gözlüyor, aşağıda alandan geçen bir üst rütbeli görünürse, selâma duruyordu.

Arasıra uçağı yere çarptırıp parçaladıklarında, enkazın altından ilk çıkan Şvayk oluyor, subayın ayağa kalkmasına yardım ettikten sonra, esas duruşa geçip, «Arzıdıyım ki, komutanım, uçağı çarptırdık ama, herşey yolunda, efendim,» diye tekmil veriyordu.

Yol arkadaşlığı da hoştu. Bir keresinde, Herzig adında bir subayla uçuyordu, 828 metrede, motorlar birden istop etti. Arka oturaktan Şvayk'ın tatlı sesi geldi: «Arzıdıyım ki, komutanım,

benzinimiz bitti. Arzıdıyım ki, efendim, depoyu doldurmağı unutmuşum.» Ardında da, «Arzıdıyım ki, komutanım, Tuna'ya düşüyoruz,» dedi.

Bir dakka sonra da başları Tuna'nın yapraklanan yeşil suları arasında batıp çıkarken, üstünün ardından kıyıya doğru kulaç atan Aslan Asker, «Arzıdıyım ki, komutanım, «Uçuşumuz suya düştü,» diyecek oldu.

Wiener Neustadt havaalanındaki gösteri uçuşlarından hemen önceydi bu anlatacağım:

Uçakları gözden geçirdiler, motorlarını denediler, uçuşlar için gerekli son hazırlıklar da tekmillendi.

Teğmen Herzig, Şvayk'ı da yanına safra alarak, bir Morrison âletiyle donandırılmış bir Wright çifti düzeylisiyle uçmağa karar verdi. Bu Morrison tımbırtısıyla, uçak hız almak için pistte koşturulmadan, olduğumuz yerden havalanabiliyordunuz.

Yabancı devletlerin askeri ateşeleri de ordaydı.

Romen binbaşı, Gregarascu Herzig'in uçağıyla pek ilgilenmiş, hatta teğmenden izin alıp içine oturmuş, kumanda takımını incelemeğe girişmişti.

Teğmen, Şvayk'e motoru çalıştırmasını emretti. Pervane dönmeğe başladı, meraklı Romen binbaşının yanında oturan Şvayk da arka kaldıraca bağlı kabloyu kurcalarken bu işe öyle dalmış olmalı ki, eliyle binbaşının kasketine çarpıp yere düşürünce, Teğmen Herzig'in tepesi attı,

«Kuş kafalı herif, uçurdum gitti seni burdan!» diye haykırdı.

Şvayk da «Emredersiniz, komutanım!» deyip geri kaldıraçla Morrison'un koluna asıldı. Uçak yerden havalanırken, o mükemmel motorunun düzenli tarakaları dörtbir yandan işitiliyordu.

Güney–batı yönünde, Alpler'e doğru saatte 150 kilometreyle önce 20, sonra 100, derken 300, derken 450 metreye yükseldiler.

Zavallı Romen binbaşı, bir buzulun üstünden geçerlerken kendine geldi. Öylesine yüksektelerdi ki, çıplak gözle tabiatın olanca güzelliği, kar kaplı tarlalarıyla, korkunç uçurumlarıyla aynı anda seçilebiliyordu.

«Ne oluyoruz?» diye korkuyla kekeledi.

«Emir gereğince uçuyoruz, komutanım,» diye saygıyla cevap verdi Şvayk. «Teğmenim, (uçurdum seni!) dedi, ben de uçtum, u-

çuyorum.»

«Nereye ineceğiz?» diye sordu meraklı Binbaşı, dişleri birbirine vurarak.

«Arzıdıyım, komutanım,» dedi Şvayk, «bilmiyorum nereye düşeceğimizi. Emir aldım uçuyorum. Hem ben havalanmayı biliyorum sade, inmeği değil. Teğmenle uçtuğumuzda fırsat olmadı inmeği öğrenmeğe. Hep düşüyorduk çünki, istediğimiz zaman.»

İrtifa gösterisi 1860 metreyi gösteriyordu. Romen binbaşı bastonuna sarılıp Romence «Den! Den!», yâni «Tanrım, Tanrım!» diye inledi, Şvayk da direksiyonu büyük bir ustalıkla yöneterek, o sıra üstlerinden geçmekte oldukları Alp Dağlarına şu türküyü patlattı:

Takmayacağım verdiğin yüzüğü,
Takmayacağım, yârim, takmayacam,
Verdiğin yüzüğü, yârim,
Namlumun başına kakacam.

Binbaşı Romence dua ediyor, derken dinine, imanına küfre başlıyordu. Bu arada dona kesmiş havada büsbütün berraklaşan Şvayk'ın sesi çın çın ötüyordu:

Ellemeyecem verdiğin mendili,
Ellemey'cem, yârim, ellemeyecem,
Cepheden döndüğümde, yârim,
Onunla namlumu silecem.

Aşağılarında şimşek üstüne şimşekler çakıyordu, bir fırtına bir kıyamettir koptu.

Binbaşı, korkudan gözleri faltaşı gibi açılmış, boş boş bakıyor ileriye, ikidebir, «Tanrım, ne zaman bitecek bu çile?» diye mırıl mırıl mırıldanıyordu. Şvayk da «Merak etmeyin, komutanım, Teğmenimle de öyleydi, nasılsa bir yer bulunur düşecek,» diye onu teselli ediyordu.

İsviçre üzerindeydiler, güneye uçuyorlardı. «Biraz sabredin, komutanım, az sonra petrolümüz biter, nasıl olsa, biz de güzel

güzel düşeriz.» demesi üzerine Şvayk'ın, binbaşı,

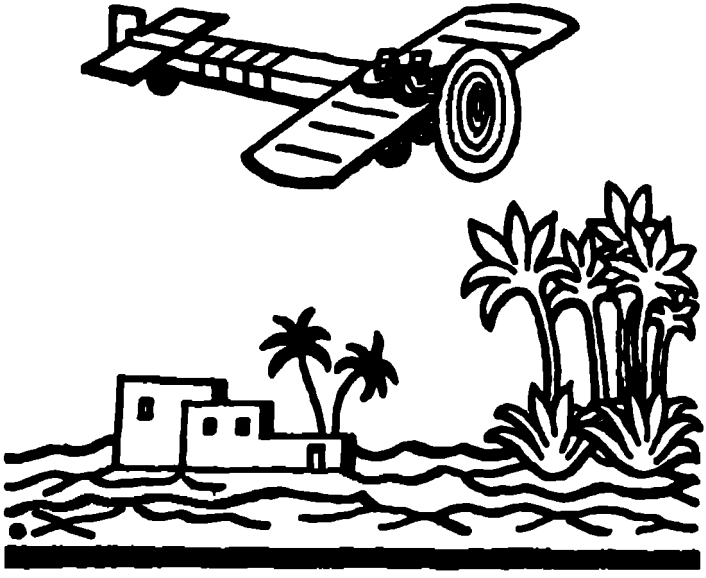
«Nerdeyiz ki?» diye sordu.

«Su üstündeyiz,» dedi Şvayk. «Amma da çok su var! Bu gidişle denize düşeceğiz galiba.»

Binbaşı bayıldı. Bastonunu şiş göbeğine bastırmış, oturduğu oturağa yayılıp kalmıştı.

Akdeniz üzerinde Şvayk büsbütün coştu:

Teskere istiyorsan, teskere,
Gözleme ye, gözleme!
Bir tane, iki tane, üç tane,
Ye babam, ye
Ki yemesinler başını
Kuru soğan niyetine!
Tez teskere istiyorsan,
Gözle subayı, gözle
Gözleme ye, gözleme!

Aslan Asker Şvayk, bin kilometre yukardan enginleri seyrederek, türkü yakıyordu boyuna:

Yürüdü bölük yürüdü takım,
Yürürken ağaca takıldı takımım.

Deniz havasıyla binbaşı kendine geldi. Aşağıya, o korkunç derinliklere takıldı gözü, «Deu, Deu!» diyerek bayıldı yeniden.

Karanlığa daldılar, uçtular, uçtular. Birden Şvayk Binbaşıyı sarsarak uyandırdı, «Arzıdıyım, komutanım, iniyoruz artık, aşağıya süzülüyoruz,» diye tekmil verdi.

Petrolü bitmiş uçak, süzüldü, süzüldü Afrika'nın Trablusunda bir palmiye korucusuna kondu.

Aslan Asker, Binbaşı'yı uçaktan koltuklayıp çıkararak, «Arzıdıyım, Komutanım, yaramazlık yok, herşey yolunda,» diye tekmil verdi.

Şvayk, Alpler, Güncy Avrupa ve Akdeniz üstünden uçup Afrika'ya inerek bir dünya rekoru kırmıştı.

Binbaşı gözlerini açıp palmiyeleri görünce, Şvayk'ın kafasına iki yumruk indirdiyse de, Şvayk oralı olmadı, içi rahattı çünkü, Teğmenin «uç» emrini uçarak yerine getirmişti.

Daha sonra neler olduğunu anlatması yakışık almayacak, çünki Savunma Bakanlığını sıkıya sokmuş olacağız. Bakanlık milletlerarası büyük bir anlaşmazlık ve karışıklığı önlemek için, bir Avusturya uçağının Trablus'a düştüğünü haliyle inkâr edecekti.

YASALAR ÇERÇEVESİNDE ILIMLI GELİŞİM PARTİSİ

ÖNSÖZ

Yaroslav Haşek'in acayip hayatının tuhaf maceralarından biri de, «Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim» adıyla kendi adına bir parti kurup, 1911'deki Avusturya-Macaristan seçimlerine Prag Kraliyet Bağları seçim bölgesinden aday olarak katılmasıdır. Amacı, Mutlakıyeti olanca kuruluşuyla, olanca sosyal, siyasal bünyesiyle şapa oturtmaktı. Mevcut partilerin seçim çıkarları uğruna, ilke-milke dinlemeden birbirleriyle tezgâhladıkları ahlâksızca, anlaşmalardan ikrah getirmişti. Haşek, bu girişimiyle doğuştan teşhirci damarını doyumlamış olacaktı elbet, ama işin içinde başka bir hesap daha yatıyordu. Arkadaşlarından biri, yeni partinin toplantılarını yapacağı birahânenin sahibinin kızına âşık olmuştu. Patronun müşterisini arttırarak, müstakbel damadın dest-i izdıvaç talebine daha bir yumuşak bakmasını sağlayacaklardı.

Haşek'in siyatese karşı o horlamasına köpek tavrı, daha önce yazdığı ve o ara mekân tuttuğu «Kaplumbağa» adlı birahâneyle başgarsonu Karel'e adadığı şiirde kendisini gösterir:

Ne tahsil, ne terbiye: Her işin başı BİRA!
Nerde şenlik var, beyler, benim mekânım ora!
Çek dubleyi, çek, anam, sonracığ'ma pürneşe,
Şu köşede kilise, git, duvarına işe!
Yaşasın «Kaplumbağa», yaşasın tosbağ Karil!
Siyatim mi benim?.. Bira doli bir varil!

HAŞEK PARLAMENTO ADAYI

«ZVERINA'NIN YERİ», HAŞEK'İN HAYATINDA ŞÖYle böyle yeri olan (Adı «Aslan Asker Şvayk» romanında da geçer.) «Kupa» benzeri birahânelere kıyasla bir «anı-levhası» asılmaya çok daha hak kazanmıştır. «Zverina'nın Yeri», Kraliyet Bağları semtinin göbeğindeydi, yazları bahçesinde bando çalınan Millet Evi'nin gerisinde. «Zverina»da sere serpe oturup, beleşten dinlerdiniz bandoyu. Bahçe ağız ağıza dolu olduğunda da, bizim birahânede garantiydi yeriniz.

Bu kadarla da bitmiyordu avantaları. Aydınlıktı, temizdi, mutfağı yemeklerinin lezzeti, çeşidi, ve ucuzluğuyla ünlüydü. Müşterileri, gene memurlar, ihtiyarlar bekârlar, taşradan gelme ailelerdi. Arasıra az ilerdeki ST. Ludmila Kilisesinden nikâh sonrası eğlenceye düğün toplulukları da düşerdi. Yemekhânelerdeki yavan karavanlardan gık demiş Yugoslav, hatta Çek üniversite öğrencileri de parayı denk düşürünce, soluğu orda alırlardı.

Zverina 8 hellere, tatlısı içinde, en oburu doyuracak bollukta dört-başı-mâmur öğlen yemekleri verirdi. Akşamları da, Zverina'nın ürettiği, aynı zamanda bir hayli tükettiği cins biranın meraklıları sökün ederdi. Üçü büyümüş beş kızları vardı, pırlanta gibi. Madam Zverina onların yardımıyla mutfağı çekip çevirirdi. O sâyedeydi, yemeklerin ucuzluğu, özene-bezeneliği.

Kızların yemek salonuna girmesi yasaktı, bir garsonu vardı orda hizmet eden. Anneleri, kızların dükkândaki alışverişe dahil olmasına razı gelmezdi de ondan. İyi okumuş, çıtı-pıtı kızlardı, edebiyata, tiyatroya düşkündüler, iyi arkadaş da olduk sonradan, gedikli sanatçılara arka çıktılar. Daha o zamandan, Eda Drobilek, ilerde baş-göz olacağı kara gözlü Matmazel Boşenka ile karıştırır-

dı. Eda bütün aileyle sıkı fıkıydı zâten, Haşek takımıyla patronalık arasında arabuluculuğa soyunmuştu.

Bir eyyam sonra, dükkânın kirası birden yükselmiş, ondan dediler, «Zverina'nın Yeri» yine aynı semtte, «Cülus Bulvarı»na taşındı. Yeni yerde iyiydi ya, rekabet çoktu. Zverina'nın işleri bozulur gibi oldu. Çevresindeki zorlu birahânelerle kıran kırana çekişmek zorundaydı, ustalığına usta, mutfağı da mükemmeldi filân ama... Tam işte başlangıçtaki bu zorluklarla cedelleşirken, «Kraliyet Bağları'nda ara-seçim seçmen kartları dağıtıldı. Seçimler birahâne patronları için birer altın madeniydi, bütün seçime giren partiler, seçim bürolarını, hemen her sokakta bir birahâncıyi peylcyip, oraya kurarlardı. Parti sözcüleri kimi de bizzat aday konuşmaya gelirdi o lokale, sandıklara oyların atılacağı o büyük gün gelip çatıncaya dek, seçmenler biralarını yudumlaya yudumlaya nutuk dinler, ya da kendi aralarında bağıra çağıra politika konuşurlardı. Bu seçim üsleri patronun parti üyesi oluşuna göre seçilirdi herşeyden önce, bir de dans pisti, kapalı taraçası, seçmen kalabalığını alacak bol yeri var mı, ona bakılırdı.

Zverina ise politikaya kayıtsızlığından, salonu da geniş olmadığından, bütün partilerce es geçildi. Kimbilir bizim patron her akşam karşıki dükkânları dolaşan susamış seçmen kafilelerini perde aralığından nasıl kasetle seyrediyor, gece yarısı dağılırlarken de çıkardıkları gürültüye göre toplanan parsayı nasıl üzüle üzüle hesaplayorlardı.

Eduard Drobilek'in bizimle Zverina ailesi arasındaki bağlantı rolünden sözetmiştim. O zamanlar otuz yaşındaydı, Çek Teknoloji Koleji Rektörlüğünde görevliydi, hali-vakti yerindeydi. Kapkara, ışıl ışıl gözleri, zarif bir yüzü, çekme bir burnu, ince, uzun elleri vardı. Harıl harıl okurdu, ama seçerek; oyunbazdı, nekreydi; kendi yazmasa da, herdaim başkalarına aktaracak buluşlarla dolup taşardı. Bu buluşların kimine arkadaşlarının mizah yazısında, çizgisinde rastladığında, benimdi, senindi demez, geçerdi. Üstelik, içimizde alabildiğine düzenli, dakik, hesaplı birtek o vardı belki de, bir işi başlatmasın sonuna dek sektirmeden götürürdü. Herbiriniz herzaman söyleyecek bir tatlı söz, verecek yerinde bir öğüt bulup buluştururdu. Aklı başındaydı, deneyimliydi, kavgaları, hırlaşmaları, yatıştırırdı. Dünya yerinden oynasa, istifini, neşesini bozmazdı. Kısacası bizim gurubun melâikesi, iyilik perisiydi. Ha şunu da unutmayalım, Haşek'in seyranlarına katılımı Zverina bi-

rahânesinde başlar orda biterdi, Haşek'le biz omuzdaşları cümbüşe devamla geç kapanan öbür dükkânlara hacıya çıkarken, o, selâmı çakar, ayrılırdı. Ama bu özelliğiyle Zverina'ya sadakati sâyesindedir ki, Haşek'in, can dostlarının, aynı zamanda Zverina birahânesinin tarihindeki en şanlı devrin temellerini atmış oldu.

Efendime söyleyim, bu çetin seçim günlerinde yeni dükkânın kazancını nasıl arttırırız diye kafa patlatan Drobilek, ortaya birden bir buluş patlattı, «Madem bu kurulu, kurgulu partilerin hiçbiri Zverina'nın Yeri»ni üs seçmiyor kendine, biz de bu oyunu bozar, dükkânımıza para getirecek yeni bir parti kurarız!» diye atıldı.

Planı tartışmak üzre «rüşeym toplantısı adıyla kararlaştırılan toplantıya geç kaldım. Şair Mach'la kapı ağzında karşılaştığımızda delegeler dağılmışlardı. Onun için de, ikinci toplantıya vaktinde vardığımızda, yıllar önce mi kurulmuştu bu parti, yok yeni mi kuruluyordu, bilemedik. Çünki baktık, bütün sorunlar ilk oturumda silme halledilmişti. Yetkili komite Mach'ı Parti için bir marş yazmakla görevlendirdi hemen. O da hazırlının bazı değişiklik isteklerini de göz önüne alarak şu marşı ayaküstü çizittirdi.

Adaylar kalktı ayağa
Mazlûm halkı kandırmaya.
Seçmenler oy vermeğe razı,
Onlar da yolmaya kazı.
Sertler göstersin sertliği'ni,
Haşat etsinler düzeni!
Biz Ilımlı Gelişimiz,
Haşek'ledir gidişimiz!

Çabuçak Çek topraklarına yayılan bu marşla donanmış olarak, «Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisi (ki kısa olsun diye bundan sonra Ilımlı Gelişim Partisi» daha da kısası, IGP diye anacağım.) belli bir biçim edinmeğe başladı. Bu sürece danışma toplantıları da yardım etti. Haşek, haliyle, başkan seçildi. Örgütsel ve ideolojik sorunların tartışılması ama, sabahlara kadar sürüyordu. Sözgelimi, isteyenin Merkez Komitesine üye olabileceği karar altına alındı, ama üyelerin sayısı salonun ortasına bitişik-nizam konulmuş iki masanın alabileceği kadar olacaktı. Hazırlık Komitesi seçim stratejisini çoktan belirlemişti. Stratejimiz, her toplan-

tıda Haşek'in yuhalar, alkışlar, sorular ve önerilerle zenginleşecek bir konuşma yapmasından ibaretti. Toplantı sona ermeden önce gizli seçim fonu için bağış toplanacak, para toplanmaya katılan seçmenlere bedava içki dağıtmak için kullanılacaktı. Drobilek'le Khun, Parti sloganlarıyla donanmış posterler hazırlayıp camlara yapıştırmakla görevlendirildi.

Avusturya–Macaristan Monarşisine yine verip veriştirelim ama, doğrusu, o seçim kampanyası pürüzsüz, kazasız, belâsız geçtiydi. Seçime katılan partilerin sayısına hiçbir kısıtlama getirilmemişti, sade her parti adayının adını resmi makamlara tescil ettirmekle yükümlü kılınmıştı. Seçim toplantıları için izin gerekmediği gibi, önceden polise bile haber verme zorunluluğu da yoktu, gözetim işini de abartmıyorlardı hiç, bir–iki sivil polis geliyordu o kadar. Yine de biz anarşist ilkelerimize bağlı kalarak, resmî makamları umursamazlığa vurduk, Haşek'in adaylığını tescile bile boş verdik, yine de polis toplantılara engel çıkarmadı. Başımıza buyruk, birahânenin pencerelerine posterleri astık, Ilımlı Gelişim Partisi'nin Seçim Bürosu Burdadır diye ilân ettik, ve Yaroslav Haşek'in Pazar günü, saat 20'de, Kraliyet Bağları ve çevresi ahalisinden siyasal bilinç sahibi yurttaşlara hitab edeceğini, parti programımızı açıklayacağını haber verdik.

Pazar akşamı dükkân ağız–ağıza doldu. Sanatçısı, gazetecisi, bohemi, hemen bütün arkadaşlar geldi, ama civardaki sokaklardan saygıdeğer yurttaşlar da gelmemezlik etmedi. Kimini Haşek'in ünü, kimini de bu meçhul partiye duydukları merak çekmişti oraya. Bir saat önceden Haşek, üstü–başı temiz ve ayık olarak, bütün Merkez Komitesi üyeleriyle toplantı yerine geldi. Saat sekizi vurduğunda da Komite üyeleri bir ağızdan «Adaylar Kalktı Ayağa» marşını okumağa başladı. Ardından Dr. Grünberger, aramızda o incelikleri bilen tek kişi olması dolayısiyle, tekmil formaliteleri yerine getirerek, toplantıyı açtı, ve adayı büyük bir cafcafla seçmenlere takdim etti.

Derken Haşek eyleme geçti. Kendini uzun uzun tanıttı, o milletvekilliği sandalyesiyle yanısıra giden ödeneğe lâyık tek aday olduğunu ballandıra ballandıra açıkladı. Bir alay vaadi, bir alay da reformu içeren proğramını sunduktan sonra, böyle kampanya konuşmalarında âdet olduğu üzre, öbür partilere veriştirdi, rakip adayları yerin dibine soktu. Toplantıyı yöneten Dr. Grünberger yarım saatte bir, beş–on dakkalık aralar veriyordu, hatip hacetini

görsün, seçmenlere de bir taşım daha bira dağıtılsın için. Bu aralıkları ve sorulan sorularla yapılan itirazlarla onlara verilen yanıtları da hesaba katmak şartıyle, Haşek en az bir üç saat kadar sürdürdü şecaatini.

Sonra, program gereğince, parti fonlarına bağış toplamaya bir şapka gezdirildi ortada, ama seçmenler, bizi daha ciddiye almadıkları için olacak, şapkaya bakır mangırlardan başka birşey atmadılar. Sonunda, bir taşımlık «Beleş İçki» faslı başladı. Komite, parti fonlarını böylece dağıtmış oldu, gerisine allah-kerim diyerek. Konuklar geç saatlere kadar masalardan kalkmadılar. Zverina da, Drobilek de, içki satışı patlamasından dört-köşe oldular.

Haşek'in adaylığı haberi bütün Prag'a yayıldı, dükkân her akşam dolup taşmağa başladı. Konuklar için komşulardan ödünç sandalye alma zorunda kaldık. Yavaş yavaş Prag'ın bütün sanatçı çevresi, kahve gediklisi sökün etti, Bass, Brunnen, Lada, sizin anlayacağınız Sneral Kardeşler gibi kalantor politikacılar da boy gösterdi. Arada bir uğruyorlar. Haşek'in yolsuzluk, hırsızlık babında yönettiği suçlamalara karşı bizim dinleyiciler karşısında kendilerini aklamağa çalışıyorlardı. Her toplantıdan önce Partinin nasıl hızla büyüdüğünü anlatan ve gecede Haşek'in yine konuşacağını müjdeleyen posterler asılıyordu camlara.

Bizimki, tabiî, konuyu filan bir yana bırakıp, aklına geleni söylüyordu. Arada bir tek temaya bağlı kalıyorsa da, çoğunlukla ordan oraya sekiyordu. Kimi zaman yepyeni madenleri kazmalıyor, kimi de eskiden vurduğu, öykülerinde de değindiği volileri yeniliyordu genellikle, çeşitli aziz ve azizelerden, alkolizmle mücadeleden, o sıra dillere pelesenk olmuş eski Çek yazmalarının sahici olup olmadığından, misyonerlerin yararlılığından, velhasıl çağdaş toplumu yakından ilgilendiren bahislerden dem vuruyordu. Üzerinde ısrarla durup, bu denli densizliklere el veren hükümete veryansın ettiği başlıca konulardan biri de, kapıcıların geceleri kapı açma hizmeti karşılığında 20 heller uçlanmalarıydı, bir de umumî helâlara giriş parası alınması ve paraları olmadığı için de sağlık nedenleriyle başka mahallere abdest bozmak zorunda kalan yurttaşlara para ceza kesilmesiindeki korkunç haksızlığı diline dolamıştı. Arada, kırk türlü uğraştan, çıkarları birbirini tutmayan yurttaşlara birtakım vaatler sallıyordu. Bitirişte de, gelecek sefere,

müthiş ifşalarda bulunacağını bildiriyordu.

Başta Drobilek olmak üzre, bizim takım kapıcılara ödenen yirmi hellerin kaldırılması türünden pek önemli konulara değindiğinde, sözü coşkun alkışlarla kesiliyordu. Ama, hemen ardından, kapıcıların oylarını yitirme kaygısıyla, programın o maddesinin asla kapıcılara karşı bir niyet gütmediğini, üstelik kapıcıları memurlar kapsamına alıp, maaşa ve emekliliğe bağlayağımızı ilân ediyordu. Bir keresinde, seçmenler arasındaki kapıcıların söz alıp isteklerini dile getirmelerini istedi. Söz alan olmadı, çünki salonda kapıcı olan kimse yoktu. Bunun üzerine, Haşek, kapı kapı dolaşıp herbir kapının zilini çekerek, toparladıkları kapıcıları kapıp toplantıya getirmeleri için özel bir komite kurulmasını önerdi. Bu öneri benimsendi, ve komite neden sonra iki kapıcıya atletli, terlikli getirinceye kadar toplantıya ara verildi. Bu iki yurttaş bedava bira ayağına sürüklenmişlerdi oraya. Haşek, kendilerini kürsüye çıkartıp, kiracıların ellerinden çektikleri çileleri etraflıca anlatmalarını, nasılsa sağladı ve milletvekili seçildiğinde bütün kapıcıları «müfettiş» kadrosuna getireceğine söz verdi.

Bu tür ara-nağmeleri ekseri kısa tutuluyorsa da, uzun sürenleri de vardı. Bir keresinde, hükümetin milletvekillerini satın almağa kalkıştığından söz ederek, kendisinin bu oyunlara düşmeyeceğini, çünki yazılarından yeterince para kazandığını iddia etti. Derken arka sıralardan yükselen bir ses: «Madem öyle, bana taktığın sikkeyi sula bakalım!» diye ortalığı çınlattı. Haşek hiç sektirmeden cevabı dayadı, bu gibi *«sik-ke»* konularının tartışmalara sokulmasına, terbiye icabı müsaade edemiyeceğini öne sürdü. «Ve» diye devam etti. «Biz, biliyorsunuz, yasalara ve terbiye kurallarına bağlı bir partiyiz, üstelik kapı ağzında da bütün Prag'ça nenin nesi olduğu malûm şu sivil polis oturmaktadır!» deyip parmağını sıralardaki bir kimseye uzattı. Zavallıcık ayağa fırladı, kendisinin polis olmadığını yana yakıla, tanık gösteresiye ispata savaştı. Haşek, oralı olmadı, ve daha önce buna benzer ne gibi kışkırtıcı hareketlere tevessül ettiğini sayıp dökmeğe başladı. Sonunda, kurbanına uzun bir göz attı, ayağa kalkmasını istedi, ne sahici polisin çok daha uzun boylu olması gerektiğini söyleyerek, af'diledi. Hatta, hatta, bir dakka önce o sözde hafiyeyi parçalamaya hazırlanan seçmenleri yatıştırmak için, kendisini siyaset masasına bir duble

bira içmeğe dâvet etti.

Haşek'in seçim konuşmaları, ana yapıtı olan «Şvayk»e gelinceye kadar ortaya çıkardığı en okkalı, en sağlam mizah örnekleriydi. Politikacıların, oy goygocularının, gazetecilerin, lâfebelerinin dillere pelesenk ettikleri o yapmacıklı konuşma uslûbunu karikatürleştiriyor, alaya alıyordu. Haşek bu tarzın ıcığını–cıcığını çıkarmayı, onu taklidi, onunla matrak geçmeyi iş edinmişti kendine. Posterlerde, yaprakçalarda, el ilânlarında, fıkralarda, başyazılarda kullanılan beylik ağzı eksiksiz kapmış olmasının yanısıra, atılan sloganların, şişirme demeçlerin farfarasını, duygu avcılığını da yakalamıştı. Konuşmalarına, yerli–yersiz bu malzemeyi boca ediyordu. Üstüne üstlük, falanca söyledi, filanca yazdı diye, olmadık demeçler, olmadık açıklamalar uyduruyordu. Gedikli konuşmacılar gibi, o da coşkun, heyecanlı ve duygusaldı sözlerinde ve jestlerinde, ama, tabiî, en terso yerlerde.

Bu lâf çağlayanı içinde Haşek, ritimleriyle, vurgulamalarıyla, sıradan konuşmacıların en ölümcül sorunlara neşter atıyormuş gibi görünmede kullandıkları çapraşık, karmaşık cümleleri andıran tumturaklı sözleri, içi boş, anlamsız yasa ve tüzük maddelerini hiçdurma sokuşturuyordu araya. Bütün bu kolpalar, o abes, o ters kullanım içinde, hiç beklenmedik, muazzam bir saçmalığa doğru yol alıyordu. Bu son bağlamı kimi önceden peylemiş oluyor, kimi de oracıkta kafadan atıyor, yakalıyordu. Öyle anlar oluyordu ki, doruk noktasına varmasına elverecek bir buluş aranırken, ipin ucunu kaçırdı kaçıracak diye telâşlanıyorduk. Baktık ki işler sarpa sarıyor, yuh çekmeğe «Tühh sana!» diye bağırıp çağırmaya başlıyorduk. O zaman işte, Haşek aslan kesiliyor, lâfını kesenleri parça parça ediyor, derken yarı kalmış cümlesini bir yana atıp o arada kafasında denkleştirdiği yeni bir cümleye girişiyordu, en az beş dakkasına.

Haşek'in bu muhteşem söylevlerini niye stenoya çekmedik diye çok hayıflandığımız oldu. Ama o yoldan yapılacak kayıtların doğaçlamadaki etkiyi birebir uyandırmayacağı da belliydi. Okuyucuya boş ve çorak cümleler gibi görünecek bu söz dizileri ordaki dinleyicilere hiç de öyle gelmiyordu, çünki eninde sonunda bu uzun söz katarının önünü bir kahkaha sağnağının keseceğini biliyorlar, ve tetik üstünde onu bekliyorlardı. Sonra da okuyucu, sırf metinle karşı karşıya, görmeyle işitmenin birlikteliğiyle yaratılan

yoğun beklentiden yoksun kalacak, üstelik cıgara dumanından gözgözü görmeyen salonda, konuşucunun ağzına bakan eski hayranlarının coşkunluğundan da pay alamayacaktı.. Dinleyicilerin çekirdeği çünki, bu abes seçim matrağına katılmak için Prag'ın dört bir yanından koşa koşa gelmiş arkadaşlardan oluşuyordu. Diyeceğim, yazılı kayıtta bütün bu tatlar yitip gidecekti.

Hem de okuyucular, bu oyunun baş oyuncusunu karşılarında görme zevkinden de yoksun kalacaklardı, doğuştan aktördü çünki, bizim Haşek. Sade bu seçim toplantılarında değil, arkadaş meclislerinde de, hatta bütün yaşamında da sahnede alkış ve onay bekleyen bir aktör haleti içindeydi.

Kampanya boyunca, bir kabarede adaylık rolü oynuyordu haaza. Konuşma sırasında dinleyicilere göz kırpıyor, işmarlar ediyordu, al yanaklı yüzünde de hiç eksilmeyen tilkice bir gülümseme. Dinleyiciden gelen tepkileri savuşturdukça ağızları kulaklarına varıyor, ardından kahka da kopunca keyfinden yanına varılmıyordu. Gülüşmeleri yatışmaya bırakıp, bu arada dublesinden okkalı bir fırt çekiyordu. Kimi zaman da ölesiye ciddi bir politikacı hatip tebdiline girip, sesini yükselterek, masayı yumruklayarak, hazırûna meydan okurcasına bir edayla en zirva konularda sözüm–ona tarihî kararlar açıklıyordu. Kimin haddineydi bu ilâhi hakikatleri cerhetmek!.. Kendini ispat etmiş bir güldürücünün bütün avantalarından yararlanıyordu, hiç acelesi yoktu, o uzun, kupkuru diskurlar bile dinleyiciyi sıkacağı yerde, capacanlı tutuyordu, o lâf salatalarının ortalığı kırıp geçirecek bir finale bağlanacağını herkes peşin biliyordu. Numara yapıyordu hazret, numarasının da on numara aldığını gördükçe, tutabilene aşk olsun! Kürsüye çıktı mı, bir saat, iki saat, üç saat, durdurabilirsen durdur! O canlı yayını canlı canlı görmek lâzımdı...

Kraliyet Bağları seçim kampanyası bir pazar günü sona erdi, seçmenler sandıklara doğru sokaklara döküldüler. Drobilek camlardaki posterleri her saat başı yeniliyordu, böylece aldığımız oyların hangi doruklara ulaşmış olduğunu izliyebiliyorduk. Bir yandan da bize oy verme hikmeti gösterecek yeni seçmenlere, vaat halinde de olsa, düzinelerle biten fıçısını fora ediyorduk. İkindiyin birahanenin posterli camları seçimlerden kesin galip çıktığımızı ilân etti. Derken öbür partilerin fitili almış tarafdarları seçim büromuzun önüne toplaşıp, bu palavra posterleri indirmemizi tehditler savurarak istediler. Sonunda bir polis memuru geldi, posterleri in-

dirmemizi, Kamu düzenliği adına, ama dostça talebetti. Haşek memura, kampanya boyunca gösterdiği uzlaştırmacı davranışa karşılık olarak, Meclis'in ilk oturumunda kendisini komserliğe terfi ettirmeği vadetti, zavallı adam ne yapacağını şaşırdı.

O gün, Parti Komitesi öğlen yemeğinden itibaren toplantı halinde sonuçları bekledi. Akşama doğru Koalisyon'un –iyi hatırlıyorsam, Nasyonal Sosyalistlerle Genç Çekler– kazandığı haberi sızdı. Sosyal Demokratlar adayları Skatula'yla kentin zengin mahallesinden epiy oy aldı. Bir radikal olan şair Vietor Dyk ise ala ala yüz oy kadar oy koparabildi. Haşek'in ismi yazılı yirmi oy çıktı sandıklardan, ama biz sayısı doksanı bulan geçersiz oyları da kendi hânemize kaydettik. Böylece Partimizin hızla gelişmekte olduğunu ele güne gösterdik, gazete muhabiri arkadaşlar da bunu böylece gazetelerine yansıttılar.

Sonuçların açıklanmasından sonra, galipler sokaklarda nutuklar çekerek, marşlar okuyarak, alaylar halinde seçim merkezleri olan birahâneleri ziyaret ederek başarılarını kutlaya dursun, Ilımlı Gelişim Partisi akşamleyin bütün mağlup adayları merkezinde ağırlama şerefiyle yetindi. Herbiri kısa bir elveda nutku çekti. Skatula Haşek'le barıştı, uzun uzun öpüştüler. Dyk, ordu hakkında, sanat perileri hakkında cevizeler yumurtladı, bu seçimleri Termopil gâzâsına benzetti. Haşek'i göstererek, böyle şanlı şehitlerin arasında bulunmaktan sonsuz gurur duyduğunu ifade etti. Bu Ternopil teşbihine kancayı takan Haşek konuşmasının bitiminde, büyük bir cakayla yere tozların içine yattı. Dyk de koca göbeğine aldırmadan Haşek'in yanına uzandı.

Ilımlı Gelişim Partisi faaliyetlerinin, en civcivlisi olan seçimlere böylece veda ettik, bu eşsiz uygulamalı şaka da sona ermiş oldu. Ama seçimlerin bitmesiyle, İmparatorluk ve Kraliyet seçim Yasası çerçevesi içinde tanınan toplantı özgürlüğümüz de elimizden gitti. Bundan sonra ancak, eskisi gibi, sıradan biracı kişiler olarak aramızda toplanabilecektik. Bu da Zverina Birahânesinin cirosunu tehlikeye sokan bir gelişme olarak, bizleri fena halde tasalandırdı.

Allahtan Drobilek, bir kez daha yeni bir buluş ortaya attı, Haşek Partisinin kazandığı itibarın boşa gitmesine engel oldu. Parti'nin bu hayırlı icraatının devamını başka bir biçimde sağlamak üzre, birahânede bir kabere kurulmasını önerdi.

Langer, seçimler bittikten sonra, Parti saymanı Drobilek'in «Partice kazanılan büyük itabarının çarçur edilmesine razı gelmediğini anlatıyor. Hiç kuşku yok, yine onun yüreklendirmesiyle. Haşek «Yasa Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisinin Siyasal ve Sosyal Tarihi» adını verdiği diziyi yazmaya başladı, 1911'de de bitirdi. Yapıtın bütünü ele geçirilemedi, ama şu bütünlerden oluşturduğu biliniyor: (1) Parti Kayıtları, (2) Üç üyesinin yürütme komitesine yazdıkları iki mektupta anlatılan «Havariyun faaliyeti», (3) Parti'nin «skandalları araştırma» çabaları, (4) Seçim çalışmaları.

Uzun maceralardan sonra, metnin yarıdan fazlası Çekoslovak Millî Müzesi'nde, 1963'de bulundu, aynı yıl içinde de ilk kez yayınlandı.

Yapıt, bütün o iddialı başlığına rağmen, zamanın çeşitli partilerini alaya alan, liderlerini yeren, konuşmalarını taklitliyen bir dizi yazıdan ibaretti. Bunların çoğu ancak, o zamanlar Bohemya'daki siyasal koşulları iyi bilenlerce anlaşılabilecek nitelikteydi. Haşek bu türlü güvecenin içine enişteşi de dahil, yakınlarının, arkadaşlarının, içkidaşların matrak portrelerini de katmıştı. Bunların bir kısmı «hakaret-âmiz» sayılabilecek türden olduğu için o yıllarda yayınlamamıştı. Haşek'in elindeki metinlere ne kerte savruk davrandığını akla getirirsek bunların yitmeyişi büyük talih.

Parti üyelerinden çizilen skeçlerin kimi matrağına örgüler halinde, toplumun ileri gelen üyeleri imişlercesine işlenmişler. Sözgelimi, o kendi halindeki Drobilek, insanların en soylu, ama, aşkta en şanssız tipi olarak tasvir edilmiş.

BİR SEÇİM KONUŞMASI

BAYANLAR, BAYLAR, GELECEĞİN SEÇMENLERİ;

... Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisi adına İmparatorluk Konseyi üyeliğine aday gösterilme şerefine nail olur olmaz, seçim kampanyası derken bir iftira kampanyasına hedef kılındım, rakiplerim benim iki kez hapse düştüğümü etrafa yaymaya başladılar.

Saygıdeğer seçmenlerim, hemen ifade edeyim size, bu namussuzca bir iftira, pis bir yalan. İki kez hapse düştüğümün aslı–maslı yok. Ben üç kez hapse düştüm. Her seferinde polisçe koğuşturularak, her seferinde de masum olmama rağmen. Sözgelimi, geçen yıl, sonbahar gösterilerinde üstünden Vetava havalisinden bazı granit parçaları, ve yolda tesadüfen bulup da evimdeki mineral koleksiyonuna koymak üzre cebime koyduğum birkaç parça pembe ve mavi Slivenek mermeri çıktığı için tutuklandım. Mineralojinin ne demek olduğunu bile bilmeyen bir polis memuru bunların güvenlik görevlilerinin kafasına atılmak üzre Prag kaldırımlarından ayaklanmış taşlar olduğunu sandı. Bu minerallerin arasına bir kiremit parçası karışmış olmasına gelince, o itiş–kakış içinde, yanlışlıkla, kireç taşı belleyip almıştım yanıma da ondan, ayaklar altında ezilmesin diye. İkinci seferinde, gine de suçsuz yere, sırf bir yurttaşı sokakta düzenliği bozuyor iddasıyla yerlerde sürüyen bir polis memurunu ikaz ettiğim için bir güvenlik mensubuna vazife başında müdaheleden hüküm giydim. Davada tanıklık eden komiser iyi niyetle hareket etmiş olabileceğimi, ama polisin benim ikazıma ihtiyacı olmadığını söyleyince, yirmi şilin para cezasına çarptırıldım, parayı ödemediğim takdirde de bir gün hapiste yatacaktım. Ben ikinci şıkkı yeğledim, biliyorsunuz, biz Çek yazarlarına

damlalıkla para öderler de ondan. Üçüncü sefere gelince, Çek anarşitlerinin organı olan «Gençlik» dergisinde çıkan bir yazım yüzünden mahkûm oldum, yine suçsuzdum, çünki sansür yazıma el koyduğu için, eski bir arkadaşım olan yazıişleri müdürü telif hakkını vermiyorum diye dayattı.

Arkadaşlar, hal-i keyfiyet bundan ibaret. Sorarım size, yok yere yediğim bu cezalar yüzünden beni seçmenlerimin çıkarlarını gözetlemekten âciz, sabıkalı bir aday olarak lekelemek insafa sığar iş mi? Bu hususu takdirinize bırakıyorum.

Bayanlar, baylar, geleceğin seçmenleri, demin kapıcılar konusunu işlemiştik, şimdi zangoçlara geçiyorum. Böylece Parti programımızın üçüncü maddesi, yedinci fıkrasının ruhuna uygun olarak mutlak saygı beslediğimiz dinlerden birinin mensuplarından bir guruba lâfı getirmiş oluyoruz. İstatistiklere bakarsak-ki hemen belirteyim, yanlış olsalar bile, özenle derlenmiş oldukları için, başkacası da yok çünki, resmî istatistiklere dayanmadan tek kelime söylemem evet, resmî istatistiklere bakarsak, Prag ve civarında 58 zangoç vardır, ve Kral George Alanındaki şapeli temizliyen gündelikçi kadının kocasını da sayarsak, bunun yüzde 1,3'ü Kraliyet Bağları seçim bölgesinde bulunmaktadır. Bu yüzdeye, dikkatinizi çekerim, St. Altonso Klisesinin bağış kutusunu soyduğu, şüphesiyle tutuklanan, böylece istatistikî görünüşü bozan zangoçu dahil etmiyorum. Aziz dostlarım, şimdi bana semtimizdeki bu yüzde 1,3 zangocun ne önemi var ki diye soracaksınız. Bu hususta en ufak bir kuşkunuz varsa, haberiniz olsun büyük bir hatâ işliyorsunuz. Bu hatâdan kurtulasınız diye ifade edeyim ki, bu yüzde 1,3 zangoç adayımız için 800 oy nispetinde ağırlık taşımaktadır.

Bunun sebebine gelince, bildiğiniz gibi, zangoçlar defin törenlerini yönetirler, dolayısiyle ölü seçmenlerin listesi ellerindedir. Bu listeler, Millî Laisizim Partisinin (inşallah son olur,) geçmiş başarılarından da anlaşılacağı üzre oylama gününde son derece önem kazanmaktadır. Seçim kampanyası hızını alıp, adamakıllı örgütlendiğinde, ve tabiy büyük paralarla beslendiğinde, ölü bir seçmen de sağ yurttaşları gibi 13 Haziran günü kutsal görevine sahip çıkacaktır. Ve eğer bu seçim bölgesindeki zangoçlar bizim partiye üye kaydolurlarsa, ölü seçmenler benim ismimi taşıyan pusulaları sandığa atmağa koşacaklardır. Koşacaklar dediysem, a-

yakları tutmadığı için sandık başına bastonla getirileceklerdir. Ne yazık ki, Prag'taki bütün faytonların ahlâksız Genç Çekler Nasyonal Sosyalist Bloku tarafından tutulmuş, olduğunu öğrenmiş buluyoruz. Bu partinin namus düzeyini belirlemek için, şöyle diyeyim, ben bile bu partiye dürüst bir parti diyemiyorum.

Sloganımız şöyle: «Prag'ın tüm zangoçları saflarınızı sıklaştırın, seçim yarışında bizi tutun, programımızın en önemli maddesi olan «Kapıcılarla Zangoçları Millileştirme idealimiz gerçekleştirilir gerçekleştirilmez, hepiniz bir üst dereceye terfi ettirileceksiniz!» Böylece başlıca oy avcısı Bay Novak'ı dün Rye Sokağındaki cenaze levazımatçısı Bay Fuchs'a son günler içinde Kraliyet Bağları'nda hangi seçmenler için tabut ısmarlayıp teslim edildiğini öğrenmeğe yollayan bu Blok'un partimize karşı yönelttiği ahlâksızca tertipleri savuşturmuş olacağız.

Sevgili seçmenlerim, hatırladığım kadarıyla, Bohemya'nın Kraliyet tacını giyen son hükümdarı olan Hayırhah Beşinci Ferdinand'ın cülusundan bu yana, Prag böyle bir seçim heyecanı yaşamamış olup, 1835 yılının o unutulmaz gününde şahit olduğumuz gibi bütün Çek halkının bağlılık ibresi yasalar çerçevesinde ılımlı gelişim ilkelerine doğru hızla kaymaktadır. Polis toplantıyı dağıtıp, taraftarlarını salondan koridorlara püskürtüğünde Millet Evi'nin merdivenlerinden yuvarlanmadan önce Dr. Kalabis'in o zaman dediğini ben de şimdi söylüyorum ki: «Zor kullanılmasına karşıyız, onun için de zor karşısında geri çekiliyoruz!» Yine de, dün bana hakarete kalkıştığı için bir adamın çenesini kırdığıma ve tek başıma ahlâk üstünlüğüyle bir parmak yol alamayacağını söylemiş olduğuma bakarak, barışçı tutumumuzdan şüpheye düşeniniz olmasın asla!

(«Gedikliler» masasından bir haykırış daha duyulur: «Haşek, yau, bu patron döneklik ediyor, biraları tazelemiyor!)

Arkadaşlar, şu anda, Budeyovice'ye gidiyorum diye aksi yöne giden tirene binip de üçüncü mevki biletiyle ikincide otururken kontrol tarafından yakalanarak Bakov'da aşağı indirilen zâtın dediği gibi, arzu etmediğiniz bir mevkide bulunuyoruz. Çünkü partimizin yüce öncülerinden Bay Galileo Galilei'nin dediği gibi, ben de diyorum ki: Dünya döneklik etmiyor, halâ dönüyor! Matmazel Bozemka, lütfen dubleleri bir daha döndürüver, bana üç bira

daha, Mach'a iki birayla bir konyak, Opoçearski'ye bir şarap, Langer'e yarım şişe beyaz şarap, Divis'e bir muz likörü, Gottwald'a bir bardak maden suyu getiriver ki, biz de dünyanın halâ döndüğünü anlayalım, böylece Ilımlı Gelişim Partisinin seçmenlerini içkisiz bırakmayacağını ele güne ıspat edelim!

Bu aranağmeden sonra, bayanlar, baylar, konumuza dönüp rakip adayları yerin dibine batırarak neşemizi bulalım.

Bugüne bugün, toplantımız başlamadan önce, polis müdürü Krikava'nın sade adaşı değil, arkadaşı da olan şair Louis Krikava Partimizin yürütme kuruluna saklı tutmağa şeref sözü verdiğimiz bir haber verdi. Son derece mahrem olan, Prag'da sadece üç kişi tarafından bilinen bu istihbarata göre, Genç Çekler adayı Dr. Fachs, dün saat iki de Schwarzenherger Sarayı'nın yanındaki Barnali manastırının kapısını çalıp, Başrahibeyi nufuzunu kullanarak rahipleri, rahibeleri partisini dekteklemeğe ikna etmesi için ricaya gitmiş. Hem de bunu, lâik bir aydın sıfatiyle, Barnabilerin özellikle öğleden sonra saat ikide erkeklerle temas etmesi tarikat kurallarına aykırı olduğunu bile bile yapmış. Onunla da kalmamış, müdhiş bir seçim hilesine tevessül ederek, bu mâsum ve bâkir hanımların inzivasına destur demeden dalıp, kendilerinden her sabah ve her ikindi Bay Choc ile kendisinin zaferi için dua etmelerini istemiş. Böyle edepsizce yarışma olmaz, efendim! Söylemeyecektim söyleyim, biz St. Ursula rahibeleriyle Maiz havrası Rabbisi'nden ufak bir tediyat karşılığında benim ve zaferim için dua teklifi aldık, ama aziz seçmenler, bu seçim yarışmasında Tanrının yardımına bel bağlayacak derece ılımlı gelişim tarafdarı olmağa gönlümüz razı olmadı. Varsın, düşmanlarımız bu denli üç kâğıtlar çevirip dursunlar!

Sevgili seçmenler, aday Victor Dyk ile F.V. Kreyçi, bu gibi ve bundan da beter oyunlar oynamaktalar, çünki milletvekilliğinin birtürlü üstesinden gelemedikleri yazarlıktan çok daha yağlı bir meslek olduğunu akıllarına takmışlar. Sayın Dyk'in ana tarafından yeğeninin üvey kardeşinin görümcesi olan bir dul hanımla Sayın Kreşi'nin Satalice'deki bir dul akrabası hakkında size neler neler anlatabilirim ama, buna bir seçim kampanyası sırasında bile terbiyem mâni, gelecek toplantıya kadar sabredin, etraflıca anlatırım size. O ahlâk fikarası Blok'un adayına gelince, Sayın Choc'la bu-

gün saat dörtte mahrem bir konuşmamız oldu, kendisini istifaya zorlamaya niyetim yok ama, dilimizi yutup oturmaya da razı değiliz. Zaman gazetesinin motosu üzre biz de «Hakikat en üst kata çıksın!» Evet, efendim, herşeyin bir zamanı vardır, değil mi?»

Bugün, sevgili arkadaşlarım, size sunduğum istatistikî verilerin ışığında yeniden altına çizerek belirteyim ki rakkamlar asla yalan söylemez. Bizim ilkelerimize göre siyasal bilinç sahibi seçmen, isterse bizim kuyumuzu kazsın, kazdığı kuyuya kendi düşecek olan Blok partilerine versin oyunu, kayıtsız-şartsız sayıların sesine kulak vermelidir! Bu ilkelerledir ki, sevgili arkadaşlar, sevgili seçmenler, ister milletler, ister azınlıklar, ister sosyal adalet, ister ticaret açısından bakalım meseleye, işte bu ilkelerle söylüyorum size, ve Ilımlı Gelişim adına haykırıyorum size, bir tek söz var söylenecek çünki, ve apdala malûm oldu çoktan, birtek söz var söyleyecek, bir tek: «Bana verin oylarınızı, milletvekili olsun Haşek!»

HAYVAN HAKLARINI KORUMA ÜZERİNE KONUŞMA

BAYANLAR, BAYLAR, DOSTLARIM, YURTTAŞLARIM;
Bohemya'da yeni bir programla, hem de bir maddesi: «Hayvanlara hakları verilsin artık!» diye başlayan bir programla ortaya çıkma yürekliliğini gösteren bir partinin kurulmuş olmasıyla ne kadar övünsek azdır. Bugüne dek hayvanları ne gözle görüyor olmalıyız ki, hepisinin adı kötüye, hem de nasıl kötüye çıkmış bulunmaktadır.

Sözgelimi, domuzu alalım ele! Kal–ü belâdan beri domuzlar «hınzır» diye bilinir. Birisi birine «Ne domuzsun sen!» dedi mi, «Hınzırın tekisin!» demeğe gelir. «Hınzır»a «domuz» denir «domuz»a da «hınzır». Nitekim, domuzları boykot eden koca koca kavimler vardır. Sözgelimi, Yahudiler. Musa domuz yemenin zuhrevî hastalıkların yayılmasına neden olacağını ispata kalkmış, o zamandan beri de Yahudiler bu bahaneyle domuzları vurabalıya getirmişlerdir. Yahudi yasalarını ilga eden Hıristiyanlığın egemenliğiyledir ki, domuz yeme âdeti alabildiğine yayılmış, sonunda da Katolik Kilisesi Musa'nın bu konuda da nasıl desteksiz attığını göstermek için domuz bayramları ihdas etmiştir.

Yine de, genel olarak, domuza «pis» hatta «mekruh» gözüyle bakılır halâ, çamur içinde yuvarlanmasından kinaye tabiî. «Oysa kapı kadar diplomalı hekimler ağızbirliği etmiş, insan kısmına çamur banyosu öğütlemedeler. Piestani'deki kaplıcaya, o kaplıcadaki çamur saflarına bakın! Asiller bile elbet kaplıcalarda şifa bulmak için çamurda debelenıyorlar, ama bu yüzden kimse asillere «domuz» filân demiyor. Ne de bu tedavi türünün bayraktarlığını yapan Dr. Kuçera'ya «domuz» demek kimsenin aklına geliyor. Yine de, sağlığı bozulmuş insanlara bu parlak örneği sağlamış

olan domuzlar hor görülmede, özellikle seçim dönemlerinde adları hakaret yerine kullanılabilmekte. Ama, bayanlar, baylar, «şerefsiz bir domuz» gördünüz mü siz hiç? Bir kasap cemakânında kaynar sudan geçirilmiş asılı bir domuzu gördüğünüzde, ne geçiyor içinizden? Ne asil bir bir yaratık değil mi? O ölü haliyle, kendisini yiyecek kimselere gülümsüyor! Bizler onun yerinde olaydık, kimbilir ne yapardık!..

Sade domuzlar mı, bütün hayvanlar herkeslerin, özellikle de milletvekili adaylarının ağzında küfür yerine geçerek, insanlığa hizmette kusur etmiyorlar. Bu ara seçim toplantılarına gidip gelenler muhakkak işitmişlerdir o «Sus, ulan, öküz!» ünlemlerini. Böylece içlerinde bu ünlemlere hedef olan adayları katmak istemediğim bazı hayvan türleri aşağılanmaktadır. Adayları dışarda bırakıyorum çünki, öküzler bir milletvekilinden daha değerli oldukları için, öküze benzetilmekle övülmüş olmaktadırlar. Bir öküz 700 kilo çeker, bir aday ise anca 80 kilo; bir öküzün piyasa değeri en aşağı 400 şilindir, bir milletvekili adayına karşılık bir gilder koparabilirseniz, öpüp de başınıza koyun.

Siyasî bir toplantıda işittim, dinleyicilerden biri adaya «Ulan, zağar!» diye bağırdı. Bana bağırsalardı böyle, beni hayvanların en asili olan köpeğe benzettikleri için teşekkür eder, onunla da kalmaz, seçmen isteklerinin ardından aport'a kalktığım gibi, Viyana kapılarına dayanırdım. Bakıyorum, hayvanlara hakareti iş edinmiş millet kendine, sabahtan akşama gügüm yüklü arabayı sabırla çekip yürüten sütçü köpeğine «Neron» diyorlar, ömründe kimseye bir zararı dokunmamış, despotluk nedir bilmemiş bir Iskoç teriyer yavrusuna da «Sezar», adını takıyorlar..

Adları insanlara hakaret için kullanıla kullanıla, köpekler aşağının aşağısı yaratıklar bellenir olmuş. Oysa, şimdilerde köpekler polis köpeği adı altında insanlığın güvenliği için kolluk hizmeti görüyor. Onun için, diyoruz ki biz hiç değilse hayvanlar âleminin bu en asil hayvanlarının hakları bir an önce tanınmalıdır. Sonra da polis köpeklerine hakaret edenler hakkında resmî bir görevliye vazife başında hakaret maddesinden koğuşturma başlatılmalıdır. Arkadaşlar, bundan böyle, hayvanları bütün siyasi partilerin saygı göstermesi gereken varlıklar olarak korumalı ve adlarının seçim kampanyası sırasında kışkırtı için ileri geri kullanılmasını önlemeliyiz...

PARTİ SAYMANI, EDUARD DROBILEK

BİZİM ÇEVRE İÇİNDEKİ ONCA YAZARDAN HİÇBİRİ, Üzülerek söylüyorum, o saf halk çocuğu Eduard Drobilek'in ayağına su dökemez. Çok çilcli bir geçmişi var. Çok küçükken anasını babasını yitirdiğinden de –çok küçükken sözünü mahsus sokuşturdum, çünki, efendim, benim gibi ünlü bir yazar önemli bir kişinin yaşam öyküsünü yazmaya başladığında, «bu» çok küçükken «lâfını» «çilcli geçmiş» lâfının ardından kullanma zorundadır– hayatın dikenli yollarında yapayalnız kalakalmış. Bu yüzden de, birgün, Elbe'nin öbür yakasında, Melnik ötesinde oturan amcasını ziyarete, yola düzülmüş yaya. Acaba, sellerden kabarmış o nehrin dalgaları nehrin henüz betonlanmamış beton kıyılarını döverken, vâdiyi sarıp sarmalamış zifiri karanlıkta Drobilek'in başından geçen bir macera oldu mu, ne dersiniz?

Evet, Drobilek, o yolculukta, bir candarmayla karşılaşma diye özetleyeceğimiz bir macera yaşadı.

Candarma, ancak geç saatlerde şüpheli bir şahsa rastlayan candarmalara has o ince alaycılıkla «Nereye gidiyorsunuz, sorabilir miyim?» diye sordu Drobilek'e. Candarmanın böyle şüpheli bir şahıs bellediği Drobilek de büyük bir nezaketle:

«Ben size sorabilir miyim, siz nereye gidiyorsunuz, beyim?» diye sordu. Bunun üzerine, biraz şaşalayan candarma,

«Neratorice'ye gidiyorum,» diye cevap verdi.

«Tesadüfe bak! Ben de şimdi Nerotovice'den geliyorum.»

«Söyle öyleyse, yau, bana, Sezenski'nin birahânesi açık mıdır halâ?» dedi candarma?

«Demek birahâneye gitmeye niyetlisin!» dedi Drobilek. «Demek sen Savunma Bakanlığının buyruğunu umursamıyorsun hiç! Hani herkes bir yana, candarmalar gece–gündüz iş başında ola-

caklar, zevkten safadan uzak duracaklardı! Yoksa kutsal görevlerini nasıl eksiksiz yerine getirebilirler?.. Bak, demin bana Sezenski açık mı diye sordun. Ama neyin nesi olduğumu nerden biliyorsun, değil mi? Hem ben sana bişey söyleyim mi, senin sahici candarma olduğundan da şüphcliyim ben, belki de tebdil gezen itin birisin. Sahici candarma olsan, gece karanlık yolda rastladığın birine, birahâne açık mıymış, kapalı mıymış sorar mısın? İşinin ehli olsan, ilk iş, belgeleri görmek istiyeceektin. Kimliğim çıkmazsa üstümden, en yakın karakola götürmeliydin beni. Sonra da bir rapor düzeceektin, baktın ki ben serserinin, itin tekiyim, genelge gereğince beni en yakın ilçe adliyesine götürüp hakkımda serserilikten koğuşturma açtıracaktın... Yok, yok, seni resmî makamlara şikâyet etmem gerek!»

«Ama, beyfendi...»

«Bırak o «beyfendi» ağızlarını! Seninle dostça konuşuyorum ben. Savunma Bakanını tanıyor musun sen, bakalım?»

«Tanıyorum, beyfendi.»

«O da iyi! Allah bilir sen, 12 Mayıs 1901 tarihli genelgeden de habersizsin!»

«Hatırlayamadım, affedersiniz, beyfendi.»

«Anlaşıldı, sen o genelgeyi de esgeçmişsin. Hani, bir güvenlik görevlisi olarak, sen gecelcyin bölgende şüpheli bir şahsa rastladığında, sade kimliğini sormayacak, aynı zamanda «Bakalım, üstünde kaç para var?» diye varacaktın üstüne! Onun üzerine de ben cüzdanımı çıkarıp, «Üstümde sade 2 şilin var,» diyecektim. Oysa o önemli genelgeye göre, Avusturya'da yolculuk eden herkesin cebinde enaz dört şilin bulundurması şart. Demek ki benim iki şilinim eksik. Yine o genelgeye göre, parayı tamamlamak için bana iki şilin borç vermen gerek. Yoksa, görevinde kusur işlemiş olur, o yüzden de cezayı yersin.»

«Üstümde sade birbuçuk şilin var, beyfendi,» diyecek oldu candarma ezile büzüle.

«Hiç yoktan iyidir, ver!» dedi Drobilek. Candarma cebini karıştırdı, sevinçle bağırdı: «Bozukluk da var biraz! «Ne kadar eksikti dediniz?»

«İki şilinc tamamlayacaksın!» El fenerinin ışığında, parayı Drobilek'in avucuna saydı. Drobilek de cep harçlığını tekmillemiş olarak amcasının evine yollandı... Kulağı deliklerin anlattığına göre,

o geceden beri, o candarma, yolda rastladığı şüpheli şahıslara, paralarını dört şiline tamamlasınlar diye bir şilin, iki şilin, kimi de tümden zillere dörder şilin öder olmuş, bu yüzden de, Partimiz kurulduktan bu yana, gırtlağına kadar borca batmış, sağda solda yanıp yakıldığı kimselere bizim candarma, «Ben bırakacağım candarmalığı, «şüpheli şahıs olacağım geceleri,» deyip duruyormuş.

DROBILEK'İN AŞK MACERALARI

DÜNYADA «ALDATILMIŞLIK» ROLÜNÜ NEDENSE BEnimsemiş, bu yüzden de her adım başında bir yakınlık duyduğu kimselerden vefasızlık, nankörlük görmeği alınyazısı haline getirmiş olan asil yaratıklar vardır. Bu asil kimselerin cins-i lâtifelerle ilişkilerinde de, kadınların bu gibi evliyaları aldatmağa pek teşne oldukları, dolayısiyle tarafsız hayal kırıklıklarından baş alamadıkları bilinir. Arkadaşı Josef Mach'a zırt-pırt çek yazmağı kendine görev sayan Drobilek de aşk bahsinde epiy tersliklerle karşılaştı.

«Mum» lokantasında ahçılık eden, Baruşka adlı, yanağından kan damlayan, saf mı saf bir köylü kızına aşık oldu. Neden sonra da, ıkına sıkına, «Benimle sinemaya gelir misin?» diye sorma yürekliliğini gösterdi. Kız, «Seni pis domuz, seni! Ne sanıyorsun sen beni?» diye tersledi hazreti. O günden sonra Drobilek kıza karşı büyük saygı duyar oldu, fırsat düştükçe de, hayatta tanıdığı en dürüst, en saygın kızın Baruşka olduğunu ilân etmeğe başladı. İşte bu saygın kız, birkaç yıl sonra patronlarının evinde kahve pişirirken su musluğunu nasılsa yerinden kopardı, suyun gürül gürül akışını durduramadığını görünce, telâşa kapılıp üçüncü kattan kendini aşağa attı. Oysa biz bu işi sade Rus nihilistlerinin yaptığını sanırdık.

Bundan sonra Drobilek bir terziye tutuldu. Öyle de üstüne düştü ki, içinde hiçbir kötülük olmadan, sırf iyi niyetle, kalbinin olanca temizliğiyle, kızı kırda gezmeğe çağırdı. Kavil yerine, koltuğunun altında kocaman bir paketle geldi. Kız sevecen bir gülümsemeyle «Nedir o taşıdığın?» diye sorunca Zavist'e vapurla giderlerken, bizimki, «Dur hele, ormana varalım da... Çok kalabalık burası!» diyerek, kızın gözlerinin içine anlamlı anlamlı baktı. So-

nunda ormana varıp, insan gözünden ırak bir kenar köşeye oturduklarında, Drobilek ikinci aşkına sokulup, tatlı bir sesle, «İki iç donu mintanla beş çift çorap getirdim, sevgilim. İğneyle ipliği de unutmadım, yüksüğü de... Yırtıkları var da. Kuzum, yamar mısın onları bana?» dedi. Sonra da coşkunluk içinde başını yukarı dikip, «Şu kuşları dinle, ne güzel ötüyorlar!» diye çığırdı. Bize bu öyküyü her anlatışında, işte tam bu noktaya gelince içini çeker, «Kız ne dedi bana biliyor musunuz?» diye dert yanar. 'Yabanî herif!' dedi bana,» der. Çamaşırları daha ona uzatmaya kalkmadan, çekti gitti. «Ormana gidelim» deyince, deli kız «Orda ne yapacağız sandı ki acaba?» diye de sorgular bizi.

Bu maceradan sonra kadınlara pek güvenmez oldu. Derken, bir gün, sık sık gittiği, epiy de para harcadığı şaraphâne patroniçesinin kendisine vurulduğunu açıkladı bize. Ama paralar suyunu çekince, kadın yüz vermez olmuş, böylece bu hatunun ne matah olduğunu anlamış. Bu olaydan sonra kadın kısmına tövbe etti öğlen yemeklerini yediği birahâne sahibinin kızına aşık oluncaya kadar. «Ne tuhaf, değil mi,» diyordu Drobilek, «patronun beş kızı var, ben bir tanesine âşık oldum, ne tesadüf ama! Evleneceğim onunla, bir aksilik çıkmazsa tabiy!» Bir aksilik çıktı, aksilik de dostu Försler'di. Drobilek'in deli divâne olduğu kıza bir gün gider, «Matmazel,» der, «Drobilek'le evlenmekten vazgeç! Ben seviyorum çünkü seni. Ama benimle de evlenmeğe razı değilsen, en iyisi kaç git evinden!»

Ertesi günü Drobilek'le Vilma nişanlandı. Nişandan bir saat sonra Försler geldi, kızla uzun uzun konuştu. Bu arada Drobilek'le evlenmede ısrar ederse, sonradan feci pişman olacağını, hem evlenmek için yaşının küçük, üstelik kendisinin ona aşık olduğunu, bir gün önce konuştukları gibi, evden kaçmadan başka çaresi kalmadığını anlatmış. Ama Drobilek'ten yine de caymazsa, Drobilek'in iflâhını keseceğini, kızkardeşlerinden birine de asılacağını tehdit yollu söylemiş. Kız hemen o gece kaçıp, civardaki bir otelde gecelemeliymiş. Kendisi de Drobilek'e bir mektup yazıp, Vilma'yı affetmesini rica edecekmiş. Ne matrak olacakmış hem de, ne matrak!.. Ne eğlenecek, ne eğlençeklermiş!.. Kızı koridor ağzında bırakıp, Drobilek'e yanaşıp, Matmazel Vilma'nın ilerisi için plânlarını görüşmek üzre kendini beklediğini iletmiş. Drobilek, bunun üzerine, Vilma ile koridorda yarım saat fısıldaştıktan sonra, yanımıza geldi, «Kızcağız sevinçten uçuyor!» diye civılda-

mağa başladı. «Evin döşemeleri ismarlandı,» dedim, hazırlıkları, anlattım, tamamlanmak üzre... Pek memnun oldu Vilma...» Derken Drobilek'in nişan töreni yapıldı, Förster de söz alıp, nişanın hayatta en önemli bir dönemeç olduğunu, ama bunun en son dönemeç olup olmayacağını kimsenin önceden bilemeyeceğini belirtti. Sonra, Drobilek'i sevgiyle kucaklayıp, «Başına bir felâket gelirse, aklından çıkarma, ben senin en iyi arkadaşınım,» dedi.

O gece Vilma evden kaçtı.

Drobilek ertesi gün yine öğlen yemeği yemeğe geldiğinde, bir de baktı, Vilma'nın babası barda oturuyor, önünde koca bir duble! Drobilek'i yanına çağırdı. «Bay Drobilek, inanın kahroldum bittim! Başka ne diyebilirim ki size!» dedi. Drobilek, şaşkın şaşkın, yemek odasına geçti, kaynanası dipte bir masada oturuyordu, gözyaşlarına belenmiş yüzü. Mutfak kapısından da kızkardeşler yaşlı gözlerle Drobilek'e melûl melûl bakıyorlardı. Derken garson kız Drobilek'in yanına geldi, ağlamaklı bir sesle. «Zavallı Drobilek Bey, ne oldu biliyor musunuz?» dedi. «Vilma dün gece kaçtı evden!»

Bunun üzerine, Drobilek heyecan içinde, «Ama tatlı getirmediniz ki!» diye feryat etti. Bunu duyan kaynana, saçlarını yolarak, «Duydunuz mu, kızlar, ne dedi?.. Başımıza gelenler, bizim damat aklını oynattı, ne yapacağız şimdi?» diye bağırıp çağırmağa başladı. Derken patron geldi oraya, Vilma'nın el yazısı mektubunu Drobilek'e uzattı.

«Bay Dorbilek, sevgili Drobilek Bey,» diyordu mektubunda Vilma, «sizi sevmediğim için, evden kaçtığım için binlerce kez af diliyorum sizden. Sizi seven Vilma.»

Vilma'nın babasının gözlerinden yaşları ine dursun, Drobilek mektubu cebine sokuşturup, merakla eski kaynatasına, «Bana tatlı saklamadınız mı yoksa?» diye sordu.

O anda kızkardeşler Matmazel Bojena içeri girdi, gözlerinden yaşlar inerek, Drobilek'in önüne bir koca tabak ahududu suflesi koydu, ve: «Zavallı Bay Drobilek, çok seversiniz bu tatlıyı, onun için getirdim... Vilma'dan ummazdım hiç böyle birşey yapacağını,» dedi. Drobilek de, «Teşekkürler,» dedi, «bana tatlı saklamağı unuttunuz diye korkmuştum!»

Ne zaman bu aşk macerası söz konusu olsa, her seferinde Drobilek, «Ömrümde o gün yediğim kadar, lezzetli sufle yememiştim,» der. «Hem de koca bir porsiyon!»

PARTİNİN APOSTOLCA HAVÂRİYÛN GEZİLERİ

Parti çalışmalarının önemli bir bölümü de «apostolca geziler»di, yani «havârice haç seferleriydi. Yazar Yaroslav Haşek, ressam Yaroslav Kubin ile balet ve oyun yazarı Frantişek'in parti propagandası için çıktıkları bu gezilerin hemen hepsi çıkmaza girmiş, ters etkiler uyandırmıştı.

Haşek şimdi okuyacağınız öyküde bu seferlere katılan yoldaşlarıyla nasıl tanıştığını anlatıyor.

RESSAM YAROSLAV KUBIN

DOSTUM KUBIN, YASALAR ÇERÇEVESİNDE ILIMLI GElişim Partisi'nin beşiği başında duranlardan biriydi. Onunla ilk, Prag'ın Charles Meydanı parkında tanıştık. Ben büyücek bir Macaristan haritasını inceliyordum banklardan birinde. Genç bir yabancı, belki neşesini bulmuş, tepeme dikildi, sonra yanıma oturup,

«Affedersiniz, efendim, Fransa haritası, değil mi, bu?» dedi.

«Yok, delikanlı, Macaristan haritası bu,» dedim.

«Affedin, yine, yanlışınız var,» diye sürdürdü muhabbeti. «Kitapçıda kandırmışlar sizi. Biliyorsunuz, arasıra olur böyle şeyler. Fransa haritası bastırıp, üstüne «Macaristan» yazıyorlar, domuzluk olsun diye.»

Konuşmasından hemen sezdik, ya ressamdı, ya da o tertip bişey. Tam o sıradan bir genç daha belirdi. Deminki onu kolundan yakalayıp yanıma iteledi, «Söyleyin şimdi, dostum, bu harita Fransa mı, Macaristan haritası mı?» diye sordu. Yeni gelen kelebek gözlüklerinin ardından gözlerini kırpıştırarak, «Ne Fransa, ne Macaristan, bu İngiltere haritası, beyim,» dedi.

Fransa düşkünü genç, «Alayı bırak, arkadaş!» dedi. «Gel otur şuraya da, dersini verelim senin!»

Yeni gelen bişeyler mırıldanacak oldu, yine de oturdu yanımıza, ama boyuna gözlerini kırpıştırıyor, ayaklarıyla yeri tepikliyordu.

«Naaparsınız,» dedi. «İnsanın nerde yeni buluşlarla karşılaşacağı hiç belli olmuyor! Ama şu kadarını söyleyim ki size, bu harita ne Fransa, ne Macaristan, ne İngiltere haritası. Bu Türkiye haritası, beyler.» Sonra da kaşlarını çatıp, yüksek sesle, «Bu kadarı olmaz ama!» dedi. «Böyle önemli bir konuyu tartışıyoruz, siz halâ

kendinizi takdim etmediniz!»

Bunun üzerine birbirimizle tanıştık. İlk yabancı, kasıla kasıla, «Ben Jaroslav Kubin'im. Akademisyen ressam» diye tanıttı kendini. Öbürü, «Ben de Frantişek Wagner'im. Prag Milli Tiyatrosu Bale Bölümünden,» dedi.

O gün onları «Altın Sürahi» meyhânesine götürüp, partiye kayıtlarını yaptırdım. Bizde üye kayıtları basittir öyle, törene bakılmaz, sade adaydan vereceğimiz bir konu üzerine bir konuşma yapması istenir, hitabet kurslarına bir başlangıç olarak. Bunun yanısıra, her üye bir kusur işlendiğinde genel oyla ceza niyetine verilecek görevi itirazsız üstlenmeye sözverir. O akşam Wagner ile Kubin partiye girdiler, ama Prag balesinden Wagner, başkan toplantıda konuşurken burnuyla zurna çalma merakına kapıldı. O yüzden Disiplin Komitesi bitişik odada toplantıya çağrıldı.

«Kim tavsiye etti onu?» diye sordu Mahen.

«Kubin'le ben,» dedim ben de.

Bizi ne olup bittiğini kavramayan biçare Wagner'in yanına sepetlediler, bir çeyrek saat süren hararetli bir tartışma sonunda disiplin komitesi başkan Mahen gelip şu yazılı kararı okudu:

«Frantişek Wagner'in yakışıksız davranışı karşısında şu cezaya karar verilmiştir: Yarın yada ergeç bir gün sonra Yihlava'ya trenle gidecek, ordan da yaya olarak, Monarya'ya, ordan Aşağı Avusturya'ya, ordan Macaristan'a, ordan Hırvatistan'a, ordan Carniola'ya, ordan Sıtırya'ya, ordan Yukarı Avusturya'ya, ordan da Bohemya'ya geçecek dört ay sonra da, aynı yılın 7 Ekim tarihinde, Cumartesi günü, akşam saat sekizde, parti merkezi, «Altın Sürahi»de ısbat-ı vücut edecektir. Öte yandan Yaroslav Haşek ile Yaroslav Kubin de bu yolculukta kendisine refakat ederek, görevi gereğince yerine getirip getirmediğine nezaret edeceklerdir. Görevinde bir kusuru görülünce, Parti Yürütme Kuruluna telgrafla hemen bilgi yetiştirilecektir. Bu üç şahsa, parti fonlarından 40 şilin harcırah verilecektir. Nereye gidilirse, Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisinin propagandasını yapmakla görevlidirler, ve herkes günde bir «apostalca etkinlikleri» hakkında ayrıntılı raporlar göndereceklerdir.»

Evet, o yılın 7 Ekiminde, elifi elifine akşam saat sekizde, Orta Avrupa'nın yarısını yaya katetmiş olan bu üç parti üyesi «Altın Sürahi» meyhânesinde ispat-ı vücut ettiler.

«Parti Disiplini» diye, beyler, işte ben buna derim!

ÜÇ PARTİ ÜYESİNİN YÜRÜTME KURULUNA YAZDIKLARI MEKTUPLARDA ANLATILAN APOSTOLCA ETKİNLİKLERİ

Yıhlava,.....1991

DİSİPLİN KOMİİTESI BİZLERE VERDİĞİ GÖREVLE İLgili olarak işbu rapor tarafımızdan tanzim edilmiştir:

Bay Françek Wagner'i sabahın dördünde görev yerine götürmek üzre, adresine varıp kendisine Macaristan yolculuğu için hemen giyinmesini emrettik. Sanırım, o âna kadar bu olayı şakaya almaktaydı, ama gözlerini uğuşturup sırtımızdaki sırtçantalarını, ayaklarımızdaki damalı çoraplarla öbür turistik donanımızı görünce, ödü koptu, hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı. Ancak, disiplin komitesinin emrine uymadığı takdirde başına neler geleceği kendisine anlatıldıktan sonra kalkıp giyinmeğe razı geldi, ama dehşet içindeydi. Apostolca yolculuğumuz için önceden hazırlık yapmadığından giysilerini koca bir sepete tıkıştırdı. En az sekiz kilo çeken sepeti eliyle bir tartınca da, dizlerimize kapanıp, «Allah aşkına beni bu görevden esirgeyin» diye yalvarmağa sıvandı. Biz hiç tınmadık, gardrobunda balecilerin Sicilya eşkiyası rolüne çıktıklarında ayaklarına sardığı yeşil dolakları bulup pantolonunun üstünden uyluklarına sardık, böylece Himalâyaları ilk tırmanan talihsiz İngiliz seyyahı Lord Everest'e benzedi.

Bay Wagner, bu hazırlık sırasında bâkir ormanda bir kobranın canalıcı bakışıyla donup kalmış bir yaban domuzunu andırıyordu. Ani gaybubetini birlikte oturduğu ihtiyar halasına müjdelesin için önüne bir kâğıtla kalem sürdük. Zorbelâ şu mektubu yazabildi:

«Sevgili hala, kader beni dünyaya yaya dolaşmağa mah-

kûm etti. Yolda başıma bir hal gelir, ölürsem, sana hemen bildireceğim. Sevgiler. Seni seven yeğenin Frantişek.»

Onu yarı ölü halde oturduğu daireden bin güçlükle çıkarıp en yakın meyhâneye sürükleyerek getirdik, orda üst üste attı duble slovoviçeyi dipletirince kuzu gibi oldu. 6.20'de trenine binip Kolin, Kutna Hora ve Nemeki Brod üzerinden Yıhlava'ya doğru yola çıktık. İkindiyin beşi otuziki geçe Yıhlava'ya varıp, Zivno Bankasının yerel sorumlusu Baz Bozdeç'i aramağa çıktık.

Frantişek Wagner'in davranışı kusursuzdu bu süre boyunca. Akşamleyin, Çek Klubünde örgütlenen ilk toplantıda Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisiyle, Partinin Çek azınlıklarını tutan tutumu üzerinde konuşma yapacaktık. Toplantı yeni başlamıştı ki, şehir yönetiminden bir görevliyle bir güvenlik mensubu belediye sarayına teşrifimizi rica ettiler. Biz de teşrif ettik, orda sıkı bir sıgaya çekidik. Partimizin amaçları soruldu, Yaroslav Kubin de Alman şehirlerindeki Çek azınlıkları için toplantılar düzenleyerek, Bohemya'da Almanların ne dürüst davrandıkları, buna karşılık Çeklerin nasıl hoşgörüsüzlük gösterdikleri, nasıl yayılım siyaseti güttükleri, sonra da Alman edebiyatı üstünde konuşmalar yapmağı amaçladığımızı anlatınca çok memnun oldular, bizi Alman Kulübüne davet ettiler. Orda sabahın üçüne kadar ağırlandık, belediye başkan yardımcısının girişimiyle ortada tepsi gezdirildi ve yolculuk sırasında sıkıntı çekmememiz için 112 şilin toplandı. Başkan yardımcısı Safranck bize yatacak yer gösterdi, sabahın da dostumuz Bozdeç'i bulduk. Bizi sevinçle karşıladı ve belediye sarayından kapıp götürülmemizden sonra, Çek azınlığı temsilcilerinin «Milliyet» gazetesine Yıhlava Pan-Cermenlerinin üç Çek turistine nc işkenceler ettiklerine dair bir telgraf yolladıklarını müjdeledi. Savunma Bakanlığına gönderilen bir ikinci telle de şanlı Moraviya topraklarında Çeklere revâ görülen mezalimi durdurması istenmiş.

«Milliyet»deki yazıyı okuyup telâş etmeyin, çünki demin Bay Safranek'le vedâlaşırken, bize Znocma'daki Alman Belediyesine hitaben yazılmış övgü dolu bir tavsiye mektubu verdi. Çek yurttaşları olarak Çek azınlığından para uçlanmak yerine, Alman çoğunluğunu tırtıklamayı yeğlediğimizi bilgilerinize arzederiz.

APOSTOLCA HEYETTEN BİR BAŞKA MEKTUP

Viyana..... 1991

YASALAR ÇERÇEVESİNDE İLİMLİ GELİŞİM PARTİSİNİN Şanlı Yönetim Kuruluna Rapordur:

Frantişek Wagner'in hıyanetini Yönetim Kuruluna arzetmekten sonsuz üzüntü içindeyim. Kendisine ne yapacağımız hakkında talimatınızı hâvi tel-yazıyı «7 Mariahilfer Strasse, Viyana» adresimizde sabırsızlıkla beklemekteyim. Olay şudur:

Znocma'ya Yıhlara Alman Belediye Meclisinin Znoc'ma Alman Belediyc makamlarına yazdığı mektupla birlikte, sağsağlim vardık, mektubu Belediye Başkanına takdim ettik. Başkan, aynı zamanda, Güney-Batı Moravya Havalisi, *Provinz Westsüd-Mährem* Alman turistleri Birliğinin de Başkanı iaşe ve ibademiz için yüz şilinlik bir çek yazdı, biz de Birliğin Muhasebesine seyirtip, hiçdurma *«Jawohl, jawohl»* diyerek gerekli işleri tekmilleştirip mezkûr meblâğı vezneden aldık.

Kimse bizi denetlemediği için Çek Kulübüne gittik, Wagner orda dört gözde şarkı okudu, dinleyicilerden bağış topladık. Bütün masraflarımız karşılandıktan sonra 12 şilin kâr kaldı. Toplam servetimiz 142 şilini buldu. Kurallarımızı gereğince, her üç günde bir içimizden biri saymanlığı devralıyordu. O gün de nöbet Wagner'deydi. Parayı teslim alırken de, âdeti üzre, «Gereksiz bir metelik bile harcamak yok!» diye şişindi.

Kubin gidip şarap içmek istedi, Wagner «Olmaz!»ı dayadı. Olur-olmaz şeyler için para veremezmiş, çünki kutsal görev bilinci sade ve sadece gerekli masraflar için para ayırmayı zorunlu kılıyormuş. Kendisini bu ufak servetin muhafızı olarak görüyormuş...

Hemen söyliyim, o gün pazar günüydü beldenin. Sokaklar,

meydanlar sebzevat kesilmişti. Mâlûmunuz, Znocoma hıyarları, soğanları, kuşkonmazları, tomatları oranın başlıca ihraç metalarıdır.

«Niye bu alık bunları birbir sayıyor da, oturup «Znocoma'da Ticaret» adında bir kitap çizittir miyor?» diye öfkeleniyorsunuzdur, ama benim de bir bildiğim var. Çünki burdaki yaşamımız bu mahsullerle çok yakından ilgili. Düşlerimde tomat tınazları görüyorum, soğancılarla aynı yastığa başkoyuyorum, Znocoma hıyarlarıyla aşk yaşıyor, kuşkonmazlarla muhabbet ediyorum şu anda. Yanımdaki yatağa da Frantişek Wagner kapanmış, torunu darağacına gitmiş, dünyada bir başına kalmış bir kocakarı gibi ağıt yakıyor. Kubin de odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, aradabir Wagner'in başına dikilip ana-avrat düz gidiyor.

Dinleyin şimdi, şu namussuz bize ne oyun etti? Daha Znocoma'dayken bu herif bizi delirtecek diyorduk, Viyana'da becerdi ba işi dürzü.

Pazar günüydü. Çek otellerinden birinde kalıyorduk, kısa pipolarımız için tütün de tedariklemiştik. O Wagner olacak musibet, piposu ağzında, meydana bakan pencerenin önüne dikildi birden, sevinç içinde, «Yau, ne güzel kızlar var burda!» diye çığırdı.

Ha, Wagner'in bu aşk numaraları yüzünden daha önce de başımızı belâya soktuğunu söylemeyi unuttum. Znocoma'ya giderken bir köylü kızının kıçına bir şaplak indirdi, o da hayalarına bir tekme vurunca, yarım saat kıvrandıktan sonra, «Ama ne şahâne memeleri vardı değil mi?» demez mi!..

«Kızları rahat bırak!» dedim başımıza gelecekleri önceden bilmişçesine. Çünki baktım ki, pencereden halk kostümleri kuşanmış kızların meydanda, sebzevatların, o melûn sebzevatların arasında halay çektiğini gördükçe, zıpzıp sıçrıyordu. Lâf anlar halden çıkmıştı deyyus. Birden, «Aa, işte bu kıza dayanılmaz!» diye haykırıp dışarı fırladı.

Başka n'aapalım yataklara uzanıp, kara kara düşünmeğe koyulduk.

Bir saat geçti, heriften eser yok! Bir saat daha geçti, ne ses, ne bir nefes! Depremde toprağa batıp giden Messina şehri gibi, hem de bütün paramızla ortadan sır olmuştu.

Gitmişti dürzü, gitmişti! Geçmişini, geleceğini bellediğim...

Aç açına yattık. Ya ihanet etmiş, bizi bırakmış, ya da başına bir kaza gelmişti.

«İnşallah, birisi gebertmiştir o herifi!» dedi Kubin gece yarısı, sayıklarcasına. «Öylece ben de onu ihanetten kurşuna dizme zahmetinden kurtulmuş olurum!»

«İnşallah, öyledir,» dedim ben de. «Hiç değilse anısı da temize çıkmış olur kendisinin temizlenmesiyle!»

Uykuya dalmışız.

Bütün gece gelmedi.

Biliyorum şimdi yumruklarınızı sıkmış, «Nerde o namussuz, teslim et bize onu!» diye kükrüyorsunuz. Ama, demin de söyledim a, Viyana'da yanımdaki yatakta debeleniyor, kocakarılar gibi uluyor.

Ertesi günü öğlen vakti teşrif buyurdu. Tabii çullandık üstüne, karşı koymuyor, ağlıyor, «Marıça!» diye bağırıyordu. Ama bize anlattığı öykü o efsaneden bin beter acıklıydı.

Bizim odadan kirişi kırdıktan sonra meydana gidip, arabasının yanında duran kızla kaynatmış. Kıza mest olmuş, Znocomo' dan yaya iki saat çeken Dralovice'den geldiğini öğrenmiş.

Hoş vakit geçirmişler birlikte, bizimki çiftliklerinin orda veya kızın seçtiği bir başka yerde, gece dokuzda buluşalım diye tuttturmuş. Derken bunun üzerine kız çiftliğin yolunu tarif etmiş, meyva bahçesinin arkasında bulayım seni demiş.

Çitten atladığı gibi... meramına erecek sözde...

Wagmer ağlaya ağlaya anlattı: «Hemen çıktım yola, vardım kavil yerine. Bekle, baba, bekle! Derken babası çıktı geldi üstüme. Yazılısı da var, bakın!» Cebinden birtakım kağıt parçaları çıkardı, üstlerinde eciş-bücüş yazılar:

«Bay Frantişek Wagner'den hıyarlar için 20 şilin depozito alınmıştır.»

«Bay Frantişek Wagner'den tomatalar için 20 şilin depozit.»

«Bay Wagner'den kuşkonmazlar için 20 şilin depozit.»

Daha beş-altı tane kağıt vardı böyle.

Hıçkırıklar arasında öyküsü tamamladı. «Benim orda yakalandıktan sonra öyle, başka ne yapacaktım ki? Sebzevat almağa geldim, dedim,» dedi.

«Kaç para kaldı, ulan, itoğlu it?»

«On şilin!»

«Ne, on şilin mi?» diye haykırdı Kubin. «Diz çök şimdi, duaya başla!..»

Wagner son duasını ederken, Kubin aşağıdaki aktara indi, dönüşünde elindeki bu yumak urganı Wagner'in kafasına çaldı, «Bununla ne haltedeceğimi bilirsin herhalde!» diye bir bakış baktı, bana da «Gel, gidelim!» dedi.

Kubin'le çıktık, bir duble birayla bişeyler atıştırdık. Dönüşte, bir akasya dalı kesip, âşık kızlar gibi «Kendini astı mı, asmadı mı?» diye yaprak falına baktık, her seferinde «asmış» çıktı fal, ama odaya girdimizde, bir baktık, Wagner uçkuru kopmuş donuna bağlamış urganı. Ödlek Herif!.

On dakkada bir, hiç sektirmemecesine dalına bindik kerataının. Geceleyin de uyandırıp uyandırıp, kulağına «Paramızı ne yaptın, namussuz herif?» diye uludukça, o uyku arasında, «Havuç aldım, kabak aldım, tomat aldım...» diye sayıklıyordu.

Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisinin Şanlı Komitesinden şimdi soruyoruz: Ne yapalım şimdi bu Frantişek Wagner denen Lâine? Cezanızı acele telleyin.»

Yaroslav Haçek

Ertesi sabah telgraf geldi, şu yazı vardı üstünde: «Wagner'i hemen Türklere harem ağası olarak satın!»

Kubin'le Wagner'i Türkiye'ye bizzat götürüp orda bir kerhâneye satmayı kararlaştırdıktı ama, araya giren olaylar elvermedi.

O telgrafdaki cevap, yahut buluş kimin başının altından çıkmış, bildiniz? Onu bilmeyecek ne var, tabiî bizim şair Louis Krıkova yanıtlamış o cevheri!

KRALİYET BAĞLARINDA İLK HIRİSTİYANLARIN AZÂBI

BİZİM PARTİ KARARGÂHINA MUNTAZAMAN GELEN bir Bay Kopetjko vardı. Çok sofu bir adamdı, bizi ne aşağı gördüğünü de hiç gizlemezdi. Malûm bizim Yaradan hakkında nasıl ileri geri konuştuğumuz, bu pek saygılı sayılamayacak sözlerimize kulak misafiri olan, Bay Kopetjko, onuncu dubleden sonra dayanamaz, Tanrısını savunmayı üstüne vazife bilirdi. O yüzden de ona «Kraliyet Bağlarındaki İlk Hıristiyan» derdik.

Başında beresi, öyle düşünceli, herşeye razı bir halle, Roma serdengeçtileriyle lebâlep dolu bir ok meydanına girermişçesine kapıdan içeri girer, mutat masasına çöker, bira dublesi elinde, St Paul katakomplarında Kutsal Kadehi tutuyormuşcasına bir vakarla dudaklarına kaldırırdı. Bize beslediği tarihi nefreti, ancak meyhâneden ayrılma zamanı gelince, masamızın yanından geçerken, «Allah belânızı versin!» diye homurdanarak dile getirirdi.

Kaç kez kimbilir Tanrısını elinden almağa savaştık, her seferinde donuk bir tevekkül içinde başını sallayarak, «Boşuna nefes tüketiyorsunuz! Ben bu imanla doğdum, onunla yaşadım, onunla öleceğim,» derdi. Kimi de, bu sarsılmaz imanını «Anamın memesinden emdiğim» diye tanımlardı.

Cenaze levazımatçılığıydı mesleği, sofuluğu belki ordan geliyordu, ama defin töreniyle ilgili işlerden söz ederken, pek öyle saygılı konuşmazdı. Sözgelimi, «Bugün o cadıyı tabuta sokuşturacağım diye göbeğim çatladı,» deyiverirdi. Ne de dini bütünlüğü kâğıt oyunlarına merakını yenebiliyordu.

Uzatmayalım, bir Pazar günü, *yirmi–bir* oynarken biz, aramıza katılmak istedi. Oyuna başlarken istavroz çıkardığı için, ilkağızla

talihi yavaş gitti. Derken şansı döndü, son meteliğine kadar ütüldü. Oyuna devam ederse muhakkak kazanacağı sezgisine kapılarak, bizlerden beş şilin borç istedi, bize karşı oynamak için.

«Emredersin, dostum,» dedim. «Emredersin ama, önce paraya karşılık cep saatini rehin bırak, sonra Tanrıya inanmadığını açıkla etrafa!»

Kopetjko'nun ruhunda o muazzam ruh mücadelelerinden biri cereyan ediyordu. Neron'un önüne Tanrısından caydıklarını ilâna ite kaka çıkarılan Hıristiyanların acılı ifadesi belirdi yüzünde.

«Asla!» diye haykırdı.

«Öyleyse oyuna katılamazsın,» dedik.

Bembeyaz kesildi kıpkırmızı yüzü, sanki Neron «Atın şunu vahşi hayvanların önüne!» demişti.

Istırap içindeydi, korkunç bir hesaplaşma içindeydi, belliydi yüzünden. Roma sirkindeki vahşi hayvanlar olmasa bile, karısı gelmiş olmalıydı gözlerinin önüne.

«Beyler» dedi birden, saatini uzatarak, «pekiy, beyler, Tanrıya inanmıyorum ben!»

Beş şilini aldı, kartlar da verildi eline. O zaman işte, «Ne olursa olsun, Tanrıya inanıyorum elbet. Beş şilin potum,» deyiverdi.

Şilinlerin beşini de ütüldü. O zaman bir kez daha, «Tanrıya inanmıyorum,» dedi, ve nişan yüzüğünü rehin ederek, patrondan 10 şilin daha borç aldı. Onu da yitirdi, «Tanrıya inanıyorum, Tanrıya inanıyorum!» diye bağıra bağıra.

Derken paltosunu rehin etti, tam o sırada karısı çıktı geldi, Kopetjko'yu kaptı, götürdü.

Ertesi Pazar, günahının kefaretini çekmeğe Svata Hora manastırına yollandı, dönüşte patrona hediye bir tesbih getirdi.

YENİ PARTİNİN HÜKÜMET ÇEVRELERİNCE SIKIŞTIRILMASI

BAY KOPETJKO, MANASTIRDAN DÖNÜŞTE BİRAhânemizin patronuna hediye bir tesbih getirdi demiştik, onunla kalmadı, polise gidip, bizim yasak oyunlar oynadığımızı hem de Tanrıyla birlikte bu ve öbür dünyanın büyüklerine dil uzattığımızı yetiştirdi.

Bunun üzerine Bay Markup bizim kumpanyaya katıldı. Kimin nesi miydi? İyi bir adamdı, aynı zamanda polis memuruydu. Maaşı düşüktü, yedi de çocuğu vardı. O günlerde yaygın oy hakkı patırdısı yüzünden, Prag üzerine kara bulutlar toplaşırken, Bay Markup emsali kimseler üstleri için hafiyelik ederek fazladan birkaç kuruşun yolunu bulurlardı. Böyle toplama bilgiler Viyana Emniyetine aktarılırdı. Üstelik Bay Markup'la kaynaşmamız Haşmetli İmparatorun Prag'ın ziyaretinin hemen ertesine rastlıyordu.

Bay Markup'ın aklı gelirini azıcık olsun arttırmadaydı. Chateaubrind polisin romantik olduğunu söyleyecek olmuş. Aferin ona! Diyeceğim, Bay Kopetjko'nun emniyete gidip bizim birahânede konuşulanlara gayrı dayanamadığını ihtar etmesi üzerine, Bay Markup meclisimize konuk yollandı, hem de yedi yavrusu olduğu hiç umursanmadan.

Komiser, sofu Kopetjko'dan «Nasıl adamlar bunlar?» diye bilgi istediğinde, «Haydutlar, efendim, haydut!» demiş Kopetjko. Siz şimdi düşünün, yedi çocuk babası bir mazlumu bir eşkiya inine apar topar yollamadaki kayıtsızlığı! Aramıza geldiğinde, Britanya adalarının yoğun sisi içinde, ön safta nöbet tutmaya yollanmış Romalı bir lejyoner hali vardı üstünde.

Tanınmayacağını sanıyordu herhalde. Ama polis şefinin

kumanyadan olan yeğeni onu gelir gelmez tanımış, giderken de, «Markup» derler buna deyip çıkmıştı işin içinden.

Sonradan onun hakkında anlattıkları göz yaşartıcıydı doğrusu: Yedi çocuğu var adamın, ses çıkaracak hali yok ki, gelen kıçına bir tekme indiriyor, geçen bir tekme. Bizim eşkiya inine ziyaretleri karşılığında aldığı fazla mesai zammıyla aylığı 40 şilini zor buluyor.

Ertesi akşam Bay Markup bizden önce gelip, bizim masaya kurulmuş, pek de güleryüzlüymüş. Bizler gelince, özür diledi, masamızdan kalkmağa davrandı. Davet ettik oturduğu yerde otursun diye, kendisini ağırlamaktan memnunluk duyacağımızı belirttik. «Yalnız, politika konuşmaya geldik, kusura bakmayın siz,» dedik.

Dostum Mahen, kulağıma eğilip Bay Markup'ın da işitebileceği bir fısıltıyla «Kararınız karar, değil mi?» dedi.

«Elbette,» dedim ben de. «Son hazırlıklar bitmek üzre.»

Mühendis Kun, bize doğru eğilerek. «Moravya'ya haber gitti mi?» diye sordu.

«Çoktan,» dedim. «Moravya herşeyden haberdar.»

Markup bir irkildi, «Müsaade ederseniz. Çok iyi bilirim ben Moravya'yı,» dedi. «Çeklerle herzaman için omuz omuza döğüşmüş bir ülkedir, Tanrı şahit!»

«Orda bir yanlışın var, dostum,» dedim ben.

«Ama, beyler,» dedi Markup, «Akdağ Savaşı'nda, Moravyalılar Çek sancağı altında canlarını hiçe saymamışlar mıydı?»

«Hiç bunu işitmemiştim!» diye atıldı Opoçenski. «Ama, dostum, bunlar ortalıkta konuşulacak konular değil. Başı belâya girer insanın. Söz bu mecraya dökülünce, İmparator Ferdinand'a kadar dayanır bunun ucu!»

Bay Markup pişkin pişkin gülümsedi, «Yoksa arkadaşlarınız, İmparator Ferdinand'ın üstün bir hükümdar olduğuna inanmıyorlar mı?» dedi.

«Elbette üstün bir hükümdardı,» dedim ben sesimi kalınlaştırarak. «1602'de isyan çiyanının başını ezmesi bile başlıbaşına bir mankıbe, hele Habsburg Hanedanından olduğu da düşünülürse...»

«Ama, efendim,» diye sözünü kesti Markup, «bütün Çek Lordlarını da Eski Şehir Meydanı'nda astı.»

«Buna bir itirazınız mı var yoksa?» diye hırlandım ben. «Kra-

lın müşavirlerini sarayın balkonundan aşağı atan o âsillere az, az o kadar ceza! Krallarını tahtından indirdiler, Bohemya'nın başına yabancı bir kral getirdiler, Kralın 20.000 yiğidini kıtır kıtır kestiler! Bi de siz onlardan yana çıkıyorsunuz! Efendi, sen bir Çek misin, öncc onu söyle! Utanmıyor musun böyle abuk-sabuk konuşmaktan? Hani nerdeyse 1848 Macar İhtilâlini dolayıp diline, Kossuth'u övmeğe başlıyacaksın! O kalp paraları bastırıp, Macarları Habsburg'lara karşı ayaklandıran kumkumacıyı göklere çıkaracaksın! Onu nasıl ipe çekecektik ki! Ama kaçtı köpoğluköpek! Şimdi sen gelmiş, onu savunuyor, Macar İhtilâlini övüyor, «Yaşasın İhtilâl!» diye bar bar bağırıyorsun ha!»

«Ama ben öyle bişey söylemedim ki, beyler!»

Ayağa kalkarak, «Bu beyler şahit! Söyledi mi, söylemedi mi, siz söyleyin çocuklar?» diye haykırdım.

«Söyledi, söyledi,» bir ağızdan şakıdı bizimkiler. «Ona göre, daha neler, neler söyledi!»

Derken Mahen yerinden doğruldu, «Sayın Bayım,» dedi, «siz bu saygın topluluğun arasına haince fikirler yaymak için sokuldunuz! Dini-bütün aile çocuklarının önünde Tanrı'ya küfrettiniz! Bizim gibi mazbut çocukları yoldan çıkarıp, hak yolundan ayırmak amacıyla Tanrıya inanmadığınızı ilân etmekle de kalmadınız, Papa'nın yanılmazlığını da inkâr ettiniz! Bu denli hakarete karşı yapılacak tek hareket vardır, o da derhal Polisi çağırmak!..

«Ama beyler...»

«Aması-maması yok bunun! Polis koğuşturmaya başlıyacak, biz de dine-imana, Haşmetli İmparator'a, vesaire'ye küfrettiğinize alenen tanıklık edeceğiz! Anlaşıldı mı?.. Motomuz bizim, Tanrı, Vatan ve Kral sacayağıdır, kıyamete kadar da öyle gidecek! Sen aramıza karışıp bu kutsal inancı yüreklerimizden sökmeğe kalkıştın! Mektep, medrese görmüş bir yurttaş olarak, utanmıyor musun kendinden hiç, değil mi?»

Polis gelmişti çoktan.

«Lütfen, Memur Bey, şu zâtın kimliğini soruşturun! Ahlâkımızı bozma maksadiyle Tanrıya, Papaya, Hanedana sövüp saydı. Bizi anarşit, terörist ve kâfir etmeğe teşebbüs etti!»

Bay Markup ayağa kalkıp, sâkin ve vakur: «Ben bir polis memuruyum,» dedi.

Polis Şefinin yeğeni fırladı yerinden, «Aa, çıldırmış bu herif!» diye haykırdı. «Göster bakayım evrakını! Amcam bi duyarsa, görürsün sen gününü!..»

Bay Markup ceplerini karıştırdı uzun uzun, sonra öyle süngüsü düşük, «Kâğıtlarımı evde unutmuşum,» dedi.

Derken Polis Müdürünün yeğeni memura yanaşıp, o dehşetli ismi taşıyan belgeleri gösterdi, ve kasıla kasıla, «Ben Müdür Beyin yeğeniyim,» dedi, ve biçare Markup'u parmağıyla mimleyerek «Götürün şu herifi burdan!» diyerek höykürdü.

Polis kamburu çıkmış Bay Markup'ı ite kaka götürürken, eski marşımızı birahânenin camlarını zıngırdatan bir coşkunlukla okuyorduk.»

«Moravya bizim dinimiz, imanımız. Bağlıyız, bağlıyız ona çıksa da canımız!»

Bay Markup aramızda bir daha görünmedi, haber aldığımıza göre, polis müdiriyetinin arşivine eski hafiye raporlarının tozunu alsın diye atanmış.

Doğu Slavların Türk egemenliğinden kurtuluş savaşı bazı Slav halkları arasında büyük heyecan yaratmıştı. 19. yüzyılda birçok Rus Sırplarla Bulgarlar safında çarpışmak için gönüllü yazılmışlardı. 20. yüzyılın başlarında kopan ikinci heyecan dalgası barış-canlısı Bohemya'ya bile ulaşmıştı. Haşek okuyacağız parçada, Prag'a dönüp Balkanlar'daki kahramanlıkları üstüne destanlar düzen Klimes adında bir Çek gönüllüsünün farfarasını matrağa alıyor. Klimeş'in «Horizon» dergisine Madeon asilerinin yaşamı ve örgütlenmesi üzerine gönderdiği yazılar Haşek'in dikkatini çekmiş.

MAKEDON DEVRİMCİ BİRLİKLERİ KOMUTANI KLIMEŞ

HİÇBİRİMİZ MAZLUMLARIN BU ŞANLI KORUYUcusunun nerde doğduğunu bilmiyorduk. Boyu posu, gür sakalı, delici bakışları, ateşli söylevleri devrimci ordulara kumanda etmeğe doğmuş bir önder olduğunu ossaat ispatlıyordu. Nitekim ben de kendisini Sofya'da bu sıfatla tanıdım. Partimizin kurulmasından iki yıl önceydi. Mankibelerini, hele benim de tanığı olduğum o unutulmaz Garvan Dağı Savaşındaki yiğitliklerini anlatmağa ciltler yetmez. O dediğim savaşta Manastır'ı kuşatmıştık, ama Türk nizamî birlikleri tarafından sarılınca savaş alanından alabildiğine yiğitçe kaçmıştık.

Hemen söyleyim, bir süre Partimiz'de de bulundu, eskiden gösterdiği kahramanlıklar dolayısıyle hepimizden büyük saygı gördü. Aşağıda anlatacaklarım, hiçbir şekilde onun olağanüstü kişiliğini küçültmeye değil, o altın gibi kalbini sergilemeye yönelik.

Gerçekten de, o adam korku nedir bilmezdi, ne kadar sıkıya girerse girsin, ricatın en iyi çare olduğunu bilir, ona göre de çok düzenli olarak geri çekilmeyi başarırdı.

Ben onu parlak döneminde tanıdım, Sofya'da. Türk nizamî kuvvetlerinin Selânik havalisini sardıkları, ve bütün güçleriyle o cennetten köşe, o şairâne Vilosa Dağı'nın eteklerindeki sınıra abandıkları sıraydı. Mevsim, gür Vilosa ormanlarının, kadim korularının misler gibi koktuğu mevsimdi. Dağın eteklerinde Türk topları gürlüyor, Makedon âsilerinin mavzerleri de çatırtılarla onlara karşılık veriyordu. Bir yandan Bulgar devrimcisi Sarafor'un birlikleri ilerledikçe, ilerliyor, uzaktan top sesleri geliyordu.

Klimeş'i işte bu ahval ve şeriat altında, Sofya'da bir mobilya

imalâthânesinde tanıdım. Çünki kendisi doğuştan kumandan değil, doğuştan döşemeciydi. Bir osmanlı divanında, başının üstünde dolanan kumandanlık ayçasından habersiz, uslu uslu oturuyordu. O güne dek huzur ve barış içinde ömür sürmüş olan, yine de efsanevî bir kahramanın özellikleri yüreğinde köşelenen bu yurttaşımla tanışmam işte böyle oldu.

Orada (o alabildiğine kötü, o alabildiğine pahalı) Atına ve (o bir o kadar berbat) Olimpos şarabı dolu kadehlerimizi tokuştururken, hayatında ilk kez, o da bana, yalan uydurmağa başladı, bütün geçitleri, bütün devrimcileri ve daha sonra makineli tüfek, elbombası, ve o temsil sevimli alctleri satın alsın diye verilmiş paraları yediği için komitacılar tarafından öldürülen önderleri yiğit Sarafor dahil bütün Makedon âsilerini tanıdığını anlattı.

İtiraf edeyim, o an, onunla birlikte sınır boyuna gitmeğe can attım. Çünki o, o anda o gün veya ertesi günü yola çıkmağa hazırlanıyordu, tarihin ne önemi var, ezilmiş Makedon kardeşlerinin özgürlüğü uğruna döğüşmeye çıkıyordu ya... Bunu ıspat için şapkasını giydi, bana da gel arkamdan demeğe bir işaret çaktı.

Daha sonra aramızda kalsın diye bana anlattığına göre, komitacıların pek uğramadığını sandığı küçük bir meyhâneye girdik. İşte bu ufak yanılmadan ötürü, bu yiğit, bu gözüpek, bu dürüst insan, Makedon çetelerine kumandanlık mertebesine erdi.

Tesadüfe bakın, tam o gittiğimiz meyhânede çetelere gönüllü devşiriliyormuşmuş.

Klimeş bunu duyunca, yüzü bembeyaz kesildi, ama kendisini bekleyen şanlı geleceği önceden seziyordu olmalı ki, Rusların efsanevî kahramanı Ilya Muronet gibi içten gelme bir civanmertlikle hemen oracıkta kararını verdi, hiç de akıcı olmayan, kırık bir Bulgarcayla, yanında Bohemya'dan bir hemşerisinin de olduğunu, ve onunla, yâni benimle birlikte, Vitosa ötesindeki kardeşlerin özgürlüğü uğruna, onların çıkarları, onların karıları, çocukları yoluna ve ne varsa güzel, şanlı ve yiğitçe tümü için hayatını tehlikeye atmağa hazır olduğunu açıkladı.

«Bize mavzer verin, kardaşlar!» diye haykırdı, bir kadeh rakıyı diktikten sonra. Derken yemin ettik, özgürlük sancağına ant içtik. İtiraf edeyim, o güne dek bir–iki kez tavşan vurmuştum, o kadar, artık Türk vuracaktım. Olacak iş değildi ya, ikinci, üçüncü,

dördüncü, beşinci rakıdan sonra bana da cesaret geldi.

Ant içerken, elimiz, ayağımız par-pardı. Gördüğüm gecelerin o en karanlığında Türk sınırına doğru yollanırken de elimize ayağımıza pek sağlam değildik doğrusu.

Ertesi sabah, Vilosa ardında bir silâh debboyuna geldik. Aslında ufarak bir kulübeydi, bir iki dilim peynir, ikram ettiler, sonra da silâhları teslim. Wendl kıçtan-dolma tüfekleriydi bunlar, Mannlicher mükerrerleri gibi doldurulacaklardı, ama ne Klimeş, ne ben biliyorduk bunu.

«Anladınız mı nasıl yapılacağını?» diye sordu çetereisi. Ccsur Kumandanımız da avucuna doldurulan kurşunlara bakıp, tirtir titreyerek: «Elbet, anladık,» dedi. «Kurşunları tüfeğe doldurup, arkadaş, tetiğe bastığın gibi, güm, indireceksin yere Türk domuzunu! Sonra basıp gırtlağına, kopsi kefale, keseceksin kellesini! Erkek işi bu, erkek! Uzatın şu sürahiyi, bir fırt daha çekelim!»

Sürahiyi kafasına dikip, az biraz soluklandıktan sonra sürdürdü sözü: «İşte böyle, kardaşlar. Türk dediğin ki, kâfirin dölü, it gibi yaşar, it gibi de geberecek! Bana da Klimeş demesinler ki, dünyaya geldiklerine bin pişman ettirecem onları!»

Uzatmayalım, bizi ateş hattına, Türklerin yüreğine korku salalım diye sürdüler, ben Avrupalı kılığındaydım gözdağı vermeye, Klimeş de bir Calut'tu, alim allah. Dev gibi gövdesi gözleri dolduruyordu, gözleri kor ateş, sakalları dikilmiş ayağa! Döşeme ustası Klimeş'ti, hakikî Mekadon Kumandanı.

O seferde, Türkler bizi ileri hatta bi ele geçirirlerse, nasıl köfte edeceklerini düşündükçe, altımıza sıçayazdık.

Akşam üzeri, bir Türk imamının ambarını ateşe verdik. Türk sınırları içindeydik, imam da Selânik'te, emniyetteydi. Önümüzde Türk egemenliğinin kalesi, o akrep yuvası Gavran Dağı'nın dorukları yükseliyordu. Tüfekleri atıp yere, tırmandık dağa, o hızla ilk varan biz olmuştuk doruğa, eteklerde Türk nizamlarının ateşleri yanıyordu öbek öbek.

Ve Türklere sığındık. Ben bildiğim birkaç kelimelik Türkçemle dile gelip: «Bay Türkler, Komita bizi takip. Biz kaçıyor!» dedim. Dediğim doğruydu da. Türkler bizi resmen esir aldılar, asmadan önce zabitlerinin önüne çıkarmağı uygun buldular. Baktık, zabit şeker gibi bir adam. Bana Fransızca komitacıların bizi niye

takibettiklerini sordu. Ben de, «Bizi Türk sandılar da, ondan,» deyince kahkahayı bastı, iyi davrandı bize. Sabahın da bizi trene şeref müfrezesiyle bindirerek, sınır aşırı yolladı.

Makedon Kumandanı Klimeş'in Prag'a vardıktan sonra, 2500 Türkü nasıl boğazladığını anlattığı Büyük Gavran Savaşı işte buydu!

Ama Makedon Kumandanının yukarda dilimiz döndüğünce anlattığımız eşsiz bahadırlığıyla tarih yapraklarına geçişi, Gavran Savaşındaki cengâverlikleriyle bitmedi elbet. Özellikle Manastır'ın zaptı sırasında kutsal dâvaya Gavran Dağında da gösterdiği sarsılmaz bağlılığı ve şaşmaz azmiyle ne azim bir lider olduğunu elegünc ısbatetti.

Prag'da Yunanî kahramanlara medet okutan sergüzeşleri üstüne büyük bir alçakgönüllülükle anlattıklarını dinleyenler onun mazlum Makedonya dâvası uğruna ne hizmetler ettiğini, Vitosa ötesinde Türklerin Hıristiyan halka revâ gördüğü mezalimin öcünü nasıl amansızca aldığını çok iyi kavradılar. Hemen belirteyim ki, o eşsiz alçakgönlüyle, benim de alçakgönüllü olduğumu bildiğinden, bu şanlı seferdeki benim hizmetlerimden tek kelimeyle bile bahsetmeme yüce gönüllüğünü gösterdi. O yüzden şükran borçluyum ona, çünki malûmunuz, insan insansa, yüzlerce, binlerce Türk kellesini uçurup nasıl kebabettiğinin başkalarının ağzına düşmesine razı olmaz. Biz bu denli küçüklüklerin çok üstündeydik o zamanlar. Oysa şimdi, bir kedi yavrusunu boğazlasa, ne canavarım ben diye günler boyu destan düzüyor millet!

Öte yandan, Klimeş o hamasî toksözlülüğüyle, gerçekleri gerçekten tek parmak ayrılmadan birbir anlatmayı hayatta kendine düstur bellemiş bir fazilet timsaliydi. Prag'da Manastır'ın zaptı üzerine anlattıklarını size harfi harfine aktarıyorum:

«Şunu söyleyebilirim size, beyler, içinde hainler bulunduğundan kuşkulandığım için sayısı 200'ü bulan birliğime fazla bel bağlamadım. Üstelik, Manastır şehrine giderkenki yol çorak bir arazi içinden döne döne uzanan allahın belâsı yokuştu. Bir hafta önceden Türk nizamlarının ilerlemesini durdurmak için yol üzerindeki bütün kuyuları zehirlemiştik. Şimdi, düşünün o 38 derecelik cehennemî sıcakta, kendi kendimizi bir damla suya muhtaç kılmış bulunuyorduk. Benim kuyulara yanaşmayın yolundaki kesin em-

rimi dinlemeyen bazı komitacılar itaatsizliklerini canlarıyla ödediler. Öbürlerine ibret olsun diye ben de ikisini yol kenarında zorbelâ bulduğumuz bir akasya ağacına astırdım.

«Dert bununla da bitmedi. Saflarımızdakilerden ibaret değildi hainler. Her kayanın arkasından pısmış bir casus vardı, yemeyip içmeyip en yakın valiye haber koşturuyorlar, ağa da yeniçerilerle baskın veriyordu üstümüze. O yol üzerinde kaba bir hesapla en az 3000 kaya olduğuna göre, işimizin nasıl sarpa sardığını varın tahmin edin! Şimdi burda, biralarınızla bey gibi oturuyorsunuz, ama başınızın üzerinden mermiler uçuşur, makineliler, mavzerler yanınızı, yörenizi didik didik ederken, böyle sâkin sâkin oturun da göreyim ben sizi! Saniye geçmiyordu ki biri vurulmasın, atlar ürküp gemi azıya almasın! Türkler bütün köprüleri sökmüş oldukları için uçurumlardan atlamak, aynı anda da nişan alıp ateş etmek zorundaydınız. Atlar deliye dönmüşlerdi, dört nala kalktıkları gibi sizi düşman yığınağına kapıp götürüyorlardı. Ha-hay, tam bir kır eğlencesiydi, sizin anlayacağınız!

«Böylece 28.000 nizam piyadesiyle 4000 yeniçeri ve bir o kadar münferit müfrezelere karşı sonunda 80 kişi kalmıştık. Düşman yeşil üniformalıydı. Nereye çevirsek başımızı yemyeşil ağaçlar içinde sanıyorduk kendimizi, ve tam böğürtlen toplamaya heveslenirken, karşımıza Türk askerleri çıkıyordu, bizi görünce tabana kuvvet kaçtıkları için de kendimizi yeniden çorak arazide buluyorduk. Dediğim gibi, tam bir kır eğlencesiydi! Yine de Türklerin Sarafov'a hitaben üstünde bir mektup buldukları için sorusuz sualsiz astıkları Aziz Sava'nın inayetiyle, bunca belâya karşın yürüdük yolumuzda ve güneşli bir sabah, Manastır uzaktan göründü.

«Hemen söyleyim, beyler, Manastır Türklerin Makadonya'daki en kavi müstahkem mevkilerinden biri. İç kale, diyebiliriz ki, şu oturduğunuz masa gibi bişey. Soldaki piyano, sağdaki öbür masa, kapının yanında oturan patron da, öbür köşede kağıt oynayanlar da Manastır'ın çevresine serpilmiş kazamatlar. Manastır'ı zaptetmek istiyorsanız, ve iyi bir kurmaysanız, çare yok, şu planı uygulayacaksınız: İlkin piyano'yu, sonra sırasiyle patronu, en nihayet de şu masayı zaptedeceksiniz. Çünki savaşın gidişi değişiverir, düşman merkez kazamatı, yâni patronu ele geçirirse, onu olduğu gibi havaya uçurup, piyanodan şu masaya ateş açmak zorunda ka-

lacaksınız, tabii yanda kart oynamayanları daha önce kılıçtan geçirebilirseniz... Ben de bu mükemmel plana göre hareket ettim. Merkez kazamatı havaya uçurduk, öbürlerini işgal ettik, toplarımızı şehre endahtettik. Üç gün, üç gece aralıksız sürdü bombardıman, dürdüncü gün fevkalâde güzel bir Türk kızı geldi Karargâhımıza, Makedon Kumandanı Klimeş'le, sırf onunla, yâni benimle konuşmak istediğini söyledi. Gelsin dedim çadırıma, geldi, gelir gelmez de dizlerime çöktü, ayaklarımı öpmeğe başladı, yaşlar arasında şehri bağışlarsan, kendini herşeyiyle bana vereceğini söyledi, ona ne istersem yapabilecekmişim! Ne kirgezisi, değil mi? Ben ne mi yaptım, beyler? Tabii kızın ırzına geçtim, ertesi gün şehri aldık, yağmaladık, altı yerden birden ateşe verdik. Şehir ahalisine aman vermedik, doğradık hepsini, geri kalanını Türkiye'den sürdük. Arkadaşlar, size bu, «vahşet» ve «gaddarlık» dedirtecek ama, öyle değil, aksini ispat edeceğim size. Şehre indiğimizde pazar meydanında seksenimiz için seksen darağacı kurulmuştu, dibinde parafin varilleri. Yakalasalardı bizi, başımıza neler gelecekmiş, bir düşünün!»

İşte bu erkekçe sözlerledir ki, Makedon Kumandanı Klimeş Vilosa ötesindeki Bulgar kardeşleri için giriştiği etkinlikleri dile getirdi. Yine de, gayet kısa olmak üzre –ve elbet söylediklerini düzeltmek amacıyla değil– müsaadenizle, birkaç kelime ekleyerek, Klimeş'in hiçbir zaman kalbinde hayvanca güdülere yer olmadığını, ne yaptıysa bizim dirliğimiz için yaptığını belirtmeden geçemeyeceğim.

Sözgelimi, Manastır bir şehir değildir. Manastır, kelime anlamıyla aç ve susuz yolculara kapısını açan bir manastır demeğe gelir. Gavran Dağında Bulgar Komitacılardan kaçıp yanına sığındığımız Türk zabiti bir müfreze himayesinde bizi sınıra yolladığında, yolda Bulgar tarafında iki saat çeken bu manastıra rastladık. Hemen kapısına dayanıp, yiyecek içecek istedik. Makedon Kumandanı Klimeş manastırı yağmaladı diye bir söylenti çıktıysa, bir bakıma doğru, çünki orda bir hafta kalıp, kilerlerini tamtakır ettik.

Fevkalâde bir Türk kızının geldiği de doğru. Seksenlik bir ihtiyarın samanlığına dalıp keçisini sağdık. Sofya'ya varmamızdan bir saat kadar önceydi, Klimeş işte orda bize yeşil Vilosa'nın ötesindeki savaşta aldığı yaraları ilkkez gösterdi. Keşişlerin bizden

sakladıkları şarap fıçılarını kurcalarken karanlıkta düşüp alnıyla bir dirseğini berelemiş. Bu, Klimeş'in şanlı askeri geçmişine asla nakise getirmez, çünki Prag'ı her ziyaret ettikçe, anlattığı öykülerden kendi çûşâ gelip, gömleğinin sırtını sıyırır, dinleyicilere sol yanındaki yumruyu gösterirdi, o şanlı Garvan Savaşı sırasında, iki Türk nizami alayını yarıp ihtiyatındaki üçüncü alayı tarümar ederken, başımızın üzerinden geçen binlerce Türk mermisinden birinin bir parçası olarak...

Sert nesne, haddi zatında, Prag'a sıksık tedavi ettirmeğe geldiği «mobil bir böbrekti,» öyle bir hastalık var. Uğruna döğüştüğü davâya bağlılığı, yürekliliği Yasalar Çerçevesinde Ilımlı Gelişim Partisi'nin hayranlığını kazandı. Partimiz o şanlı savaş anılarını bir dizi konuşma halinde partizanlarımızla sempatizanlarımıza sunmasını kendisinden rica etti. Değil mi ki biz aydınlatmacı ve öğretici bir program çerçevesinde çalışmayı kendimize ilke edinmiştik. Hem sorarım size başka nasıl bağımsızlığımızı kazanacağız? Aydınlanma suretiyle elbet! Aydınlanma sâyesindedir ki halk doğru hayat görüşleri edinecek, acele işlere, eylemlere karışacak yerde, kendini yetiştireceğim diye çalışacak, çalışacak, çalışacaktır. Programıza işte bu kültür sorunlarını da alarak, şimdiye dek partimizin varlığından habersiz yaşayan sınıfların ilgisini çekebildik.

Böylece, kültür propagandamız bir devrim başardı. Edebiyat ve üniversite çevreleri halkın arasına lâfazanlıkla değil, bilimsel verilerle giren eğitici bir partinin geleceğin partisi olduğunu yavaş yavaş anladılar. O yüzden de halk sürüler halinde partimizin saflarına katılıyor, böylece Darwin'in üst memelilerde sosyal yaşamla ilgili nazariyesinin bir sürü oluşması için en az altı büyük veya küçükbaş hayvan gerektiği yolundaki buluşu doğrulanmış oluyor.

Böylelikle 14 Aralık, 1904'de, Parti üyelerimizin sayısı sekize ulaştı.

Okul kaçağı, serseri, anarşist, oyuncu,
eşekşakacısı, bohem (hem de Bohemyalı), alkolik,
Çeklejyonu haini, Bolşevik, çokkarılı Yaroslav
Haşek, Prag'da, 1883'de doğdu, Bohemya'nın
Lipniçe'sinde, 1923'de doğum gününden
bir gün önce öldü.
Aşkta, işte, meşkte yaya,
herdaim iki yakası bir araya gelmeden yaşadı,
ancak ölümünden önceki birkaç ay içinde
edebiyatçı olarak yüzü güler gibi olduydu:
*«Aslan Asker Şvayk»*ın ilk nushaları çıkmıştı o ara.
Romanın tutulması uzun zaman aldı,
ama, talihi öldükten sonra,
Haşek'in nemene bir mizahçı,
nemene insafsız bir yergici olduğu
dünya âlemce malûm oldu.
Cem Yayınevi, **Yaroslav Haşek**'in ünlü yapıtı
Kızıl Komser'i *Can Yücel*'in Türkçe söylemiyle
sunmaktan kıvanç duyar.

ISBN 975 – 406 – 326 – 5